Й. СТАЛІН

ТВОРИ

3

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ИНСТИТУТ МАРКСА—ЭНГЕЛЬСА—ЛЕНИНА при ЦК ВКП(б)

И. В. СТАЛИН

СОЧИНЕНИЯ

*

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
Москва • 1951

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

ІНСТИТУТ МАРКСА—ЕНГЕЛЬСА—ЛЕНІНА при ЦК ВКП(б)
УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛІАЛ

Й. В. СТАЛІН

ТВОРИ

ПЕРЕКЛАД З РОСІЙСЬКОГО ВИДАННЯ, СХВАЛЕНИЙ КОМІСІЄЮ ЦК КП(б)У

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР
Київ · 1952

Й.В.СТАЛІН

ТОМ 3

1917

БЕРЕЗЕНЬ — ЖОВТЕНЬ

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

ИНСТИТУТ МАРКСА—ЭНГЕЛЬСА—ЛЕНИНА при ЦК ВКП(б)

И.В.СТАЛИН

СОЧИНЕНИЯ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
Москва • 1951

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

ІНСТИТУТ МАРКСА—ЕНГЕЛЬСА—ЛЕНІНА при ЦК ВКП(б)
УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛІАЛ

Й. В. СТАЛІН

ТВОРИ

*ПЕРЕКЛАД
З РОСІЙСЬКОГО ВИДАННЯ,
СХВАЛЕНИЙ КОМІСІЄЮ
ЦК КП(б)У*

*

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР
Київ • 1952

Й. В. СТАЛІН

ТОМ 3

1917

БЕРЕЗЕНЬ — ЖОВТЕНЬ

ПЕРЕДМОВА

Третій том містить основні твори Й. В. Сталіна, які відносяться до періоду підготування Великої Жовтневої соціалістичної революції 1917 року.

В 1917 році Й. В Сталін у тісній співдружності з В. І. Леніним керував більшовицькою партією і робітничим класом, що боровся за завоювання державної влади

Значне місце в творах Й. В. Сталіна, надрукованих в третьому томі, займають питання більшовицького керівництва масами в дні червневої і липневої демонстрацій, на виборах в районні і міську думи Петрограда (відозви «До всіх трудящих, до всіх робітників і солдатів Петрограда», статті «Проти порізнених демонстрацій», «Муніципальна кампанія», «Що трапилось?», «Змикайте ряди», «Сьогодні вибори» та ін.), під час розгрому корніловського контрреволюційного виступу («Ми вимагаємо», «Змова триває», «Іноземці і змова Корнілова» та ін.) і в період безпосереднього підготування збройного повстання у вересні—жовтні 1917 року («До демократичної наради», «Дві лінії», «Чекати вам — не дочекатися...»,

«Контрреволюція мобілізується, — готуйтеся до відсічі», «Кують кайдани», «Екзамен зухвальства» та ін.).

Ряд творів тома присвячено питанням боротьби партії за перетворення Рад із органів мобілізації мас в органи повстання, в органи пролетарської влади (доповіді на екстреній конференції петроградської організації РСДРП(б) і на VI з'їзді більшовицької партії, статті «Вся влада Радам!», «Влада Рад», «Штрейкбрехери революції», «Що нам треба?»).

Статті Й. В. Сталіна, надруковані в томі, в більшості своїй були опубліковані в книзі «На шляхах до Жовтня», яка вийшла в 1925 році двома виданнями. Вперше ці статті були надруковані в газеті «Правда» — Центральному Органі більшовицької партії, що виходив також під назвами «Пролетарий», «Рабочий», «Рабочий Путь», і в більшовицьких газетах «Солдатская Правда», «Пролетарское Дело», «Рабочий и Солдат» та ін.

Інститут Маркса — Енгельса — Леніна
при ЦК ВКП(б)

1917

БЕРЕЗЕНЬ — ЖОВТЕНЬ

ПРО РАДИ РОБІТНИЧИХ І СОЛДАТСЬКИХ ДЕПУТАТІВ

Наче блискавка рухається вперед колісниця російської революції. Зростають і ширяться повсюди загони революційних борців. В корені розхитуються і падають підпори старої влади. Тепер, як і завжди, попереду йде Петроград. За ним тягнеться, спотикаючись часом, неосяжна провінція.

Сили старої влади падають, але вони ще не добиті. Вони тільки притаїлися і чекають нагоди, щоб підвести голову і ринутися на вільну Росію. Подивіться навкруги і побачите, що темна робота чорних сил триває невпинно...

Вдержати завойовані права для того, щоб добити старі сили і разом з провінцією рушити далі російську революцію, — ось яке повинно бути чергове завдання столичного пролетаріату.

Але як це зробити?

Що треба для цього?

Для того, щоб розбити стару владу, досить було тимчасового союзу повсталих робітників і солдатів. Бо ясно само собою, що сила російської революції — в союзі робітників і селян, переодягнених у солдатські шинелі.

Але для того, щоб **зберегти** здобуті права і **розгорнути далі** революцію — для цього самого **лише тимчасового** союзу робітників і солдатів аж ніяк недосить.

Для цього треба союз цей зробити свідомим і міцним, тривалим і стійким, досить стійким для того, щоб протистояти провокаторським вилазкам контрреволюції. Бо ясно для всіх, що запорука остаточної перемоги російської революції — в зміцненні союзу революційного робітника з революційним солдатом.

Органами цього союзу і є Ради робітничих і солдатських депутатів.

І чим тісніше згуртовані ці Ради, чим міцніше вони організовані, тим дійсніша виражена в них революційна влада революційного народу, тим реальніші гарантії проти контрреволюції.

Зміцнити ці Ради, зробити їх повсюдними, зв'язати їх між собою на чолі з центральною Радою робітничих і солдатських депутатів, як органом революційної влади народу, — ось в якому напрямі повинні працювати революційні соціал-демократи.

Робітники! Тісніше змикайте свої ряди і гуртуйтесь навколо Російської соц.-дем. робітничої партії!

Селяни! Організуйтесь у селянські спілки і гуртуйтесь навколо революційного пролетаріату, вождя російської революції!

Солдати! Організуйтесь у свої спілки і збирайтесь навколо російського народу, єдиного вірного союзника російської революційної армії!

Робітники, селяни, солдати! Об'єднуйтесь повсюди в Ради робітничих і солдатських депутатів, в органи союзу і влади революційних сил Росії!

В цьому запорука повної перемоги над темними силами старої Росії.

В цьому ж запорука проведення в життя основних вимог російського народу: землю — селянам, охорону праці — робітникам, демократичну республіку — всім громадянам Росії!

«Правда» № 8,
14 березня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ПРО ВІЙНУ

Цими днями ген. Корнілов доповідав Раді робітничих і солдатських депутатів у Петрограді про те, що готується наступ німців на Росію.

Родзянко і Гучков заклúкали з цього приводу армію і населення готуватися до війни до кінця.

А буржуазна преса зняла тривогу: «Свобода в небезпеці, хай живе війна!». Причому до тривоги цієї доклала рук і одна частина революційної російської демократії...

Слухаючи тих, що зняли тривогу, можна подумати, що в Росії створились умови, які нагадують 1792 рік у Франції, коли реакційні королі середньої і східної Європи уклали союз проти республіканської Франції з метою відновити в ній старі порядки.

І якби нинішнє міжнародне становище Росії дійсно відповідало становищу Франції 1792 року, якби ми мали проти себе спеціальну коаліцію контрреволюційних королів із спеціальною метою відновлення в Росії старої влади, — немає сумніву, що соціал-демократія, подібно до революціонерів тодішньої Франції, піднялась би як один на захист свободи.

Бо ясно само собою, що кров'ю здобута свобода повинна бути захищена із зброєю в руках від усяких контрреволюційних вилазок, звідки б вони не виходили.

Але чи дійсно так стоїть справа?

Війна 1792 року була династичною війною необмежених королів-кріпосників проти республіканської Франції, що злякалися революційної пожежі в останній. Метою війни було погасити цю пожежу, відновити у Франції старі порядки і тим гарантувати переляканих королів від революційної зарази в їх власних державах. Саме тому билися так самовіддано революціонери Франції з військами королів.

Не те з нинішньою війною. Нинішня війна є війна імперіалістична. Її основна мета—загарбання (анексія) чужих, головним чином, аграрних територій капіталістично розвинутими державами. Останнім потрібні нові ринки збуту, зручні шляхи до цих ринків, сировина, мінеральні багатства, і вони намагаються брати їх всюди, безвідносно до внутрішніх порядків захоплюваної країни.

Цим і пояснюється, що нинішня війна, взагалі кажучи, не веде і не може вести до неминучого втручання у внутрішні справи захоплюваної території в розумінні відновлення в ній старих порядків.

І саме тому нинішнє становище Росії не дає підстав до того, щоб бити на сполох і проголосити: «Свобода в небезпеці, хай живе війна!».

Нинішнє становище Росії нагадує скоріш Францію 1914 року, Францію початку війни, коли війна між Німеччиною і Францією стала неминучою.

Як тепер у буржуазній пресі в Росії, так і тоді в буржуазному таборі Франції зняли тривогу: «Республіка в небезпеці, бий німців!».

І як тоді тривога ця захопила у Франції і багатьох із соціалістів (Гед, Самба та ін.), так і тепер в Росії не мало соціалістів пішло по стопах буржуазних глашатаїв «революційної оборони».

Подальший хід подій у Франції показав, що тривога була фальшива, а крики про свободу і республіку прикривали справжні жадання французьких імперіалістів, які прагнули захопити Ельзас-Лотарінгію і Вестфалію.

Ми глибоко переконані, що хід подій в Росії покаже всю фальш непомірних криків про «свободу в небезпеці»: «патріотичний» дим розвіється, і люди навіч побачать справжні прагнення російських імперіалістів до.. проток, до Персії...

Поведінка Геда, Самба та ін. дістала належну й авторитетну оцінку в певних резолюціях соціалістичних конгресів у Ціммервальді й Кінталі [1] (1915—1916 рр.) проти війни.

Подальші події підтвердили всю правильність і плодотворність положень Ціммервальда — Кінталя.

Було б сумно, коли б революційна російська демократія, яка зуміла скинути ненависний царський режим, пасувала перед фальшивою тривогою імперіалістичної буржуазії, повторивши помилки Геда — Самба...

Яким же повинно бути наше ставлення, як партії, до існуючої війни?

Які ті практичні шляхи, що можуть повести до найшвидшого припинення війни?

Насамперед, немає сумніву, що голий лозунг «геть війну!» зовсім непридатний, як практичний шлях, бо він, не виходячи за межі пропаганди ідей миру взагалі, нічого не дає і не може дати в розумінні практичного впливу на воюючі сили з метою припинення війни.

Далі. Не можна не вітати вчорашню відозву Ради робітничих і солдатських депутатів у Петрограді до народів усього світу з закликом примусити власні уряди припинити бойню. Відозва ця, якщо вона дійде до широких мас, без сумніву, поверне сотні й тисячі робітників до забутого лозунга — «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!». Та проте, не можна не зауважити, що вона все-таки не веде прямо до мети. Бо, коли навіть припустити, що вона буде широко розповсюджена серед народів воюючих держав, трудно припустити, щоб вони могли піти за таким закликом, раз вони не з'ясували ще собі хижацького характеру нинішньої війни та її загарбницьких цілей. Ми вже не говоримо про те, що оскільки відозва обумовлює «припинення страшної бойні» попереднім поваленням «напівсамодержавного порядку» в Німеччині, вона фактично відкладає справу «припинення страшної бойні» на невизначений строк, скочуючись тим самим на точку зору «війни до кінця», бо невідомо, коли саме вдасться німецькому народові повалити «напівсамодержавні порядки» і чи вдасться взагалі в найближчому майбутньому...

Де ж вихід?

Вихід — шлях тиснення на Тимчасовий уряд з вимогою заявлення ним своєї згоди негайно розпочати мирні переговори.

Робітники, солдати і селяни повинні влаштовувати мітинги і демонстрації, вони повинні вимагати від Тимчасового уряду, щоб він **відкрито і привселюдно виступив із спробою схилити всі воюючі держави негайно приступити до мирних переговорів на засадах визнання права націй на самовизначення.**

Тільки в такому разі лозунг «геть війну!» не рискує перетворитися в беззмістовний, порожній пацифізм, тільки в цьому разі може він вилитися в могутню політичну кампанію, яка зірве маску з імперіалістів і виявить справжню підкладку нинішньої війни.

Бо коли навіть припустити, що одна із сторін відмовиться від переговорів на певних засадах, навіть ця відмова, тобто небажання зректися загарбницьких прагнень, стане об'єктивно знаряддям прискорення справи ліквідації «страшної бойні», тому що нaроди навіч побачать в такому разі загарбницький характер війни і кров'ю заплямоване обличчя імперіалістичних груп, зажерливим інтересам яких жертвують вони життям своїх синів.

Але зірвати маску з імперіалістів, виявити в очах маси справжню підкладку нинішньої війни — сáме це і значить оголосити справжню війну війні, зробити нинішню війну неможливою.

«Правда» № 10,
16 березня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

НА ШЛЯХУ ДО МІНІСТЕРСЬКИХ ПОРТФЕЛІВ

Цими днями з'явилися в пресі резолюції групи «Єдність»[2]: про Тимчасовий уряд, про війну і про об'єднання.

Група ця плехановсько-бур'яновська, «оборонська».

Для характеристики цієї групи досить знати, що на її думку:

1) «Необхідний демократичний контроль над діями Тимчасового уряду якнайкраще досягається **участю** робітничої демократії у Тимчасовому уряді»;

2) «Пролетаріат змушений **продовжувати** війну», між іншим, «для врятування Європи від загроз австро-німецької реакції».

Коротше: дайте, панове робітники, заложників у Тимчасовий уряд Гучкова—Мілюкова і зволіть продовжувати війну для... захоплення Константинополя!

Такий лозунг плехановсько-бур'яновської групи.

І після всього цього у цієї групи вистачає сміливості закликати Російську соціал-демократичну робітничу партію до об'єднання з нею!

Шановна група «Єдність» забуває, що Російська соціал-демократична робітнича партія стоїть на точці зору рішень Ціммервальда—Кінталя, які заперечують

і оборонство і участь в нинішньому уряді, хоч би й тимчасовому (не плутати з **революційним** Тимчасовим урядом!).

Вона не помічає, що Ціммервальд—Кінталь є заперечення Геда—Самба і, навпаки, об'єднання з Гучковим—Мілюковим виключає єдність з Російською соціал-демократичною робітничою партією...

Вона прогледіла, що Лібкнехт з Шейдеманом давно вже не живуть і не можуть жити в одній партії...

Ні, панове, не на адресу ви звертаєтесь із закликом до єдності!

Можна, звичайно, домагатися міністерських портфелів, можна об'єднатися з Мілюковим — Гучковим для... «продовження війни» та ін., все це—справа смаку, але при чому тут Російська соціал-демократична партія і при чому об'єднання з нею?

Ні, панове, проходьте мимо.

«Правда» № 11,
17 березня 1917 р.
Стаття без підпису

ПРО УМОВИ ПЕРЕМОГИ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Революція триває. Вибухнувши в Петрограді, вона перекидається в провінцію, захоплюючи поступово всю неосяжну Росію. Більше того. Від питань політичних вона неминуче переходить до питань соціальних, до питань влаштування побуту робітників і селян, поглиблюючи і загострюючи переживану кризу.

Все це не може не викликáти тривоги у певних колах власницької Росії. Підводить голову царистсько-поміщицька реакція. Б'є на сполох імперіалістична кліка. Фінансова буржуазія простягає руку відживаючій феодальній аристократії для спільної організації контрреволюції. Сьогодні вони ще слабі й нерішучі, але завтра вони можуть зміцніти й мобілізуватися проти революції. В усякому разі свою чорну роботу вони ведуть безустанно, збираючи сили в усіх верствах населення, не виключаючи армію...

Як приборкати контрреволюцію, що починається?

Які умови необхідні для перемоги російської революції?

Одна з особливостей нашої революції полягає в тому, що базою її досі є Петроград. Сутички і постріли, барикади і жертви, боротьба і перемога мали місце, головним чином, в Петрограді та його околицях (Кронштадт та ін.). Провінція обмежувалась сприйманням плодів перемоги і висловлюванням довір'я Тимчасовому урядові.

Відбиттям цього факту стало те двовладдя, той фактичний поділ влади між Тимчасовим урядом і Петроградською Радою робітничих і солдатських депутатів, який не дає спокою найманцям контрреволюції. Петроградська Рада робітничих і солдатських депутатів, як орган революційної боротьби робітників і солдатів, і Тимчасовий уряд, як орган наляканої «крайностями» революції поміркованої буржуазії, що знайшла собі опору в інертності провінції, — така картина.

В цьому — слабість революції, бо такий стан речей закріплює відірваність провінції від столиці, відсутність контакту між ними.

Але з поглибленням революції революціонізується і провінція. Організуються на місцях Ради робітничих депутатів. Втягуються в рух селяни і організуються в свої спілки. Демократизується армія і організуються на місцях спілки солдатів. Інертність провінції відходить в минуле.

Тим самим захитується грунт під ногами Тимчасового уряду.

Разом з тим і Петроградська Рада робітничих депутатів стає недостатньою для нового становища.

Необхідним є загальноросійський орган революційної боротьби всієї російської демократії, досить

авторитетний для того, щоб спаяти воєдино столичну і провінціальну демократію і з органу революційної боротьби народу перетворитися в потрібний момент в орган революційної влади, яка мобілізує всі живі сили народу проти контрреволюції.

Таким органом може бути лише Всеросійська Рада робітничих, солдатських і селянських депутатів.

Така перша умова перемоги російської революції.

Далі. Війна, як і все в житті, крім негативних сторін, має ще ту позитивну сторону, що вона, мобілізувавши майже все доросле населення Росії, зробила армію народною по духу і тим полегшила справу об'єднання солдатів з повсталими робітниками. Цим саме і пояснюється та порівняна легкість, з якою вибухнула і перемогла у нас революція.

Але армія рухлива і текуча, особливо внаслідок її постійного пересування з одного місця в інше в зв'язку з потребами війни. Армія не може стояти вічно на одному місці, захищаючи революцію від контрреволюції. Тому потрібна інша збройна сила, армія озброєних робітників, природно зв'язаних з центрами революційного руху. І якщо вірне те положення, що революція не може перемогти без збройної сили, завжди готової до її послуг, то і наша революція не обійдеться без своєї власної робітничої гвардії, кровно зв'язаної з інтересами революції.

Негайне озброєння робітників, робітнича гвардія — така друга умова перемоги революції.

Характерною рисою революційних рухів, наприклад, у Франції, був той безсумнівний факт, що там тимчасові уряди звичайно виникали на барикадах і через це були революційними, в усякому разі,

більш революційними, ніж скликувані ними згодом установчі збори, які збиралися звичайно після «заспокоєння» країни. Цим, власне, і пояснюється, що найбільш досвідчені революціонери тих часів намагалися здійснити свою програму ще до скликання установчих зборів за допомогою революційного уряду, відтягуючи це скликання. Цим вони хотіли поставити установчі збори перед фактом уже здійснених реформ.

Не те у нас. Тимчасовий уряд виник у нас **не на** барикадах, а **біля** барикад. Тому він і не революційний, — він тільки плентається за революцією, упираючись і плутаючись під ногами. І якщо судити з того, як крок за кроком поглиблюється революція, висуваючи соціальні питання про 8-годинний робочий день та конфіскацію земель і революціонізуючи провінцію, — то можна з певністю сказати, що майбутні Всенародні установчі збори будуть багато демократичніші за нинішній Тимчасовий уряд, обраний третьочервневою Думою.

Разом з тим можна побоюватися, що Тимчасовий уряд, заляканий розмахом революції і пройнятий імперіалістичними тенденціями, може стати при певній політичній кон'юнктурі «законним» щитом і прикриттям контрреволюції, що організується.

Тому ні в якому разі не слід відтягувати скликання Установчих зборів.

Через це необхідним є якнайшвидше скликання Установчих зборів, єдино авторитетної для всіх верств суспільства установи, яка може увінчати справу революції і тим приборкати крила контрреволюції, що підіймається.

Швидке скликання Установчих зборів—така третя умова перемоги революції.

Все це необхідно здійснити при загальній умові якнайшвидшого відкриття мирних переговорів, при умові припинення нелюдської війни, бо тривала війна з її наслідками фінансової, господарської і продовольчої кризи є тим підводним каменем, об який може розбитися корабель революції.

«Правда» № 12,
18 березня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ПРО СКАСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ

Однією з язв старої Росії, що кидали на неї пляму ганьби, є язва національного гніту.

Релігійні і національні переслідування, насильне обрусіння «інородців», гоніння на національні культурні установи, позбавлення виборчих прав, позбавлення свободи пересування, нацьковування національностей одна на одну, погроми і різня, — ось він ганебної пам'яті національний гніт.

Як звільнитися від національного гніту?

Соціальною основою національного гніту, силою, що одухотворяє його, є відживаюча земельна аристократія. І чим ближче стоїть вона при владі, чим міцніше тримає вона її в руках, тим сильніший національний гніт, тим потворніші його форми.

В старій Росії, коли при владі стояла стара земельно-кріпосницька аристократія, національний гніт діяв щосили, виливаючись нерідко в погроми (єврейські погроми) і різню (вірмено-татарська різня).

В Англії, де земельна аристократія (лендлорди) ділить владу з буржуазією, де давно вже нема

неподільного панування цієї аристократії, — національний гніт більш м'який, менш нелюдський, якщо, звичайно, не брати до уваги тієї обставини, що в ході війни, коли влада перейшла в руки лендлордів, національний гніт значно посилився (переслідування ірландців, індусів).

А в Швейцарії і Північній Америці, де лендлордизму нема і не бувало, де влада неподільно в руках буржуазії, — національності розвиваються більш-менш вільно, національному гнітові, взагалі кажучи, майже немає місця.

Пояснюється все це, головним чином, тим, що земельна аристократія через саме своє становище є (не може не бути!) найбільш рішучим і непримиренним ворогом усяких свобод, в тому числі і національної свободи, що свобода взагалі, національна свобода зокрема, підриває (не може не підривати!) самі основи політичного панування земельної аристократії.

Зняти з політичної сцени феодальну аристократію, вирвати у неї владу, — це саме й означає ліквідувати національний гніт, створити **фактичні** умови, необхідні для національної свободи.

Оскільки російська революція перемогла, вона вже створила ці фактичні умови, поваливши феодально-кріпосницьку владу і встановивши свободи.

Необхідне тепер:

1) оформлення прав визволених від гніту національностей і

2) законодавче їх закріплення.

На цьому грунті й виник декрет Тимчасового уряду про скасування віросповідних і національних обмежень.

Тимчасовий уряд, що його підганяла ростуща революція, мусив зробити цей перший крок до розкріпачення народів Росії, і він зробив його.

Зміст декрету зводиться загалом до скасування обмежень прав громадян не руської національності і не православного віросповідання у відношенні: 1) оселення, проживання і пересування; 2) набуття права власності та ін.; 3) всякого роду зайняття ремеслами, торгівлею та ін.; 4) участі в акційних та інших товариствах; 5) вступу на державну службу та ін.; 6) вступу до навчальних закладів; 7) вживання інших, крім російської, мов та наріч у діловодстві приватних товариств, при викладанні в приватних навчальних закладах всякого роду і при веденні торгових книг.

Отакий декрет Тимчасового уряду.

Народи Росії, які стояли досі під підозрінням, можуть тепер вільно зітхнути, відчути себе громадянами Росії.

Все це дуже добре.

Але було б непростимою помилкою думати, що декрет цей достатній для забезпечення національної свободи, що справа визволення від національного гніту доведена вже до кінця.

Насамперед, декрет не встановлює національної рівноправності щодо мови. В останньому пункті декрету говориться про право вживати інші, крім російської, мови в діловодстві **приватних** товариств, при викладанні в **приватних** навчальних закладах. Але як бути з областями з компактною більшістю не з руських громадян, які говорять не російською мовою (Закавказзя, Туркестан, Україна, Литва та ін.)? Немає сумніву,

що там будуть (повинні бути!) свої сейми, а значить і «діловодство» (аж ніяк не «приватне»!), як і «викладання» в навчальних закладах (не тільки в «приватних»!) — все це, звичайно, не тільки російською, але й місцевими мовами. Чи думає Тимчасовий уряд оголосити російську мову державною, **позбавивши згадані області права вести «діловодство» і «викладання» у своїх аж ніяк не «приватних» установах рідною мовою?** Очевидно, так. Але хто, крім простаків, може повірити, що це є повне зрівняння націй в правах, про що з усіх дахів волають і глаголють буржуазні кумоньки з «Речи» [3] і «Дня» [4]? Хто не зрозуміє, що це означає узаконення нерівноправності націй щодо мови?

Далі. Хто хоче встановити справжню національну рівноправність, той не може обмежитися негативним заходом скасування обмежень, — він повинен від скасування обмежень перейти до позитивного плану, який забезпечує знищення національного гніту.

Отже треба проголосити:

1) політичну автономію (не федерацію!) областей, які являють суцільну господарську територію з особливим побутом і національним складом населення, з «діловодством» і «викладанням» своєю мовою;

2) право на самовизначення для тих націй, які з тих чи інших причин не можуть лишитися в рамках державного цілого.

Такий є шлях, що веде до справжнього знищення національного гніту, до забезпечення максимуму свободи національностей, можливого за капіталізму.

«Правда» № 17,
25 березня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

АБО — АБО

У відомому інтерв'ю від 23 березня міністр закордонних справ п. Мілюков розвинув свою «програму» про цілі нинішньої війни. Читачі знають з учорашнього номера «Правды»[6], що цілі ці імперіалістичні: захоплення Константинополя, захоплення Вірменії, поділ Австрії і Туреччини, захоплення північної Персії.

Виявляється, російські солдати проливають кров на полях бою не для «захисту вітчизни», не «за свободу», як запевняє нас продажна буржуазна преса, — а для загарбання чужих земель на догоду жменьці імперіалістів.

Так, принаймні, говорить п. Мілюков.

Від імені кого ж говорить все це так одверто і на повний голос п. Мілюков?

Звичайно, не від імені російського народу. Бо російський народ, російські робітники, селяни й солдати — **проти** загарбань чужих земель, **проти** насильства над народами. Про це красномовно говорить відома «відозва» Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів, виразника волі російського народу.

Чию ж думку висловлює в такому разі п. Мілюков?

Може думку Тимчасового уряду, як цілого?

Але ось що повідомляє про це вчорашне «Вечернее Время»[6]:

«З приводу інтерв'ю з міністром закордонних справ Мілюковим, що з'явилося в петроградських газетах 23 березня, міністр юстиції Керенський уповноважив інформаційне бюро преси при міністерстві юстиції заявити, що **виклад завдань зовнішньої політики Росії в нинішній війні, який в ньому міститься, є особиста думка Мілюкова, а зовсім не являє собою поглядів Тимчасового уряду**».

Отже, коли вірити Керенському, п. Мілюков не висловлює думки Тимчасового уряду в кардинальному питанні про цілі війни.

Коротше: міністр закордонних справ п. Мілюков, заявляючи перед усім світом про загарбницькі цілі нинішньої війни, пішов не тільки **проти** волі російського народу, але і **проти** Тимчасового уряду, членом якого він є.

Ще за царизму п. Мілюков висловлювався за відповідальність міністрів перед народом. Ми згодні з ним, що міністри підзвітні і відповідальні перед народом. І ми запитуємо: чи визнає п. Мілюков і далі принцип відповідальності міністрів? І коли він і далі його визнає, чому не йде у відставку?

Чи, може, повідомлення Керенського не... точне?

Одно з двох:

Або повідомлення Керенського невірне, і тоді революційний народ повинен закликати до порядку Тимчасовий уряд, примусивши його визнати свою волю.

Або Керенський має рацію, і тоді п. Мілюкову немає місця в Тимчасовому уряді,— він повинен піти у відставку.

Середнього немає.

«Правда» № 18,
26 березня 1917 р.
Передова

ПРОТИ ФЕДЕРАЛІЗМУ

В № 5 «Дела Народа»[1] з'явилась статейка: «Росія — союз областей». Пропонується в ній не більше не менше, як перетворення Росії в «союз областей», «федеральну державу». Слухайте.

«Нехай федеральна Російська держава прийме від окремих областей (Малоросія, Грузія, Сибір, Туркестан і т. д.) атрибути суверенітету... Але хай же дасть вона окремим областям внутрішній суверенітет. Хай буде створений майбутніми Установчими зборами Російський союз областей».

Сказане пояснює автор статейки (Йос. Окулич) так:

«Нехай буде єдина російська армія, єдина монета, єдина зовнішня політика, єдиний верховний суд. Але хай же будуть вільні у самостійному творенні нового життя окремі області єдиної держави. Якщо американці уже в 1776 році... союзним договором створили «Сполучені Штати», то невже ми в 1917 році не можемо створити міцного союзу областей?»

Так говорить «Дело Народа».

Не можна не визнати, що статейка багато в чому цікава і, в усякому разі, оригінальна. Зацікавлює також її тон, високоурочистий і, так би мовити, «маніфестичний» («хай же буде», «нехай буде»!).

При всьому тому слід зауважити, що в цілому вона являє якесь дивне непорозуміння, а в основі цього непорозуміння лежить більш ніж легке поводження з фактами з історії державного ладу Північно-Американських Сполучених Штатів (а також Швейцарії і Канади).

Що говорить нам ця історія?

В 1776 році Сполучені Штати являли собою не федерацію, а конфедерацію доти незалежних колоній або штатів. Тобто були незалежні колонії, але потім для оборони спільних інтересів проти, головним чином, зовнішніх ворогів колонії уклали між собою союз (**конфедерація**), не перестаючи бути цілком незалежними державними одиницями. В шістдесятих роках XIX століття відбувається перелом у політичному житті країни: північні штати вимагають більш міцного політичного зближення штатів всупереч південним штатам, які протестують проти «централізму» і обстоюють старий порядок. Розгорається «громадянська війна», в результаті якої північні штати беруть верх. В Америці встановлюється **федерація**, тобто союз суверенних штатів, які **ділять** владу з федеральним (центральним) урядом. Але такий порядок триває недовго. Федерація виявляється таким самим перехідним заходом, як і конфедерація. Боротьба між штатами і центральним урядом не припиняється, двовладдя стає нестерпним, і в результаті дальшої еволюції Сполучені Штати з федерації перетворюються в **унітарну** (злиту) державу з єдиними конституційними нормами, з обмеженою автономією (не державною, а адміністративно-політичною) штатів, яка допускається цими нормами. Назва «федерація» щодо Сполучених Штатів перетворюється в

пустий звук, пережиток минулого, який давно вже не відповідає справжньому станові речей.

Те саме треба сказати про Швейцарію і Канаду, на які теж посилається автор згаданої статейки. Такі самі незалежні штати (кантони) на початку історії, така сама боротьба за більш міцне їх об'єднання (війна з Зондербундом[8] у Швейцарії, боротьба англійців з французами в Канаді), таке саме перетворення далі федерації в унітарну державу.

Про віщо ж говорять ці факти?

Тільки про те, що в Америці, як і в Канаді і Швейцарії, розвиток ішов від незалежних областей через їх федерацію до унітарної держави, що тенденція розвитку іде не на користь федерації, а проти неї. Федерація є перехідна форма.

І це не випадково. Бо розвиток капіталізму в його вищих формах і зв'язане з ним розширення рамок господарської території з його централізуючими тенденціями вимагають не федеральної, а унітарної форми державного життя.

Ми не можемо не рахуватися з цією тенденцією, якщо не беремося, звичайно, повернути назад колесо історії.

Але з цього виходить, що нерозумно домагатися для Росії федерації, самим життям приреченої на зникнення.

«Дело Народа» пропонує проробити в Росії досвід Сполучених Штатів 1776 року. Але чи є хоч далека аналогія між Сполученими Штатами 1776 року і Росією наших днів?

Тоді Сполучені Штати являли собою зібрання незалежних колоній, не зв'язаних між собою, які

бажали зв'язатися принаймні конфедеративно. І це їх бажання було цілком зрозуміле. Чи являє нинішня Росія щось подібне? Звичайно, ні! Усім ясно, що області в Росії (окраїни) **зв'язані** з центральною Росією економічними і політичними узами, і чим демократичніша Росія, тим міцніші будуть ці узи.

Далі. Для того, щоб встановити в Америці конфедерацію чи федерацію, треба було **об'єднати** не зв'язані ще між собою колонії. І це було в інтересах економічного розвитку Сполучених Штатів. Але для того, щоб перетворити Росію в федерацію, довелося б **порвати** вже існуючі економічні й політичні узи, які зв'язують області між собою, а це зовсім нерозумно і реакційно.

Нарешті, Америка (так само, як і Канада і Швейцарія) поділяється на штати (кантони) не за національною ознакою, а за географічною. Там штати розвинулися з колоній-громад, незалежно від їх національного складу. В Сполучених Штатах є кілька десятків штатів, тимчасом як національних груп всього 7—8. У Швейцарії існує 25 кантонів (областей), тоді як національних груп всього 3. Не те в Росії. Те, що в Росії звичайно називають областями, які потребують, скажімо, автономії (Україна, Закавказзя, Сибір, Туркестан та ін.), є не прості географічні області, як-от Урал або Поволжя, а певні куточки Росії з певним побутом і (не руським) національним складом населення. Саме тому автономія (чи федерація) штатів в Америці або Швейцарії не тільки не розв'язує національного питання (вона й не переслідує такої мети!), але навіть не ставить його. Тимчасом автономію (чи федерацію) областей Росії для того власне й пропонують, щоб поставити

і розв'язати національне питання в Росії, бо в основі поділу Росії на області лежить національна ознака.

Чи не ясно, що аналогія між Сполученими Штатами 1776 року і Росією наших днів штучна і безглузда?

Чи не ясно, що федералізм в Росії не розв'язує і не може розв'язати національного питання, що він тільки заплутує і ускладнює його донкіхотськими силкуваннями повернути назад колесо історії?

Ні, пропозиція проробити в Росії досвід Америки 1776 року — рішуче непридатна. Половинчато-перехідна форма — федерація — не задовольняє і не може задовольнити інтересів демократії.

Розв'язання національного питання повинно бути настільки ж життєвим, наскільки радикальним і остаточним, а саме:

1) право на відокремлення для тих націй, що населяють певні області Росії, які не можуть, не хочуть залишитися в рамках цілого;

2) політична автономія в рамках єдиної (злитої) держави з єдиними нормами конституції для областей, що відзначаються певним національним складом і залишаються в рамках цілого.

Так і тільки так повинно бути розв'язане питання про області в Росії*.

«Правда» № 19,
28 березня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

*ПРИМІТКА АВТОРА

Ця стаття відбиває негативне ставлення до федеративного устрою держави, що панувало тоді в нашій партії. Це негативне ставлення до державного

федералізму найбільш різко виявилося у відомому листі Леніна до Шаумяна в листопаді 1913 року. «Ми,—говорить Ленін у цьому листі,—за демократичний централізм, безумовно. Ми проти федерації... Ми в принципі проти федерації — вона послаблює економічний зв'язок, вона непридатний тип для однієї держави. Хочеш відокремитися? Забирайся до диявола, якщо ти можеш порвати економічний зв'язок, або вірніше, якщо гніт і тертя «співжиття» такі, що вони псують і гублять справу економічного зв'язку. Не хочеш відокремлюватися? Тоді пробач, за мене не вирішуй, не думай, що ти маєш «право» на федерацію» (див. т. XVII, стор. 90).

Характерно, що в резолюції з національного питання, прийнятій Квітневою конференцією партії в 1917 році[9], питання про федеративний устрій держави лишилося зовсім незачепленим. В резолюції говориться про право націй на відокремлення, про автономію національних областей в рамках єдиної (унітарної) держави, нарешті, про видання основного закону проти будь-яких національних привілеїв, але ні одного слова не сказано про допустимість федеративного устрою держави.

В книжці Леніна «Держава і революція» (серпень 1917 року) партія, в особі Леніна, робить перший серйозний крок до визнання допустимості федерації, як перехідної форми «до централістичної республіки», супроводжуючи, зрештою, це визнання рядом серйозних застережень.

«Енгельс, як і Маркс,— говорить Ленін у цій книзі,— обстоює з точки зору пролетаріату і пролетарської революції, демократичний централізм, єдину і неподільну республіку Федеративну

республіку він вважає або за виняток і перешкоду розиткові або за перехід від монархії до централістичної республіки, за «крок вперед» при певних особливих умовах. І серед цих особливих умов висувається національне питання... Навіть в Англії де і географічні умови, і спільність мови, і історія багатьох сотень років, здавалося б, «покінчила» з національним питанням окремих дрібних поділів Англії, навіть тут Енгельс враховує ясний факт, що національне питання ще не вижите, і тому визнає федеративну республіку «кроком вперед». Розуміється, тут нема ні тіні відмови від критики хиб федеративної республіки і від найрішучішої пропаганди й боротьби за єдину, централістично-демократичну республіку» (див. т. XXI, стор. 419).

Тільки після Жовтневого перевороту стає партія твердо і цілком певно на точку зору державної федерації, висуваючи її, як свій власний план державного устрою радянських республік на час перехідного періоду. Вперше ця точка зору дістала свій вираз у відомій «Декларації прав трудящого і експлуатованого народу» у січні 1918 року, писаній Леніним і схваленій Центральним Комітетом партії. В цій декларації сказано: «Радянська Російська республіка утворюється на основі вільного союзу вільних націй, як федерація Радянських національних республік» (див. т. XXII, стор. 174).

Офіціально ця точка зору була затверджена партією на її VIII з'їзді (1919 рік)[10]. Відомо, що на цьому з'їзді була прийнята програма РКП. В цій програмі сказано: «Як одну з перехідних форм на шляху до повної єдності, партія висуває федеративне об'єднання держав, організованих за радянським типом» (див. «Програму РКП»).

Такий шлях, пройдений партією від заперечення федерації до визнання її, як «перехідної форми до

повної єдності трудящих різних націй» (див. «Тези з національного питання»[11], прийняті II конгресом Комінтерну).

Цю еволюцію поглядів нашої партії в питанні про державну федерацію слід пояснити трьома причинами.

По-перше, тим, що на час Жовтневого перевороту цілий ряд національностей Росії опинився на ділі в стані цілковитого відокремлення і цілковитої відірваності одна від одної, через що федерація стала кроком вперед від порізненості трудящих мас цих національностей до їх зближення, до їх об'єднання.

По-друге, тим, що самі форми федерації, які намітилися в ході радянського будівництва, виявились далеко не такими суперечними цілям економічного зближення трудящих мас національностей Росії, як це могло здаватися раніше, або навіть — зовсім не суперечними цим цілям, як показала далі практика.

По-третє, тим, що питома вага національного руху виявилась далеко серйознішою, а шлях об'єднання націй — далеко складнішим, ніж це могло здаватися раніше, в період до війни, або в період до Жовтневої революції.

Й. Ст.

Грудень 1924 р.

ДВІ РЕЗОЛЮЦІЇ

Дві резолюції. Перша — Виконавчого комітету Ради робітничих і солдатських депутатів. Друга — робітників (400 чоловік) механічного відділу Російсько-Балтійського вагонного заводу.

Перша — за підтримку так званої «позики свободи».

Друга — проти.

Перша без критики приймає «позику свободи», як таку, як позику **на користь свободи.**

Друга визначає «позику свободи», як позику **проти свободи,** бо вона «укладається з метою продовження братовбивчої бойні, вигідної лише імперіалістичній буржуазії».

Перша навіяна сумнівами людей, що втратили голову а як бути з постачанням армії, чи не пошкодить справі постачання армії відмова підтримати позику.

Друга не знає таких сумнівів, бо вона бачить вихід: вона «визнає, що справа постачання армії всього потрібного вимагає грошових засобів, і вказує Раді робітничих і солдатських депутатів, що гроші ці повинні бути взяті з кишені буржуазії, яка

затіяла і продовжує цю бойню і наживає в цьому кривавому чаду мільйонні бариші».

Автори першої резолюції мабуть задоволені, адже ж вони «виконали свій обов'язок».

Автори другої резолюції протестують, вважаючи, що перші таким ставленням до справи пролетаріату **«зраджують Інтернаціонал»**.

Це влучає просто в око!

За і **проти** «позики свободи», спрямованої **проти** свободи.

— Чия правда? — рішайте, товариші робітники.

«Правда» № 29,
11 квітня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ЗЕМЛЮ — СЕЛЯНАМ

Селяни Рязанської губернії звернулися до міністра Шингарьова з заявою про те, що занедбувані поміщиками землі вони розорюватимуть, коли навіть не буде на це згоди поміщиків. Селяни заявляють, що те, що *поміщики* утримуються від засівів — річ згубна, що негайне розорювання занедбаних земель є єдиним засобом забезпечити хліб не тільки населенню в тилу, але й армії на фронті.

У відповідь на це міністр Шингарьов (див. його телеграму[12]) рішуче забороняє самовільне розорювання, називаючи його «самоуправством», а селянам пропонує чекати до скликання Установчих зборів: вони, мовляв, все вирішать.

А через те, що строк скликання Установчих зборів невідомий, бо Тимчасовий уряд, членом якого є п. Шингарьов, зволікає із скликанням Установчих зборів, то виходить, що **на ділі** земля мусить лишитися незораною, поміщики лишаються з землею, селяни без землі, а Росія, а робітники, селяни і *солдати — без достатньої кількості хліба.*

Все це для того, щоб поміщики не були скривджені, коли навіть Росія потрапить в пазурі голоду.

Така відповідь Тимчасового уряду, членом якого є міністр Шингарьов.

Нас не дивує така відповідь. Уряд фабрикантів і поміщиків інакше й не може ставитися до селян: що їм селяни, були б живі та здорові поміщики!

Тому ми звертаємося до селян, до всієї селянської бідноти всієї Росії — взяти свою справу в свої власні руки і рушити її вперед.

Ми закликаємо їх організуватися в революційні селянські Комітети (волосні, повітові та ін.) і, забравши через них поміщицькі землі, самовільно обробляти їх організованим порядком.

Ми закликаємо зробити це негайно, не дожидаючись Установчих зборів і не звертаючи уваги на реакційні міністерські заборони, що ставлять палиці в колеса революції.

Нам кажуть, що негайне захоплення поміщицьких земель підірвало б «єдність» революції, відколовши від останньої «прогресивні верстви» суспільства.

Але було б наївно думати, що революцію можна рушити вперед, не посварившись з фабрикантами й поміщиками.

Хіба робітники, запроваджуючи 8-годинний робочий день, не «відкололи» від революції фабрикантів і іже з ними? Хто зважиться твердити, що революція програла, полегшивши становище робітників, скоротивши робочий день?

Самовільний обробіток поміщицьких земель і захоплення їх селянами — немає сумніву — «відколють» від революції поміщиків і іже з ними. Але хто зважиться сказати, що, згуртовуючи навколо революції

багатомільйонну селянську бідноту, ми послаблюємо сили революції?

Люди, які хочуть впливати на хід революції, повинні раз назавжди з'ясувати собі:

1) що основними силами нашої революції є робітники і селянська біднота, переодягнена в зв'язку з війною в солдатські шинелі;

2) що в міру поглиблення і розширення революції від неї неминуче «відколюватимуться» так звані «прогресивні елементи», прогресивні на словах, реакційні на ділі.

Було б реакційною утопією затримувати цей благотворний процес очищення революції від непотрібних «елементів».

Політика вичікування і відкладання до Установчих зборів, політика «тимчасової» відмови від конфіскації, рекомендована народниками, трудовиками й меншовиками, політика лавірування між класами (як би кого не скривдити!) і ганебного тупцювання на місці — не є політика революційного пролетаріату.

Переможний похід російської революції відмете її, як непотрібний мотлох, угодний і вигідний лише ворогам революції.

«Правда» № 32,
14 квітня 1917 р.
Передова
Підпис: К. Сталін

ПЕРШЕ ТРАВНЯ

Третій рік минає з того часу, як хижацька буржуазія воюючих країн втягла світ у криваву бойню.

Третій рік минає з того часу, як робітники всіх країн, учора ще кровні брати, а нині переодягнені в солдатські шинелі, стоять одні проти одних, як вороги, калічачи і вбиваючи одні одних — на радість ворогам пролетаріату.

Масове винищення живих сил народів, масове розорення і злидні, руїни колись квітучих міст і сіл, масовий голод і здичавіння, — все це для того, щоб жменька коронованих і некоронованих хижаків грабувала чужі землі і загрібала шалені мільйони, — ось куди веде нинішня війна.

І світ почав задихатися в лещатах війни...

Душно стало народам Європи, і вони вже підводять голову проти войовничої буржуазії.

Російська революція перша пробиває бреш у стіні, яка відділяє робітників одних від одних. В момент загального «патріотичного» сп'яніння російські робітники перші проголошують забутий лозунг: «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»

При громі російської революції прокидаються від сплячки і робітники Заходу. Страйки і демонстрації в Німеччині, маніфестації в Австрії і Болгарії, страйки і мітинги в нейтральних країнах, дедалі сильніше заворушення в Англії і Франції, масове братання на фронтах — от перші ластівки наростаючої соціалістичної революції.

А сьогоднішнє наше свято, свято Першого травня — хіба це не ознака того, що в потоках крові куються нові узи братерства народів?

Палає грунт під ногами хижаків капіталу, бо знов підноситься над Європою червоний прапор Інтернаціоналу.

Так нехай же сьогоднішній день, день Першого травня, коли сотні тисяч робітників Петрограда побратерському простягають руку робітникам усього світу, — стане запорукою зародження нового революційного Інтернаціоналу!

Нехай лозунг «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!», що пролунав сьогодні на майданах Петрограда, облетить світ і об'єднає робітників усіх країн у боротьбі за соціалізм!

Через голови хижаків капіталу, через голови їх грабіжницьких урядів простягнемо руку робітникам усіх країн, проголосивши:

Хай живе Перше травня!

Хай живе братерство народів!

Хай живе соціалістична революція!

«Правда» № 35,
18 квітня 1917 р.
Стаття без підпису

ПРО ТИМЧАСОВИЙ УРЯД

Промова на мітингу на Василівському Острові 18 квітня (1 травня) 1917 р.

В ході революції в країні виникло дві влади. Тимчасовий уряд, обраний третьочервневою Думою, і Рада робітничих і солдатських депутатів, обрана робітниками й солдатами

Відносини між цими двома владами дедалі загострюються, колишнє співробітництво між ними падає, і було б злочинно з нашого боку замазувати цей факт.

Буржуазія перша поставила питання про двовладдя, вона перша запропонувала вибір: **або** Тимчасовий уряд, **або** Рада робітничих і солдатських депутатів. Було б негідним з нашого боку ухилятися од відповіді на ясно поставлене питання. Робітники й солдати повинні ясно і виразно сказати: кого ж вони вважають за свій уряд, Тимчасовий уряд чи Раду робітничих і солдатських депутатів?

Говорять про довір'я до Тимчасового уряду, про необхідність такого довір'я. Але як можна довіряти урядові, який сам не довіряє народові в найбільш важливому і основному? Зараз іде війна. Іде вона на основі договорів з Англією і Францією, укладених

царем поза спиною народу і освячених Тимчасовим урядом без згоди народу. Народ має право знати зміст цих договорів, робітники й солдати мають право знати, заради чого ллється кров. Чим відповів Тимчасовий уряд на вимогу робітників і солдатів опублікувати договори?

— Заявою про те, що договори лишаються в силі.

А договори все ж не опублікував і не збирається опублікувати!

Чи не ясно, що Тимчасовий уряд приховує від народу справжні цілі війни, а, приховуючи їх, уперто не довіряє народові? Як можуть робітники й селяни довіряти Тимчасовому урядові, який сам не довіряє їм в найбільш важливому і основному?

Говорять про підтримку Тимчасового уряду, про необхідність такої підтримки. Але міркуйте самі: чи можна в революційну епоху підтримувати уряд, який з самого початку свого існування гальмує революцію? Досі справа стояла так, що революційний почин і демократичні заходи виходили від Ради робітничих і солдатських депутатів, і тільки від неї. Тимчасовий уряд, упираючись і чинячи опір, лише потім погоджувався з Радою, і то лише почасти і на словах, ставлячи на ділі перепони. Так стоїть справа досі. Але як можна в розпалі революції підтримувати уряд, який плутається під ногами і тягне назад революцію? Чи не краще буде поставити питання про те, щоб Тимчасовий уряд не заважав Раді робітничих і солдатських депутатів у справі дальшої демократизації країни?

В країні йде мобілізація контрреволюційних сил. Агітують в армії. Агітують серед селян і дрібного

міського люду. Контрреволюційна агітація спрямована, насамперед, проти Ради робітничих і солдатських депутатів. Прикривається вона іменем Тимчасового уряду. А Тимчасовий уряд явно потурає нападкам на Раду робітничих і солдатських депутатів. За віщо ж, постає питання, підтримувати Тимчасовий уряд? Невже за потурання контрреволюційній агітації?!

По Росії розпочався аграрний рух. Селяни домагаються самовільного розорювання земель, занедбуваних поміщиками. Без такого розорювання країна може опинитися на краю голоду. Йдучи назустріч селянам, Всеросійська нарада Рад[13] постановила «підтримувати» рух селян, спрямований до конфіскації поміщицьких земель. Що ж робить тепер Тимчасовий уряд? Він оголошує селянський рух «самоуправством», забороняє селянам розорювати поміщицькі землі, дає своїм комісарам «відповідні» розпорядження (див «Речь» за 17 квітня). За віщо ж, постає питання, підтримувати Тимчасовий уряд? Невже за те, що він оголошує війну селянству?

Кажуть, що недовір'я до Тимчасового уряду підірве єдність революції, відштовхне від неї капіталістів і поміщиків. Але хто зважиться сказати, що капіталісти й поміщики підтримують на ділі або можуть підтримувати революцію народних мас?

Хіба Рада робітничих і солдатських депутатів, запроваджуючи 8-годинний робочий день, не відштовхнула від себе капіталістів, згуртувавши навколо революції широкі маси робітників? Хто зважиться твердити, що сумнівна дружба жменьки фабрикантів цінніша для революції, ніж справжня, кров'ю закріплена, дружба мільйонів робітників?

Або ще: хіба Всеросійська нарада Рад, вирішивши підтримувати селян, не відштовхнула від себе поміщиків, зв'язавши селянські маси з революцією? Хто зважиться сказати, що сумнівна дружба жменьки поміщиків цінніша для революції, ніж справжня дружба багатомільйонної селянської бідноти, переодягненої нині в солдатські шинелі?

Революція не може задовольнити всіх і вся. Вона завжди одним кінцем задовольняє трудящі маси, другим кінцем б'є таємних і явних ворогів цих мас.

Тим-то тут треба вибирати: або разом з робітниками і селянською біднотою **за** революцію, або разом з капіталістами і поміщиками **проти** революції.

Отже, кого ж ми будемо підтримувати?

Кого ми можемо вважати за свій уряд: Раду робітничих і солдатських депутатів чи Тимчасовий уряд?

Ясно, що робітники й солдати можуть підтримувати лише обрану ними Раду робітничих і солдатських депутатів.

«Солдатская Правда» № 6,
25 квітня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ПРО НАРАДУ В МАРІЇНСЬКОМУ ПАЛАЦІ

В буржуазній пресі з'явилося вже повідомлення про нараду Виконавчого комітету Ради робітничих і солдатських депутатів з Тимчасовим урядом. Повідомлення це, загалом не... точне, місцями прямо перекручує факти, вводячи читача в оману. Ми вже не говоримо про особливе, властиве буржуазній пресі висвітлення фактів. Через це треба відновити справжню картину наради

Мета наради з'ясувати взаємні відносини Тимчасового уряду і Виконавчого комітету в зв'язку з нотою міністра Мілюкова[14], що загострила конфлікт.

Відкрив нараду прем'єр Львов. Його вступна промова звелась до таких положень. До останнього часу в країні було довір'я до Тимчасового уряду і справи йшли задовільно. Але тепер щось не стало довір'я, з'явилась навіть протидія. Це особливо почувається в останні два тижні, коли відомі всім соціалістичні кола розпочали в пресі похід проти Тимчасового уряду. Так далі бути не може. Потрібна рішуча

підтримка з боку Ради робітничих і солдатських депутатів. Інакше — підемо у відставку.

Далі йдуть «доповіді» міністрів (військового, землеробства, шляхів сполучення, фінансів, закордонних справ), причому найбільш виразно виступають Гучков, Шингарьов і Мілюков. Промови інших міністрів лише повторюють висновки перших.

Промова міністра Гучкова зводиться до обгрунтування відомого імперіалістичного погляду на нашу революцію, в силу якого революцію в Росії треба розглядати як засіб для «війни до кінця». Я був переконаний, — казав він, — що переворот в Росії потрібний був, щоб уникнути поразки. Я хотів, щоб революція створила новий фактор перемоги, і я сподівався, що вона створить його. Оборонство в широкому розумінні слова, оборонство не тільки для сучасного, але й для майбутнього — ось наша мета. Але за останні тижні стався цілий ряд погіршень... «Вітчизна в небезпеці»... Головна причина — «потік пацифістських ідей», проповідуваних відомими соціалістичними колами. Міністр прозоро натякає, що проповідь ця повинна бути приборкана, а дисципліна — відновлена, що потрібна в цьому допомога з боку Виконавчого комітету...

Міністр Шингарьов малює картину продовольчої кризи в Росії... Основне питання не нота і зовнішня політика, а хліб: якщо з питанням про хліб не справимося, то не справимося ні з чим. У загостренні продовольчої кризи не малу роль відіграють бездоріжжя та інші минущі явища. Але головною причиною Шингарьов вважає те «сумне явище», що селяни «почали займатися питанням про землю», самовільно

розорюють поміщицькі землі, знімають з поміщицьких економій військовополонених і взагалі віддаються аграрним «ілюзіям». Цей шкідливий, на думку Шингарьова, рух селян «розпалюється» агітацією «ленінців» за конфіскацію землі, «партійно-фанатичним засліпленням» останніх. «Шкідливій агітації з палацу Кшесинської»[15], цього «гнізда отрути», треба покласти край... Одно з двох: або існуючий Тимчасовий уряд, наділений довір'ям, — тоді аграрним «ексцесам» треба покласти край; або інша яка-небудь влада.

Мілюков. Нота є не мій особистий погляд, а погляд усього Тимчасового уряду. Питання про зовнішню політику зводиться до питання про готовність виконати наші зобов'язання щодо союзників. Ми зв'язані з союзниками... Нас взагалі розцінюють як силу, придатну або непридатну для певних цілей. Досить видатися слабими, — і відносини погіршаться... Через це відмова від анексії загрожує небезпеками... Нам потрібне ваше довір'я, дайте нам його, і тоді в армії буде ентузіазм, тоді у нас піде наступ в інтересах єдності фронту, тоді ми натиснемо на німців і відтягнемо їх від французів та англійців. Цього вимагають наші зобов'язання щодо союзників. Ви бачите, — закінчив Мілюков, — що за такого стану речей, при нашому бажанні не порушувати до нас довір'я з боку союзників, нота не могла бути іншою, ніж вона є.

Таким чином, довгі промови міністрів звелися до кількох коротких положень: країна переживає тяжку кризу, причини кризи — революційний рух, вихід із кризи — приборкання революції і продовження війни.

Виходило так, що для врятування країни треба: 1) приборкати солдатів (Гучков), 2) приборкати селян (Шингарьов), 3) приборкати революційних робітників (усі міністри), які зривають маску з Тимчасового уряду. Підтримайте нас в цій важкій справі, допомагайте вести наступальну війну (Мілюков),— і тоді все буде добре. Інакше — підемо у відставку.

Так говорили міністри.

Дуже характерно, що ці архіімперіалістичні і контрреволюційні промови міністрів не зустріли відсічі з боку представника більшості Виконавчого комітету, Церетелі. Наляканий гострою постановкою питання з боку міністрів, втративши голову перед перспективою виходу міністрів у відставку, Церетелі у своїй промові почав умовляти їх піти на можливу ще поступку, видавши «роз'яснення»[16] ноти в бажаному дусі, хоч би для «внутрішнього вжитку». «Демократія,—казав він,— всією енергією буде підтримувати Тимчасовий уряд», якщо він піде на таку по суті словесну поступку.

Бажання замазати конфлікт між Тимчасовим урядом і Виконавчим комітетом, готовність іти на поступки, аби тільки відстояти угоду, - така червона нитка промов Церетелі.

В цілком протилежному дусі говорив Каменєв. Якщо країна стоїть на краю загибелі, якщо вона переживає господарську, продовольчу та ін. кризи, то вихід із становища не в продовженні війни, яке тільки загострює кризу і може поглинути плоди революції, а в якнайшвидшій її ліквідації. Існуючий Тимчасовий уряд, як видно з усього, не здатний взяти на себе справу ліквідації війни, бо він прагне

«війни до кінця». Отже вихід—у переході влади в руки іншого класу, здатного вивести країну з тупика...

Після промови Каменева з місць міністрів залунали вигуки: «в такому разі візьміть владу».

«Правда» № 40,
25 квітня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

VII (КВІТНЕВА) КОНФЕРЕНЦІЯ РСДРП (БІЛЬШОВИКІВ)

24—29 квітня 1917 р.

1. ПРОМОВА НА ЗАХИСТ РЕЗОЛЮЦІЇ ТОВ. ЛЕНІНА В ПИТАННІ ПРО ПОТОЧНИЙ МОМЕНТ

24 квітня

Товариші! Те, що пропонує Бубнов, має на увазі і резолюція тов. Леніна. Тов. Ленін не відкидає масових виступів, демонстрацій. Але не в цьому тепер справа. Незгода — в питанні про контроль. Контроль передбачає контролюючого і контрольованого і деяке погодження контролюючого з контрольованим. Був контроль, було погодження. Що дав контроль? Нічого. Після виступу Мілюкова (19 квітня) особливо ясна його примарність.

Гучков каже: «я дивлюсь на революцію, як на засіб краще воювати, **зробимо маленьку революцію для великої перемоги**». Але тепер в армію проникли пацифістські ідеї, і воювати не можна. І уряд каже нам: «знищіть пропаганду проти війни, інакше ми підемо у відставку».

В аграрному питанні уряд також не може йти назустріч інтересам селян, інтересам захоплення останніми поміщицьких земель. Нам кажуть: «допоможіть нам приборкати селян, інакше ми підемо у відставку».

Мілюков каже: «необхідно додержувати єдності фронту, нам треба наступати на противника, вдихніть ентузіазм в солдатів, інакше ми підемо у відставку».

І після цього нам пропонують контроль. Це смішно! Спочатку Рада депутатів намічала програму, а тепер намічає її Тимчасовий уряд. Союз, укладений Радою і урядом на другий день після кризи (виступ Мілюкова), означає, що Рада пішла за урядом. Уряд наступає на Раду. Рада відступає. Говорити про контроль Ради над урядом після цього — значить говорити марно. Ось чому я пропоную поправку Бубнова про контроль не приймати.

2. ДОПОВІДЬ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПИТАННІ

29 квітня

Слід би подати широку доповідь в національному питанні, але через те, що часу мало, я мушу скоротити свою доповідь.

Перше ніж приступити до проекту резолюції, треба встановити деякі передпосилки.

Що таке національний гніт? Національний гніт — це та система експлуатації і грабування пригноблених народів, ті заходи насильного обмеження прав пригноблених народностей, що їх проводять імперіалістичні кола. Все це в цілому дає картину тієї політики, яку прийнято називати політикою національного гніту.

Перше питання — які ті класи, що спираючись на них та чи інша влада проводить свою політику національного гніту? Для розв'язання цього питання необхідно зрозуміти, чому в різних державах існують

різні форми національного гніту, чому в одній державі національний гніт тяжчий і грубіший, ніж в іншій. Наприклад, в Англії і в Австро-Угорщині національний гніт ніколи не набирав погромних форм, але він існував у вигляді обмежень національних прав пригноблених народностей. Тимчасом в Росії він набирає нерідко форми погромів і різні. А в деяких державах спеціальних заходів проти національних меншостей зовсім немає. Наприклад, немає національного гніту в Швейцарії, де живуть вільно французи, італійці, німці.

Чим же пояснити різне ставлення до національностей в різних державах?

Різницею в ступені демократизму цих держав. Коли на чолі державної влади в Росії в давніші роки стояла стара земельна аристократія, національний гніт міг набирати і дійсно набирав потворних форм різні і погромів. В Англії, де є певний ступінь демократизму і політичної свободи, національний гніт має менш грубий характер. Щодо Швейцарії, то вона наближається до демократичного суспільства, і в ній нації мають більш-менш повну свободу. Одним словом, чим демократичніша країна, тим слабіший національний гніт, і навпаки. А оскільки під демократизацією ми розуміємо наявність певних класів, які стоять при владі, то з цієї точки зору можна сказати, що чим ближча до влади стара земельна аристократія, як це було в старій царистській Росії, тим сильніший гніт і тим потворніші його форми.

Проте, національний гніт підтримується не тільки земельною аристократією. Поряд з нею існує друга сила — імперіалістичні групи, які методи поневолення

народностей, засвоєні в колоніях, переносять і всередину своєї країни, і таким чином стають природними союзниками земельної аристократії. За ними йдуть дрібна буржуазія, частина інтелігенції, частина робітничої верхівки, які теж користуються плодами грабежу. Таким чином, складається цілий хор соціальних сил, які підтримують національний гніт, на чолі яких стоїть земельна і фінансова аристократія. Для створення дійсно демократичних порядків треба, насамперед, розчистити грунт і усунути цей хор з політичної сцени. (Читає текст резолюції.)

Перше питання: як влаштувати політичне життя пригноблених націй? На це питання слід відповісти, що пригнобленим народам, які входять до складу Росії, треба надати право самим вирішити питання — чи хочуть вони лишатися в складі Російської держави чи виділитися в самостійні держави. Зараз перед нами конкретний конфлікт між фінляндським народом і Тимчасовим урядом. Представники фінляндського народу, представники соціал-демократії вимагають від Тимчасового уряду повернення народові тих прав, якими він користувався до приєднання до Росії. Тимчасовий уряд відмовляє в цьому, не визнаючи фінляндський народ суверенним. На чий бік ми повинні стати? Очевидно, на бік фінляндського народу, тому що немислиме визнання насильного вдержання будь-якого народу в рамках єдиної держави. Висуваючи принцип права народів на самовизначення, ми підносимо тим самим боротьбу проти національного гніту на висоту боротьби проти імперіалізму, нашого спільного ворога. Не зробивши цього, ми можемо опинитися в становищі людей, які

ллють воду на млин імперіалістів. Коли б ми, соціал-демократи, відмовили фінляндському народові в праві виявити свою волю про відокремлення і в праві провести в життя цю волю, то ми цим самим опинилися б у становищі продовжувачів політики царизму.

Питання про **право** націй на вільне відокремлення недозволенно плутати з питанням про **обов'язковість** відокремлення нації в той чи інший момент. Це питання партія пролетаріату повинна вирішувати в кожному окремому випадку цілком самостійно, залежно від обстановки. Визнаючи за пригнобленими народностями право на відокремлення, **право** вирішувати свою політичну долю, ми не вирішуємо тим самим питання про те, чи **повинні** в даний момент відокремитися такі-то нації від Російської держави. Я можу визнати за нацією право відокремитися, але це ще не значить, що я її зобов'язав це зробити. Народ має право відокремитися, але він, залежно від умов, може і не скористатися цим правом. З нашого боку лишається, таким чином, свобода агітації за або проти відокремлення, залежно від інтересів пролетаріату, від інтересів пролетарської революції. Таким чином, питання про відокремлення вирішується в кожному окремому випадку самостійно, залежно від обстановки, і саме тому питання про визнання права на відокремлення не слід плутати з питанням про доцільність відокремлення при тих чи інших умовах. Я особисто висловився б, наприклад, проти відокремлення Закавказзя, беручи до уваги спільний розвиток у Закавказзі і в Росії, певні умови боротьби пролетаріату та ін. Але коли б народи Закавказзя все-таки зажадали відокремлення, то вони, звичайно,

відокремилися б, і вони не зустріли б з нашого боку протидії. (*Читає далі текст резолюції.*)

Далі. Як бути з тими народами, які захочуть лишитися в рамках Російської держави? Якщо було серед народів недовір'я до Росії, то воно живилось, насамперед, політикою царизму. Раз царизму не стало, не стало його політики гноблення, повинно ослабнути недовір'я, повинно рости тяжіння до Росії. Я думаю, що $^{9}/_{10}$ народностей після повалення царизму не захочуть відокремитися. Тому партія пропонує встановлення обласних автономій для областей, які не захочуть відокремитися і які відрізняються особливостями побуту, мови, як, наприклад, Закавказзя, Туркестан, Україна. Географічні межі таких автономних областей визначаються самим населенням відповідно до умов господарства, побуту та ін.

На противагу обласній автономії існує інший план, який давним-давно рекомендується Бундом[17] і, насамперед, Шпрінгером і Бауером, що висувають принцип культурно-національної автономії. Я вважаю, що цей план для соціал-демократії неприйнятний. Суть його полягає ось у чому: Росія повинна перетворитися в союз націй, а нація — в союз осіб, стягнутих в єдину громаду, незалежно від того, в яких би районах держави вони не проживали. Всі росіяни, всі вірмени і т. д. організуються у свої окремі національні союзи, незалежно від території, і вже потім вступають в союз націй всієї Росії. План цей надзвичайно незручний і недоцільний. Справа в тому, що розвиток капіталізму розпорошив, відірвав від націй цілі групи осіб, розкиданих по різних кутках Росії. При національній розкиданості, що створилася

внаслідок економічних умов, стягувати окремих осіб даних націй — значить займатися справою штучної організації нації, конструюванням нації. А займатися штучним стягуванням людей в нації — значить стати на точку зору націоналізму. Цей план, висунутий Бундом, соціал-демократія не може схвалити. Він був відкинутий на конференції нашої партії в 1912 році і взагалі, за винятком Бунду, не користується в соціал-демократичних колах популярністю. Цей план називається інакше культурною автономією, тому що він виділяє з різноманітних питань, які цікавлять націю, коло питань культури і передає їх в руки національних союзів. Вихідним пунктом такого виділення є положення, що культура об'єднує нації в єдине ціле. Припускається, що в надрах нації є, з одного боку, інтереси, які розколюють націю, наприклад, господарські, і, з другого боку, інтереси, які стягують її в одно ціле, і саме такими питаннями є питання культури.

Нарешті, лишається питання про національні меншості. Їх права повинні бути захищені спеціально. Тому партія вимагає повної рівноправності у шкільних, релігійних та ін. питаннях, скасування всяких обмежень для нацменшостей.

Є § 9, що встановлює рівноправність націй. Умови, необхідні для його проведення, можуть настати тільки при повній демократизації всього суспільства.

Ми повинні ще вирішити питання про те, як організувати пролетаріат різних націй в одну загальну партію. Один план — робітники організуються за національностями, — скільки націй, стільки і партій. Цей план був відкинутий соціал-демократією. Практика показала, що організація пролетаріату

даної держави за національностями веде тільки до загибелі ідеї класової солідарності. Всі пролетарі всіх націй даної держави організуються в один неподільний пролетарський колектив.

Отже, наша точка зору на національне питання зводиться до таких положень:

а) визнання за народами права на відокремлення;

б) для народів, які лишаються в межах даної держави, — обласна автономія;

в) для національних меншостей — особливі закони, що гарантують їм вільний розвиток;

г) для пролетарів усіх національностей даної держави — єдиний неподільний пролетарський колектив, єдина партія.

3. ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПИТАННІ

29 квітня

Обидві резолюції загалом і в цілому сходяться. Пятаков списав з нашої резолюції всі пункти, крім одного пункту — «визнання права на відокремлення». Одно з двох: або ми заперечуємо за націями право на відокремлення, і це треба сказати прямо, або ми не заперечуємо цього права. Зараз є рух у Фінляндії, спрямований до забезпечення національної свободи, є також боротьба з ним Тимчасового уряду. Постає питання, кого підтримувати. Або ми за політику Тимчасового уряду, за насильне вдержання Фінляндії і доведення її прав до мінімуму, і тоді ми анексіоністи, бо ми ллємо воду на млин Тимчасового уряду, або ми за незалежність Фінляндії. Тут треба

виразно висловитися за одно або за друге, обмежуватися тільки констатуванням прав неможливо.

Є рух за незалежність Ірландії. За кого ми, товариші? Або ми за Ірландію, або ми за англійський імперіалізм. І я питаю, — чи ми за ті народи, які борються проти гноблення, чи за ті класи, які їх пригноблюють? Ми говоримо: соціал-демократія, оскільки вона тримає курс на соціалістичну революцію, повинна підтримувати революційний рух народів, спрямований проти імперіалізму.

Або ми вважаємо, що нам треба створити тил для авангарду соціалістичної революції в особі народів, які підіймаються проти національного гноблення, — і тоді ми прокладаємо міст між Заходом і Сходом, — і тоді ми дійсно тримаємо курс на світову соціалістичну революцію; або ми цього не робимо, — і тоді ми виявляємось ізольованими, тоді ми відмовляємось від тактики використання з метою знищення імперіалізму всяких революційних рухів у надрах пригноблених національностей.

Ми повинні підтримувати всякий рух, спрямований проти імперіалізму. Що скажуть нам в противному разі фінляндські робітники? Пятаков і Дзержинський кажуть нам, що всякий національний рух є рух реакційний. Це невірно, товариші. Хіба рух Ірландії проти англійського імперіалізму не є рух демократичний, що завдає удару імперіалізмові? І хіба цей рух ми не повинні підтримувати?..

Вперше надруковано в книзі: Петроградська загальноміська і Всеросійська конференції РСДРП(б) у квітні 1917 р. М. — Л., 1925

ВІДСТАЛІ ВІД РЕВОЛЮЦІЇ

Революція триває. Поглиблюючись і розширюючись, вона перекидається з однієї сфери в іншу, революціонізуючи все суспільно-економічне життя країни знизу догори.

Вторгаючись у промисловість, революція ставить питання про контроль і регулювання виробництва з боку робітників (Донецький басейн).

Перекидаючись у сільське господарство, революція штовхає до колективного обробітку занедбаних земель, до постачання селянам знарядь і живого реманенту (Шліссельбурзький повіт)[18].

Розкриваючи язви війни і господарську розруху, що виросла в умовах війни, революція вривається у сферу розподілу, ставлячи питання, з одного боку, про постачання містам продовольства (продовольча криза) і, з другого боку, про постачання селу фабрикатів (товарна криза).

Розв'язання всіх цих і подібних їм назрілих уже питань вимагає максимальної ініціативи революційних мас, активного втручання Рад робітничих депутатів у справу будівництва нового життя, нарешті,— переходу всієї повноти влади в руки нового класу,

здатного вивести країну на широкий революційний шлях.

Революційні маси на місцях уже стають на цей шлях. Революційні організації подекуди вже взяли в свої руки владу (Урал, Шліссельбург), минаючи так звані «комітети громадського порятунку».

Тимчасом, покликаний керувати революцією Петроградський виконавчий комітет Ради депутатів безпорадно топчеться на місці, відстаючи і відходячи від мас, а кардинальне питання про взяття всієї влади підмінює пустим питанням про «кандидатури» до Тимчасового уряду. Відстаючи ж від мас, Виконавчий комітет відстає тим самим від революції, утруднюючи її поступальний рух.

Перед нами лежать два документи Виконавчого комітету: «Пам'ятка для делегатів робітників на фронті», що везуть подарунки солдатам, і «Відозва до солдатів на фронті». І що ж, про віщо вони говорять? Та про ту ж таки відсталість Виконавчого комітету, бо на найважливіші питання сучасності Виконавчий комітет дає в них просто-таки відразливі, цілком антиреволюційні відповіді!

Питання про війну

Поки Виконавчий комітет сперечався з Тимчасовим урядом про анексії і контрибуції, поки Тимчасовий уряд фабрикував «ноти», а Виконавчий комітет втішався роллю «переможця», тимчасом як війна за загарбання продовжувалась по-старому, — життя в окопах, дійсне життя солдатів висунуло новий засіб боротьби - масове братання. Немає сумніву,

що братання само по собі є лише стихійна форма прагнення до миру. Проте, проведене організовано і свідомо братання може перетворитися в могутній засіб в руках робітничого класу для революціонізування становища у воюючих країнах.

Як же ставиться Виконавчий комітет до братання? Слухайте:

«Товариші-солдати! Не братанням досягнете ви миру... До загибелі вас самих, до загибелі російської свободи ведуть люди, які запевняють вас, що братання — шлях до миру. Не вірте їм» (див. «Відозву»).

Замість братання Виконавчий комітет пропонує солдатам «не відмовлятися від наступальних дій, яких може вимагати бойова обстановка» (див. «Відозву»). Справа, виявляється, в тому, що оборона, «захист у політичному розумінні аж ніяк не виключає стратегічних наступів, зайняття нових ділянок і т. д. В інтересах захисту... цілком необхідно проводити наступ, займати нові позиції» (див. «Пам'ятку»).

Коротше: щоб добитися миру, треба наступати і захоплювати чужі «ділянки».

Так міркує Виконавчий комітет.

Але чим відрізняються ці імперіалістичні судження Виконавчого комітету від контрреволюційного «наказу» генерала Алексеєва, де братання на фронті оголошується «зрадою», а солдатам наказують «вести нещадну боротьбу з ворогом»?

Або ще: чим відрізняються ці судження від контрреволюційної промови Мілюкова на нараді в Маріїнському палаці, де він вимагав від солдатів «наступальних дій» і дисципліни в інтересах «єдності фронту»?..

Питання про землю

Усім відомий конфлікт, що виник між селянами і Тимчасовим урядом. Селяни вимагають негайного розорювання занедбуваних поміщиками земель, вважаючи такий крок єдиним засобом забезпечити хліб не тільки населенню в тилу, але і армії на фронті. У відповідь на це Тимчасовий уряд оголосив селянам рішучу війну, поставивши аграрний рух поза «законом», причому розіслав на місця комісарів для захисту поміщицьких інтересів від «замахів» з боку «самоуправних» селян. Тимчасовий уряд запропонував селянам утриматися від конфіскації землі до скликання Установчих зборів: вони, мовляв, все вирішать.

Як же ставиться Виконавчий комітет до цього питання: кого він підтримує, селян чи Тимчасовий уряд?

Слухайте.

«Революційна демократія якнайрішучіше обстоюватиме... беззаплатне відчуження... поміщицьких земель... в **майбутніх** Установчих зборах. **Тепер** же, виходячи з того, що негайна конфіскація поміщицьких земель могла б викликати... в країні серйозне господарське потрясіння... революційна демократія остерігає селян від усякого самочинного розв'язання земельного питання, тому що аграрні безпорядки будуть корисні не селянству, а контрреволюції», зважаючи на що пропонується «не захоплювати самовільно поміщицького добра до рішення Установчих зборів» (див. «Пам'ятку»).

Так говорить Виконавчий комітет.

Очевидно, Виконавчий комітет підтримує не селян, а Тимчасовий уряд.

Чи не ясно, що Виконавчий комітет, ставши на таку позицію, скотився до контрреволюційного лозунга Шингарьова: «приборкай селян!».

І взагалі з якого це часу аграрні рухи стали «аграрними безпорядками», а «самочинні рішення» питань недопустимими? Що таке Ради і в числі їх Петроградська Рада, як не «самочинно» виникла організація? Чи не думає Виконавчий комітет, що пора «самочинних» організацій і рішень минула?

Виконавчий комітет лякає «продовольчою розрухою» в зв'язку з самовільним заорюванням поміщицьких земель. Але ось «самочинно» виниклий повітовий революційний Комітет у Шліссельбурзі з метою посилення продовольчої спроможності населення постановив.

«Щоб мати більше хлібних продуктів, в яких відчувається дійсна потреба, — провести громадами заорювання вільних площ землі, яка належить церквам, монастирям, колишнім уділам і приватним власникам».

Що може заперечити проти цієї «самочинної» постанови Виконавчий комітет?

Що може він протипоставити цьому мудрому рішенню, крім пустих фраз про «самоуправство», «аграрні безпорядки», «самочинні рішення» та ін., запозичених з указів п. Шингарьова?

Чи не ясно, що Виконавчий комітет відстав від революційного руху в провінції і, відставши, зайшов у суперечність з ним?..

Таким чином, перед нами розгортається нова картина. Революція зростає вшир і вглиб, захоплюючи нові сфери, вторгаючись у промисловість, у сільське господарство, у сферу розподілу, ставлячи питання

про взяття всієї влади. На чолі руху йде провінція. Якщо в перші дні революції Петроград ішов попереду, то тепер він починає відставати. При цьому створюється враження, що Петроградський виконавчий комітет намагається спинитися на вже досягнутій точці.

Але в революційну епоху неможливо встояти на одній точці, тут можна лише рухатися — вперед або назад. Отже, хто намагається спинитися під час революції, той неминуче відстане, а хто відстав, тому нема пощади: революція штовхне його в табір контрреволюції.

«Правда» № 48,
4 травня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ЧОГО МИ ЧЕКАЛИ ВІД КОНФЕРЕНЦІЇ?

Наша партія є союз соціал-демократів усієї Росії, від Петрограда до Кавказу, від Риги до Сибіру.

Союз цей влаштовано для того, щоб допомогти трудящим вести успішну боротьбу з багачами, з фабрикантами й поміщиками, за кращу долю, за соціалізм.

Але боротьба може бути успішною тільки тоді, коли партія наша буде єдина і згуртована, коли у неї буде одна душа і одна воля, коли вона битиме в одну точку скрізь, в усіх кінцях Росії.

Але як добитися єдності і згуртованості партії?

Шлях для цього один, а саме: зібрати в одному місці виборних від свідомих робітників усієї Росії, обговорити спільно корінні питання нашої революції, виробити одну спільну думку і потім, роз'їхавшись по домівках, піти в народ, повести його до однієї спільної мети, одним спільним шляхом.

Такі збори і називаються конференцією.

Ось чому ми всі з нетерпінням чекали скликання Всеросійської конференції Російської соціал-демократичної робітничої партії.

Партія наша жила до революції в підпіллі, вона була забороненою партією, її членів арештовували і засилали на каторгу. Тому вона була організована стосовно до підпілля, вона була партією «таємною».

Тепер обставини змінилися, революція дала свободу, підпілля зникло, і партія повинна була стати відкритою, вона повинна була організуватися по-новому.

Перед нами стоїть питання про війну і мир. Війна забирає і забере ще мільйони жертв. Війна розоряє мільйони сімей. Вона нагнала на міста голод і виснаження. Вона позбавила село найпотрібніших товарів. Війна вигідна тільки багачам, що набивають кишені на казенних поставках. Війна вигідна тільки урядам, що грабують чужі народи. Для такого грабежу і ведеться війна. І от питання: як бути з війною, припинити її чи продовжувати далі, лізти далі в петлю, чи порвати її вкрай?

Конференція повинна була відповісти на це питання.

Далі. Росія, тил її, як і фронт, стоїть перед голодом. Але голод буде втроє жорстокішим, якщо не будуть тепер же зорані всі «вільні» землі. Тимчасом, поміщики занедбують землю, утримуються від засівів, а Тимчасовий уряд не дає селянам забрати поміщицькі землі і обробляти їх... Як бути з Тимчасовим урядом, який всіляко підтримує поміщиків? Як бути з самими поміщиками, залишити за ними землю чи передати її у власність народові?

На всі ці питання конференція повинна була дати ясні й чіткі відповіді.

Бо тільки такі відповіді роблять партію єдиною і згуртованою.

Тільки згуртована партія може повести народ до перемоги.

Чи справдила конференція наші надії?

Чи дала вона ясні і чіткі відповіді,— нехай вирішують це самі товариші, вивчаючи рішення конференції, що надруковані в додатку до нашої газети № 13-й[19].

«Солдатская Правда» № 16,
6 травня 1917 р.
Передова
Підпис: К. Сталін

МУНІЦИПАЛЬНА КАМПАНІЯ [20]

Наближаються вибори до районних дум. Списки кандидатів прийняті і опубліковані. Виборча кампанія іде повним ходом.

Виставляють списки найрізноманітніші «партії»: дійсні і мнимі, старі і новоспечені, серйозні і іграшкові. Поряд з партією к.-д. — «партія чесності, звітності і справедливості»; поряд з «Єдністю» і Бундом — «партія трохи лівіша від к.-д.»; поряд з меншовиками і есерами-оборонцями — всякі «непартійні» і «надпартійні» групи. Строкатість і химерність прапорів неуявна.

Вже перші передвиборні збори показують, що віссю кампанії є не муніципальна «реформа», сама по собі, а загальне політичне становище країни. Муніципальна реформа — лише канва, по якій природно розгортаються основні політичні платформи.

Воно й зрозуміло. Тепер, коли війна поставила країну перед прірвою розрухи, коли інтереси більшості населення вимагають революційного втручання в усе господарське життя країни, а Тимчасовий уряд явно не здатний вивести країну з тупика, — всякі

місцеві питання, в тому числі і муніципальні, можна зрозуміти і розв'язати лише в нерозривному зв'язку з загальними питаннями про війну і мир, про революцію і контрреволюцію. Без такого зв'язку з загальною політикою муніципальна кампанія виродилась би в порожню балаканину про лудіння умивальників і «впорядкування хороших убиралень» (див. платформу оборонців-меншовиків).

Тому крізь строкату картину численних партійних прапорів неминуче пробиватимуться в ході кампанії дві основні політичні лінії: лінія дальшого розвитку революції і лінія контрреволюції.

Чим сильнішою буде кампанія, тим гострішою стане партійна критика, тим різкіше виділятимуться ці дві лінії, тим нестерпнішим буде становище проміжних груп, які намагаються примирити непримиренне, тим ясніше стане для всіх, що оборонці з меншовиків і народників, які сидять між революцією і контрреволюцією, фактично гальмують революцію, полегшуючи справу контрреволюції.

* * *

Партія «народної свободи»

З того дня, як скинуто царизм, праві партії розбрелися. Пояснюється це тим, що існування їх у старому вигляді стало невигідним. Куди ж вони пішли? Вони зібралися навколо партії так званої «народної свободи», навколо партії Мілюкова і компанії. Партія Мілюкова тепер найправіша партія. Це факт, проти якого не сперечаються. І саме тому ця

партія є тепер центром стягування контрреволюційних сил.

Партія Мілюкова за приборкання селян, бо вона за придушення аграрного руху.

Партія Мілюкова за приборкання робітників, бо вона проти «надмірних» вимог робітників, причому всі їхні серйозні вимоги вона оголошує «надмірними».

Партія Мілюкова за приборкання солдатів, бо вона за «залізну дисципліну», тобто за відновлення панування командного складу над солдатами.

Партія Мілюкова за грабіжницьку війну, яка поставила країну перед розрухою і розоренням.

Партія Мілюкова за «рішучі заходи» проти революції, вона «рішуче» проти народної свободи, хоч і іменує себе партією «народної свободи».

Чи можна сподіватися, що така партія оновить господарство міста в інтересах бідніших верств населення?

Чи можна довірити їй долю міста?

Ніколи! Ні в якому разі!

Наш пароль: ніякого довір'я партії Мілюкова, жодного голосу партії «народної свободи»!

* * *

Російська соц.-дем. робітнича партія (більшовики)

Наша партія — пряма протилежність партії к.-д. Кадети — партія контрреволюційних буржуа і поміщиків. Наша партія — партія революційних робітників міста і села. Це — дві непримиренні партії,

перемога однієї означає поразку другої. Наші вимоги відомі. Наш шлях ясний.

Ми проти нинішньої війни, тому що вона є війна грабіжницька, загарбницька.

Ми за мир, мир загальний і демократичний, тому що такий мир — найвірніший вихід із господарської і продовольчої розрухи.

Скаржаться на недостачу хліба в містах. Але хліба нема тому, що посівна площа зменшилась через недостачу робочої сили, «погнаної» на війну. Хліба нема тому, що навіть наявні запаси ні на чому привезти, бо залізниці зайняті обслуговуванням війни. Припиніть війну — і хліб буде.

Скаржаться на недостачу товару на селі. Але товару не стало, тому що більша частина фабрик і заводів обслуговує війну. Припиніть війну—і товар буде.

Ми проти нинішнього уряду, тому що він, закликаючи до наступу, зволікає війну, загострюючи розруху і голод.

Ми проти нинішнього уряду, тому що він, охороняючи бариші капіталістів, зриває справу революційного втручання робітників у господарське життя країни.

Ми проти нинішнього уряду, тому що він, заважаючи селянським Комітетам порядкувати поміщицькою землею, зриває справу визволення села від поміщицької влади.

Ми проти нинішнього уряду, тому що він, почавши «справу» з виведення революційних військ з Петрограда і перейшовши тепер до виведення революційних робітників (розвантаження Петрограда!), — прирікає революцію на безсилля.

Ми проти нинішнього уряду, тому що він взагалі не здатний вивести країну з кризи.

Ми за те, щоб вся влада була передана в руки революційних робітників, солдатів і селян.

Тільки така влада здатна покласти край затягненій грабіжницькій війні. Тільки така влада здатна накласти руку на бариші капіталістів і поміщиків для того, щоб рушити вперед революцію і вберегти країну від цілковитої розрухи.

Нарешті, ми проти відновлення поліції, старої ненависної поліції, відірваної від народу і підлеглої призначеним згори «чинам».

Ми за загальну, виборну і змінювану міліцію, бо тільки така міліція може бути оплотом народних інтересів.

Отакі наші найближчі вимоги.

Ми твердимо, що без здійснення цих вимог, без боротьби за ці вимоги немислима ні одна серйозна муніципальна реформа, ніяка демократизація міського господарства.

Хто хоче забезпечити населення хлібом, хто хоче знищити житлову кризу, хто хоче покласти міські податки тільки на багатих, хто добивається того, щоб усі ці реформи здійснилися на ділі, а не на словах тільки, — той повинен голосувати за тих, хто проти загарбницької війни, проти уряду поміщиків і капіталістів, проти відновлення поліції — за демократичний мир, за перехід влади в руки самого народу, за всенародну міліцію, за справжню демократизацію міського господарства.

Без цих умов «корінна муніципальна реформа» — звук пустий.

Блок оборонців

Між к.-д. і нашою партією стоїть ряд проміжних груп, які вагаються від революції до контрреволюції. Це такі групи: «Єдність», Бунд, оборонці з меншовиків та есерів, трудовики[21], народні «соціалісти»[22]. Виступаючи в деяких районах окремо, в інших вони блокуються між собою, виставляючи спільний список. Проти кого блокуються? На словах — проти к.-д. Але чи так на ділі?

Насамперед впадає у вічі цілковита безпринципність їхнього блоку. Що спільного, наприклад, між радикально-буржуазною групою трудовиків і групою меншовиків-оборонців, які вважають себе «марксистами» і «соціалістами»? З якого це часу трудовики, які проповідують війну до перемоги, стали соратниками меншовиків і бундівців, які іменують себе «неприймаючими війну» «ціммервальдистами»? А «Єдність» Плеханова, того самого Плеханова, який ще в епоху царизму, згорнувши прапор Інтернаціоналу, цілком певно став під чужий прапор, під жовтий прапор імперіалізму,— що спільного між цим завзятим шовіністом і, скажімо, «ціммервальдистом» Церетелі, почесним головою оборонсько-меншовицької конференції? Чи давно Плеханов закликáв до підтримання царського уряду у війні з Німеччиною, а «ціммервальдист» Церетелі «громив» за це шовініста Плеханова? Війна між «Єдністю» і «Рабочей Газетой»[23] у розпалі, а ці панове, удаючи, ніби нічого не помічають, вже розпочинають «братання»...

Чи не правда: з таких різномастих елементів міг скластися лише випадковий і безпринципний блок,— не принцип, а страх провалу керував ними, коли вони утворювали блок.

Далі впадає у вічі той факт, що в двох районах, в Казанському і Спаському (див. «списки кандидатів»), «Єдність», Бунд і оборонці з меншовиків та есерів не виставляють своїх списків, а районна Рада робітничих і солдатських депутатів у тих же районах — і тільки в тих — виставляє свій список, всупереч постанові Виконавчого комітету. Очевидно, наші хоробрі блокісти, боячись провалитися на виборах, воліли сховатися за спиною районної Ради, вирішивши використати авторитет останньої. Забавно, що у цих благородних джентльменів, які чваняться своєю «відповідальністю», не стало мужності виступити з відкритим забралом,— вони воліли полохливо ухилитися від «відповідальності»...

Що ж все-таки об'єднало у блок всі ці різномасті групи?

А те, що вони однаково невпевнено, але невідступно плентаються по стопах кадетів, що вони однаково явно недолюблюють нашу партію.

Всі вони, як і кадети, за війну, але не для загарбань (боронь боже!), а для... «миру без анексій і контрибуцій». Війна для миру...

Всі вони, як і кадети, за «залізну дисципліну», але не для приборкання солдатів (звичайно, ні!), а в інтересах... самих же солдатів.

Всі вони, як і кадети, за наступ, але не в інтересах англо-французьких банкірів (боронь боже!), а в інтересах... «нашої молодої свободи».

Всі вони, як і кадети, проти «анархічних намірів робітників захопити фабрики й заводи» (див. «Рабочую Газету» за 21 травня), але не в інтересах капіталістів (який жах!), а для того, щоб не відстрашити капіталістів від революції, тобто в інтересах... революції.

Взагалі всі вони за революцію, але остільки (остільки!), оскільки вона не страшна для капіталістів і поміщиків, оскільки вона не йде врозріз з інтересами останніх.

Коротше: всі вони за ті самі практичні кроки, що й кадети, але з застереженнячками та примовочками про «свободу», «революцію» та ін.

Оскільки ж слова й примовочки лишаються всетаки словами, то виходить, що на ділі вони ведуть ту ж таки кадетську лінію.

Фрази про свободу і соціалізм лише прикривають їх кадетську суть.

І саме тому їх блок спрямований не проти контрреволюційних кадетів, а проти революційних робітників, проти блоку нашої партії з «Міжрайонкою»[24] і революційними меншовиками.

Чи можна після всього сказаного сподіватися, що ці майже кадетські джентльмени здатні оновити і перебудувати розладнане міське господарство?

Як можна їм довірити долю бідніших верств населення, коли вони повсякчас зневажають інтереси цього населення, підтримуючи грабіжницьку війну та уряд капіталістів і поміщиків?

Для того, щоб демократизувати міське господарство, забезпечити населення продовольством і житлом, звільнити бідноту від міських податків

і перекласти весь податковий тягар на імущих,— для цього треба порвати з політикою угод, наклавши руку на бариші капіталістів і домовласників... Хіба не ясно, що поміркованi джентльмени з оборонського *блоку, які бояться розсердити буржуазію, не здатні* на такі революційні кроки?..

В нинішній Петроградській думі є так звана «соціалістична муніципальна група», яка складається, головним чином, з оборонців-есерів і меншовиків. Вона виділила з-поміж себе «фінансову комісію» для розроблення «негайних заходів» оздоровлення міського господарства. І що ж? Ці «оновителі» визнали, що для демократизації міського господарства треба: 1) «**збільшити** плату за воду», 2) «**збільшити** проїзну плату по трамваях». «А в питанні про стягання плати з солдатів за користування трамваєм вирішено зв'язатися з Радою Р. і С. Д.» (див. «Новую Жизнь»[25] № 26). У членів комісії, очевидно, була ідея стягти плату з солдатів, але не зважилися це зробити без згоди солдатів.

Замість того, щоб знищити податки на бідноту, шановні члени комісії вирішили збільшити їх, не пошкодувавши навіть солдатів!

Такі зразки муніципальної практики оборонців з есерів і меншовиків.

Чи не правда: пишні фрази і широкомовні «муніципальні платформи» прикривають нікчемну муніципальну практику оборонців.

Так було — так буде...

І чим уміліше вони прикриваються фразами про «свободу» і «революцію», тим рішучішою і нещаднішою повинна бути боротьба з ними.

Зірвати соціалістичну маску з оборонського блоку, виставити на світло його буржуазно-кадетську суть — таке одне з чергових завдань поточної кампанії.

Ніякої підтримки оборонському блокові, ніякого довір'я панам з блоку!

Робітники повинні зрозуміти, що хто не за них, той проти них, що оборонський блок не за них — отже, проти них.

«Безпартійні»

З усіх буржуазних груп, які виставили власні списки кандидатів, найневиразніше становище посідають безпартійні групи. Їх немало, цих безпартійних груп, їх — ціла купа, майже 30 штук. Кого тільки нема серед них! «Об'єднані домові комітети» і «група службовців виховних закладів», «безпартійна ділова група» і «група позапартійних виборців», «група домової адміністрації» і «товариство квартировласників», «надпартійна республіканська група» і «ліга рівноправності жінок», «група спілки інженерів» і «торговельнопромислова спілка», «група чесність, звітність, справедливість» і «група демократичного будівництва», «група свобода і порядок» та інші групи, — така строката картина безпартійної плутанини.

Хто вони, звідки вони і куди прямують?

Всі вони — буржуазні групи. Це здебільшого — купці, промисловці, домовласники, люди «вільних професій», інтелігенти.

У них немає принципіальних програм. Виборці так і не дізнаються, чого власне домагаються ці групи, які закликають обивателів голосувати за них.

У них немає муніципальних платформ. Виборці так і не дізнаються, яких поліпшень вимагають вони в галузі міського господарства, через що, власне, голосувати за них.

У них немає свого минулого, бо їх не було в минулому.

У них немає і майбутнього, бо вони зникнуть після виборів, як торішній сніг.

Вони виникли тільки в дні виборів і живуть тільки в дану хвилину, поки є вибори: пробратися б якнебудь в районну думу, а потім — їм байдуже.

Це — безпрограмні групи з буржуазії, що бояться світла і правди, що намагаються контрабандою протягти своїх кандидатів у районні думи.

Темні їх цілі. Темний їх шлях.

Чим виправдати існування таких груп?

Можна ще зрозуміти існування безпартійних груп у минулому, за царизму, коли партійність, ліва партійність, нещадно каралась «законом», коли багатьом доводилося виступати ніби безпартійними, щоб уникнути арештів та утисків, коли безпартійність служила щитом проти царських законників. Але тепер, в умовах максимуму свобод, коли кожна партія може виступати відкрито і вільно, не рискуючи бути притягненою, коли партійна виразність і відкрита боротьба політичних партій перетворилися в заповідь і умову політичного виховання мас,— чим виправдати тепер існування безпартійних груп? Чого вони бояться і від кого, власне, ховають своє справжнє обличчя?

Немає сумніву, що багато виборців з мас ще не розібралися в програмах політичних партій, що швидкому проясненню їхньої свідомості заважають політична косність і відсталість, успадковані від царизму. Але хіба не ясно, що безпартійність і безпрограмність тільки закріплюють і узаконюють цю відсталість і косність? Хто зважиться заперечувати, що відкрита й чесна боротьба політичних партій є найважливішим засобом пробудження мас і піднесення їх політичної активності?

Ще раз: чого бояться безпартійні групи, чому вони не люблять світла і від кого, власне, вони ховаються? Де секрет?

Річ у тому, що за нинішніх умов у Росії, при швидкому розвитку революції, при максимумі свобод, коли маси зростають політично не щоднини, а щогодини, — одверті виступи буржуазії стають надто рискованими для неї. Виступати за таких умов з неприкритими буржуазними платформами, — це значить напевне провалити себе в очах мас. Єдиний засіб «врятувати становище» — надягти маску безпартійності і прикинутися безневинною групою на зразок групи «чесності, звітності і справедливості». Це дуже зручно для того, щоб ловити рибу в мутній воді. Немає сумніву, що під флагом безпартійних списків приховуються кадетствуючі і кадетоподібні буржуа, які бояться виступити з відкритим забралом, які намагаються проскочити в районні думи контрабандним шляхом. Характерно, що серед них нема ні одної пролетарської групи, що всі ці безпартійні групи вербуються з лав буржуазії і тільки з її лав. І вони, без сумніву, зможуть заманити в свої сіті чимало

довірливих простаків з виборців, якщо не зустрінуть належної відсічі з боку революційних елементів.

В цьому весь секрет!

Отже, **«безпартійна» небезпека** є одна з найреальніших небезпек у поточній муніципальній кампанії.

Отже, зірвати з цих панів маску безпартійності, примусити їх показати своє справжнє обличчя для того, щоб дати масам можливість належно оцінити їх, — таке одне з найважливіших завдань нашої кампанії.

Геть маску безпартійності, хай живе ясність і виразність політичної лінії! — такий наш пароль.

* * *

Товариші! Завтра вибори. Струнким рядами рушайте до урн і дружно голосуйте за список більшовиків.

Жодного голосу кадетам, ворогам російської революції!

Жодного голосу оборонцям, прихильникам угоди з кадетами!

Жодного голосу «безпартійним», прихованим друзям ваших ворогів!

«Правда» №№ 63, 64 і 66;
21, 24 і 26 травня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ВЧОРА І СЬОГОДНІ

(Криза революції)

Три вимоги виставили Гучков і Мілюков перед своїм виходом з Тимчасового уряду: 1) відновлення **дисципліни**, 2) проголошення **наступу**, 3) **приборкання** революційних інтернаціоналістів.

Армія розкладається, порядку в ній не стало, відновіть дисципліну, приборкайте пропаганду миру, інакше підемо у відставку, — «доповідав» Гучков Виконавчому комітетові на відомій нараді в Маріїнському палаці (20 квітня).

Ми зв'язані з союзниками, від нас вимагають підтримки в інтересах єдності фронту, закличте армію до наступу, приборкайте противників війни, інакше ми підемо у відставку, — «доповідав» Мілюков на тій же нараді.

Це було в дні «кризи влади».

Меншовики й есери з Виконавчого комітету удавали, що не підуть на поступки.

Потім Мілюков опублікував «роз'яснювальний» папір до своєї «ноти», промовці Виконавчого комітету проголосили з цієї нагоди «перемогу» «революційної демократії», і — «пристрасті вгамувалися».

Але «перемога» виявилась мнимою. Через декілька днів знов була оголошена «криза», Гучков і Мілюков «повинні були» піти у відставку, почалися нескінченні наради Виконавчого комітету з міністрами, і — «криза скінчилася» вступом представників Виконавчого комітету в Тимчасовий уряд.

Довірливі глядачі зітхнули з полегкістю. Нарешті-таки «перемогли» Гучкова — Мілюкова! Нарешті-таки настане мир, мир «без анексій і контрибуцій»! Кінець братовбивчій бойні!

І що ж? Не встигли ще підбити підсумки «перемогам» так званої «демократії», не встигли ще «поховати» міністрів, що пішли на спочинок, як нові міністри, міністри-«соціалісти», заговорили мовою, яка утішила Гучкова — Мілюкова!

Справді «мертві схопили живих»!

Міркуйте самі.

Уже в першій своїй промові на селянському з'їзді[26] новий військовий міністр, громадянин Керенський, заявив, що він має намір *відновити* в армії «*залізну* дисципліну». Що це за дисципліна, про це ясно говорить «декларація прав солдата» [27], підписана Керенським, де в умовах «бойової обстановки» начальникам надається «право застосовувати збройну силу... проти підлеглих, які не виконують наказу» (див. пункт 14 «Декларації»).

Те, про що так мріяв Гучков, але чого він не зважувався провести в життя, Керенський «провів» одним махом під шумок галасливих фраз про свободу, рівність, справедливість.

Для чого ж вона знадобилась, ця сама дисципліна?

Про це повідав нам поперед інших міністрів міністр Церетелі. «Ми прагнемо ліквідації війни, — говорив він службовцям поштамту, — але не шляхом сепаратного миру, а спільною перемогою з нашими союзниками над ворогами свободи» (див. «Вечернюю Биржёвку»[28], 8 травня).

Якщо відкинути слова про свободу, приплетені тут ні до ладу, ні до прикладу, якщо перекласти міністерськи-туманну промову простою мовою, то вийде одно: в інтересах миру необхідно в союзі з Англією і Францією розбити Німеччину, для чого, в свою чергу, необхідний наступ.

Підготовка наступу в інтересах єдності фронту, для спільної перемоги над Німеччиною, — ось для чого знадобилась «залізна дисципліна».

Те, чого так несміливо, але безустанно добивався Мілюков, міністр Церетелі оголосив своєю власною програмою.

Це було ще в перші дні після того, як криза «скінчилася». Але потім міністри-«соціалісти» стали сміливіші й виразніші.

12 травня вийшов «наказ» Керенського офіцерам, солдатам і матросам:

«...Ви підете вперед туди, куди поведуть вас вожді і уряд.. ви підете... сковані дисципліною обов'язку... по волі народу ви повинні очистити батьківщину і світ від насильників і загарбників. На цей подвиг я кличу вас» (див. «Речь», 14 травня).

Чи не правда: наказ Керенського по суті справи мало чим відрізняється від відомих імперіалістичних наказів царського уряду, на зразок того, що «ми повинні воювати до переможного кінця, ми повинні вигнати зухвалого ворога за межі нашої батьківщини,

ми повинні визволити світ від ярма німецького мілітаризму...» та інше.

І через те що говорити про наступ легше, ніж провести його в життя, через те що деякі полки, наприклад, сьомої армії (чотири полки) не визнали за можливе скоритися наказові про «виступ»,— то Тимчасовий уряд разом з Керенським перейшов від слів до «діла», наказавши негайно розформувати «провинні» полки і пригрозивши винним «засланням на каторгу з позбавленням усіх прав стану» (див. «Вечернее Время», 1 червня). А через те, що всього цього, виявляється, все-таки недосить, то Керенський вибухнув новим «наказом», спрямованим спеціально проти братання, погрожуючи «винним» відданням «до суду для покарання з усією суворістю законів», тобто тією ж каторгою (див. «Новую Жизнь», 1 червня).

Коротше: наступайте негайно, наступайте що б то не стало, а то — пустимо в хід каторгу й розстріли,— такий сенс «наказів» Керенського.

І це в той час, коли царські договори з англо-французькою буржуазією лишаються в силі, коли на підставі цих договорів цілком певно зобов'язують «нас» активно підтримати загарбницьку політику Англії і Франції в Месопотамії, в Греції, в Ельзас-Лотарінгії!

Ну, а мир без анексій і контрибуцій, а зобов'язання нового Тимчасового уряду добитися миру всіма «рішучими заходами»,— куди поділися всі ці обіцянки, дані в дні «кризи влади»?

О, наші міністри не забувають про мир, про мир без анексій і контрибуцій, вони без кінця го-во-рять,

говорять і пишуть, пишуть і говорять. І не тільки наші міністри. У відповідь на пропозицію Тимчасового уряду висловитися про цілі війни, англійський і французький уряди ще цими днями заявили, що вони теж проти анексій, але... остільки, оскільки це не суперечить приєднанню Ельзас-Лотарінгії, Месопотамії та ін. А Тимчасовий уряд у відповідь на таку заяву, в свою чергу, заявив у ноті від 31 травня, що, «лишаючись непохитно вірним загальній союзній справі», він пропонує для перегляду угоди про цілі війни скликати «конференцію представників союзних держав, яка могла б відбутися найближчим часом, коли створяться для цього сприятливі умови» (див. «Рабочую Газету» № 72). Ну, а через те що нікому ще не відомо, коли саме «створяться сприятливі для цього умови», через те що так званий «найближчий час» настане, в усякому разі, не скоро, то виходить, що **на ділі** «рішуча боротьба» за мир без анексій відкладається на безрік, вироджуючись в пусті й фальшиві сперечання про мир. Зате не можна, виявляється, ні на одну хвилину відкладати наступ, що його підготовляють всіма «рішучими заходами» аж до погрози каторгою і розстрілами...

Сумніви неможливі. Війна була і лишається імперіалістичною. Розмови про мир без анексій при готуванні на ділі наступу лише прикривають грабіжницький характер війни. Тимчасовий уряд цілком певно став на шлях **активного** імперіалізму. Те, що вчора ще здавалося неможливим, сьогодні стало можливим завдяки вступові «соціалістів» до Тимчасового уряду. Прикриваючи соціалістичними фразами

імперіалістичну суть Тимчасового уряду, вони зміцнили і розширили позиції контрреволюції, яка підіймається.

«Соціалістичні» міністри, яких з успіхом використовує імперіалістична буржуазія для своїх контрреволюційних цілей — ось яке тепер становище.

Перемогли не наївні «революційні демократи», а старі ділки імперіалізму, Гучков і Мілюков.

Але рівняння направо в справах зовнішньої політики неминуче повинно було повести до такого ж повороту в політиці внутрішній, бо в умовах всесвітньої війни зовнішня політика є основа всякої іншої політики, центр всього державного життя.

І, дійсно, Тимчасовий уряд все виразніше стає на шлях «рішучої боротьби» з революцією.

Ще не так давно розпочав він наступ проти кронштадтських матросів, перешкоджаючи одночасно селянам Петроградського повіту, селянам Пензенської, Воронезької та ін. губерній здійснити прості принципи демократизму.

Потім кілька днів тому прославили себе (по-геростратівському прославили!) Скобелєв і Церетелі, висламши з Росії Роберта Грімма [29], правда, без суду і слідства, просто по-жандармському, та зате на радість російським імперіалістам.

Але яскравіше від усіх відбив новий курс внутрішньої політики Тимчасового уряду міністр Переверзєв («теж» соціаліст!). Він вимагає не більше, не менше, як «негайного запровадження закону про злочини проти державного спокою». За цим законом (стаття 129)... «Винний в публічному заклику або в заклику в поширених чи публічно виставлених

друкованих творах, на письмі чи в зображеннях: 1) до учинення тяжкого злочину, 2) до учинення насильницьких дій однієї частини населення проти другої, 3) до непослуху або протидії законові чи обов'язковій постанові чи законному розпорядженню влади — карається ув'язненням в поправному будинку строком не більше трьох років», а «під час війни... строковою каторгою» (див. «Речь», 4 червня).

Така каторжна законодавча творчість цього, з дозволу сказати, «соціалістичного» міністра.

Очевидно, що Тимчасовий уряд неухильно котиться в обійми контрреволюції.

Це видно також з того, що старий ділок контрреволюції, Мілюков, уже наперед смакує з цього приводу плоди нової перемоги. «Якщо Тимчасовий уряд, - каже він, — після довгого зволікання, зрозуміє, що в руках влади є й інші засоби, крім переконування, ті самі засоби, які вона вже почала застосовувати, якщо він стане на цей шлях, тоді завоювання російської революції (не жартуйте!) будуть зміцнені»... «Наш Тимчасовий уряд арештував Колишка і вигнав Грімма. А Ленін, Троцький та їх товариші гуляють на волі... Побажаємо, щоб колинебудь і Леніна з його товаришами послали туди ж...» (див. «Речь», 4 червня).

Такі «бажання» старого лиса російської буржуазії, п. Мілюкова.

Чи виконає Тимчасовий уряд це і подібні «бажання» Мілюкова, — він же взагалі чуйно прислухається до голосу останнього, — чи здійснимі тепер такі «бажання», — це ми побачимо в найближчому майбутньому.

Але одно все-таки безсумнівне: внутрішня політика Тимчасового уряду цілком підпорядковується вимогам його активної імперіалістичної політики.

Висновок один.

Розвиток нашої революції вступив у смугу кризи. Новий етап революції, яка вривається в усі сфери господарського життя і революціонізує їх знизу догори, — підіймає на ноги всі сили старого і нового світу. Війна і зв'язана з нею розруха загострюють класові суперечності до краю. Політика угод з буржуазією, політика лавірування між революцією і контрреволюцією стає явно неспроможною.

Одно з двох:

Або вперед проти буржуазії за перехід влади в руки трудящих, за ліквідацію війни і розрухи, за організацію виробництва і розподілу;

Або назад за буржуазію, за наступ і зволікання війни, проти рішучих заходів для усунення розрухи, за анархію у виробництві, за одверто контрреволюційну політику.

Тимчасовий уряд явно стає на шлях неприкритої контрреволюції.

Обов'язок революціонерів — тісніше згуртуватися і рухати вперед революцію.

«Солдатская Правда» № 42,
13 червня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ПРОТИ ПОРІЗНЕНИХ ДЕМОНСТРАЦІЙ

Кілька днів тому Тимчасовий уряд постановив очистити дачу Дурново від анархістів. Постанова ця, в корені неправильна, викликала хвилю обурення серед робітників. Немає сумніву, що робітники добачили в цій постанові замах на право тієї або іншої організації на існування. Ми проти анархістів принципіально, але, оскільки за анархістами стоїть хоч і невелика частина робітників, вони мають таке ж право на існування, як, скажімо, меншовики й есери. В цьому розумінні робітники мали рацію, протестуючи проти замахів Тимчасового уряду. Тим більше, що крім анархістів дачею користуються ще декілька заводів і професійні спілки.

Читачі знають, що в результаті свого протесту робітники добилися поступки від Тимчасового уряду, лишивши дачу за собою.

Тепер виявляється, що на дачі Дурново «організується» новий виступ робітників. Нас повідомляють, що на дачі Дурново відбуваються збори представників заводських комітетів, на чолі з анархістами, з метою влаштувати сьогодні демонстрацію. **Коли**

це вірно, то ми заявляємо, що **засуджуємо** якнайрішучіше всякі порізнені, анархічні виступи. Демонстрації окремих районів і полків на чолі з анархістами, які не розбираються в умовах моменту, демонстрації, що влаштовуються всупереч більшості районів і полків, всупереч бюро спілок і центральній раді заводських комітетів, всупереч, нарешті, соціалістичній партії пролетаріату, — такі анархічні демонстрації ми вважаємо **згубними для справи робітничої революції.**

Можна і треба захищати право організацій, в тому числі і анархістів, на існування, коли хочуть їх лишити без притулку. Але зливатися з анархістами і починати разом з ними безрозсудні виступи, наперед приречені на невдачу, — це недопустимо і злочинно з боку свідомих робітників.

Нехай товариші робітники й солдати подумають добренько: хто вони, соціалісти чи анархісти, і якщо вони соціалісти — нехай рішають, чи можуть вони йти пліч-о-пліч з анархістами на явно необдумані виступи, всупереч постанові нашої партії.

Товариші! Своєю спробою демонструвати 10 червня ми добилися того, що Виконавчий комітет і з'їзд Рад[30] визнали необхідність демонстрації. Ви знаєте, мабуть, що з'їзд Рад призначив на 18 червня загальну демонстрацію, оголосивши наперед свободу лозунгів.

Тепер наше завдання — добитися того, щоб демонстрація в Петрограді 18 червня пройшла під нашими революційними лозунгами.

І саме тому ми повинні в корені припинити всякі анархічні виступи для того, щоб тим енергійніше підготуватися до демонстрації 18 червня.

Проти порізнених виступів, за загальну демонстрацію 18 червня — ось до чого ми закликаємо вас.

Товариші! Час дорогий — не гайтеся ж ні хвилини! Нехай кожний завод, нехай кожний район, нехай кожний полк і рота готують свої прапори з лозунгами революційного пролетаріату. Всі за роботу, товариші, всі за підготовку демонстрації 18 червня.

Проти анархічних виступів, за загальну демонстрацію під прапором партії пролетаріату — такий наш клич.

«Правда» № 81,
14 червня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ДО ПІДСУМКІВ МУНІЦИПАЛЬНИХ ВИБОРІВ У ПЕТРОГРАДІ

Вибори в районні думи по Петрограду (12 районів) вже закінчились. Загальне зведення цифрових та інших матеріалів ще не опубліковано; проте, за деякими даними з районів можна відтворити загальну картину ходу і результатів виборів.

З більш ніж мільйона виборців виборче право здійснили близько 800 000 чоловік. В середньому 70 процентів. Абсентеїзм аж ніяк не «загрозливий». Поза виборчою межею лишились найбільш пролетарські ділянки таких районів, як Невський і Нарвський (пригороди), поки що не приєднані до міста.

Виборча боротьба розгорнулась не навколо місцевих муніципальних вимог, як це робиться «звичайно» в Європі, а по основних політичних платформах. І це цілком зрозуміло. В момент надзвичайного революційного струсу, ускладненого війною і розрухою, коли класові суперечності оголилися до краю, абсолютно немислимо було вдержатися у виборчій боротьбі на місцевих питаннях,— нерозривний зв'язок місцевих питань з питаннями загальнополітичного становища країни неминуче повинен був прорватися.

Отже, головними конкурентами на виборах виступили три списки, за числом трьох основних політичних платформ: кадетів, більшовиків і оборонців (блок народників, меншовиків, «Єдності»). Безпартійні групи, які виражають собою політичну невизначеність і безпрограмність, за такого стану речей неминуче повинні були зійти, і дійсно зійшли, нанівець.

Виборець мав зробити вибір:

Або назад, за розрив з пролетаріатом, за «рішучі заходи» проти революції (**кадети**);

Або вперед, за розрив з буржуазією, за рішучу боротьбу з контрреволюцією, за дальший розвиток революції (**більшовики**);

Або за угоду з буржуазією, за політику лавірування між революцією і контрреволюцією, тобто ні назад, ні вперед (**блок оборонців — меншовиків та есерів**).

Виборець зробив вибір. Із 800 000 голосів за блок оборонців висловилось понад 400 000; за кадетів — трохи більш як 160 000, причому ні в одному районі не здобули вони більшості; за більшовиків — понад 160 000, причому в найбільш пролетарському районі столиці, на Виборзькій стороні, більшовики здобули абсолютну більшість. Решта (**незначна**) голосів розподілилась між тридцятьма «безпартійними», «надпартійними» і всякими іншими випадковими групами й утвореннями.

Така відповідь виборця.

Про що ж вона говорить?

Перше, що впадає у вічі,— це кволість і немічність безпартійних груп. Байка про безпартійну

«природу» російського обивателя викрита виборами остаточно. Політична відсталість, яка живить безпартійні групи, відійшла, очевидно, в минуле. Масовий виборець цілком певно став на шлях **відкритої** політичної боротьби.

Друга особливість — це повна поразка кадетів. Як би не викручувались кадети, вони повинні визнати, що в першій відкритій боротьбі при **свободі виборів** вони розбиті вщент, не одержавши у своє розпорядження **жодної** районної думи. Ще не так давно кадети вважали Пітер своєю вотчиною. Вони не раз писали у своїх відозвах, що Петроград «виявляє довір'я тільки партії народної свободи», при цьому посилалися на вибори до Державної думи за третьочервневим законом. Тепер остаточно з'ясувалося, що кадети царювали в Пітері з ласки царя та його виборчого закону. Досить було зійти зі сцени старому режимові, і — кадети миттю втратили грунт під ногами.

Коротше: масовий демократичний виборець — не за кадетів.

Третя особливість — це те, що виявився безсумнівний ріст наших сил, сил нашої партії. Членів нашої партії в Пітері 23—25 тисяч; тираж «Правды» 90—100 тисяч, причому 70 000 припадає на самий Пітер; а здобули ми голосів на виборах понад 160 000, тобто в сім разів більше кількості членів партії і вдвоє більше тиражу «Правды» в Пітері. І це при тому пекельному витті і цькуванні більшовиків, якими тероризувала обивателя майже вся так звана преса від бульварних «Биржёвки» і «Вечёрки» до міністерської «Воли Народа»[31] і «Рабочей Газеты»,

Нічого й казати, що при такій обстановці за нашу партію могли голосувати лише найбільш стійкі революційні елементи, які не піддаються «страхіттям». Це, насамперед, – вождь революції, пролетаріат, який дав нам перевагу у Виборзькій думі, і потім, найвірніші союзники пролетаріату, революційні полки. Потім слід зауважити, що вільні вибори привели до урн свіжі, не досвідчені ще в політичній боротьбі, широкі верстви населення. Це, насамперед, жінки і потім десятки тисяч дрібних чиновників, які заповнюють міністерства, а потім сила-силенна «дрібного люду», ремісників, крамарів та ін. Ми зовсім не розраховували і не могли розраховувати, що ці верстви зуміють тепер же порвати з «старим світом» і рішуче стати на точку зору революційного пролетаріату. А вони ж, власне, і вирішили долю виборів. Якщо вони зуміли відвернутися від кадетів,—а вони це зробили,— то це вже великий прогрес.

Коротше: масовий виборець уже відійшов від кадетів, але він ще не прийшов до нашої партії,— він спинився на півдорозі. Зате навколо нашої партії вже згуртувалися найбільш рішучі елементи: революційні пролетарі та революційні солдати.

Масовий виборець спинився на півдорозі. І, спинившись, він знайшов там, на півдоріжжі, гідного вождя — блок меншовиків і соціалістів-революціонерів. Не розібравшись в сучасному становищі і плутаючись між пролетаріатом і капіталістами, дрібнобуржуазний виборець, зневірившись в кадетах, природно потягся до меншовиків і соц.-революціонерів, які остаточно заплуталися і безпорадно лавірують між революцією і контрреволюцією. Подібний до

подібного! В цьому весь сенс «блискучої перемоги» блоку оборонців. В цьому ж — четверта особливість виборів. Немає сумніву, що з дальшим зростанням революції різномаста армія блоку неминуче танутиме, відходячи частково назад, до кадетів, частково — вперед, до нашої партії. Але поки що... поки що вожді блоку можуть утішати себе «перемогою».

Нарешті, п'ята і остання особливість виборів — остання не своїм значенням! — це те, що вони конкретно поставили питання про владу в країні. Вибори остаточно з'ясували, що кадети — меншість, бо вони з трудом зібрали 20% голосів. Величезна більшість, понад 70%, за соціалістів правого і лівого крила, тобто за есерів та меншовиків і за більшовиків. Кажуть, що муніципальні вибори в Петрограді — прообраз майбутніх виборів до Установчих зборів. Та коли це вірно, хіба не потворна річ, що кадети, які становлять незначну меншість в країні, мають величезну більшість у Тимчасовому уряді? Як можна терпіти панування кадетів у Тимчасовому уряді при явному недовір'ї **більшості** населення до кадетів? Чи не ця невідповідність є причиною того наростаючого невдоволення Тимчасовим урядом, яке все частіше прориваеться в країні?

Чи не ясно, що зберігати далі цю невідповідність і нерозумно і недемократично?

«Бюллетень Бюро печати при ЦК РСДРП» № 1,
15 червня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ДО ВСІХ ТРУДЯЩИХ, ДО ВСІХ РОБІТНИКІВ І СОЛДАТІВ ПЕТРОГРАДА[32]

Товариші!

Тяжкі випробування переживає Росія.

Війна, що забирає незліченні жертви, все ще триває. Її навмисно затягують **розбійники, кровопивці-банкіри**, які на ній наживаються.

Промислова розруха, викликана війною, веде до спинення заводів, до безробіття. Її навмисно загострюють пожадливі до казкових барищів **локаутники-капіталісти**.

Недостача припасів, викликана війною, стає все більш загрозливою. Дорожнеча душить міську бідноту. А ціни все ростуть в ім'я примх **мародерів-спекулянтів**.

Зловісна примара голоду й розорення носиться над нами...

В той же час насуваються чорні хмари контрреволюції.

Третьочервнева Дума, яка допомагала цареві гнобити народ, вимагає тепер негайного наступу на фронті, – для чого? Для того, щоб потопити в крові здобуту свободу на догоду «союзним» і російським грабіжникам.

Державна рада, яка поставляла цареві міністрів-вішателів, плете нишком зрадницьку петлю,— для чого? Для того, щоб у слушну хвилину накинути її на шию народові на догоду «союзним» і російським гнобителям.

А Тимчасовий уряд, поставлений між царською Думою і Радою депутатів, з 10 буржуа у своєму складі, явно підпадає під вплив поміщиків і капіталістів.

Замість забезпечення прав солдатів — «декларація» Керенського, яка порушує ці права.

Замість закріплення вільностей, здобутих солдатами в дні революції,— нові «накази», які погрожують каторгою і розформуванням.

Замість забезпечення свободи, добутої громадянами Росії,— встановлення політичного шпигунства в казармі, арешти без суду і слідства, нові проекти щодо 129-ої ст., яка загрожує каторгою.

Замість озброєння народу,— погрози роззброїти робітників і солдатів.

Замість визволення пригноблених народів,— причіпки до Фінляндії і до України, боязнь дати їм свободу.

Замість рішучої боротьби з контрреволюцією,— потурання розгулові контрреволюціонерів, які відкрито озброюються для боротьби з революцією...

А війна все триває, і — ніяких дійсних, серйозних заходів для її припинення, для запропонування всім народам справедливого миру не вживається.

А розруха все зростає, і - ніяких заходів проти неї.

А голод все насувається, і — ніяких дійсних заходів проти нього.

Чи можна дивуватися, що контрреволюціонери стають все нахабніші, підбиваючи уряд на нові репресії проти робітників і селян, солдатів і матросів.

Товариші! Мовчки терпіти далі такі порядки не можна! Мовчати після всього цього — злочин!

Ви — вільні громадяни, ви маєте право протестувати, і ви повинні скористатися цим своїм правом, поки не пізно.

Нехай завтрашній день (18 червня), день мирної маніфестації, стане днем грізного протесту революційного Петрограда проти відроджуваного гніту й сваволі!

Нехай замайорять завтра переможні прапори на страх ворогам свободи і соціалізму!

Нехай ваш клич, клич борців революції, облітає увесь світ на радість усім пригнобленим і поневоленим!

Там, на Заході, у воюючих країнах, вже займається зоря нового життя, зоря великої робітничої революції. Нехай узнають завтра ваші брати на Заході, що ви несете їм на ваших прапорах не війну, — а мир, не поневолення,— а визволення!

Робітники! Солдати! Подайте один одному братерську руку і — вперед під прапор соціалізму!

Всі на вулицю, товариші!

Щільно змикайтеся навколо ваших прапорів!

Стрункими рядами виступайте вулицями столиці!

Спокійно і упевнено заявляйте про свої бажання:

Геть контрреволюцію!

Геть царську Думу!

Геть Державну раду!

Геть десять міністрів-капіталістів!

Вся влада Радам робітничих, солдатських і селянських депутатів!

Переглянути «декларацію прав солдата»!

Скасувати «накази» проти солдатів і матросів!

Геть роззброєння революційних робітників!

Хай живе народна міліція!

Геть анархію в промисловості і локаутників-капіталістів!

Хай живе контроль і організація виробництва й розподілу!

Проти політики наступу!

Пора скінчити війну! Нехай Рада депутатів оголошує справедливі умови миру!

Ні сепаратного миру з Вільгельмом, ні таємних договорів з французькими й англійськими капіталістами!

Хліба! Миру! Свободи!

Центральний Комітет РСДРП
Петербурзький комітет РСДРП
Військова організація
при Центральному Комітеті РСДРП
Центр. рада фабр.-завод. комітетів
м. Петрограда
Фракція більшовиків у Петроградській
Р. Р. і С. Д.
Редакція «Правды»
Редакція «Солдатской Правды»

«Правда» № 84,
17 червня 1917 р.

НА ДЕМОНСТРАЦІЇ

Ясний, сонячний день. Нескінченні лави демонстрантів. Похід іде до Марсового поля з ранку до вечора. Безкраїй ліс прапорів. Закрито всі підприємства і заклади. Рух припинено. Повз могили демонстранти проходять, схиливши прапори. «Марсельєзу» і «Інтернаціонал» зміняють «Вы жертвою пали». Від покликів у повітрі стоїть гул. Раз у раз лунають: «Геть десять міністрів-капіталістів!», «Вся влада Раді робітничих і солдатських депутатів!». У відповідь з усіх боків несеться гучне схвальне «ура!».

Що впадає у вічі при огляді демонстрації,— то це відсутність буржуазії і попутників. На відміну від маніфестації в день похорону, коли робітники губилися в морі обивателів і дрібних буржуа, демонстрація 18 червня була демонстрацією чисто пролетарською, бо головними її учасниками були робітники й солдати. Кадети ще напередодні демонстрації оголосили бойкот, заявивши через свій ЦК про необхідність «утриматися» від участі в демонстрації. І, дійсно, буржуа не тільки не брали участі,— вони буквально поховались. Невський, звичайно багато-

людний і шумливий, в цей день був абсолютно чистий від буржуазних завсідників.

Коротше. Це була дійсно **пролетарська** демонстрація революційних робітників, які ведуть за собою революційних солдатів.

Союз робітників і солдатів **проти** збіглих буржуа **при** нейтралітеті обивателя — такий зовнішній вигляд походу 18 червня.

Не маніфестація, а демонстрація

Похід 18 червня не був звичайною прогулянкою, маніфестацією-парадом, чим безумовно була маніфестація в день похорону. Це була демонстрація протесту, демонстрація живих сил революції, розрахована на переміну в співвідношенні сил. Дуже характерно, що демонстранти не обмежилися самим лише проголошенням своєї волі, а зажадали негайного звільнення т. Хаустова*, колишнього співробітника «Окопной Правды»[33]. Ми говоримо про Всеросійську конференцію військових організацій нашої партії, учасницю демонстрації, що зажадала від Виконавчого комітету, в особі Чхеїдзе, звільнення т. Хаустова, причому Чхеїдзе обіцяв вжити всіх заходів до звільнення «сьогодні ж».

Весь характер лозунгів, які виражають протест проти «наказів» Тимчасового уряду, проти всієї його політики, з безперечністю говорить про те, що «мирна

* Прапорщик, с.-д. більшовик, одного прізвища з с.-д. меншовиком робітником, колишнім членом IV Державної думи.

маніфестація», з якої хотіли зробити невинну прогулянку, перетворилася в могутню демонстрацію тиснення на уряд.

Недовір'я Тимчасовому урядові

Разюча особливість: жоден завод, жодна фабрика, жоден полк не висунули лозунга «Довір'я Тимчасовому урядові». Навіть меншовики й есери **забули** (швидше не зважились!) висунути цей лозунг. Було у них усе, що завгодно: «Геть розкол», «За єдність», «Підтримка Раді», «За загальне навчання» (не любо, не слухай),— не було тільки головного — не було **довір'я** Тимчасовому урядові, хоч би з хитрим застереженнячком «остільки-оскільки». Тільки три групи зважилися висунути лозунг довір'я, але й ті мусили розкаятися. Це група козаків, група Бунду і група плехановської «Єдності». «Свята трійця»,— жартували робітники на Марсовому полі. Двох із них робітники й солдати примусили згорнути прапор (Бунд і «Єдність») при вигуках «геть». У козаків, які не погодилися згорнути прапор, порвали його. А один безіменний прапор з «довір'ям», напнутий «в повітрі» поперек входу на Марсове поле, був знищений групою солдатів і робітників при схвальних зауваженнях публіки: «Довір'я Тимчасовому урядові **повисло в повітрі**».

Коротше. Недовір'я урядові з боку величезної більшості демонстрантів, при явній полохливості меншовиків і есерів виступити «проти течії» — такий загальний тон демонстрації.

Крах політики угоди

З усіх лозунгів найбільш популярними були: «Вся влада Раді», «Геть десять міністрів-капіталістів», «Ні сепаратного миру з Вільгельмом, ні таємних договорів з англо-французькими капіталістами», «Хай живе контроль і організація виробництва», «Геть Думу і Державну раду», «Скасувати накази проти солдатів», «Оголосіть справедливі умови миру» та ін. Величезна більшість демонстрантів виявилась солідарною з нашою партією. Навіть такі полки, як Волинський, Кексгольмський, вийшли під лозунгом: «Вся влада Раді робітничих і солдатських депутатів!». Члени більшості Виконавчого комітету, які мають діло не з масою солдатів, а з полковими комітетами, були щиро вражені цією «несподіванкою».

Коротше. Величезна більшість демонстрантів (всіх учасників 400—500 тисяч) висловила пряме недовір'я політиці угоди з буржуазією — демонстрація пройшла під революційними лозунгами нашої партії.

Сумніви неможливі: байку про «змову» більшовиків викрито до кінця. Партія, що користується довір'ям величезної більшості робітників і солдатів столиці, не потребує «змов». Тільки нечиста совість або політична безграмотність могли продиктувати «творцям вищої політики» «ідею» про більшовицьку «змову».

«Правда» № 86,
20 червня 1917 р.
Підпис: К. Ст.

ЗМИКАЙТЕ РЯДИ

Події 3—4 липня викликані загальною кризою в країні. Затягнена війна і загальне виснаження, нечувана дорожнеча і недоїдання, ростуща контрреволюція і економічна розруха, розформування полків на фронті і зволікання з питанням про землю, загальна розруха в країні і нездатність Тимчасового уряду вивести країну з кризи,— ось що штовхнуло маси на вулицю 3—4 липня.

Пояснювати цей виступ зловмисною агітацією тієї чи іншої партії — значить стояти на точці зору охранників, схильних пояснювати всякий масовий рух намовою «призвідців» та «підбурювачів».

Ні одна партія — в тому числі й більшовики — до виступу 3 липня не закликала. Більше того. Найбільш впливова в Петрограді партія більшовиків ще 3 липня кликала робітників і солдатів утриматися від виступу. А коли рух все-таки спалахнув, наша партія, не вважаючи себе вправі умити руки, зробила все можливе для того, щоб надати рухові мирного і організованого характеру.

Але контрреволюція не дрімала. Вона організувала провокаційні постріли, вона затьмарила дні

демонстрації кровопролиттям і, спираючись на деякі частини з фронту, перейшла в наступ на революцію. Ядро контрреволюції, партія кадетів, немовби передбачаючи все це, заздалегідь вийшла з уряду, розв'язавши собі руки. А меншовики й есери з Виконавчого комітету, бажаючи зберегти захитані позиції, віроломно оголосили демонстрацію за повновладність Рад повстанням проти Рад, нацькувавши на революційний Петроград відсталі верстви викликаних з фронту військових частин. Засліплені фракційним фанатизмом, вони не помітили, що, завдаючи ударів революційним робітникам і солдатам, вони тим самим ослабляють весь фронт революції, окриляють надії контрреволюції.

В результаті — розгул контрреволюції і військова диктатура.

Розгром «Правды» і «Солдатской Правды»[34], розгром друкарні «Труд»[35] і наших районних організацій, побиття і убивства, арешти без суду і цілий ряд «самочинних» розправ, низький наклеп мерзенних шпигунів на вождів нашої партії і розгул розбійників пера з продажних газет, роззброєння революційних робітників і розформування полків, відновлення смертної кари, — ось вона «робота» військової диктатури.

Все це — під флагом «рятування революції», «за наказом» «міністерства» Керенського—Церетелі, підтримуваного Всеросійським виконавчим комітетом. Причому, налякані військовою диктатурою правлячі партії есерів і меншовиків з легким серцем видають ворогам революції вождів пролетарської партії, прикривають розгроми й бешкети, не протидіють «самочинним» розправам.

Мовчазна угода Тимчасового уряду з штабом контрреволюції, з партією кадетів, при явному потуранні Виконавчого комітету, проти революційних робітників і солдатів Петрограда — ось яка тепер картина.

І чим поступливіші правлячі партії, тим нахабніші стають контрреволюціонери. Від атаки проти більшовиків вони вже переходять до атаки проти всіх радянських партій і самих Рад. Громлять меншовицькі районні організації на Петроградській стороні і на Охті. Громлять відділ спілки металістів за Невською заставою. Вдираються на засідання Петроградської Ради і арештовують її членів (депутат Сахаров). Організують на Невському проспекті спеціальні групи для ловлі членів Виконавчого комітету. Цілком виразно починають говорити про розгон Виконавчого комітету. Ми вже не говоримо про «змову» проти деяких членів Тимчасового уряду і лідерів Виконавчого комітету.

Нахабність і визивний спосіб дій контрреволюціонерів зростають щогодини. А Тимчасовий уряд продовжує роззброювати революційних робітників і солдатів в інтересах «рятування революції»...

Все це в зв'язку з тим, що в країні розвивається криза, в зв'язку з голодом і розрухою, з війною і зв'язаними з нею несподіванками — ще більше загострює становище, роблячи неминучими нові політичні кризи.

Бути готовими до грядущих битв, зустріти їх достойно і організовано — таке тепер завдання

Звідси:

Перша заповідь — не піддаватися провокації контрреволюціонерів, озброїтися витримкою і само-

владанням, берегти сили для грядущої боротьби, не допускати ніяких передчасних виступів.

Друга заповідь — тісніше згуртуватися навколо нашої партії, зімкнути ряди проти незліченних ворогів, що ополчилися на нас, високо тримати прапор, підбадьорюючи кволих, збираючи відсталих, освічуючи несвідомих.

Ніяких угод з контрреволюцією!

Ніякої єдності з «соціалістами» тюремниками.

За союз революційних елементів проти контрреволюції та її прикривачів — такий наш пароль.

«Пролетарское Дело» (Кронштадт) № 2, 15 липня 1917 р

Підпис: Член Центр Комітету Рос соц.-дем. Р. П. К. Сталін

ВИСТУПИ НА ЕКСТРЕНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ПЕТРОГРАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РСДРП (БІЛЬШОВИКІВ)

16—20 липня 1917 р.[98]

1. ЗВІТНА ДОПОВІДЬ ЦК ПРО ЛИПНЕВІ ПОДІЇ

16 липня

Товариші!

Нашу партію, особливо Центральний Комітет нашої партії, обвинувачують в тому, що вона викликала й організувала виступ 3—4 липня з метою примусити Центральний виконавчий комітет Рад взяти владу в свої руки, а коли не хочуть взяти владу — захопити її самим.

Насамперед я повинен спростувати ці обвинувачення. 3 липня два представники кулеметного полку вдерлися на засідання конференції більшовиків і заявили про виступ 1 кулеметного полку. Ви пам'ятаєте, як ми заявили делегатам, що члени партії не можуть іти проти постанови своєї партії, і як протестували представники полку, заявивши, що вони краще вийдуть з партії, але не підуть проти постанови полку.

Центральний Комітет нашої партії вважав виступ робітників і солдатів у Петрограді при нинішньому становищі недоцільним. ЦК вважав його недоцільним, бо було ясно, що затіяний урядом наступ на фронті є авантюра, що солдати, не знаючи, за які цілі їх

ведуть, в наступ не підуть, що в разі нашого виступу в Петрограді вороги революції можуть звалити на нас відповідальність за провал наступу на фронті Ми хотіли, щоб відповідальність за зрив наступу на фронті впала на справжніх винуватців цієї авантюри.

Але виступ почався. Кулеметники розіслали по заводах делегатів. Десь коло шостої години ми стояли перед фактом виступу величезних мас робітників і солдатів. Годині о п'ятій на засіданні Центрального виконавчого комітету Рад я офіціально, від імені Центрального Комітету партії і конференції, заявив, що ми вирішили не виступати. Обвинувачувати нас після цього в організації виступу, значить говорити брехню, гідну нахабних наклепників.

Виступ розгорнувся. Чи мала партія право умити руки і стати осторонь? Враховуючи можливість ще серйозніших ускладнень, ми не мали права умити руки, — як партія пролетаріату, ми повинні були втрутитися у виступ і надати йому мирного й організованого характеру, не ставлячи собі мети збройного захоплення влади.

Нагадаю вам аналогічні випадки з історії нашого робітничого руху. 9 січня 1905 р., коли Гапон вів маси до царя, партія не відмовилась іти з масою, хоч знала, що йдуть чорт зна куди. Тепер, коли рух ішов не під лозунгами Гапона, а під нашими лозунгами, ми тим більше не могли відійти від руху. Ми повинні були втрутитися, як регулятор, як партія стримуюча, щоб захистити рух від можливих ускладнень.

Меншовики й есери претендують на керівництво робітничим рухом, але вони не схожі на людей,

здатних керувати робітничим класом. Їхні нападки на більшовиків виказують в них повне нерозуміння обов'язків партії робітничого класу. Щодо останнього виступу робітників вони міркують, як люди, що порвали з робітничим класом.

Вночі Центральний Комітет нашої партії, Петербурзький комітет, Військова організація вирішили втрутитися в цей стихійний рух солдатів і робітників. Меншовики й есери, бачачи, що за нами йдуть понад 400 000 солдатів і робітників, що грунт у них з-під ніг вислизає, оголосили виступ робітників і солдатів виступом проти Рад. Я тверджу, що 4 липня увечері, коли більшовиків оголосили зрадниками революції, меншовики й есери зрадили революцію, розбили єдиний революційний фронт і уклали союз з контрреволюцією. Завдаючи ударів більшовикам, вони завдавали ударів революції.

5 липня меншовики й есери оголосили воєнний стан, організували штаб і передали всі справи військовій кліці. Ми, борючись за повновладність Рад, потрапили, таким чином, в становище озброєного противника Рад. Створилась картина, при якій війська більшовиків могли опинитися проти військ Рад. Нам приймати бій при такому стані було б безумством. Ми говорили керівникам Рад: кадети пішли, блокуйтесь з робітниками, нехай влада буде відповідальна перед Радами. Але вони зробили віроломний крок, вони виставили проти нас козаків, юнкерів, громил, деякі полки з фронту, обманувши їх, що більшовики йдуть нібито проти Рад. Само собою розуміється, ми не могли прийняти за таких умов бій, на який штовхали нас меншовики й есери. Ми вирішили відступити.

5 липня відбулися переговори з Центральним виконавчим комітетом Рад в особі Лібера. Лібер поставив умову: ми, тобто більшовики, знімаємо броневі автомобілі від палацу Кшесинської, матроси від'їжджають з Петропавлівської фортеці в Кронштадт. Ми погодилися, при умові, що ЦВК Рад охороняє наші партійні організації від можливого розгрому. Лібер, від імені Центрального виконавчого комітету, запевнив, що наші умови будуть виконані, що палац Кшесинської буде в нашому розпорядженні доти, поки нам не буде надано постійне приміщення. Ми виконали свої обіцяння. Броневі автомобілі були зняті, кронштадтці погодилися поїхати назад, але тільки із зброєю в руках. А Центральний виконавчий комітет Рад жодного свого зобов'язання не виконав. 6 липня військовий представник есерів Кузьмін по телефону передав вимогу, щоб через $^{3}/_{4}$ години палац Кшесинської і Петропавлівська фортеця були очищені, в противному разі Кузьмін погрожував послати збройні сили. Центральний Комітет нашої партії вирішив всіма силами уникати кровопролиття. Центральний Комітет делегував мене в Петропавлівську фортецю, де вдалося умовити гарнізон з матросів не приймати бою, тому що становище повернулось так, що ми можемо опинитися проти Рад. Як представник Центрального виконавчого комітету Рад, я їду з меншовиком Богдановим до Кузьміна. У Кузьміна все готове до бою: артилерія, кавалерія, піхота. Ми умовляємо його не застосовувати збройної сили. Кузьмін незадоволений, що «штатські своїм втручанням завжди йому заважають», і неохоче погоджується скоритися домаганню Центрального

виконавчого комітету Рад. Для мене очевидно, що військові есери хотіли крові, щоб дати «урок» робітникам, солдатам і матросам. Ми перешкодили їм виконати їх віроломний план.

Тимчасом контрреволюція пішла в наступ: розгром «Правды» і «Труда», побиття і убивства наших товаришів, закриття наших газет і т. п. На чолі контрреволюції стоїть Центральний комітет кадетської партії, за ним штаб і особи командного складу армії, — представники тієї самої буржуазії, яка хоче вести війну, наживаючись на ній.

День за днем контрреволюція зміцнювалась. Щоразу після нашого звернення в Центральний виконавчий комітет Рад за роз'ясненнями ми переконувались, що він не в силі одвернути ексцеси, що влада не в руках ЦВК, а в руках кадетсько-військової кліки, яка дає тон контрреволюції.

Міністри летять, наче ляльки Центральний виконавчий комітет Рад хочуть підмінити надзвичайною нарадою в Москві [37], на якій 280 членів Центрального виконавчого комітету серед сотень відкритих представників буржуазії потонуть, як мухи в молоці.

Центральний виконавчий комітет, наляканий ростом більшовизму, укладає ганебний союз з контрреволюцією, задовольняючи її вимоги: видача більшовиків, арешт балтійської делегації [38], роззброєння революційних солдатів і робітників. Робиться все це дуже просто: з допомогою провокаційних пострілів оборонська кліка створює привід для роззброєння і приступає до роззброєння. Так було, наприклад, з сестрорецькими робітниками [39], які не брали участі у виступі.

Перша ознака всякої контрреволюції — роззброєння робітників і революційних солдатів. У нас цю чорну контрреволюційну роботу проробили руками Церетелі та ін. «міністрів-соціалістів» із Центрального виконавчого комітету Рад. В цьому вся небезпека. «Уряд порятунку революції» «зміцнює» революцію, придушуючи революцію.

Наше завдання — зібрати сили, зміцнити існуючі організації і стримувати масу від передчасних виступів. Контрреволюції вигідно викликати нас зараз на бій, але ми не повинні піддаватися на провокацію, ми повинні виявити максимум революційної витримки. Це загальна тактична лінія Центрального Комітету нашої партії.

В питанні про мерзенний наклеп на наших вождів, начебто вони працюють на німецькі гроші, Центральний Комітет партії тримається такої позиції. В усіх буржуазних країнах проти революційних вождів пролетаріату висували наклепницькі обвинувачення в зраді. В Німеччині — Лібкнехт, в Росії — Ленін. Центральний Комітет партії не дивується з того, що російські буржуа вдаються до випробуваного способу боротьби з «невгодними елементами». Треба, щоб робітники сказали відкрито, що вважають своїх вождів бездоганними, солідаризуються з ними і вважають себе учасниками їхньої справи. Самі робітники зверталися до Петербурзького комітету по проект протесту проти цькування наших вождів. Петербурзький комітет виробив такий проект, який буде вкритий підписами робітників.

Наші противники, меншовики й есери, забули, що події викликаються не окремими особами, а

підземними силами революції, і тим самим стали на точку зору охранки.

Ви знаєте, що «Правда» закрита з 6 липня, друкарня «Труд» опечатана, причому контррозвідка відповідає, що, цілком імовірно, вона буде відкрита, коли закінчиться слідство. За час недіяння доведеться видати близько 30 000 карб. складачам і службовцям «Правды» та друкарні.

Після липневих подій, після того, що сталося за цей час, ми не можемо більше вважати есерів і меншовиків за соціалістів. Робітники називають їх тепер соціал-тюремниками.

Говорити після цього про єдність з соціал-тюремниками — злочин. Треба висунути інший лозунг: єдність з лівим їх крилом — з інтернаціоналістами, які зберегли ще дозу революційної честі і готові боротися з контрреволюцією.

Така лінія ЦК партії.

2. ДОПОВІДЬ ПРО ПОТОЧНИЙ МОМЕНТ

16 липня

Товариші!

Характерною рисою поточного моменту є криза влади. Навколо цього питання групуються інші другорядні питання. Криза влади визначається її нестійкістю: настав момент, коли накази влади викликають або сміх, або байдужість, і ніхто не хоче їх виконувати. Недовір'я до влади проникає вглиб населення. Влада хитається. В цьому основа кризи влади.

Ми переживаємо третю кризу влади. Перша криза — криза царської влади, якої не стало. Друга криза — криза першого Тимчасового уряду, результатом якої

був вихід Мілюкова і Гучкова з уряду. Третя криза — криза коаліційного уряду, коли нестійкість влади досягла свого найвищого ступеня. Міністри-соціалісти вручають портфелі Керенському, а буржуазія висловлює Керенському недовір'я. Склався кабінет, який на другий же день опинився в такому ж нестійкому становищі.

Як марксисти, ми повинні підійти до кризи влади не тільки з формальної точки зору, але, насамперед, з точки зору класової. Криза влади — це напружена, відкрита боротьба класів за владу. В результаті першої кризи влада поміщицька поступилася місцем перед владою буржуазії, підтриманою Радами, які «представляють» інтереси пролетаріату і дрібної буржуазії. В результаті другої кризи відбулася угода між великою і дрібною буржуазією в особі коаліційного уряду. Як під час першої, так і під час другої кризи, власті боролися з революційними виступами робітників (27 лютого і 20—21 квітня). Друга криза скінчилася на «користь» Рад, вступом в буржуазний уряд «соціалістів» від Рад. При третій кризі солдати й робітники відкрито поставили питання про взяття влади трудящими — дрібнобуржуазною і пролетарською демократією, з усуненням з уряду всіх капіталістичних елементів.

Чим викликана третя криза?

Зараз всю «вину» звертають на більшовиків. Виступ 3 і 4 липня став немовби моментом загострення кризи. Ще К. Маркс говорив, що кожний крок революції вперед викликає зустрічний крок контрреволюції назад. Вважаючи виступ 3 і 4 липня революційним кроком, більшовики приймають на себе честь

піонерів руху вперед, яку приписують їм ренегати-соціалісти. Але ця криза влади скінчилася не на користь робітників. Хто в цьому винен? Якби меншовики й есери підтримали робітників і більшовиків, контрреволюція була б переможена, але вони почали бити більшовиків, розбили єдиний фронт революції, і криза стала відбуватися в умовах, несприятливих не тільки для більшовиків, але й для них, для есерів і меншовиків.

Це був перший фактор загострення кризи.

Другим фактором став вихід кадетів з уряду. Кадети відчули, що діло йде до погіршення становища, що економічна криза розростається, грошей мало, і вирішили втекти. Їх вихід був продовженням бойкоту Коновалова. Виявивши нестійкість уряду, кадети перші вийшли з уряду.

Третій фактор, який виявив і загострив кризу влади,— це поразка наших військ на фронті. Питання війни є зараз основним питанням, навколо якого обертаються всі інші питання внутрішнього і зовнішнього життя країни. І по цьому основному питанню уряд провалився. З самого початку було ясно, що наступ на фронті є авантюрою. Ходять чутки, що ми здали сотні тисяч в полон, що солдати безладно тікають. Приписувати «розруху» на фронті виключно агітації більшовиків,— значить перебільшувати вплив більшовиків. Жодна партія не в силі підняти такий тягар. Чим пояснити, що наша партія, яка налічує до 200 тисяч членів, могла «розкласти» армію, а Центральний виконавчий комітет Рад, який об'єднує 20 мільйонів громадян, не міг вдержати армію під своїм впливом. Річ у тому, що солдати

не хочуть воювати, не знаючи, за що вони воюють, вони втомилися, вони занепокоєні питанням про розподіл землі і т. п. Розраховувати, що за таких умов можна вести солдатів на війну, значить розраховувати на чудо. Центральний виконавчий комітет Рад мав можливість вести серед армії далеко сильнішу агітацію, ніж ми, і вів її, і все-таки велика стихія боротьби проти війни взяла своє. В цьому винні не ми, «винна» революція, яка дала право кожному громадянинові домогтися відповіді на питання: заради чого йде війна?

Таким чином, три фактори викликали кризу влади:

1) невдоволення робітників і солдатів урядом, для яких політика уряду була надто правою;

2) невдоволення буржуазії урядом, яка вважає політику уряду надто лівою, і

3) невдачі на фронті.

Це зовнішні сили, які викликали кризу влади.

А основою всьому, підземною силою кризи була економічна розруха країни, викликана війною. Тільки на цьому грунті виросли ці три фактори, що захитали владу коаліційного уряду.

Якщо криза є боротьба класів за владу, то ми, як марксисти, повинні поставити питання: який же клас підіймається зараз до влади? Факти говорять про те, що до влади підіймається робітничий клас. Ясно, що клас буржуазії не допустить його до влади без бою. Дрібна буржуазія, яка становить більшість населення в Росії, вагається, об'єднуючись то з нами, то з кадетами, і цим кидає на шальку терезів останню гирю. В цьому класовий зміст переживаної нами кризи влади.

Хто ж виявляється переможеним і хто перемагає в даній кризі? Очевидно, що в даному разі владу бере буржуазія в особі кадетів. На одну мить, коли кадети вийшли з уряду, влада опинилася в руках Центрального виконавчого комітету Рад, але він від влади відмовився, доручивши членам уряду скласти кабінет. Зараз Центральний виконавчий комітет виявився придатком до влади, в кабінеті міністрів іде чехарда, залишився один Керенський. Хтось диктує свою волю, яку повинні виконувати і міністри і Центральний виконавчий комітет Рад. Очевидно, це воля організованої буржуазії, кадетів насамперед. Вона диктує свої умови: вона вимагає, щоб при владі були «ділові люди», а не партійні представники, щоб аграрна програма Чернова була знята, щоб декларація уряду 8 липня[40] була змінена, щоб з усіх органів влади були вилучені більшовики. Центральний виконавчий комітет відступає перед буржуазією і погоджується на її умови.

Як могло статися, що буржуазія, яка ще вчора відступала, видає сьогодні накази Центральному виконавчому комітетові Рад? Річ у тому, що після поразки на фронті кредит влади упав в очах закордонних банкірів. За деякими даними, що заслуговують на серйозну увагу, тут видно руку англійського посла Б'юкенена і банкірів, які відмовляють урядові в кредиті, якщо він не відмовиться від своїх «соціалістичних» замірів.

Це перша причина.

Друга причина полягає в тому, що фронт буржуазії організований краще, ніж фронт революції. Коли меншовики й есери об'єдналися з буржуазією і

почали бити більшовиків, контрреволюція зрозуміла, що єдиний фронт революції розбито. Організована у військові і фінансово-імперіалістичні кліки, на чолі з Центральним комітетом кадетської партії, контрреволюція поставила оборонцям цілий ряд вимог. Меншовики й есери, які тремтіли за свою владу, поспішно виконували вимоги контрреволюції.

Ось той фон, на якому розгорнулася перемога контрреволюції.

Ясно, що в даний момент контрреволюція перемогла більшовиків тому, що більшовики ізольовані, зраджені меншовиками й есерами. Ясно так само й те, що настане момент, сприятливий для нас, коли ми зможемо дати буржуазії рішучий бій.

Є два центри контрреволюції. Один центр—партія організованої буржуазії — кадети, які прикриваються оборонськими Радами. Його виконавчий орган — штаб, на чолі з видатними генералами, які тримають всі нитки командного складу. Другий центр—імперіалістична фінансова кліка, що зв'язана з Англією і Францією і тримає всі нитки кредиту. Не випадково, що Єфремов — член міжпарламентської комісії, яка тримає в своїх руках кредит, — введений в уряд.

Перелічені факти створили перемогу контрреволюції над революцією.

Які ж перспективи? Поки війна триває, — а вона триватиме; поки промислова розруха не ліквідована,— а вона не буде ліквідована, бо репресіями проти солдатів і робітників її не ліквідуєш, а героїчних заходів правлячі класи вжити не можуть; поки селяни не одержать землю, — а вони її не одержать, тому

що навіть Чернов із своєю поміркованою програмою виявився не підходящим членом уряду, — поки все це є, — неминучі будуть кризи, маси не раз виходитимуть на вулицю, відбуватимуться рішучі бої.

Мирний період розвитку революції скінчився. Настав новий період, період гострих конфліктів, сутичок, зіткнень. Життя вируватиме, одна криза чергуватиметься з другою. Солдати й робітники мовчати не будуть. Навіть проти закриття «Окопной Правды» 20 полків заявили свій протест. Тим, що вштовхнули в уряд нових міністрів, ще не ліквідували кризи. Робітничий клас не знекровлений. Робітничий клас показав себе розсудливішим, ніж про нього думали противники: коли він зрозумів, що Ради зрадили, він не дав бою 4 і 5 липня. Тимчасом аграрна революція ще тільки розгортається.

Майбутні битви ми повинні зустріти достойно і організовано.

Основними нашими завданнями повинні бути:

1) закликати робітників, солдатів і селян до витримки, стійкості й організованості;

2) відновлення, зміцнення і розширення наших організацій;

3) не нехтувати легальними можливостями, бо ніяка контрреволюція не може нас серйозно загнати в підпілля.

Смуга розгнузданих розгромів пройшла, настає смуга «законних» переслідувань, і ми повинні захоплювати і використовувати всяку легальну можливість.

У зв'язку з тим, що більшовики залишились ізольованими, бо більшість ЦВК Рад нас зрадила,

уклавши союз з контрреволюцією, постає питання, як ми повинні ставитися до Рад та їх більшості, меншовиків і есерів? На засіданні Центрального виконавчого комітету Мартов кинув обвинувачення Гоцу і Дану, що вони принесли рішення, вже прийняті на зборах чорносотенців і кадетів. Процес переслідування більшовиків показав, що вони лишилися без союзників. Звістка про арешт наших вождів і закриття наших газет була зустрінута серед меншовиків та есерів громом оплесків. Говорити після цього про єдність з меншовиками й есерами, значить простягати руку контрреволюції.

Я кажу це через те, що подекуди на заводах намагаються налагодити союз меншовиків та есерів з більшовиками. Це замаскована форма боротьби з революцією, тому що союзом з оборонцями можна погубити революцію. Є серед меншовиків і есерів елементи, які готові боротися з контрреволюцією (у есерів — камковці[41], у меншовиків — мартовці), і з ними ми готові об'єднатися в єдиному революційному фронті.

3. ВІДПОВІДІ НА ПОДАНІ ЗАПИСКИ

16 липня

1) **Записка Масловського:** При майбутніх конфліктах, а можливо і збройних виступах, в якій мірі буде сприяти наша партія цьому і чи виступить вона на чолі збройного протесту?

Відповідь Сталіна: Треба думати, що виступи будуть збройні, і треба бути готовими до всього. Майбутні конфлікти будуть більш гострі, і партія вмивати руки не повинна. Сали від імені латиського

району обвинувачував партію, що вона не взяла на себе керівництво рухом. Але це невірно, тому що партія якраз поставила собі за мету перевести рух на мирні рейки. Нам можна закидати, що ми не прагнули взяти владу. Взяти владу 3 і 4 липня ми могли, ми могли зобов'язати Центральний виконавчий комітет Рад санкціонувати нашу владу. Але питання в тому, чи могли ми вдержати владу? На нас піднялись би фронт, провінція, ряд місцевих Рад. Влада, що не спирається на провінцію, була б без грунту. Взяттям влади за таких умов ми оскандалилися б.

2) **Записка Іванова:** Яке наше ставлення до лозунга «Влада Радам!»? Чи не пора сказати: «диктатура пролетаріату»?

Відповідь Сталіна: Коли криза влади приходить до кінця, то це значить, що певний клас став при владі, в даному разі буржуазія. Чи можемо ми лишитися при старому лозунгу «Вся влада Радам!»? Само собою ні. Передавати владу Радам, які на ділі мовчазно йдуть рука в руку з буржуазією, значить працювати на ворогів. Якщо ми переможемо, ми можемо передати владу тільки робітничому класові, підтриманому біднішими верствами села. Ми повинні висунути іншу, найбільш доцільну форму організації Рад робітничих і селянських депутатів. Форма влади лишається старою, але класовий зміст цього лозунга ми змінюємо, ми говоримо мовою класової боротьби: вся влада в руки робітників і бідніших селян, які поведуть революційну політику.

3) **Записка від невідомого:** Як нам треба буде триматися, якщо ЦВК Рад робітничих і солдатських депутатів заявить про підкорення меншості більшості? Чи вийдемо ми тоді з ЦВК Рад чи ні?

Відповідь Сталіна: Відповідна постанова вже є. У більшовицької фракції була нарада, на якій вироблено відповідь в тому дусі, що ми, як члени ЦВК Рад, підкоряємося всім рішенням Центрального виконавчого комітету і проти них не виступаємо, але, як члени партії, ми можемо виступати самостійно, не сумніваючись, що існування Рад не скасовує самостійного існування партій. Завтра наша відповідь буде оголошена на засіданні Центрального виконавчого комітету.

4. ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

16 липня

Товариші!

Для складання резолюції в питанні про ставлення до постанови Центрального виконавчого комітету Рад про більшовиків була обрана комісія, в якій був і я. Вона виробила резолюцію, яка говорить: ми, як члени ЦВК Рад, підкоряємося більшості, але як члени більшовицької партії можемо виступати самостійно і проти постанов ЦВК Рад.

Прохоров під диктатурою пролетаріату розуміє диктатуру нашої партії. Ми ж говоримо про диктатуру класу, який веде за собою бідніші верстви селянства.

Неточність в промовах ораторів: що ми переживаємо, реакцію чи контрреволюцію. Під час революцій реакцій не буває. Коли при владі змінюються класи, це не реакція, а революція або контрреволюція.

Щодо четвертого фактора, який викликав кризу влади, що про нього згадував Харитонов, фактора міжнародного, то тільки війна і зв'язані з війною

питання зовнішньої політики мали відношення до кризи нашої влади. У своїй доповіді я приділяв війні, як факторові, що викликав кризу влади, головне значення.

Щодо дрібної буржуазії, то вона не являє вже собою чогось цілого, в ній іде швидке розшарування (Рада селянських депутатів Петроградського гарнізону, яка йде врозріз з Виконавчим комітетом селянського з'їзду). На селі відбувається боротьба, і паралельно з існуючими Радами селянських депутатів створюються нові, самочинні. На підтримку цих бідніших верств селянства, які підносяться вгору, ми й розраховуємо. За своїм економічним становищем тільки вони можуть іти з нами. Ті верстви селян, які посадили у Виконавчий комітет селянського з'їзду таких прагнучих крові пролетаріату людей, як Авксентьєв, за нами не підуть і до нас не хитнуться. Я спостерігав, як ці люди аплодували, коли Церетелі оголосив наказ про арешт тов. Леніна.

Товариші, які говорять про те, що диктатура пролетаріату неможлива тому, що пролетаріат становить меншість населення, розуміють силу більшості механічно. Адже й Ради представляють собою тільки 20 мільйонів організованих ними людей, але завдяки своїй організованості ведуть за собою все населення. За організованою силою, яка може порвати пута економічної розрухи, піде все населення.

Тов. Володарський тлумачить резолюцію, прийняту конференцією, інакше, ніж я, але яка його точка зору, важко зрозуміти.

Товариші питають, чи можемо ми змінити наш лозунг? Наш лозунг про владу Рад був розрахований

на мирний період розвитку революції, який ми вже пережили. Не треба забувати того факту, що тепер однією з умов переходу влади є перемога над контрреволюцією шляхом повстання. Коли ми висували наш лозунг про Ради, влада фактично була в руках Рад. Шляхом тиснення на Ради ми могли впливати на зміни в складі уряду. Тепер влада в руках Тимчасового уряду. Розраховувати на мирний перехід влади в руки робітничого класу шляхом тиснення на Ради ми не можемо. Як марксисти, ми повинні сказати: справа не в установах, а в тому, політику якого класу проводить ця установа. Ми, безумовно, за ті Ради, де наша більшість. І такі Ради ми постараємося створити. А передавати владу Радам, які укладають союз з контрреволюцією, ми не можемо.

Узагальнюючи все вищезазначене, можна сказати: мирний шлях розвитку руху скінчився, тому що рух ступив на шлях соціалістичної революції. Дрібна буржуазія, крім бідніших верств селянства, підтримує тепер контрреволюцію. Через це лозунг: «Вся влада Радам!» для даного моменту застарів.

Уперше надруковано в 1923 р.
в журналі «Красная Летопись» № 7.

ЩО ТРАПИЛОСЬ?

Це було 3—4 липня. Робітники й солдати виступали разом вулицями Петрограда, проголошуючи: «Вся влада Радам робітничих і солдатських депутатів!».

Чого хотіли тоді робітники й солдати, чого домагалися вони?

Може, повалення Рад?

Звичайно, ні!

Робітники й солдати домагалися тоді того, щоб Ради взяли в свої руки всю владу, полегшивши тяжке життя робітників, селян, солдатів та матросів.

Вони домагалися посилення Рад, а не їх ослаблення і знищення.

Вони хотіли, щоб Ради, взявши владу, порвали з поміщиками, передавши землю селянам тепер же, не відкладаючи справи на безрік.

Вони хотіли, щоб Ради, взявши владу, порвали з капіталістами, створивши кращі умови праці і робітничий контроль на фабриках і заводах.

Вони хотіли, щоб Ради, оголосивши справедливі умови миру, припинили, нарешті, тяжку війну, що забирає життя мільйонів молодих людей.

Ось чого домагалися тоді робітники й солдати.

Але ватажки Виконавчого комітету, меншовики й есери, не захотіли йти по шляху революції.

Вони віддали перевагу угоді з поміщиками над союзом з революційним селянством.

Вони віддали перевагу угоді з капіталістами над союзом з революційними робітниками.

Вони віддали перевагу союзові з юнкерами й козаками над союзом з революційними солдатами й матросами.

Віроломно оголосивши більшовицьких робітників і солдатів ворогами революції, вони обернули свою зброю проти них на догоду контрреволюції.

Сліпі! Не помітили, що, стріляючи в більшовиків, вони стріляли в революцію, підготовляючи торжество контрреволюції.

Саме тому й повиповзали тоді контрреволюціонери, що ховалися доти в пітьмі.

А прорив на фронті, що почався під той час і показав згубність політики оборонців, ще більше окрилив надії контрреволюції.

І контрреволюція не проминула використати «помилки» меншовиків та есерів.

Налякавши і заплутавши, приручивши і згуртувавши їх навколо себе, ватажки контрреволюції, пп. Мілюкови, розпочали похід проти революції. Розгром і закриття газет, роззброєння робітників і солдатів, арешти й побиття, брехня і наклеп, мерзенний і низький наклеп продажних шпигів на вождів нашої партії, — отакі плоди політики угод.

Справа дійшла до того, що знахабнілі кадети ставлять ультиматуми, погрожуючи і тероризуючи,

ганьблячи і ганячи Ради, а перелякані меншовики й есери здають позицію за позицією, причому під ударами кадетів хоробрі міністри летять, наче тріски, очищаючи дорогу для ставлеників Мілюкова в інтересах... «врятування»... революції.

Чи треба дивуватися після цього, що контрреволюція торжествує перемогу?

Таке становище тепер.

Але довго тривати так не може.

Перемога контрреволюції є перемога поміщиків. Але селяни не можуть жити далі без землі. Тому неминуча рішуча боротьба з поміщиками.

Перемога контрреволюції є перемога капіталістів. Але робітники не можуть заспокоїтися без корінного поліпшення свого побуту. Тому неминуча рішуча боротьба з капіталістами.

Перемога контрреволюції означає продовження війни, але війна не може довго тривати, бо вся країна задихається під її тягарем.

Тому перемога контрреволюції нетривка і скороминуща.

Майбутнє за новою революцією.

Тільки здійснення повного народовладдя може дати селянам землю, урегулювати господарське життя країни і забезпечити мир, такий необхідний страждениим народам Європи.

«Рабочий и Солдат» № 1,
23 липня 1917 р.
Стаття без підпису

ПЕРЕМОГА КОНТРРЕВОЛЮЦІЇ[42]

Контрреволюція організувалась. Вона росте і наступає по всій лінії. Лідери контрреволюції, пп. кадети, які вчора ще бойкотували уряд, сьогодні готові повернутися до влади для того, щоб хазяйнувати в країні.

«Правлячі» партії есерів і меншовиків з їх урядом «рятування революції» відступають в цілковитому безладді. Вони готові на всі поступки, вони готові на все — накажіть тільки.

Видати більшовиків та їхніх прихильників?

— Будь ласка, пп. кадети, беріть більшовиків.

Видати балтійську делегацію і більшовиків з Кронштадта?

— До ваших послуг, пп. «контррозвідчики», беріть делегацію.

Закрити невгодні кадетам більшовицькі, робітничі й солдатські газети?

— Раді старатися, пп. кадети, закриємо.

Роззброїти революцію, роззброїти робітників і солдатів?

— З дорогою душею, пп. поміщики й капіталісти. Ми роззброїмо не тільки пітерських, але й сестрорецьких робітників, хоч вони й не брали участі в подіях 3—4 липня.

Обмежити свободу слова і зборів, недоторканість особи і житла, ввести цензуру і охранку?

— Все буде зроблено, пп. чорні, все до кінця.

Відновити смертну кару на фронті?

— З дорогою душею, пп. ненаситні...

Розпустити фінляндський сейм, який стоїть на платформі, прийнятій Радою?

— Буде виконано, пп. поміщики й капіталісти.

Змінити урядову програму?

— Раді старатися, пп кадети.

І меншовики з есерами готові поступатися й далі, аби тільки домовитися з кадетами, аби тільки сторгуватися з ними як-небудь...

А контрреволюція дедалі нахабніє, вимагаючи нових жертв, доводячи Тимчасовий уряд і Виконавчий комітет до ганебного самозречення. На догоду кадетам пропонують скликати в Москві «надзвичайні збори» із членів скасованої Державної думи та інших цензовиків, в загальному хорі яких ЦВК лишається в найжалюгіднішій меншості. Міністри, втративши голову, складають портфелі до ніг Керенського. Під диктовку кадетів складається список членів уряду.

З допомогою царської Думи і зрадників-кадетів поховати кров'ю здобуту свободу — ось до якої ганьби доводять нас нинішні керманичі нашого політичного життя...

А війна все триває, поглиблюючи нещастя на фронті, причому відновленням смертної кари на

фронті думають поліпшити становище. Сліпі! Не бачать, що наступ може розраховувати на масове співчуття лише тоді, коли цілі війни ясні й близькі армії, коли армія усвідомлює, що вона проливає кров для своєї, рідної справи,— не бачать, що в демократичній Росії при мітингах і вільних зборах солдатів, масовий наступ немислимий без такої свідомості.

А розруха все триває, загрожуючи голодом, безробіттям і загальною руїною, причому поліційними заходами проти революції думають ліквідувати господарську кризу. Така воля контрреволюції. Сліпі! Не бачать, що без революційних заходів проти буржуазії неможливо врятувати країну від розвалу.

Гнані робітники, зруйновані організації, одурені селяни, арештовувані солдати й матроси, обмовлені й оббріхані вожді пролетарської партії і поряд з цим торжествуючі наклепники — знахабнілі контрреволюціонери,— все це під флагом «рятування» революції,— ось до чого довели нас партії есерів і меншовиків.

І є ще на світі люди (див. «Новую Жизнь»), які пропонують нам після всього цього єдність з цими панами, що «рятують» революцію, придушуючи її!

За кого ж вони нас мають?!

Ні, панове, із зрадниками революції нам не по дорозі!

Робітники ніколи не забудуть, що в тяжкі хвилини липневих днів, коли розлючена контрреволюція обстрілювала революцію, партія більшовиків була єдина, що не покинула робітничих кварталів.

Робітники ніколи не забудуть, що в ці тяжкі хвилини «правлячі» партії есерів і меншовиків були в таборі тих, хто громив і обеззброював робітників, солдатів і матросів.

Робітники пам'ятатимуть усе це і зроблять з цього відповідні висновки.

«Рабочий и Солдат» № 4
23 липня 1917 р.
Підпис: К. Ст.

ПЕРЕМОГА КАДЕТІВ

Міністерська чехарда, як видно, ще не скінчилася. Торг кадетів з Керенським все ще триває. «Комбінації» ідуть за «комбінаціями».

Кадети, звичайно, увійдуть в уряд, бо все робиться за їхньою указкою. Можливо, що Чернов залишиться. Церетелі, видимо, «не хочуть» більше. Церетелі «потрібний був» для роззброєння робітників. З роззброєнням робітників його роль скінчилася. «Мавр зробив своє діло, Мавр може йти»[43]. Його замінить Авксентьєв.

Але справа тут, звичайно, не в особах. Чернов, Церетелі чи хто-небудь третій в тому ж роді — хіба не все одно? Кому не відомо, що ці горе-ціммервальдисти не гірше Гендерсонів і Тома[44] служили справі імперіалізму?

Повторюю, справа тут не в особах.

Справа в тому, що в усій цій метушні, у гонитві за портфелями та інше, в основі якої лежить боротьба за владу,— верх взяла лінія кадетів, лінія контрреволюції у внутрішній політиці, лінія «війни до кінця» — у зовнішній.

Адже питання стояло так:

Або продовження війни, і тоді цілковита залежність від грошового ринку Англії та Америки, панування кадетів, приборкання революції, бо ні кадети, ні «союзний» капітал не можуть співчувати російській революції.

Або передача влади в руки революційного класу, розрив фінансових пут союзного капіталу, що зв'язують Росію по руках і ногах, оголошення умов миру, упорядкування розладнаного народного господарства за рахунок барищів поміщиків та капіталістів.

Третього нема, і меншовики з есерами, які шукали третій шлях, неминуче повинні були провалитися.

Кадети в цьому відношенні показали себе розважнішими.

Необхідний «рішучий розрив влади із згубними тенденціями ціммервальдизму і «утопічного» соціалізму»,— пише «Речь».

Інакше кажучи: війна без застережень, війна до кінця.

«Треба зробити остаточний висновок»,— говорить Некрасов на відомій нараді: або візьміть владу собі (звертається він до Ради), або дайте іншим можливість взяти цю владу.

Інакше кажучи: або революція, або контрреволюція.

Меншовики й есери відмовилися від революційного шляху, значить вони неминуче повинні були підпасти під владу кадетів, під владу контрреволюції.

Бо кадети — це забезпечена внутрішня позика.

Бо кадети — це дружба з союзним капіталом, тобто забезпечена зовнішня позика.

А гроші так потрібні через розруху в тилу і особливо на фронті...

В цьому вся суть «кризи».

В цьому весь сенс перемоги кадетів.

Чи надовго вистачить цієї перемоги, це покаже найближче майбутнє.

«Рабочий и Солдат» № 2,
24 липня 1917 р.

Передова

ДО ВСІХ ТРУДЯЩИХ, ДО ВСІХ РОБІТНИКІВ І СОЛДАТІВ ПЕТРОГРАДА[45]

Товариші!

Тяжкі дні переживає Росія.

Трирічна війна, що поглинула незліченні жертви, довела країну до виснаження.

Розлад транспорту і продовольча розруха загрожують масовим голодом.

Промислова розруха і спинення заводів розхитують самі основи народного господарства.

А війна все триває, загострюючи загальну кризу, доводячи країну до повного розвалу.

Тимчасовий уряд, покликаний «врятувати» країну, виявився нездатним виконати своє завдання. Більше того,— він ще більше заплутав справу, почавши наступ на фронті і затягнувши тим самим війну, головну причину загальної кризи в країні.

В результаті — стан цілковитої нестійкості влади, криза і розвал влади, що про нього всі кричать, але проти якого не вживають ніяких серйозних заходів.

Вихід кадетів з уряду зайвий раз виявив усю штучність і нежиттєздатність коаліційного міністерства.

А відступ наших військ на фронті, після відомого їх наступу, показавши всю згубність політики наступу, довів кризу до краю, підірвавши престиж влади і позбавивши її кредиту у буржуазії як «вітчизняної», так і «союзної».

Створилося критичне становище.

Перед «рятівниками» революції відкривалися два шляхи.

Або продовження війни і дальший «наступ», і тоді — неминуча передача влади контрреволюційній буржуазії для того, щоб добути гроші шляхом внутрішньої і зовнішньої позик, бо, в противному разі, буржуазія не ввійшла б до уряду, внутрішня позика не здійснилася б, Англія й Америка відмовили б у кредиті, причому «врятувати» країну в такому разі означає покрити видатки війни за рахунок робітників і селян на догоду російським і «союзним» акулам імперіалізму.

Або перехід влади в руки робітників і неімущих селян, оголошення демократичних умов миру і припинення війни для того, щоб, рушивши далі революцію, передати землю селянам, поставити робітничий контроль в промисловості і привести до ладу за рахунок барищів капіталістів і поміщиків народне господарство, що розвалюється.

Перший шлях веде до посилення влади імущих класів над трудящими і до перетворення Росії в колонію Англії, Америки, Франції.

Другий шлях відкриває еру робітничої революції в Європі, розриває фінансові нитки, що обплутують Росію, розхитує самі основи буржуазного панування і очищає шлях для дійсного визволення Росії.

Демонстрація 3 — 4 липня була закликом робітничих і солдатських мас, зверненим до соціалістичних партій, — стати на другий шлях, на шлях дальшого розвитку революції.

В цьому її політичний смисл і величезне історичне значення.

Але Тимчасовий уряд і міністерські партії есерів і меншовиків, які черпають свою силу не в революційних діях робітників і селян, а в угодовських комбінаціях з кадетською буржуазією, — воліли обрати перший шлях — *шлях пристосування до контрреволюції*.

Замість того, щоб простягти руку демонстрантам і, взявши владу, разом з ними повести боротьбу з «союзною» і «вітчизняною» імперіалістичною буржуазією за дійсне врятування революції, — вони уклали союз з контрреволюційною буржуазією і обернули свою зброю проти демонстрантів, проти робітників і солдатів, нацькувавши на них юнкерів та козаків.

Тим самим вони зрадили революцію, широко розчинивши двері контрреволюції.

І піднялася з дна життя чорна каламуть, що залила брудом все чесне, благородне.

Обшуки й розгроми, арешти й побої, катування і убивства, закриття газет і організацій, роззброєння робітників і розформування полків, розпуск фінляндського сейму, утиснення свобод і відновлення смертної кари, розгул громил і контррозвідчиків, брехня і брудний наклеп, все це з мовчазної згоди есерів та меншовиків, — такі перші кроки контрреволюції.

Союзно-російські імперіалісти з партією кадетів, вищий командний склад з юнкерами, козаками й контррозвідчиками, —ось вони, сили контрреволюції.

Під диктовку цих груп складаються списки членів Тимчасового уряду, причому міністри появляються і зникають, як маріонетки.

За указкою цих груп відбувається видача більшовиків і Чернова, чистка полків і суднових команд, розстріли і розформування на фронті, перетворення Тимчасового уряду в іграшку в руках Керенського, перетворення Центрального виконавчого комітету Рад у простий придаток цієї іграшки, ганебна відмова «революційної демократії» від своїх прав і обов'язків, поновлення в своїх правах скасованої недавно царської Думи.

Справа доходить до того, що на «історичній нараді»[46] в Зимовому палаці (21 липня) недвозначно домовляються (змова!) відносно дальшого приборкання революції, причому, побоюючись викриттів з боку більшовиків, не запрошують їх на цю нараду.

А попереду проект «московської наради», де вони збираються остаточно поховати кров'ю здобуту свободу...

Все це за участю меншовиків та есерів, які полохливо здають позицію за позицією, принижено бичують себе і свої ж організації, злочинно топчуть завоювання революції...

Ніколи ще «представники» демократії не поводилися так негідно, як тепер в ці історичні дні!

Ніколи ще не доходили вони до такого ганебного падіння, як тепер!

Чи можна дивуватися після всього цього, що контрреволюція знахабніла, обливаючи брудом все чесне і революційне?

Чи можна дивуватися після цього, що продажні найманці і полохливі наклепники наважуються відкрито «обвинувачувати» вождів нашої партії в «зраді», розбійники пера з буржуазних газет нахабно розмазують це «обвинувачення», а так звана прокурорська влада з відкритим чолом публікує так звані матеріали «в справі Леніна» та ін.?

Ці панове розраховують, очевидно, розладнати наші ряди, посіяти між нами сумніви та розгубленість, розвинути недовір'я до наших вождів.

Нікчемні! Вони не знають, що ніколи ще не були такі дорогі й близькі робітничому класові імена наших вождів, як тепер, коли знахабніла буржуазна наволоч обливає їх брудом!

Продажні! Вони й не догадуються, що чим грубіше клеплють буржуазні найманці, тим сильніша любов робітників до вождів, тим безмежніше їхнє довір'я до них, бо вони знають з досвіду, що коли вороги ганьблять вождів пролетаріату, це — вірна ознака того, що вожді чесно несуть свою службу пролетаріатові.

Ганебне тавро безчесних наклепників — ось вам наш подарунок, пп. Алексінські й Бурцеви, Переверзеви й Добронравови. Прийміть це тавро від імені 32 000 організованих робітників Петрограда, що нас обрали, і носіть його до гробу. Ви його заслужили.

А ви, пп. капіталісти й поміщики, банкіри й спекулянти, попи й контррозвідчики, всі ви, що куєте кайдани народам, надто рано святкуєте перемогу,

надто рано взялися ви ховати Велику Російську Революцію.

Революція живе, і вона ще дасть про себе знати, пп. могильники.

Війна і розруха тривають, і не дикими репресіями вилікувати рани, що вони завдають.

Підземні сили революції живуть, ведучи свою невпинну роботу над революціонізуванням країни.

Селяни не одержали ще землі. Вони боротимуться, бо вони не можуть жити без землі.

Робітники не добилися ще свого контролю на заводах і фабриках. Вони добиватимуться, бо промислова розруха загрожує їм безробіттям.

Солдатів і матросів хочуть відкинути назад, до старої дисципліни. Вони боротимуться за свободу, бо вони заслужили свободу.

Ні, панове контрреволюціонери, революція не вмерла, вона тільки притаїлась для того, щоб, зібравши нових прихильників, з новою силою ринутися на ворогів.

«Живі ми, кипить в нас червоная кров огнем нерозтрачених сил!»[47]

А там, на Заході, в Англії і Німеччині, у Франції і Австрії, — хіба там уже не підноситься прапор робітничої революції, хіба там уже не організуються Ради робітничих і солдатських депутатів!

Будуть ще битви!

Будуть ще перемоги!

Вся справа в тому, щоб достойно і організовано зустрінути грядущі битви.

Робітники! Вам випала почесна роль вождів російської революції. Згуртовуйте маси навколо себе

і збирайте їх під прапор нашої партії. Пам'ятайте, що в тяжкі хвилини липневих днів, коли вороги народу стріляли в революцію, партія більшовиків була єдина, що не покинула робітничих кварталів. Пам'ятайте, що в ті тяжкі дні меншовики й есери були в таборі тих, хто громив і роззброював робітників.

Під наш прапор, товариші!

Селяни! Ваші вожді не справдили ваших надій. Вони поплентались за контрреволюцією, а ви лишаєтесь без землі, бо поки панує контрреволюція, вам не одержати поміщицьких земель. Робітники — ось ваші єдині вірні союзники. Тільки в союзі з ними доб'єтеся землі й волі. Гуртуйтеся ж навколо робітників!

Солдати! Сили революції в союзі народу і солдатів. Міністри приходять і відходять, а народ лишається. Будьте ж завжди з народом і боріться в його лавах!

Геть контрреволюцію!
Хай живе революція!
Хай живе соціалізм і братерство народів!

Загальноміська петроградська конференція Російської соціал-демократичної робітничої партії (більшовиків)

«Рабочий и Солдат» № 2,
24 липня 1917 р.

ДВІ КОНФЕРЕНЦІЇ [48]

Дві конференції. Обидві загальноміські, петроградські.

Одна меншовицька. Друга більшовицька.

Перша представляє всього 8 тисяч робітників.

Друга — 32 тисячі.

На першій панують хаос і розклад, бо вона от-от розколеться на дві частини.

На другій — єдність і згуртованість.

Перша черпає свої сили в угодах з кадетською буржуазією. І саме на цьому грунті розкололась вона, бо є ще серед меншовиків люди, які не втратили честі, які не бажають плентатися в хвості у буржуазії.

Друга, навпаки, черпає свої сили не в комбінаціях з буржуазією, а в революційній боротьбі робітників проти капіталістів і поміщиків.

Перша бачить «порятунок країни» у викоріненні більшовизму і в зраді проти революції.

Друга — в зметенні контрреволюції з її «соціалістичними» придатками.

Кажуть, що більшовизм ліквідований і похований.

Надто рано ховають нас пп. могильники. Ми ще живі, і буржуазія ще не раз стрепенеться і затремтить від звуків нашого голосу.

32 тисячі згуртованих більшовиків, які стоять за революцію, і 8 тисяч порізнених меншовиків, які в більшості своїй зрадили революцію, — вибирайте, товариші робітники!

«Рабочий и Солдат» № 2,
24 липня 1917 р.
Стаття без підпису

НОВИЙ УРЯД

Міністерська чехарда скінчилась. Сформовано новий уряд. Кадети, кадетствуючі, есери, меншовики — такий склад уряду.

Партія кадетів задоволена. Основні вимоги кадетів прийняті. Ці вимоги покладені в основу діяльності нового уряду.

Кадети домагалися посилення уряду за рахунок Рад, незалежності уряду від Рад. Ради, керовані «лихими пастирями» з есерів і меншовиків, пішли на цю поступку, підписавши собі смертний вирок.

Тимчасовий уряд, як єдина влада,— ось чого домоглися кадети.

Кадети вимагали «оздоровлення армії», тобто «залізної дисципліни» в армії, підлягання армії тільки безпосереднім начальникам, в свою чергу підлеглим тільки урядові. Ради, керовані есерами й меншовиками, пішли й на цю поступку, роззброївши себе.

Ради, які лишаються без армії, армія, підлегла тільки урядові кадетствуючих елементів,— ось чого домоглися кадети.

Кадети вимагали безумовної єдності з союзниками. Ради «рішуче» стали на цей шлях в інтересах... «оборони країни», забувши свої «інтернаціоналістські» декларації. При цьому так звана програма 8 липня повисла в повітрі.

Війна «без пощади», «війна до кінця» — ось чого домоглися кадети.

Послухайте самих кадетів:

«Вимоги кадетів безперечно лягли в основу діяльності всього уряду». Саме тому, оскільки основні вимоги кадетів були прийняті, партія вже не вважала за можливе сперечатися далі заради специфічно-партійних незгод». Бо кадети знають, що за нинішніх умов «для демократичних елементів пресловутої програми 8 липня залишиться дуже мало часу і можливості» (див. «Речь»).

Здається, ясно.

Був час, коли Ради творили нове життя, запроваджуючи революційні перетворення і змушуючи Тимчасовий уряд закріплювати ці перетворення в декретах і указах.

Це було у березні — квітні.

Тоді Тимчасовий уряд ішов на поводі у Рад, прикриваючи своїм нереволюційним флагом революційні заходи Рад.

Тепер настав час, коли Тимчасовий уряд повернув назад, запроваджуючи контрреволюційні «перетворення», причому Ради «змушені» мовчазно підтверджувати їх у своїх водянистих резолюціях.

Тепер ЦВК, цей представник усіх Рад, іде на поводі у Тимчасового уряду, прикриваючи контрреволюційне лице останнього революційною фразеологією.

Ролі, очевидно, перемінились, і перемінились вони не на користь Рад.

Так, кадети мають підставу бути «задоволеними».

Чи надовго, це покаже нам найближче майбутнє.

«Рабочий и Солдат» № 3,
26 липня 1917 р.
Передова

ДО ВИБОРІВ В УСТАНОВЧІ ЗБОРИ[49]

Виборча кампанія в Установчі збори почалась. Партії вже мобілізують свої сили. Майбутні кандидати кадетів уже роз'їжджають по Росії, перевіряючи шанси на успіх. Соц.-революціонери скликали в Петрограді нараду губернських представників селян з метою «організації» виборів. Інша група народників з тією ж метою скликає з'їзд Всеросійської селянської спілки[50] в Москві. Одночасно виникають самочинні безпартійні «гарнізонні Ради селянських депутатів» з метою, між іншим, успішного ведення виборів на селі. З тією ж метою появляються численні робітничі земляцтва, які постачають селу літературу, посилають туди людей. Нарешті, окремі заводи посилають на село спеціальних виборних для виборчої агітації. Ми вже не говоримо про безліч «делегатів» одиночок, головним чином, солдатів і матросів, які об'їжджають Росію і діляться з селянами «новинами з міста».

Очевидно, важливість моменту і вирішальне значення Установчих зборів усвідомлюється найширшими верствами населення. При цьому всі почувають, що

вирішальна роль належить селу, яке становить більшість населення, що саме туди слід направити всі вільні сили. Все це в зв'язку з розпорошеністю і неорганізованістю сільськогосподарських робітників — головної опори нашої партії на селі — значно ускладнює наші завдання на селі. На відміну від міських робітників, найбільш організованих з усіх верств міського населення, — сільські робітники становлять найнеорганізованішу масу. Ради селянських депутатів організують, головним чином, середні й заможні верстви селянства, природно схильні до угоди «з ліберальним поміщиком і капіталістом». Вони ж і ведуть за собою пролетарські і напівпролетарські елементи села, підпорядковуючи їх впливові угодовських партій трудовиків та соц.-революціонерів. Недостатній розвиток сільськогосподарського капіталізму і класової боротьби на селі являє сприятливі умови для такої угодовської політики.

Чергове завдання нашої партії — визволити бідніші верстви селянства з-під впливу трудовиків та соц.-революціонерів і згуртувати їх в одну братерську сім'ю з міськими робітниками.

Саме життя працює в цьому напрямі, крок за кроком викриваючи нікчемність політики угод. Завдання партійних працівників — всіляко втрутитися у вибори до Установчих зборів для того, щоб розкрити всю згубність такої політики і тим полегшити біднішим верствам селянства справу згуртування їх навколо міського пролетаріату.

Для цього треба зараз же створити в селах наші партійні ядра, тісно зв'язуючи їх з партійними комітетами в містах. В кожній волості, в кожному повіті,

в кожній виборчій окрузі повинні бути організовані наші партійні групи з бідніших селян і селянок. Групи ці повинні бути зв'язані з нашими комітетами в промислових центрах губернії. Обов'язок комітетів — постачати групам необхідні матеріали про вибори, літературу, забезпечити людьми.

Тільки таким шляхом і в ході самої кампанії можна буде створити справжню єдність пролетарів міста і села.

Ми проти угоди з капіталістами і поміщиками, бо знаємо, що від такої угоди потерплять лише інтереси робітників і селян.

Але це ще не значить, що ми, взагалі, проти всяких угод.

Ми за угоду з тими безпартійними групами неімущих селян, яких саме життя штовхає на шлях революційної боротьби з поміщиком і капіталістом.

Ми за угоду з тими безпартійними організаціями солдатів і матросів, які пройняті довір'ям не до багачів, а до бідняків, не до уряду буржуазії, а до народу і, насамперед, до робітничого класу. Відштовхувати від себе такі групи й організації через те, що вони не можуть або не хочуть злитися з нашою партією — було б нерозумно і шкідливо.

Тому знайти спільну мову з такими групами й організаціями, виробити спільну революційну платформу, скласти спільні з ними списки кандидатів по всіх виборчих округах, включивши туди не «професорів» та «учених», а селян, солдатів і матросів, готових грудьми відстоювати вимоги народу,— ось в якому напрямі повинна проходити наша виборча кампанія на селі.

Тільки таким чином можна буде згуртувати широкі верстви трудящої людності села навколо вождя нашої революції, навколо пролетаріату.

Шукати довго такі безпартійні групи не доведеться, бо вони народжуються повсюди, з кожним днем. І вони виникатимуть на грунті ростущого недовір'я до Тимчасового уряду, який заважає селянським Комітетам порядкувати поміщицькими землями. Вони ростуть і будуть рости на грунті невдоволення політикою Всеросійського виконавчого комітету селянських депутатів, який плентається у хвості в Тимчасового уряду. За приклад може стати хоч би утворена недавно «Рада селянських депутатів Петрограда» [51], яка об'єднує весь гарнізон міста і при перших же кроках своєї діяльності зіткнулася з Тимчасовим урядом і Всеросійським виконавчим комітетом селянських депутатів.

А ось і примірна платформа, яка може стати за грунт для угоди з подібними селянсько-солдатськими безпартійними організаціями.

1. Ми проти поміщиків і капіталістів з їх «партією народної свободи», бо вони, і тільки вони, є головними ворогами російського народу. Ніякого довір'я, ніякої підтримки багачам та їх урядові!

2. Ми за довір'я і підтримку робітничого класу, самовідданого борця за соціалізм, ми за союз і угоду селян, солдатів та матросів з робітниками проти поміщиків і капіталістів.

3. Ми проти війни, бо вона є війна загарбницька. Розмови про мир без анексій лишаються пустими розмовами, поки війна ведеться на основі таємних договорів царя з англо-французькими капіталістами.

4. Ми за найшвидше припинення війни шляхом рішучої боротьби народів із своїми імперіалістичними урядами.

5. Ми проти анархії в промисловості, загострюваної капіталістами. Ми за робітничий контроль над промисловістю, ми за організацію промисловості на демократичних засадах, шляхом втручання самих робітників і визнаної ними влади.

6. Ми за організацію правильного обміну продуктів між містом і селом, з тим щоб місто постачалося достатньою кількістю припасів, а село — цукром, гасом, взуттям, тканинами, залізними виробами та іншим необхідним товаром.

7. Ми за те, щоб вся земля — удільна, казенна, кабінетська, поміщицька, монастирсько-церковна — без викупу перейшла в руки всього народу.

8. Ми за те, щоб вся вільна поміщицька земля, орна і пасовищна, **негайно** перейшла в розпорядження демократично обраних селянських Комітетів.

9. Ми за те, щоб увесь вільний живий і мертвий сільськогосподарський ремамент, що є у поміщиків і в складах, був **негайно** переданий в розпорядження селянських Комітетів для обробітку полів, сіножатей, збирання хліба та ін.

10. Ми за те, щоб усім інвалідам, які втратили на війні працездатність, а також вдовам і сиротам видавалися допомоги в розмірі, що забезпечує людське існування.

11. Ми за народну республіку без постійної армії, без бюрократії, без поліції.

12. Замість постійної армії ми вимагаємо всенародного ополчення з виборністю начальників.

13. Замість безвідповідальних чиновників-бюрократів ми вимагаємо виборності і змінюваності службовців.

14. Замість опікаючої народ поліції ми вимагаємо виборної і змінюваної міліції.

15. Ми за скасування «наказів», спрямованих проти солдатів і матросів.

16. Ми проти розформування полків і нацьковування солдатів одних на одних.

17. Ми проти гонінь на робітничу і солдатську пресу; ми проти обмеження свободи слова і зборів як в тилу, так і на фронті; ми проти арештів без суду і слідства, проти роззброєння робітників.

18. Ми проти відновлення смертної кари.

19. Ми за те, щоб усім народам Росії було дано право вільного влаштування свого життя, щоб народи ці не пригноблювались.

20. Нарешті, ми за те, щоб вся влада в країні була передана в руки революційних Рад робітників і селян, бо тільки така влада може вивести країну з тупика, куди її загнали війна, розруха, дорожнеча і капіталісти та поміщики, що наживаються на народній нужді.

Отака, загалом, платформа, яка може створити грунт для угоди наших партійних організацій з безпартійними революційними групами селян і солдатів.

Товариші! Наближається час виборів. Втручайтесь у справу, поки не пізно, і організуйте виборчу кампанію.

Створюйте летучі групи агітаторів з робітників та робітниць, солдатів та матросів і влаштовуйте короткі лекції про платформу.

Постачайте цим групам літературу і розсилайте їх в усі кутки Росії.

Нехай їхній голос розбудить село до наступних виборів в Установчі збори.

Створюйте партійні групи у волостях і повітах і згуртовуйте навколо них широкі верстви селянської бідноти.

Організуйте наради по волостях, повітах, губерніях для зміцнення революційно-партійних зв'язків, для намічення кандидатів в Установчі збори.

Значення Установчих зборів велике. Але незмірно більше значення тих мас, які лишаються поза Установчими зборами. Сила не в самих Установчих зборах, а в тих робітниках і селянах, які, творячи своєю боротьбою нове революційне право, рухатимуть вперед Установчі збори.

Знайте, що чим організованіші будуть революційні маси, тим уважніше прислухатимуться до їхнього голосу Установчі збори, тим забезпеченіша буде доля російської революції.

Тому головне завдання на виборах — згуртування широких мас селянства навколо нашої партії.

За діло ж, товариші!

«Рабочий и Солдат» № 4,
27 липня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ВИСТУПИ НА VI З'ЇЗДІ РСДРП (БІЛЬШОВИКІВ)

26 липня — 3 серпня 1917 р.[54]

1. ЗВІТНА ДОПОВІДЬ ЦК

27 липня

Товариші!

Звітна доповідь ЦК охоплює діяльність ЦК за останні два з половиною місяці — травень, червень, перша половина липня.

Діяльність ЦК **у травні** проходила в трьох напрямах.

По-перше, було дано лозунг перевиборів до Рад робітничих і солдатських депутатів. ЦК виходив з того, що у нас революція розвивається мирним шляхом, що шляхом перевиборів до Рад робітничих і солдатських депутатів можна змінити склад Рад, а значить і склад уряду. Противники приписували нам спробу захопити владу. Це наклеп. У нас не було таких намірів. Ми говорили, що у нас відкрита можливість шляхом перевиборів Рад змінити характер діяльності Рад згідно з бажаннями широких мас. Нам було ясно, що досить переваги в один голос у Радах робітничих і солдатських депутатів, і влада повинна буде піти іншим шляхом. Через це вся робота у травні йшла під прапором перевиборів. Кінець кінцем ми завоювали близько половини місць

у робітничій фракції Ради і близько $^1/_4$ — у солдатській.

По-друге — агітація проти війни. Ми скористались винесенням смертного вироку Фр. Адлеру[33] і організували ряд мітингів протесту проти смертної кари і проти війни. Солдати добре сприйняли цю кампанію.

Третя сторона діяльності ЦК — муніципальні вибори в травні. ЦК спільно з ПК доклав усіх сил, щоб дати бій як кадетам, основній силі контрреволюції, так і меншовикам та есерам, які вільно чи невільно йдуть за кадетами. Із 800 000, що голосували в Петрограді, ми одержали близько 20% усіх голосів, причому Виборзьку районну думу завоювали цілком. Особливу послугу партії зробили товариші солдати й матроси.

Отже, травень пройшов під знаком: 1) муніципальних виборів, 2) агітації проти війни і 3) перевиборів до Ради робітничих і солдатських депутатів.

Червень. Чутки про готування наступу на фронті нервували солдатів. З'явився цілий ряд наказів, які зводили нанівець права солдатів. Все це електризувало маси. Кожна чутка моментально облітала весь Пітер і викликáла хвилювання серед робітників і особливо солдатів. Чутки про наступ; накази Керенського з декларацією прав солдата; розвантаження Петрограда від «непотрібних» елементів, як казали власті, причому було ясно, що хочуть звільнити Петроград від революційних елементів; розруха, що набирала дедалі ясніших обрисів, — все це нервувало робітників і солдатів. На заводах влаштовувалися збори, і нам раз у раз різні полки і заводи пропонували організувати виступ. 5 червня передбачався виступ-демонстрація.

Але ЦК постановив поки що виступу не починати, а скликати 7-го збори з представників районів, фабрик, заводів та полків і на них вирішити питання про виступ. Такі збори були скликані, — присутніх було близько 200 чоловік. З'ясувалося, що особливо хвилюються солдати. Величезна більшість голосів вирішила виступати. Ставиться питання про те, що робити, коли з'їзд Рад, який відкрився в той час, висловиться проти виступу. Величезна більшість товаришів, які висловлювалися, вважала, що ніяка сила не спинить виступу. Після цього ЦК вирішив взяти на себе організацію мирної демонстрації. На питання, поставлене солдатами, чи не можна вийти озброєними, ЦК постановив: із зброєю не виходити. Проте, солдати казали, що виступати неозброєними неможливо, що зброя — єдина реальна гарантія проти ексцесів з боку буржуазної публіки, що вони візьмуть зброю тільки для самооборони.

9 червня ЦК, ПК і Військова організація влаштовують спільне засідання. ЦК ставить питання: зважаючи на те, що з'їзд Рад і всі «соціалістичні» партії висловлюються проти нашої демонстрації, чи не слід відкласти виступ. Всі відповідають негативно.

О 12 г. ночі 9 червня з'їзд Рад випускає відозву, в якій весь свій авторитет спрямовує проти нас. ЦК постановляє — демонстрацію не влаштовувати 10 червня і відкласти її на 18 червня, враховуючи, що самий з'їзд Рад призначає демонстрацію на 18 червня, де масам удасться виявити свою волю. Робітники й солдати зустрічають з затаєним невдоволенням цю постанову ЦК, але вони виконують її. Характерно,

товариші, що в цей день, 10 червня, ранком, коли цілий ряд промовців від з'їзду Рад виступав на заводах для «ліквідації спроби влаштувати демонстрацію», величезна більшість робітників погоджувалась вислухувати промовців тільки нашої партії. ЦК вдалося заспокоїти солдатів і робітників. Цим була продемонстрована наша організованість.

З'їзд Рад, призначаючи демонстрацію на 18 червня, разом з тим оголосив, що демонстрація відбудеться під прапором свободи лозунгів. Ясно, що з'їзд вирішив дати бій нашій партії. Ми прийняли виклик і почали готувати сили до майбутньої демонстрації.

Товариші знають, як пройшла демонстрація 18 червня. Навіть буржуазні газети говорили, що величезна більшість демонстрантів ішла під лозунгами, висунутими більшовиками. Основний лозунг — «Вся влада Радам!». Демонструвало не менш як 400 000. Тільки три маленькі групи — Бунд, козаки і плехановці — зважилися висунути лозунг: «Довір'я Тимчасовому урядові!», та й ті закаялись, тому що їх примусили згорнути свої прапори. З'їзд Рад навіч переконався, що сила і вплив нашої партії великі. У всіх склалося переконання, що демонстрація 18 червня, більш показна, ніж демонстрація 21 квітня, не минеться марно. І, дійсно, вона не повинна була минутися марно. «Речь» говорила, що, цілком імовірно, станутьcя серйозні зміни в складі уряду, бо маси не схвалюють політики Рад. Але якраз в цей день почався наступ наших військ на фронті, наступ вдалий, і в зв'язку з цим почалися маніфестації «чорних» на Невському. Ця обставина звела нанівець моральну перемогу

більшовиків на демонстрації. Були зведені до нуля і ті можливі практичні результати, про які говорили і «Речь» і офіціальні представники правлячих партій есерів та меншовиків.

Тимчасовий уряд лишився при владі. Факт успішного наступу часткові успіхи Тимчасового уряду, цілий ряд проектів про виведення військ з Петрограда справили належний вплив на солдатів. На цих фактах вони переконалися, що імперіалізм пасивний перетворюється в імперіалізм активний. Вони зрозуміли, що пішла смуга нових жертв.

Фронт по-своєму реагував на політику активного імперіалізму. Цілий ряд полків, незважаючи на заборону, почав голосування про те, наступати чи ні. Вище командування не зрозуміло, що при нових умовах Росії і при тому, що цілі війни неясні, неможливо наосліп кидати маси в наступ. Вийшло те, що ми передбачали: наступ був приречений на провал.

Кінець червня і початок липня проходять під флагом політики наступу. Йдуть чутки про відновлення смертної кари, про розформування цілого ряду полків, про биття на фронті. Делегати з фронту приїздять з доповідями про арешти, побиття в їх лавах. Про це ж таки повідомляють з гренадерського і кулеметного полків. Все це підготувало грунт для нового виступу робітників і солдатів у Пітері.

Я переходжу до подій 3—5 липня. Почалося це діло 3 липня, о 3 годині пополудні, в приміщенні Петербурзького комітету.

3 липня. 3 години дня. Засідає Петроградська загальноміська конференція нашої партії. Обговорюється найбезневинніше питання про муніципальні

вибори. З'являються два представники одного з полків гарнізону і вносять позачергову заяву про те, що у них «вирішено виступити сьогодні увечері», що вони «не можуть більше мовчки терпіти, як полк за полком розформовуються на фронті», що вони «уже розіслали своїх делегатів по заводах і полках» з пропозицією приєднатися до виступу. У відповідь на це представник президії конференції тов. Володарський заявляє, що «у партії є рішення не виступати, що партійні члени даного полку не сміють порушувати постанову партії».

4 години дня. Петербурзький комітет, Військова організація і Центральний Комітет партії, обговоривши питання, постановляють не виступати. Постанова ця приймається конференцією, члени якої вирушають на заводи і в полки, з тим щоб умовити товаришів не виступати.

5 годин дня. Таврійський палац. Засідання Бюро Центрального виконавчого комітету Рад. З доручення Центрального Комітету партії тов. Сталін вносить в Бюро Центрального виконавчого комітету заяву про все, що сталося, причому повідомляє про рішення більшовиків не виступати.

7 годин вечора. Перед приміщенням Петербурзького комітету. Проходить кілька полків з прапорами. Лозунг «Вся влада Радам!». Спинившись перед приміщенням Петербурзького комітету, просять членів нашої організації «сказати що-небудь». Промовці, більшовики Лашевич та Кураєв, з'ясовуючи у своїх промовах сучасне політичне становище, закликають утриматися від виступу. Їх зустрічають криком «геть!». Члени нашої організації пропонують

тоді обрати делегацію, заявити про свої бажання Центральному виконавчому комітетові Рад і потім розійтись по полках. У відповідь на це лунає оглушливе «ура!». Музика грає «Марсельєзу»... На той час вісті про вихід кадетів з уряду облітають увесь Петроград, нервуючи робітників. Слідом за солдатами з'являються колони робітників. Лозунги ті самі, що й у солдатів. Солдати, як і робітники, прямують до Таврійського палацу.

9 годин вечора. Приміщення Петербурзького комітету. Одні за одними приходять делегати від заводів. Всі вони пропонують організаціям нашої партії втрутитися в справу і взяти в свої руки керівництво демонстрацією. Інакше «буде кровопролиття». Чути голоси про необхідність обрання делегацій від заводів та фабрик, з тим щоб делегації заявили ЦВК Рад про волю демонстрантів, а маси, вислухавши потім доповіді делегацій, розійшлися мирно.

10 годин ночі. Таврійський палац. Засідання робітничої секції Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів. У зв'язку з повідомленнями робітників про те, що почався виступ, більшість секції вирішує, щоб уникнути ексцесів, втрутитися в демонстрацію з метою надати їй мирного й організованого характеру. Меншість, яка не погодилася з цим рішенням, покидає зал засідання. Більшість вибирає Бюро для виконання щойно прийнятого рішення.

11 годин ночі. Явка ЦК і ПК нашої партії переноситься в Таврійський палац, куди з вечора сходяться демонстранти. Приходять агітатори з районів і заводські представники. Збори представників ЦК нашої партії, ПК, Військової організації, Міжрайонного

комітету, Бюро робітничої секції Петроградської Ради. З доповідей від районів з'ясовується, що:

1) робітників і солдатів завтра не вдержати від демонстрації;

2) демонстранти вийдуть із зброєю виключно з метою самооборони для того, щоб створити дійсну гарантію від провокаторських пострілів з Невського проспекту: «в озброєних не так-то легко стріляти».

Збори вирішують: в момент, коли революційні маси робітників і солдатів демонструють під лозунгом «Вся влада Радам!», партія пролетаріату не вправі умити руки і пройти мимо руху, вона не може покинути маси напризволяще, вона повинна бути разом з масами, з тим щоб надати стихійному рухові свідомого й організованого характеру. Збори вирішують запропонувати робітникам і солдатам обрати делегатів від полків і заводів і через них заявити Виконавчому комітетові Рад про свої бажання. В дусі цього рішення складається відозва з закликом до «мирної і організованої демонстрації»[54].

12 годин ночі. Понад 30 тисяч путіловців з'являються коло Таврійського палацу. Прапори. Лозунг: «Вся влада Радам!». Вибори делегатів. Делегати доповідають Виконавчому комітетові про вимогу путіловців. Солдати й робітники, які стояли коло Таврійського палацу, починають розходитися.

4 липня. День. Похід робітників і солдатів. Прапори. Лозунги більшовицькі. Похід іде до Таврійського палацу. Похід замикають тисячі кронштадтських матросів. Демонструючих, за свідченням буржуазних газет («Биржёвка»), не менш як 400 тисяч. На вулицях загальні радощі. Обивателі

зустрічають демонстрантів веселим «ура!». Пополудні починаються ексцеси. Темні сили буржуазних кварталів затьмарюють виступ робітників злочинними провокаційними пострілами. Навіть «Биржевые Ведомости» не зважуються заперечувати, що постріли почалися з боку противників демонстрації. «Рівно о другій годині дня,— пише «Биржёвка» (вечірній випуск від 4 липня),— на розі Садової і Невського, коли проходили озброєні демонстранти і публіка, що зібралася в значній кількості, спокійно дивилася на них, з правого боку Садової пролунав оглушливий постріл, слідом за яким почалась стрільба пачками».

Ясно, що почали стріляти не демонстранти, а «невідомі особи», стріляли в демонстрантів, а не навпаки.

Постріли тривали одночасно в різних місцях буржуазної частини міста. Провокатори не дрімали. Проте демонстранти не виходять з рамок необхідної самооборони. Про змову чи повстання не може бути й мови. Жодного випадку захоплення урядових або громадських установ не спостерігалося, жодної спроби такого захоплення, хоч демонстранти при колосальних збройних силах, які в них були, цілком могли б захопити не тільки окремі установи, але і все місто...

8 годин вечора. Таврійський палац. Збори ЦК, Міжрайонки та ін. організацій нашої партії. Вирішено: після того як воля революційних робітників і солдатів продемонстрована, виступ має бути припинений. В дусі цього рішення складається відозва: «Демонстрація закінчилась... Наш пароль: стійкість, витримка,

спокій» (див. відозву в «Листке Правды»[55]). Відозва ця, віддана в «Правду», не могла з'явитися 5 липня, тому що вночі (з 4-го на 5-е) «Правда» була розгромлена юнкерами й контррозвідчиками».

10—11 годин ночі. Таврійський палац. Засідання Центрального виконавчого комітету Рад. Обговорюється питання про владу. Після виходу кадетів з уряду становище есерів і меншовиків стає особливо критичним: їм «потрібен» блок з буржуазією, але немає можливості блокуватися, бо буржуазія не хоче більше угод з ними. Ідея блоку з кадетами провалюється. Через це питання про взяття влади Радами ставиться руба.

Чутки про прорив нашого фронту німецькими військами, правда, ще не перевірені, проте вони вносять тривогу.

Чутки про те, що завтра з'явиться в пресі повідомлення з мерзенним наклепом на тов. Леніна.

Центральний виконавчий комітет Рад викликає волинців (солдатів) у Таврійський палац для охорони палацу, — від кого? Виявляється, від більшовиків, які прийшли в палац начебто для того, щоб «арештувати» Виконавчий комітет і «захопити владу». Це говориться про більшовиків, які обстоювали посилення Рад, передачу їм усієї влади в країні!..

2—3 години ночі. Центральний виконавчий комітет Рад не бере влади. Він доручає міністрам-«соціалістам» скласти новий уряд, взявши туди хоча б одиночок-буржуа. Міністрам надаються особливі повноваження для «боротьби з анархією». Справа ясна. Центральний виконавчий комітет, поставлений перед необхідністю рішучого розриву з буржуазією, чого

він особливо боїться,— бо він досі черпав свою силу в тих або інших «комбінаціях» з буржуазією,— відповідає рішучим розривом з робітниками й більшовиками для того, щоб, з'єднавшися з буржуазією, обернути свою зброю проти революційних робітників і солдатів. Тим самим розпочинається похід проти революції. Революцію есери й меншовики беруть під обстріл на радість контрреволюції...

5 липня. В газетах (власне в «Живом Слове»[56]) з'являється повідомлення з мерзенним наклепом на тов. Леніна. «Правда» не вийшла в світ, бо її розгромили з 4 на 5 липня вночі. Встановлюється диктатура «соціалістичних» міністрів, які шукають блоку з кадетами. Меншовики й есери, що не хотіли взяти владу, на цей раз беруть її (на короткий час) для того, щоб розправитися з більшовиками... Поява на вулицях військових частин з фронту. Юнкери й контрреволюційні банди громлять, обшукують, знущаються. Цькування Леніна й більшовиків, підняте Алексінським — Панкратовим — Переверзевим, використовується до дна контрреволюцією. Контрреволюція росте щогодини. Центр диктатури — військовий штаб. Розгул контррозвідки, юнкерів, козаків. Арешти, побиття. Відкритий похід Центрального виконавчого комітету Рад проти більшовицьких робітників і солдатів розв'язує сили контрреволюції...

У відповідь на наклеп Алексінського і К° з'являється листок ЦК нашої партії — «Наклепників до суду!»[57]. З'являється окрема відозва ЦК (яка не з'явилася в «Правде» через її розгром) про припинення страйку і демонстрації. Вражає відсутність будь-яких відозв інших «соціалістичних» партій. Більшовики

самі. Проти них мовчазно об'єднуються всі елементи правіші від більшовиків — від Суворіна і Мілюкова до Дана і Чернова.

6 липня. Розведено мости. Зведений загін усмирителя Мазуренка. На вулицях війська, що усмиряють непокірних. Фактично стан облоги. «Підозрілих» арештовують і відводять у штаб. Іде роззброєння робітників, солдатів, матросів. Петроград віддано у владу вояччини. При всьому бажанні «власть імущих» викликати так званий «бій» робітники й солдати не піддаються на провокацію, не «приймають бою». Петропавлівська фортеця відчиняє браму роззброювачам. Приміщення Петербурзького комітету займає зведений загін. По робітничих кварталах обшуки, роззброєння. Ідея Церетелі про роззброєння робітників і солдатів, вперше несміливо формульована 11 червня, виконується тепер. «Міністр роззброєння» — кажуть про нього робітники з озлобленням. .

Друкарня «Труд» розгромлена. Вийшов «Листок Правды» Убивство робітника Воїнова, який поширював «Листок»... Буржуазна преса шаленіє, видаючи мерзенний наклеп на тов. Леніна за факт, причому у своїй атаці проти революції вона вже не обмежується більшовиками, поширюючи її на Ради, на меншовиків, есерів.

Стає ясним, що есери й меншовики, видавши більшовиків, видали і самих себе, видали революцію, розв'язавши і розгнуздавши сили контрреволюції. Похід контрреволюційної диктатури проти свобод в тилу і на фронті йде повним ходом. Судячи з того, що кадетська і союзна преса, яка вчора ще бурчала на революційну Росію, раптом відчула себе задоволеною,

можна зробити висновок, що «справа» втихомирення не обійшлася без участі в поході вітчизняних і союзних грошових мішків.

2. ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

27 липня

Товариші!

Як видно з дебатів, ніхто з товаришів не критикував політичної лінії ЦК і не заперечував проти лозунгів ЦК партії. ЦК висунув три основні лозунги: вся влада Радам, контроль над виробництвом і конфіскація поміщицької землі. Ці лозунги здобули собі симпатії серед робітничих мас і солдатів. Ці лозунги виявились вірними, і ми, борючись на цьому грунті, зберегли за собою маси. Це я вважаю основним фактом, який говорить на користь ЦК. Якщо ЦК в найтрудніші моменти дає вірні лозунги, значить, в основному він має рацію.

Критика торкалась не основного, а другорядного. Вона зводилася до вказівок на те, що ЦК не зв'язався з провінцією, і діяльність його проявлялась головним чином в Петрограді. Закид про відірваність від провінції не позбавлений грунту. Але не було ніякої можливості охопити всю провінцію. Закид, що ЦК фактично перетворився в Петербурзький комітет, справедливий почасти. Це так. Але тут, в Петрограді, кується політика Росії. Тут керівні сили революції. Провінція реагує на те, що робиться в Петрограді. Це пояснюється, нарешті, тим, що тут Тимчасовий уряд, який зосереджує в своїх руках всю владу, тут ЦВК, як голос всієї організованої революційної демократії. З другого боку, події біжать,

іде відкрита боротьба, нема ніякої певності, що існуюча влада завтра ж не злетить. За таких умов чекати, коли наші друзі з провінції висловляться, було немислимо. Відомо, що ЦВК вирішує питання революції, не дожидаючись провінції. У них в руках весь урядовий апарат. А у нас? У нас апарат ЦК. Але апарат ЦК, звичайно, слабий. І вимагати від ЦК, щоб він не розпочинав ніяких кроків, попереду не опитавши провінцію, значить вимагати, щоб ЦК ішов не попереду, а позаду подій. Але це був би не ЦК. Тільки при тому методі, якого ми додержувались, ЦК міг протриматися на висоті становища.

Були закиди часткового характеру. Товариші говорили про невдачу повстання 3—5 липня. Так, товариші, була невдача, але це було не повстання, а демонстрація. Ця невдача пояснюється розривом фронту революції в зв'язку із зрадницькою поведінкою дрібнобуржуазних партій есерів та меншовиків, які повернулися спиною до революції.

Тов. Безработний[58] говорив, що ЦК не подбав наводнити Петроград і провінцію листівками з роз'ясненнями подій 3—5 липня. Але наша друкарня була розгромлена, і не було ніякої фізичної можливості надрукувати що-небудь в інших друкарнях, бо це загрожувало друкарням розгромом.

Справа, все-таки, стояла тут не так погано: якщо в одних кварталах нас арештовували, то в інших нас зустрічали з привітом і з надзвичайним піднесенням. І зараз настрій пітерських робітників чудовий, престиж більшовиків великий.

Я хотів би поставити ряд питань.

По-перше, як ми повинні реагувати на наклеп на наших вождів. У зв'язку з подіями останнього часу треба скласти маніфест до всього народу з виясненням усіх фактів, для чого слід обрати комісію. І цій же комісії, якщо ви її оберете, я пропоную видати відозву до революційних робітників і солдатів Німеччини, Англії, Франції і т. д. з інформацією про події 3—5 липня, де ми повинні затаврувати наклепників. Ми — найпередовіша частина пролетаріату, ми несемо відповідальність за революцію, ми повинні сказати всю правду про події і викрити мерзенних наклепників.

По-друге — про ухилення Леніна і Зінов'єва від явки на «суд». В даний момент все ще неясно, в чиїх руках влада. Немає гарантії, що, коли вони являться, над ними не буде учинено грубого насильства. Інша річ, якщо суд буде демократично організований і буде дана гарантія, що не буде допущено насильство. На питання про це нам відповіли в ЦВК: «Ми не знаємо, що може трапитися». Отже, поки становище ще не з'ясувалося, поки ще триває глуха боротьба між владою офіціальною і владою фактичною, немає для товаришів ніякої рації являтися на «суд». Коли ж на чолі стоятиме влада, яка зможе гарантувати наших товаришів від насильств, вони являться.

3. ДОПОВІДЬ ПРО ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ

30 липня

Товариші!

Питання про політичне становище Росії є питання про долю нашої революції, про її перемоги і поразки в умовах імперіалістичної війни.

Уже в лютому стало ясно, що основними силами нашої революції є пролетаріат і селянство, переодягнене в зв'язку з війною в солдатські шинелі.

Трапилося так, що в боротьбі з царизмом в одному таборі з цими силами, немовби в коаліції з ними, виявились ще інші сили — ліберальна буржуазія і союзний капітал.

Пролетаріат був і лишається смертельним ворогом царизму.

Селянство вірило пролетаріатові і, бачачи, що йому не одержати землі без повалення царизму, пішло за пролетаріатом.

Ліберальна буржуазія розчарувалась в царизмі і відійшла від нього, бо царизм не тільки не завоював їй нових ринків, але не зумів удержати навіть старих, віддавши Німеччині 15 губерній.

Союзний капітал, друг і доброзичливець Миколи II, «змушений» був також зрадити царизм, бо царизм не тільки не забезпечив йому бажаної «єдності фронту», але явно готував ще сепаратний мир з Німеччиною.

Таким чином царизм був ізольований.

Цим, власне, і пояснюється той «разючий» факт, що царизм так «тихо й нечутно сконав».

Але сили ці ставили собі зовсім різні цілі.

Ліберальна буржуазія і англо-французькі капіталісти хотіли пробробити в Росії **малу** революцію, на зразок младотурецької, для того, щоб, збудивши піднесення народних мас, використати його для **великої** війни, причому влада капіталістів і поміщиків лишилася б в основі незахитаною.

Мала революція для великої війни!

Робітники й селяни добивались, навпаки, корінної ломки старого укладу, того, що зветься у нас великою революцією, з тим щоб, розбивши поміщиків і приборкавши імперіалістичну буржуазію, закінчити війну, забезпечити справу миру.

Велика революція і мир!

Ця корінна суперечність і лягла в основу розвитку нашої революції, в основу всіх і всяких «криз влади».

«Криза» 20—21 квітня є першим відкритим виявом цієї суперечності. Якщо в історії цих «криз» успіх щоразу бував поки що на боці імперіалістичної буржуазії, то це пояснюється не тільки організованістю фронту контрреволюції на чолі з кадетською партією, але насамперед тим, що угодовські партії есерів та меншовиків, які хитаються в бік імперіалізму, партії, які поки що ведуть за собою широкі маси, — ламали щоразу фронт революції, перебігали в табір буржуазії і створювали таким чином перевагу на користь фронту контрреволюції.

Так було в квітні.

Так було в липні.

«Принцип» коаліції з імперіалістичною буржуазією, висунутий меншовиками й есерами, виявився на ділі тим самим шкідливим засобом, завдяки якому кадетська партія капіталістів і поміщиків, ізолюючи більшовиків, крок за кроком зміцнювала свої позиції руками самих же меншовиків та есерів...

Затишшя на фронті, що настало в березні — квітні — травні, було використане для дальшого

розвитку революції. Під тиском загальної розрухи в країні і заохочувана наявністю свобод, яких не має ні одна воююча країна, революція дедалі поглиблювалась, ставлячи на чергу соціальні питання. Вона вривається в господарську сферу, ставлячи питання про робітничий контроль у промисловості, про націоналізацію землі і постачання реманенту неімущому селянству, про організацію правильного обміну між містом і селом, про націоналізацію банків, нарешті, про взяття влади пролетаріатом і біднішими верствами селян. Революція щільно підійшла до необхідності соціалістичних перетворень.

Деякі товариші кажуть, що оскільки у нас капіталізм слабо розвинений, то утопічно ставити питання про соціалістичну революцію. Вони мали б рацію, якби не було війни, якби не було розрухи, не були розхитані основи капіталістичної організації народного господарства. Питання про втручання в господарську сферу ставиться в усіх державах, як необхідне питання в умовах війни. В Німеччині це питання також поставлене життям і обходиться без прямої і активної участі мас. Інша річ у нас в Росії. У нас розруха набрала більш грізних розмірів. З другого боку, такої свободи, як у нас, ніде не існує в умовах війни. Потім, треба зважити величезну організованість робітників: у нас, наприклад, в Пітері 66% організованих металістів. Нарешті, ніде у пролетаріату не було і немає таких широких організацій, як Ради робітничих і солдатських депутатів. Зрозуміло, що робітники, які користувалися максимумом свободи й організованості,

не могли відмовитися від активного втручання в господарське життя країни в напрямі соціалістичних перетворень, не учиняючи над собою політичного самогубства. Було б негідним педантизмом вимагати, щоб Росія «почекала» з соціалістичними перетвореннями, поки Європа не «почне». «Починає» та країна, у якої більше можливостей...

Оскільки революція ступила так далеко вперед, вона не могла не збудити пильності контрреволюціонерів, вона мусила стимулювати контрреволюцію. Це — перший фактор мобілізації контрреволюції.

Другий фактор — авантюра, почата політикою наступу на фронті, і цілий ряд проривів фронту, які позбавили Тимчасовий уряд всякого престижу і окрилили контрреволюцію, яка повела атаку на уряд. Ходять чутки, що у нас почалася смуга провокацій в широкому масштабі. Делегати з фронту вважають, що і наступ і відступ, словом, усе, що сталося на фронті, підготовлено для того, щоб збезчестити революцію і повалити Ради. Я не знаю, чи вірні ці чутки чи ні, але знаменно, що 2 липня з уряду вийшли кадети, 3-го починаються липневі події, а 4-го надходять відомості про прорив фронту. Дивний збіг! Говорити, що кадети вийшли через рішення в питанні про Україну, не можна, бо кадети не заперечували проти розв'язання українського питання. Є і другий факт, який говорить за те, що дійсно почалася смуга провокацій: я говорю про перестрілку на Україні [59] У зв'язку з цими фактами товаришам повинно бути ясно, що прорив фронту був у плані контрреволюції одним із факторів, які мали провалити

ідею революції в очах широких дрібнобуржуазних мас.

Є ще третій фактор, який посилив контрреволюційні сили в Росії: це союзний капітал. Якщо союзний капітал, бачачи, що царизм іде на сепаратний мир, зрадив уряд Миколи, то йому ніхто не заважає порвати з нинішнім урядом, якщо він виявиться нездатним зберегти «єдиний» фронт. Мілюков сказав на одному із засідань, що Росія розцінюється на міжнародному ринку, як постачальник людей, і одержує за це гроші, і якщо вияснилось, що нова влада, в особі Тимчасового уряду, нездатна підтримати єдиний фронт наступу на Німеччину, то не варто й субсидувати такий уряд. А без грошей, без кредиту уряд мусив провалитися. В цьому секрет того, що кадети в період кризи забрали велику силу. А Керенський і всі міністри виявились ляльками в руках кадетів. Сила кадетів у тому, що їх підтримував союзний капітал.

Перед Росією було два шляхи:

або припиняється війна, розриваються всі фінансові зв'язки з імперіалізмом, революція рухається далі, розхитуються основи буржуазного світу, і починається ера робітничої революції;

або другий шлях, шлях продовження війни, продовження наступу на фронті, підкорення всім наказам союзного капіталу та кадетів, — і тоді цілковита залежність від союзного капіталу (в Таврійському палаці були цілком певні чутки, що Америка дасть 8 мільярдів карбованців, дасть кошти «відбудувати» господарство) і торжество контрреволюції.

Третього не дано.

Спроба есерів і меншовиків видати виступ 3—4 липня як збройний заколот — просто смішна. 3 липня ми пропонували єдність революційного фронту проти контрреволюції. Наш лозунг: «Вся влада Радам!» і означає — створити єдиний революційний фронт. Але меншовики й есери, боячись відірватися від буржуазії, повернулися до нас спиною, що розбило революційний фронт на догоду контрреволюціонерам. Якщо говорити про винуватців перемоги контрреволюції, то винуватцями є есери й меншовики. Наша біда в тому, що Росія — країна дрібнобуржуазна, яка йде поки що за есерами й меншовиками, що входять в угоду з кадетами. І до того моменту, поки маси не розчаруються в ідеї угодовства з буржуазією, революція кульгатиме і спотикатиметься.

Перед нами тепер картина диктатури імперіалістичної буржуазії і контрреволюційного генералітету. Уряд, який зовнішньо бореться з цією диктатурою, на ділі виконує її волю, будучи лише ширмою, що прикриває її від народного гніву. Знесилені й збезчещені Ради своєю політикою безконечних поступок лише доповнюють картину, причому, якщо їх не розганяють, то тому що вони «потрібні» як «необхідне» і дуже «зручне» прикриття.

Становище, таким чином, змінилося в корені.

Повинна змінитися і наша тактика.

Раніше ми стояли за мирний перехід влади до Рад, при цьому передбачалося, що досить прийняти в ЦВК Рад рішення про взяття влади, щоб буржуазія мирно очистила шлях. І, дійсно, у березні, квітні й травні кожне рішення Рад вважалося законом, бо його можна було кожного разу підкріпити силою.

З роззброєнням Рад і зведенням їх (фактично) до ступеня звичайних «професійних» організацій, становище змінилося. Тепер на рішення Рад не зважають. Тепер для того, щоб взяти владу, треба попереду повалити існуючу диктатуру.

Повалення диктатури імперіалістичної буржуазії — ось що повинно бути тепер черговим лозунгом партії.

Мирний період революції скінчився. Настав період сутичок і вибухів.

Здійснення лозунга повалення нинішньої диктатури можливе лише при умові нового могутнього політичного піднесення в загальноросійському масштабі. Неминучість такого піднесення диктується усім ходом розвитку країни, диктується тією обставиною, що ні одно з корінних питань революції не розв'язано, бо питання про землю, про робітничий контроль, про мир, про владу — не розв'язані.

Репресії, не розв'язуючи жодного питання революції, тільки загострюють становище.

Основними силами нового руху будуть міський пролетаріат і бідніші верстви селян. Вони й візьмуть владу в свої руки в разі перемоги.

Характерна риса моменту полягає в тому, що контрреволюційні заходи проводяться руками «соціалістів». Тільки створивши таку ширму, контрреволюція може ще проіснувати місяць — другий. Але оскільки розвиваються сили революції, вибухи будуть, і настане момент, коли робітники піднімуть і згуртують навколо себе бідні верстви селянства, піднімуть прапор робітничої революції і відкриють еру соціалістичної революції в Європі.

4. ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ ПО ДОПОВІДІ ПРО ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ

31 липня

По першому пункту: «Які форми бойової організації пропонує доповідач замість Рад робітничих депутатів», я відповідаю, що така постановка питання неправильна. Я не виступав проти Рад, як форми організації робітничого класу, але лозунг визначається не формою організації революційної установи, а тим змістом, який становить плоть і кров даної установи. Якби до складу Рад входили кадети, ми ніколи не висували б лозунга про передачу їм влади.

Тепер ми висуваємо лозунг передачі влади в руки пролетаріату і біднішого селянства. Отже, питання не у формі, а в тому, якому **класові** передається влада, питання в складі Рад.

Ради є найбільш доцільною формою організації боротьби робітничого класу за владу, але Ради не єдиний тип революційної організації. Це форма чисто російська. За кордоном ми бачили в цій ролі муніципалітети під час великої французької революції, Центральний комітет національної гвардії під час Комуни. Та й у нас бродила думка про революційний комітет. Можливо, робітнича секція буде найбільш пристосованою формою для боротьби за владу.

Але треба ясно усвідомити, що не питання про форму організації буде вирішальним.

На ділі вирішальним є питання, чи дозрів робітничий клас для диктатури, а все інше додасться, буде створено творчістю революції.

По другому і третьому пунктах, — як практично складеться наше ставлення до існуючих Рад, — відповідь цілком ясна. Оскільки мова йде про передачу всієї влади Центральному виконавчому комітетові Рад, то цей лозунг застарів. І тільки про це йде мова. Питання про повалення Рад вигадане. Його ніхто тут не ставив. Якщо ми пропонуємо зняти лозунг «Вся влада Радам!», звідси ще не випливає: «Геть Ради!». І ми, що знімаємо цей лозунг, в той же час не виходимо навіть із Центрального виконавчого комітету Рад, незважаючи на всю жалюгідну роль його за останній час.

Місцеві Ради можуть ще відіграти роль, тому що їм треба буде оборонятися від зазіхань Тимчасового уряду, і в цій боротьбі ми їх підтримаємо.

Отже, повторюю: скасування лозунга передачі влади в руки Рад не означає «Геть Ради!». «Наше ставлення до тих Рад, де ми в більшості»,— найспівчутливіше. Хай живуть і зміцнюються такі Ради. Але сила вже не в Радах. Раніш Тимчасовий уряд видавав декрет, а Виконавчий комітет Рад — контрдекрет, причому тільки останній набирав сили закону. Згадайте історію з наказом № 1 [60]. А тепер Тимчасовий уряд не зважає на Центральний виконавчий комітет. Участь ЦВК Рад в комісії для розслідування подій 3—5 липня не була скасована ЦВК Рад, але не відбулась з наказу Керенського. Питання тепер не в завоюванні більшості в Радах, що само по собі дуже важливо, а в поваленні контрреволюційної диктатури.

По пункту четвертому — про конкретніше визначення поняття «бідніше селянство» і вказання форми його організації — я відповідаю, що термін «бідніше

селянство» — термін не новий. Його ввів у марксистську літературу тов. Ленін з п'ятого року, а від того часу вживався майже в кожному номері «Правды» і знайшов місце в резолюціях Квітневої конференції.

Бідніші верстви селянства — це ті, які розходяться з селянськими верхами. Рада селянських депутатів, що «представляє» нібито 80 мільйонів селян (рахуючи і жінок), є організацією селянських верхів. Селянські низи ведуть запеклу боротьбу з політикою цієї Ради. В той час як глава партії соціалістів-революціонерів Чернов, далі Авксентьєв та інші пропонують селянам не брати землі негайно, а чекати загального розв'язання земельного питання Установчими зборами, селяни у відповідь на це забирають землю, розорюють її, забирають реманент і т. д. Такі відомості ми маємо з Пензенської, Воронезької, Вітебської, Казанської та ряду інших губерній. Самé це ясно показує розшарування села на низи і верхи, показує, що селянства, як єдиного цілого, більше не існує. Верхи йдуть переважно за соціалістами-революціонерами, низи неспроможні жити без землі і стоять в опозиції до Тимчасового уряду. Це — малоземельні, однокінні, безкінні і т. п. До них же примикають верстви, майже обділені землею, напівпролетарські.

Нерозумно було б не намагатися досягти в революційний період певної угоди з цими верствами селянства. Але в той же час треба організувати окремо наймитські верстви селянства, згуртувати їх навколо пролетарів.

Яка буде форма організації цих верств — важко сказати наперед. Зараз селянські низи організуються або в самочинні Ради, або намагаються захопити вже

існуючі Ради. Так, в Петербурзі місяця $1^1/_2$ тому зорганізувалася Рада з бідніших селян (з представників 80 солдатських частин і від заводів), яка веде одчайдушну боротьбу проти політики Ради селянських депутатів.

Взагалі Ради є найбільш доцільною формою організації мас, але ми повинні говорити не мовою **установ**, а вказувати **класовий зміст**, повинні прагнути до того, щоб маси також відрізняли **форму від змісту.**

Взагалі кажучи, питання про форми організації не є основним. Буде революційне піднесення, створяться і організаційні форми. Нехай питання про форми не заслоняє основного питання: в руки **якого класу** повинна перейти влада.

Надалі для нас немислимий блок з оборонцями. Оборонські партії зв'язали свою долю з буржуазією, і ідея блоку від соціалістів-революціонерів до більшовиків зазнала краху. Боротьба з верхами Рад в союзі з біднішими верствами селянства і зметення контрреволюції — ось чергове питання.

5. ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

31 липня

Товариші!

Насамперед я повинен внести кілька фактичних поправок.

Тов. Ярославський, заперечуючи моє твердження, що російський пролетаріат є найбільш організованим, вказує на австрійський пролетаріат. Але, товариші, я говорив про «червону», про революційну організованість, і такої організованості немає ні в одній країні в такій мірі, як у російського пролетаріату.

Ангарський абсолютно не має рації, зазначаючи, що нібито я проводжу ідею об'єднання всіх сил. Але ми не можемо не бачити, що, з різних мотивів, не тільки селянство і пролетаріат, але й російська буржуазія та іноземний капітал повернулися спиною до царизму. Це факт. Негаразд, коли марксисти пасують перед фактом. Але потім перші дві сили стали на шлях дальшого розвитку революції, другі — на шлях контрреволюції.

Переходжу до суті справи. Гостріше від усіх поставив питання Бухарін, але і він не довів його до кінця. Бухарін твердить, що у буржуа-імперіаліста укладено блок з мужиком. Але з яким мужиком? У нас є різні мужики. З правими мужиками блок укладено, але у нас є мужики низові, ліві, які становлять бідніші верстви селянства. От саме з ними цього блоку не могло бути. Вони блоку з великою буржуазією не укладали, але йдуть за нею через несвідомість, їх просто обманюють, ведуть за собою.

Проти кого ж блок?

Цього Бухарін не сказав. Це блок союзного і російського капіталу, командного складу і верхів селянства в особі соціалістів-революціонерів типу Чернова. Цей блок склався проти низів селянства, проти робітників.

В чому перспектива Бухаріна? Його аналіз невірний в самій основі. На його думку, на першому етапі ми йдемо до селянської революції. Але ж вона не може не зустрітися, не збігтися з робітничою революцією. Не може бути, щоб робітничий клас, який становить авангард революції, не боровся разом

з тим за свої власні вимоги. Тому я вважаю схему Бухаріна непродуманою.

Другий етап за Бухаріним — революція пролетарська при підтримці Західної Європи, без селян, які одержали землю і задовольнились. Але проти кого спрямована ця революція? Бухарін у своїй іграшковій схемі не дає на це відповіді. Інших підходів до аналізу подій не було запропоновано.

Про політичне становище. Тепер про двовладдя ніхто вже не говорить. Якщо раніше Ради становили реальну силу, то тепер це лише органи згуртування мас, органи, що не мають ніякої влади. Саме тому неможливо «просто» передати їм владу. Тов. Ленін у своїй брошурі [61] йде далі, ясно вказуючи, що двовладдя нема, бо вся влада перейшла в руки капіталу, і висунути тепер лозунг: «Вся влада Радам!» — значить займатися донкіхотством.

Якщо раніше без санкції Виконавчого комітету Рад ніякі закони не мали сили, то тепер немає навіть розмов про двовладдя. Захоплюйте всі Ради, влади у вас не буде!

Ми глузували з кадетів при виборах до районних дум, тому що вони становили найжалюгіднішу групу, яка одержала 20% голосів. Тепер вони глузують з нас. В чому річ? В тому, що влада перейшла при потуранні Центрального виконавчого комітету Рад в руки буржуазії.

Товариші поспішають з питанням про організацію влади. Але ж влади у вас ще немає!

Головне завдання — пропаганда необхідності повалення існуючої влади. Ми ще недосить підготовлені до цього. Але треба підготуватися.

Треба, щоб робітники, селяни й солдати зрозуміли, що без повалення нинішньої влади їм не здобути ні волі, ні землі!

Отже, питання стоїть не про організацію влади, а про її повалення, а коли ми захопимо владу в свої руки, зорганізувати її ми зуміємо.

Тепер кілька слів у відповідь Ангарському і Ногіну у зв'язку з їхнім запереченням проти соціалістичних перетворень в Росії. Ще на Квітневій конференції ми говорили, що настав момент, щоб почати робити кроки в бік соціалізму (читає кінець резолюції Квітневої конференції «Про поточний момент»):

«Пролетаріат Росії, що діє в одній з найвідсталіших країн в Європі, серед маси дрібноселянського населення, не може ставити собі мету негайного здійснення соціалістичних перетворень. Але було б величезною помилкою, а на практиці навіть повним переходом на бік буржуазії, виводити звідси необхідність підтримки буржуазії з боку робітничого класу, або необхідність обмежувати свою діяльність рамками, прийнятними для дрібної буржуазії, або відмовлення від керівної ролі пролетаріату в справі роз'яснення народові невідкладності ряду практично назрілих кроків до соціалізму».

Товариші відстали на три місяці. Що ж сталося за ці три місяці? Дрібна буржуазія розшарувалась, низи відходять від верхів, пролетаріат організується, розруха зростає, ставлячи ще наполегливіше на чергу питання про здійснення робітничого контролю (наприклад, в Пітері, Донецькій області і т. п.). Все це йде на користь положень, прийнятих ще у квітні. А товариші тягнуть нас назад.

Про Ради. Тим фактом, що ми знімаємо попередній лозунг про владу Рад, ми не виступаємо проти Рад.

Навпаки, можна і треба працювати в Радах, навіть в Центральному виконавчому комітеті Рад — органі контрреволюційного прикриття. Хоч Ради тепер лише органи згуртування мас, але ми завжди з масами і не підемо з Рад, поки нас звідти не виженуть. Адже ми залишаємось і в фабрично-заводських комітетах і в муніципалітетах, хоч вони не мають у своїх руках влади. Але, залишаючись у Радах, ми продовжуємо викривати тактику соціалістів-революціонерів і меншовиків.

Після того, як контрреволюція з цілковитою очевидністю розкрила зв'язок нашої буржуазії з союзним капіталом, стало ще очевидніше, що в нашій революційній боротьбі ми повинні спиратися на три фактори: російський пролетаріат, наше селянство і міжнародний пролетаріат, бо доля нашої революції тісно зв'язана з західноєвропейським рухом.

6. ЗАПЕРЕЧЕННЯ ПРЕОБРАЖЕНСЬКОМУ В ПИТАННІ ПРО 9-ий ПУНКТ РЕЗОЛЮЦІЇ «ПРО ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ»

3 серпня

Сталін читає 9-ий пункт резолюції:

9. «Завданням цих революційних класів буде тоді напруження всіх сил для взяття державної влади в свої руки і для спрямування її, в союзі з революційним пролетаріатом передових країн, до миру і до соціалістичної перебудови суспільства».

Преображенський. Пропоную іншу редакцію кінця резолюції: «для спрямування її до миру і при наявності пролетарської революції на Заході — до соціалізму». Якщо ми приймемо редакцію комісії, то вийде розбіжність з уже прийнятою резолюцією Бухаріна.

Сталін. Я проти такої поправки. Не виключена можливість, що саме Росія буде країною, яка прокладатиме шлях до соціалізму. Досі ні одна країна не користувалася в умовах війни такою свободою, як Росія, і не пробувала здійснювати контроль робітників над виробництвом. Крім того, база нашої революції ширша, ніж в Західній Європі, де пролетаріат стоїть віч-на-віч з буржуазією в цілковитій самотності. А у нас робітників підтримують бідніші верстви селянства. Нарешті, в Німеччині апарат державної влади діє незрівнянно краще, ніж недосконалий апарат нашої буржуазії, яка і сама є данницею європейського капіталу. Треба відкинути віджиле уявлення про те, що тільки Європа може вказати нам шлях. Існує марксизм догматичний і марксизм творчий. Я стою на грунті останнього.

Голова. Ставлю на голосування поправку Преображенського. Відхиляється *.

Вперше надруковано в книзі: Протоколи VI з'їзду РСДРП (більшовиків). Вид. «Коммунист», 1919

* З огляду на стислість і явну недостатність «Протоколів VI з'їзду РСДРП(б)», виданих до того ж через два роки після з'їзду, редакція визнала за необхідне при встановленні тексту промов тов. Сталіна на VI з'їзді використати крім «Протоколів» також офіціальні звіти про виступи тов. Сталіна на з'їзді, надруковані у липні — серпні 1917 року в газетах: «Рабочий и Солдат» №№ 7 і 14 та «Пролетарий» № 3.

ЧОГО ХОЧУТЬ КАПІТАЛІСТИ?

Цими днями відкрився в Москві другий Всеросійський з'їзд торговців і промисловців. З'їзд відкрився програмною промовою лідера націоналістів, мільйонера Рябушинського.

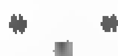
Про що говорив Рябушинський?

Яка програма капіталістів?

Це треба знати робітникам, особливо тепер, коли капіталісти командують владою, а меншовики й есери заграють з ними, як з «живими силами».

Бо капіталісти — запеклі вороги робітників, а щоб перемогти ворогів, треба їх знати насамперед.

Отже, чого хочуть капіталісти?

В чиїх руках влада?

Капіталісти не пусті базіки. Вони люди діла. Вони знають, що корінне питання революції і контрреволюції — це питання про владу. Отож не дивно, що свою промову Рябушинський починає з цього основного питання.

«Наш Тимчасовий уряд, — говорить він, — який являв собою якусь видимість влади, був під тисненням сторонніх людей.

У нас фактично запанувала зграя політичних шарлатанів. Радянські лжевожді народу спрямували його на шлях загибелі, і от усе російське царство стало перед зяючою безоднею» («Речь»).

Що «у нас фактично запанувала зграя політичних шарлатанів», це, звичайно, вірно. Але не менш вірно і те, що «шарлатанів» цих треба шукати не серед «радянських вождів», а серед самих же Рябушинських, серед тих друзів Рябушинського, які вийшли 2 липня з Тимчасового уряду, тижнями торгувалися за міністерські портфелі, шантажували есеро-меншовицьких простаків погрозою лишити уряд без кредиту і, нарешті, добилися своєї мети, примусивши їх танцювати під свою дудку.

Бо вони, ці «шарлатани», а не «радянські вожді» продиктували урядові арешти і розгроми, розстріли і смертну кару.

Бо вони, ці «шарлатани», «тиснуть» на уряд, перетворюючи його в ширму, що захищає їх від народного гніву.

Бо вони, ці «шарлатани», а не «радянські» безвладні «вожді», «запанували тепер фактично» в Росії.

Але справа тут, звичайно, не в цьому. Справа лише в тому, що Ради, перед якими вчора ще плазували капіталісти і які тепер розбиті, зберегли ще крихту влади, і тепер капіталісти хочуть відібрати у Рад і цю останню крихту, щоб тим грунтовніше зміцнити свою власну владу.

Ось про що говорить, насамперед, п. Рябушинський.

Ви хочете знати, чого хочуть капіталісти?

Вся влада капіталістам — ось чого хочуть вони.

Хто губить Росію?

Рябушинський говорить не тільки про сучасне. Він не від того, щоб «кинути погляд і на попередні місяці». І що ж? «Підбиваючи підсумки», він бачить, між іншим, що «ми прийшли в якийсь тупик, з якого не можемо вибратися... продовольче питання зіпсувалося остаточно, економічне й фінансове життя Росії розладналося та ін.».

Винні в цьому, виявляється, ті самі «товариші» із Рад, ті «марнотратники», на яких треба «накласти опіку».

«Стогне руська земля від їхніх товариських обіймів, поки народ їх не розуміє, а скоро-но зрозуміє, він скаже: «ошуканці народу!»».

Що Росія загнана в тупик, що вона переживає глибоку кризу, що вона на краю загибелі, — це, звичайно, вірно.

Але чи не дивно, що:

1) В Росії до війни був достаток хліба, причому ми вивозили його щороку 400 — 500 мільйонів пудів, а тепер, під час війни, у нас невистачає хліба, ми змушені голодувати.

2) В Росії до війни державна заборгованість дорівнювала 9 мільярдам, причому для оплати процентів треба було всього 400 мільйонів карбованців на рік, тимчасом як за три роки війни заборгованість доходить до 60 мільярдів, потребуючи на самі лише проценти щороку 3 мільярди карбованців.

Чи не ясно, що Росія загнана в тупик війною і тільки війною?

Але хто штовхав Росію на шлях війни, хто штовхає її тепер на шлях продовження війни, як не ті самі Рябушинські й Коновалови, *Мілюкови* й Вінавери?

«Марнотратників» в Росії багато і вони гублять Росію, — в цьому не може бути сумніву. Але їх треба шукати не серед «товаришів», а серед тих самих Рябушинських і Коновалових, капіталістів і банкірів, які наживають мільйони на воєнних поставках і державних позиках.

І якщо російський народ зрозуміє їх коли-небудь, він круто розправиться з ними, — в цьому вони можуть бути певні.

Але справа тут, звичайно, не в цьому. Справа в тому, що «капіталісти прагнуть зисковної для них «війни до кінця», але бояться відповідати за її наслідки, тому вони намагаються звернути вину на «товаришів», щоб тим легше було затопити революцію у хвилях війни.

Ось куди хилить п. Рябушинський.

Ви хочете знати, чого хочуть капіталісти?

Війни до повної перемоги над революцією — ось чого хочуть вони.

Хто зраджує Росію?

Змалювавши критичне становище Росії, Рябушинський дає і «вихід із становища». Але послухайте що це за «вихід»:

«Держава не дала населенню ні хліба, ні вугілля, ні мануфактури... може, для виходу з становища потрібна буде кістлява рука голоду, народні злидні, які схопили б за горло лжедрузів народу, демократичні Ради й комітети».

Ви чуєте: **«потрібна буде** кістлява рука голоду, народні злидні»...

Панове Рябушинські, виявляється, не від того, щоб нагородити Росію «голодом» і «злиднями» для того, щоб «схопити за горло» «демократичні Ради й комітети».

Вони не від того, виявляється, щоб позакривати заводи й фабрики, створити безробіття і голод для того, щоб викликати передчасний бій народу і успішніше розправитися з робітниками й селянами.

Ось вони, «живі сили» країни за атестацією «Рабочей Газеты» і «Дела Народа».

Ось де справжні запроданці й зрадники Росії.

В Росії багато говорять тепер про зрадництво. Колишні жандарми і нинішні контррозвідчики, бездарні найманці і розпутні сутенери — тепер всі пишуть про зрадництво, киваючи в бік «демократичних Рад і комітетів». Нехай знають робітники, що брехливі слова про зрадників лише прикривають справжніх зрадників багатостраждальної Росії!

Ви хочете знати, чого хочуть капіталісти?

Торжества інтересів свого гаманця, хоча б ціною загибелі Росії — ось чого хочуть вони.

«Рабочий и Солдат» № 13,
6 серпня 1917 р.
Передова

ПРОТИ МОСКОВСЬКОЇ НАРАДИ[62]

Розвиток контрреволюції вступає в нову смугу. Від розгромів і руйнувань вона переходить до закріплення зайнятих позицій. Від розгулу й бешкетів — до «законного русла» «конституційного будівництва».

Можна і треба перемогти революцію, кажуть контрреволюціонери. Але цього мало. Треба ще дістати на це схвалення. Причому треба зробити так, щоб схвалення дав сам «народ», «нація», і не в Пітері тільки або на фронті, але в усій Росії. Тоді перемога буде тривкою. Тоді здобуті завоювання можуть стати грунтом для майбутніх нових перемог контрреволюції.

Але як це зробити?

Можна було б прискорити скликання Установчих зборів, єдиного представника всього російського народу, і просити у них схвалення політики війни і розорення, розгромів і арештів, биття і розстрілів.

Але на це буржуазія не піде. Вона знає, що від Установчих зборів, де більшість становитимуть селяни, вона не доб'ється ні визнання, ні схвалення політики контрреволюції.

Тому вона добивається (добилась уже!) відкладення Установчих зборів. Вона, мабуть, буде й далі відкладати їх, з тим щоб добитися, нарешті, повного їх зірвання.

Але де ж «вихід»?

«Вихід» — в підміні Установчих зборів «Московською нарадою».

«Вихід» у тому, щоб підмінити волю народу волею буржуазно-поміщицьких верхів, замінивши Установчі збори «Московською нарадою».

Скликати нараду з купців і промисловців, поміщиків і банкірів, членів царської Думи і приручених уже меншовиків та есерів, з тим щоб, оголосивши цю нараду «загальнонаціональним собором», добитися від нього схвалення політики імперіалізму та контрреволюції, перекладення тягот війни на плечі робітників і селян, — ось де «вихід» для контрреволюції.

Контрреволюції потрібен свій парламент, свій центр, і вона його створює.

Контрреволюції потрібне довір'я «громадської думки», і вона її створює.

В цьому вся суть.

В цьому відношенні контрреволюція йде тим же шляхом, що й революція. Вона учиться у революції.

У революції був свій парламент, свій дійсний центр, і вона почувала себе організованою.

Тепер контрреволюція намагається створити свій парламент, і вона створює його в самому серці Росії, в Москві, руками — іронія долі! — есерів та меншовиків.

І це в той час, коли парламент революції зведено до становища простого придатку буржуазно-імперіа-

лістичної контрреволюції, коли Радам і Комітетам робітників, селян і солдатів оголошено смертельну війну!

Неважко зрозуміти, що за таких умов нарада, яка скликається в Москві на 12 серпня, неминуче перетвориться в орган змови контрреволюції проти робітників, яким погрожують локаутами і безробіттям, — проти селян, яким «не дають» землі, — проти солдатів, яких позбавляють свободи, здобутої в дні революції, — в орган змови, прикриваної «соціалістичними фразами» есерів та меншовиків, які підтримують цю нараду.

Звідси завдання передових робітників:

1) Зірвати з наради маску народного представництва, виставивши на світло її контрреволюційну, протинародну суть.

2) Викривати меншовиків та есерів, які прикривають цю нараду флагом «рятування революції» і вводять народи Росії в оману.

3) Організувати масові мітинги протесту проти цієї контрреволюційної махінації «рятівників»... баришів поміщиків та капіталістів.

Нехай знають вороги революції, що робітники не піддадуться на обман, що вони не випустять з рук бойовий прапор революції.

«Рабочий и Солдат» № 14,
3 серпня 1917 р.
Передова

ЩЕ ПРО СТОКГОЛЬМ [63]

Війна триває. Грізно й неухильно посувається її кривава колісниця. З європейської вона крок за кроком перетворюється у всесвітню, втягуючи у своє чорне діло все нові й нові держави.

Разом з тим падає і втрачає своє значення Стокгольмська конференція.

Проголошені примиренцями «боротьба за мир» і тактика «тиснення» на імперіалістичні уряди обернулися в «звук пустий».

Спроби примиренців прискорити закінчення війни і відновити робітничий Інтернаціонал шляхом угоди між «оборонськими більшостями» різних країн зазнали цілковитого краху.

Стокгольмська витівка меншовиків та есерів, навколо якої плететься густа сітка імперіалістичних інтриг, неминуче повинна перетворитися або в безсилий парад, або в іграшку в руках імперіалістичних урядів.

Тепер ясно для всіх, що поїздка делегатів Всеросійського з'їзду Рад по Європі [64] і «соціалістична» дипломатія оборонців з влаштуванням урочистих

сніданків з представниками англо-французького соціал-імперіалізму — не є шлях до відновлення міжнародного братерства робітників.

Партія наша мала рацію, відмежувавшись від Стокгольма ще на Квітневій конференції.

Розвиток війни і вся світова обстановка неминуче загострюють класові суперечності, ведучи до епохи грандіозних соціальних битв.

В цьому, і тільки в цьому, треба шукати демократичних шляхів до ліквідації війни.

Говорять про «еволюцію» в поглядах англо-французьких соціал-патріотів, про їх рішення поїхати в Стокгольм та ін.

Але хіба це міняє справу? Хіба російські і німецько-австрійські соціал-патріоти не вирішили так само (ще раніш від англо-французьких!) взяти участь у Стокгольмській конференції? Хто може твердити, що це їхнє рішення прискорило справу закінчення війни?

Хіба партія Шейдемана, яка бере участь в Стокгольмській конференції, перестала підтримувати свій уряд, який веде наступ і захоплює Галичину, Румунію?

Хіба партії Реноделя і Гендерсона, які говорять про «боротьбу за мир» і про Стокгольм, не підтримують в той же час свої уряди, що захоплюють Месопотамію, Грецію?

Яке значення можуть мати для справи ліквідації війни їхні розмови в Стокгольмі перед лицем цих фактів?

Добренькі слова про мир, які прикривають рішучу підтримку політики війни і загарбань, — кому не відомі ці старі-престарі прийоми імперіалістичного обману мас?

Говорять, що обставини тепер змінилися в порівнянні з минулим, що слід було б через це змінити і своє ставлення до Стокгольма.

Так, обставини змінилися, але змінилися вони не на користь Стокгольма, а виключно проти нього.

Змінилося, насамперед, те, що війна з європейської стала всесвітньою, розширивши і поглибивши загальну кризу до краю.

Тому шанси імперіалістичного миру і політики «тиснення» на уряди знизилися до крайнього мінімуму.

Змінилося, по-друге, те, що Росія стала на шлях наступу на фронті, пристосувавши до вимог політики наступу внутрішнє життя країни в розумінні приборкання свобод. Бо треба ж, нарешті, зрозуміти, що політика наступу несумісна з «максимальними свободами», що поворотний пункт у розвитку нашої революції почався ще в червні. При цьому більшовики «опинилися» в тюрмах, а оборонці, перетворившись у наступленців, відіграють роль тюремників.

Тому становище прихильників «боротьби за мир» стало нестерпним, бо якщо раніш можна було говорити про мир, не боячись бути спійманим на брехні, то тепер, після політики наступу, підтриманої «оборонцями», слова про мир із уст «оборонців» звучать насмішкою.

Про що ж все це говорить?

Про те, що «товариські» **розмови** про мир у Стокгольмі і кровопролитні **діла** на фронтах виявились абсолютно несумісними, що суперечність між ними стала кричущою, самоочевидною.

В цьому неминучість краху Стокгольмської конференції.

Через це трохи змінилося і наше ставлення до Стокгольма.

Раніше ми викривали стокгольмську витівку. Тепер навряд чи варто її викривати, бо вона сама себе викриває.

Раніше її треба було плямувати, як гру в мир, що вводить маси в оману. Тепер навряд чи варто її плямувати, бо лежачого не б'ють.

Але з цього виходить, що шлях до Стокгольма не є шлях до миру.

Шлях до миру йде мимо Стокгольма через революційну боротьбу робітників проти імперіалізму.

«Рабочий и Солдат» № 16,
9 серпня 1917 р.
Передова

КУДИ ВЕДЕ МОСКОВСЬКА НАРАДА?

Втеча з Петрограда

Московська нарада відкрилась. Відкрилась вона не в Петрограді, не в центрі революції, а далі від нього, в «московській тиші».

В дні революції важливі наради скликалися, звичайно, в Петрограді, в цитаделі революції, що скинула царизм. Тоді Петрограда не боялись, тоді горнулися до нього. Але тепер дні революції змінилися присмерком контрреволюції. Тепер Петроград небезпечний, тепер його бояться, як чуми, і... тікають від нього, як чорти від ладану, далі, в Москву, «де не так неспокійно», де, на думку контрреволюціонерів, найлегше обробити свої чорні діла.

«Нарада піде під прапором Москви, московські ідеї, московські настрої далекі від гнилого Петрограда,— язви, що заражає Росію» («Вечернее Время», 11 серпня).

Так говорять контрреволюціонери.

З ними цілком згодні «оборонці».

— В Москву, в Москву! — шепчуться «рятівники країни», тікаючи з Петрограда.

— Скатертю дорога,— відповідає їм революційний Петроград.

— Бойкот вашій нараді,— кидають їм навздогін петроградські робітники.

А Москва? Чи виправдає вона надії контрреволюціонерів?

Щось не схоже на це. Газети рясніють повідомленнями про загальний страйк у Москві. Страйк оголосили московські робітники. Робітники Москви, як і пітерські, бойкотують нараду. Москва не відстає від Петрограда.

Хай живуть московські робітники!

Що ж, знов тікати?

З Петрограда в Москву, а з Москви — куди?

Може, в Царевококшайськ?

Погані, погані справи у панів версальців...

Від наради до «довгого парламенту»[65]

Підготовляючи Московську нараду, пп. «рятівники» удавали, що скликають «звичайну нараду», яка нічого не вирішує, ні до чого не зобов'язує. Але «звичайна нарада» помалу почала перетворюватися в «державну», потім — у «великий собор», а тепер цілком певно говорять про перетворення наради в «довгий парламент», який вирішуватиме найважливіші питання нашого життя.

«Якщо на Московській нараді, — говорить отаман Терського козацького війська Караулов, — не викристалізується центр об'єднання країни, то майбутнє Росії малюється в сумних тонах. Думаю, однак, що такий центр буде створений... а якщо... такий

опорний пункт виявиться, то Московська нарада стане не тільки життєвим органом, але має шанси на дуже довге і яскраве існування на зразок «довгого парламенту» в епоху Кромвеля З свого боку, я, як представник козацтва, постараюсь всіма заходами сприяти утворенню такого об'єднуючого центра» («Русские Ведомости», веч., 11 серпня).

Так говорить «представник козацтва».

Московська нарада, як «центр об'єднання» контрреволюції — отакий короткий зміст довгої промови Караулова.

Те саме говорить донське козацтво в наказі своїм представникам:

«Уряд мусить бути організований Московською нарадою або Тимчасовим комітетом Держ. думи, а не якою-небудь партією, як це було досі. Такому урядові повинна бути надана вся повнота влади і незалежності»

Так говорить військовий круг донського козацтва.

А кому тепер не відомо, що «козаки — це сила»?

Сумніви неможливі або нарада не відбудеться, або вона неминуче перетвориться в «довгий парламент» контрреволюції.

Меншовики і есери, які скликали нараду, полегшили справу організації контрреволюції, все одно — хотіли вони цього, чи ні.

Такий факт.

* * *

Хто вони?

Хто вони, ці верховоди контрреволюції?

Це, насамперед, вояччина, верхи командного складу, що ведуть за собою певні кола козацтва і георгіївських кавалерів.

Це, по-друге, наша промислова буржуазія з Рябушинським на чолі, з тим самим Рябушинським, який погрожує народові «голодом» і «злиднями», якщо він не відмовиться від своїх вимог.

Це, нарешті, партія Мілюкова, яка об'єднує генералів та *промисловців* проти російського народу, проти революції.

Все це досить з'ясувалося на «попередній нараді»[66] генералів, промисловців та кадетів 8—10 серпня.

«У всіх на устах ім'я ген. Корнілова, — пише «Биржёвка» — **Домінуючий вплив на нараді мають представники так званої військової партії на чолі з ген. Алексеевим і делегати козацького союзу.** Промова ген. Алексеева, виголошена на першому засіданні і зустрінута нарадою бурхливими виявами схвалення, буде повторена на Московській державній нараді» («Вечерняя Биржёвка», 11 серпня).

Це та сама промова, яку Мілюков запропонував видати окремим листком.

Далі:

«*Велику увагу викликає до себе ген. Каледін. До нього* особливо придивляються і прислухаються. Навколо нього гуртується вся військова частина» («Вечернее Время», 11 серпня).

Нарешті, всім відомі ультиматуми георгіївських кавалерів і козацьких союзів, очолюваних тими ж скинутими і ще не скинутими генералами.

Причому ультиматуми виконуються негайно. Бо військові не люблять «базікати по-дурному».

Сумніви неможливі: справа йде до утвердження і оформлення військової диктатури.

Вітчизняна і союзна буржуазія буде її «лише» фінансувати.

Недаремно так «цікавиться нарадою сер Б'юкенен» (див. «Биржёвку»), який, здається, теж збирається виїхати в Москву.

Недаремно торжествують молодці п. Мілюкова.

Недаремно почуває себе Рябушинський Мініним, що «рятує» та ін.

* * *

Чого вони хочуть?

Вони хочуть повного торжества контрреволюції Вислухайте резолюцію попередньої наради.

«Нехай у військах буде відновлено дисципліну, і влада перейде до командного складу».

Інакше кажучи: приборкай солдатів!

«Нехай центральна влада, єдина і сильна, покінчить з системою безвідповідального хазяйнування колегіальних установ».

Інакше кажучи: геть Ради робітників і селян!

Нехай уряд «рішуче порве з усіма слідами залежності від будь-яких комітетів, Рад та інших подібних організацій».

Інакше кажучи: нехай уряд залежить тільки від «рад» козаків та «конферентів» георгіївських кавалерів.

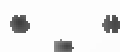
Резолюція запевняє, що тільки таким шляхом може бути «врятована Росія».

Здається, ясно.

Ну, що ж, панове угодовці, есери й меншовики, чи згодні ви влаштувати угоду з представниками «живих сил»?

Чи, може, роздумали?

Нещасні угодовці...

Голос Москви

А Москва робить своє революційне діло. Газети сповіщають, що на заклик більшовиків у Москві вже почався загальний страйк всупереч рішенню Всеросійського виконавчого комітету, який і досі ще плентається у хвості за ворогами народу.

Ганьба Виконавчому комітетові!

Хай живе революційний пролетаріат Москви!

Нехай сильніше пролунає голос наших товаришів у Москві на радість усім пригнобленим і поневоленим!

Нехай узнає вся Росія, що є ще на світі люди, готові грудьми відстоювати справу революції.

Москва страйкує. Хай живе Москва!

«Пролетарий» № 1,
13 серпня 1917 р.
Передова

КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ І НАРОДИ РОСІЇ

В дні революції і демократичних перетворень рух ішов під прапором розкріпачення.

Розкріпачувалися селяни від поміщицького всевладдя. Розкріпачувалися робітники від капризів заводської адміністрації. Розкріпачувалися солдати від сваволі генералів...

Процес розкріпачення не міг не торкнутися і народів Росії, що їх віками пригноблював царизм.

Декрет про «рівноправність» народів і фактичне знищення національних обмежень, з'їзди українців, фінів, білорусів і питання про федеративну республіку, урочисте проголошення права націй на самовизначення і офіціальні обіцяння «не ставити перешкод» — все це говорило про великий визвольний рух народів Росії.

Це було в дні революції, коли поміщики зійшли зі сцени, а імперіалістична буржуазія була притиснута натиском демократії.

З поверненням до влади поміщиків (генерали!) і торжеством контрреволюційної буржуазії картина зовсім міняється.

«Великі слова» про самовизначення і урочисті обіцяння «не перешкоджати» віддаються забуттю. Перешкоди чиняться найнеймовірніші, аж до прямого втручання у внутрішнє життя народів. Розпускається сейм у Фінляндії [67] з погрозою «оголосити Фінляндію в стані облоги, якщо це буде потрібно» («Вечернее Время», 9 серпня). Розпочинається похід проти Ради і Секретаріату України [68] з явним наміром знечолити автономію України. Разом з тим спливають на поверхню старі, ганебні прийоми провокування національних сутичок і злочинного запідозрювання в «зраді», з тим щоб, розв'язавши контрреволюційно-шовіністичні сили, потопити в потоках крові саму ідею національного визволення, викопати яму між народами Росії і посіяти між ними ворожнечу на радість ворогам революції.

Тим самим завдається смертельний удар справі об'єднання цих народів в єдину братерську сім'ю.

Бо ясно само собою, що політика національних «причіпок» не об'єднує, а роз'єднує народи, посилюючи серед них «сепаратистські» прагнення.

Бо ясно само собою, що політика національного гноблення, яку проводить контрреволюційна буржуазія, загрожує тим самим «розкладом» Росії, проти якого так фальшиво і лицемірно галасує буржуазна преса.

Бо ясно само собою, що політика нацьковування національностей є та сама ганебна політика, яка, посилюючи взаємне недовір'я і ворожнечу народів, розколює сили всеросійського пролетаріату, підкопуючись під самі основи революції.

Саме тому всі наші симпатії на боці неповноправних і пригноблених народів, які природно борються проти такої політики.

Саме тому вістря своєї зброї ми обертаємо проти тих, хто під виглядом «самовизначення» народу проводить політику імперіалістичних анексій та насильного «об'єднання».

Ми зовсім не проти об'єднання народів в одно державне ціле. Ми аж ніяк не за дроблення великих держав на дрібні. Бо ясно само собою, що об'єднання дрібних держав у великі є однією з умов, що полегшують справу здійснення соціалізму.

Але ми безумовно за те, щоб об'єднання це було **добровільним**, бо тільки таке об'єднання є дійсним і тривким.

Але для цього необхідне, насамперед, повне і беззастережне визнання права народів Росії на самовизначення, аж до відокремлення їх від Росії.

Необхідно, далі, це словесне визнання підтвердити ділом, надавши народам право тепер же визначити свої території і форми свого політичного устрою на своїх установчих зборах.

Тільки така політика може посилити довір'я і дружбу народів.

Тільки така політика може прокласти шлях справі дійсного об'єднання народів.

Немає сумніву, що народи Росії не безгрішні і вони можуть допускати ті або інші помилки в справі влаштування свого життя. Обов'язок російських марксистів вказати їм на ці помилки і, насамперед, їх пролетарям, домагаючись виправлення помилок шляхом критики, шляхом переконування. Але **ніхто** не має права **насильно** втручатися у внутрішнє життя націй і **силою** «виправляти» їх помилки. Нації повновладні у справах свого внутрішнього життя,

і вони мають право влаштовуватися за своїм бажанням.

Отакі основні вимоги народів Росії, які проголосила революція і які топче тепер контрреволюція.

Здійснити ці вимоги немислимо, поки при владі стоїть контрреволюція.

Торжество революції — такий єдиний шлях визволення народів Росії від національного гніту.

Висновок один: питання про визволення від національного гніту є питання про владу. Корені національного гніту таяться в пануванні поміщиків та імперіалістичної буржуазії. Передати владу в руки пролетаріату і революційних селян — це якраз і значить добитися повного визволення народів Росії від національного гніту.

Або народи Росії підтримають революційну боротьбу робітників за владу, і тоді — вони доб'ються визволення, або вони її не підтримають, і тоді — не бачити їм визволення, як не бачити своїх вух.

«Пролетарий» № 1,
13 серпня 1917 р.
Стаття без підпису

ДВА ШЛЯХИ

Основне питання сучасного становища — це питання про війну. Економічна розруха і продовольча справа, питання про землю і політична свобода — все це окремі питання одного загального питання про війну.

Чим викликана продовольча розруха?

— Затяжною війною, що розладнала транспорт і залишила місто без хліба.

Чим викликана фінансово-економічна розруха?

— Нескінченною війною, що висмоктала з Росії всі сили і засоби.

Чим викликані репресії на фронті і в тилу?

— Війною і політикою наступу, що вимагає «залізної дисципліни».

Чим викликане торжество буржуазної контрреволюції?

— Усім ходом війни, який вимагає нових мільярдів, причому вітчизняна буржуазія, підтримувана союзною буржуазією, відмовляє в кредиті, коли попереду не буде ліквідовано основні завоювання революції.

І так далі, і тому подібне.

Через це вирішити питання про війну — це якраз і означає вирішити всі і всякі «кризи», які душать тепер країну.

Але як це зробити?

Перед Росією лежать два шляхи.

Або продовження війни і дальший «наступ» на фронті, і тоді — неминуча передача влади в руки контрреволюційної буржуазії для того, щоб добути гроші шляхом внутрішньої і зовнішньої позик.

«Врятувати» країну в такому разі значить покрити видатки війни за рахунок робітників і селян (посередні податки!) на догоду російським і союзним акулам імперіалізму.

Або перехід влади в руки робітників і селян, оголошення демократичних умов миру і припинення війни для того, щоб, рушивши далі революцію, передати землю селянам, поставити робітничий контроль у промисловості і привести до ладу за рахунок баришів капіталістів та поміщиків народне господарство, що розвалюється.

Врятувати країну в такому разі значить звільнити робітників і селян від фінансових тягот війни на шкоду акулам імперіалізму.

Перший шлях веде до диктатури поміщиків і капіталістів над трудящими, до оподаткування країни найтяжчими податками, до поступового розпродажу Росії закордонним капіталістам (концесії!) і до перетворення Росії в колонію Англії, Америки, Франції.

Другий шлях відкриває еру робітничої революції на Заході, розриває фінансові нитки, що обплутують

Росію, розхитує самі основи буржуазного панування і очищає шлях для справжнього визволення Росії.

Такі два шляхи, що виражають інтереси двох протилежних класів — імперіалістичної буржуазії і соціалістичного пролетаріату.

Третього нема.

Примирити ці два шляхи так само неможливо, як неможливо примирити імперіалізм і соціалізм.

Шлях угод (коаліції) з буржуазією приречений на неминучий крах.

«**Коаліція** на основі демократичної платформи — ось вихід», — пишуть з приводу Московської наради пп. оборонці («Известия»[69]).

— Неправда, панове угодовці!

Тричі влаштовували ви коаліцію з буржуазією і щоразу натикалися на нову «кризу влади».

Чому?

Тому, що шлях коаліції з буржуазією є шлях хибний, який прикриває язви сучасного становища.

Тому, що коаліція або пустий звук, або засіб в руках імперіалістичної буржуазії зміцнити свою владу руками «соціалістів».

Хіба нинішній коаліційний уряд, що намагався сісти між двома таборами, не перейшов потім на сторону імперіалізму?

Для чого скликано «Московську нараду», як не для того, щоб, зміцнивши позиції контрреволюції, дістати санкцію (і кредит!) на цей крок від «людей землі»?

До чого зводиться промова Керенського на «нараді» з закликом до «жертв» і до «класового самообмеження» в інтересах, звичайно, «батьківщини» і «війни», як не до утвердження імперіалізму?

А заява Прокоповича про те, що уряд «не допустить втручання робітників (робітничий контроль!) в управління підприємствами»?

А заява того самого міністра про те, що «ніяких корінних реформ у галузі земельного питання уряд не розпочне»?

А заява Некрасова про те, що «на конфіскацію приватної власності уряд не піде»?

Що це, як не пряме служіння справі імперіалістичної буржуазії?

Чи не ясно, що коаліція є лише маскою, угодною і вигідною Мілюковим та Рябушинським?

Чи не ясно, що шлях угоди і лавірування між класами є шлях обману і одурювання мас?

Ні, панове угодовці! Настав момент, коли ваганням і угодам не повинно бути більше місця. У Москві вже цілком певно говорять про «змову» контрреволюціонерів. Буржуазна преса пробує вивірений спосіб шантажу, поширюючи чутки про «здачу Риги» [70]. В такий момент треба вибирати.

Або за пролетаріат, або проти нього.

Петроградський і московський пролетаріат, бойкотуючи «нараду», кличе на шлях дійсного врятування революції.

Прислухайтесь до їхнього голосу, або зійдіть з шляху.

«Пролетарий» № 2,
15 серпня 1917 р.
Передова

ПІДСУМКИ МОСКОВСЬКОЇ НАРАДИ

Закрилась Московська нарада.

Після «гострої сутички двох протилежних таборів», після «кривавої битви» Мілюкових з Церетелі, після того, як «бій» скінчився, а поранених підібрано,— дозволенно спитати: чим скінчилась московська «битва», хто виграв, хто програв?

Кадети задоволені і потирають руки. «Партія народної свободи може бути горда, кажуть вони, тим, що її лозунги... визнано... всенародними» («Речь»).

Задоволені й оборонці, бо вони говорять про «торжество демократії» (читай: оборонців!), запевняючи, що «демократія виходить з Московської наради зміцненою» («Известия»).

«Треба знищити більшовизм»,— говорить Мілюков на нараді під грім оплесків представників «живих сил».

Це ми робимо, відповідає Церетелі, бо «проведено вже винятковий закон» проти більшовизму. До того ж «революція (читай: контрреволюція!) ще недосвідчена в боротьбі з лівою небезпекою»,— дайте ж нам набратися досвіду.

І кадети погоджуються, що краще знищити більшовизм поступово, ніж одразу, і притому не прямо, не власними руками, а чужими руками, руками тих же «соціалістів»-оборонців.

Треба «скасувати комітети і Ради»,— говорить ген. Каледін під оплески представників «живих сил».

Вірно, відповідає йому Церетелі, але рано ще, бо «не можна ще прибрати це риштовання, коли будова вільної революції (читай: контрреволюції!) ще не добудована». Дайте «добудувати», а потім будуть прибрані і Ради і Комітети!

І кадети погоджуються, що краще звести Комітети і Ради до ролі простих придатків імперіалістичного механізму, ніж знищити їх одразу.

В результаті — «загальне торжество» і «вдоволення».

Недаремно пишуть в газетах, що «між міністрами-соціалістами і міністрами-кадетами встановилась більша єдність, ніж це було до наради» («Новая Жизнь»).

Хто виграв, питаєте ви?

Виграли капіталісти, бо уряд зобов'язався на нараді «не допускати втручання робітників (контроль!) в управління підприємствами».

Виграли поміщики, бо уряд зобов'язався на нараді «ніяких корінних реформ в галузі земельного питання не розпочинати».

Виграли контрреволюційні генерали, бо смертна кара дістала схвалення на Московській нараді.

Хто виграв, питаєте ви?

Виграла контрреволюція, бо вона організувалась у всеросійському масштабі, згуртувавши навколо

себе всі «живі сили» країни на зразок Рябушинського і Мілюкова, Церетелі і Дана, Алексеєва і Каледіна.

Виграла контрреволюція, бо вона дістала у своє розпорядження так звану «революційну демократію», як зручне прикриття від народного обурення.

Тепер контрреволюціонери не самі. Тепер вся «революційна демократія» працює на них. Тепер у них в розпорядженні «громадська думка» «землі руської», яку «неухильно» оброблятимуть пп. оборонці.

Коронація контрреволюції — ось результат Московської наради.

Оборонці, які базікають тепер про «торжество демократії», і не догадуються, що їх взяли просто в лакеї для слугування торжествуючим контрреволюціонерам.

Такий і тільки такий політичний смисл «чесної коаліції», про яку «з мольбою» говорив п. Церетелі і проти якої нічого не мають пп. Мілюкови.

«Коаліція» оборонців з «живими силами» із імперіалістичної буржуазії проти революційного пролетаріату і селянської бідноти,—такі підсумки Московської наради.

Чи надовго вистачить оборонцям цієї контрреволюційної «коаліції» — це покаже найближче майбутнє.

«Пролетарий» № 4,
17 серпня 1917 р.
Передова

ПРАВДА ПРО НАШУ ПОРАЗКУ НА ФРОНТІ

Нижче ми друкуємо уривки з двох статей, що мають характер документів, про причини липневої поразки наших військ на фронті.

Обидві статті, і стаття Арсенія Мерича (в «Деле Народа»), і стаття В. Борисова (в «Новом Времени»[71]), намагаються стати на шлях безстороннього вивчення липневої поразки, скидаючи з рахунку дешеві обвинувачення негідних людей, що пускаються в хід проти більшовиків.

Тим цінніші їх визнання і заяви.

Стаття А. Мерича говорить, головним чином, про **винуватців** поразки. Винуватцями виявляються «колишні городові та жандарми» і насамперед чиїсь і «якісь автомобілі», що, роз'їжджаючи по армії, яка захищала Тернопіль і Чернівці, наказували солдатам відступити. Що це за автомобілі і як могли допустити командири цю явну провокацію, — про це, на жаль, мовчить автор. Але він ясно і виразно говорить про **«спровокований відступ»**, про **«зраду, розіграну за наперед обміркованим, розрахованим планом»**,

і про те, що розслідування триває, що скоро «таємне стане явним».

А більшовики? А «зрада більшовизму»?

Про це в статті А. Мерича — ні рядка, ні слова!

Ще цікавіша стаття В. Борисова в «Новом Времени». Вона говорить не стільки про винуватців, скільки про **причини** поразки.

Вона прямо заявляє, що «**знімає з більшовизму огульне обвинувачення в нашій поразці**», що справа не в більшовизмі, а в «глибших причинах», які треба з'ясувати і усунути. Але що це за причини? Це, насамперед, непридатність для нас тактики наступу при наших «сирих генералах», при слабості «матеріальної частини» наших військ, при неорганізованості солдатів. Потім втручання «дилетантських» (недосвідчених) елементів, які домагалися й домоглися в червні наступу. Нарешті, надто велика готовність уряду виконати поради союзників про необхідність наступу, не рахуючись із дійсним становищем на фронті.

Коротше: загальна «наша» непідготовленість до наступу, яка перетворила цей наступ у криваву авантюру.

Тобто підтверджується все те, про що не раз попереджали більшовики і «Правда» і за що їх цькували всі, кому була охота.

Так говорять тепер ті, хто вчора ще обвинувачував нас у поразці на фронті.

Ми далекі від того, щоб заспокоїтися на стратегічних та інших викриттях і міркуваннях «Нового Времени», яке вважає тепер за потрібне «зняти з більшовиків огульне обвинувачування в нашій поразці».

Так само далекі від того, щоб повідомлення А. Мерича вважати вичерпними.

Але ми не можемо не відзначити, що коли міністерська газета «Дело Народа» не вважає більше за можливе мовчати про справжніх винуватців поразки, коли навіть (навіть!) суворінське «Новое Время», яке ще вчора обвинувачувало більшовиків у поразці, сьогодні визнає за потрібне «зняти з більшовиків» це обвинувачення,— то це говорить про те, що шила в мішку не сховаєш, що надто сильно б'є у вічі правда про поразку, щоб можна було про неї мовчати, що правда про винуватців поразки, витягувана на світ самими солдатами, *от-от хльосне* по лицю самих же обвинувачів, що мовчати далі значить накликати на себе біду...

Очевидно, вигадане ворогами революції, на зразок панів з «Нового Времени», і підтримане «друзями» революції, на зразок панів з «Дела Народа», обвинувачення більшовиків, як винуватців поразки, **зірвалось безповоротно.**

Тому, і тільки тому, зважилися тепер ці панове заговорити про **справжніх** винуватців поразки.

Чи не правда: ці панове дуже нагадують тих розсудливих щурів, які перші покидають корабель, приречений на загибель...

Які ж звідси висновки?

Нам говорять про розслідування справи поразки на фронті, причому запевняють, що скоро «таємне стане явним». Але яка гарантія, що результати розслідування не будуть покладені під сукно, що розслідування провадитиметься об'єктивно, що винні понесуть належну кару?

Тому наша перша пропозиція: **домогтися участі представників самих солдатів у комісії по розслідуванню.**

Тільки така участь може забезпечити справжнє розкриття винуватців «спровокованого відступу»!

Такий перший висновок.

Нам говорять про причини поразки, пропонуючи не повторювати старих «помилок». Але яка гарантія, що «помилки» є дійсними помилками, а не «наперед обміркованим планом»? Хто може ручитися, що після того, як «спровокували» здачу Тернополя, не «спровокують» ще здачу Риги і Петрограда для того, щоб, підірвавши престиж революції, встановити потім на її руїнах ненависні старі порядки?

Тому наша друга пропозиція: **встановити контроль представників самих же солдатів над діями своїх начальників, змінивши негайно всіх запідозрених.**

Тільки такий контроль може застрахувати революцію від злочинних провокацій у великому масштабі.

Такий другий висновок.

«Пролетарий» № 5,
18 серпня 1917 р.
Стаття без підпису

ПРО ПРИЧИНИ ЛИПНЕВОЇ ПОРАЗКИ НА ФРОНТІ

Всім пам'ятні злісні наклепи на більшовизм, який огульно обвинувачували в поразці на фронті. Буржуазна преса і «Дело Народа», провокатори з «Биржёвки» і «Рабочая Газета», колишні холопи царя з «Нового Времени» і «Известия» — всі вони одностайно закликáли грім і блискавки на голови більшовиків, оголошених винуватцями поразки.

Тепер з'ясовується, що **винуватців** треба шукати не серед більшовиків, а серед тих, хто пустив у хід «таємничі автомобілі», які закликáли до відступу і чинили паніку серед солдатів (див. «Дело Народа», 16 серпня).

Що це за «автомобілі», і **де були командири,** які допустили шмигляння цих таємничих автомобілів, — про це мовчить, на жаль, кореспондент «Дела Народа».

Тепер з'ясовується, що **причину** поразки треба шукати не в більшовизмі, а в «глибших причинах», в непридатності для нас тактики наступу, в нашій непідготовленості до наступу, в «сирості наших генералів» та ін. (див. «Новое Время», 15 серпня).

Нехай читають і перечитують робітники й солдати вказані номери «Дела Народа» і «Нового Времени», нехай читають і переконаються:

1) яку велику рацію мали більшовики, перестерігаючи проти наступу на фронті ще в кінці травня (див. №№ «Правды»);

2) як злочинно поводилися вожді меншовиків і есерів, які агітували за наступ і провалили на з'їзді Рад на початку червня пропозицію більшовиків проти наступу;

3) що відповідальність за липневу поразку падає, насамперед, на голови Мілюкових і Маклакових, Шульгіних і Родзянків, які «вимагали» від імені Державної думи «негайного наступу» на фронті ще на початку червня.

Ось уривки із згаданих статей.

1) Уривки з повідомлення Арсенія Мерича («Дело Народа», 16 серпня):

«Чому? Чому скоїлося це лихо, майже одночасно з двох сторін—коло Тернополя і коло Чернівців? Чому раптом занепав дух в полках, що там стояли? Що трапилося? В чому причина цієї раптової зміни настрою?

Офіцери, солдати охоче відповідають. Відповіді майже дослівно збігаються, і кожна зокрема різким штрихом доповнює жахливу картину...

Найголовнішими застрільниками паніки, відхилення з передових постів фронтовики вважають колишніх городових та жандармів.

Чи діють вони організовано?

— Важко сказати, — відповідає інтелігентний прапорщик з селян, партійний, соц.-рев., член місцевого В. К. Р. С. і Р. Д.— Але щоразу незмінно виявлялося, що сіяли страх, поширювали брехливі відомості про близькість, про численність ворога і про те, що через годину-другу на нас випустять задушливі гази.—

тільки колишні «фараони»... Багато хто з нас так вважає, що колишні городові, жандарми—навіть не свідомі зрадники, а просто «шкурники», просто боягузи. А невловимі шпигуни провокатори, особливим чуттям знаходять в них вірних людей...

Ось як, за словами людей толкових і спостережливих, проходив ганебний відступ наших військ...

Ідуть ротами, дорога широка... Між ротами невеликі проміжки...

І раптом—стовпи куряви... Попереду затримка, якої ніхто пояснити не може... Роти спиняються, топчуться, переговорюються... Витягують голови, щоб розглядіти, що попереду і що в цих стовпах куряви, які наближаються... Автомобілі летять, гудуть. І от вони вже зовсім близько, і крики: «назад... назад... австрійці» Хто кричить, хто в автомобілях,—не розглядіти так несуться Іншим разом ледве розглядиш—хто в гімнастерці або які погони, іншим разом і нічого не можна було розглядіти... І готово—ще ніхто не зміркував, де австрійці, хто попереджує, а вже пруть назад... Не встигли опам'ятатися — другий автомобіль. Знов крики: «Австрійці!!! австрійці!!! Позиції... здані... Гази Швидше, швидше... назад... назад...»

Це була паніка, що захопила всіх, як блискавична зараза... Зрада, розіграна як по нотах з дивовижною спритністю, очевидно, за наперед обміркованим, розрахованим планом... Близько двадцяти таких автомобілів ми нарахували без номерів... Сім піймали, і, звичайно, виявилися в них зовсім чужі нашим полкам, сторонні люди... А близько вісімнадцяти так і втекли. Роти ошалівши від крику, від того, що сунули назад передні ряди оберталися і тікали... Австрійці увійшли в порожнє місто, увійшли в порожнє передмістя і йшли все далі, глибше до нас, як на недільну прогулянку — їм ніхто не заважав...

До іншої групи підходить один, другий прибулий з Тернополя солдат, двоє-троє з університетськими значками. І всі додають штрихи, що доповнюють картину спровокованого відступу. Героями відступу були пройдисвіти, шпигуни, зрадники... Хто вони? На це дасть відповідь недалеке майбутнє. Куди ділась решта, ті, кого піймати й вислідити досі не вдалось? Під яким флагом вони працюють? Якими лозунгами прикривають тепер свою злочинну роботу? Люди, що бачили перед собою

жах тернопільського відступу, люди фронту вірять, що все таємне досі скоро стане явним для всіх, і з розкриттям ганебної таємниці спаде також і тавро ганьби з армії, що діяла під Тернополем, — жертви наймерзеннішого зрадництва й обману».

2) Уривки з статті Борисова «Більшовизм і наша поразка» («Новое Время», 15 серпня):

«Ми хочемо зняти з більшовизму огульне обвинувачення його в нашій поразці. Ми хочемо з'ясувати справжні причини нашої поразки, тому що **тільки тоді ми зможемо уникнути повторення нашого нещастя.** Для воєнного мистецтва нема нічого згубнішого, як те, коли причину воєнного нещастя шукають не там, де вона є. Липнева поразка сталася не від одного більшовизму, вона була наслідком причин складніших, інакше грандіозність поразки вказувала б на величезне, надзвичайне значення серед нашої армії ідей більшовизму, чого, звичайно, нема і не може бути. Напевно самі більшовики були вражені широкими наслідками своєї пропаганди. Але біду російської армії можна було б тепер вважати покінченою, коли б уся справа полягала в більшовиках. На жаль, суть поразки далеко складніша: спеціалісти воєнного мистецтва передбачали її вже перед початком наступу 18 червня; у «захоплених» оповіщеннях про «революційні» полки 18 червня, в «червоних» знаменах і т. п. проступала смертельна небезпека.

Коли у Ставці було одержано оперативні телеграми про нібито блискучі результати дня 18 червня, ми, усвідомлюючи, що власне нічого блискучого нема, бо зайняли ми лише укріплення, якими ворог, при нинішній боротьбі, мусить пожертвувати для забезпечення за собою перемоги, сказали: «великим для нас буде щастям, якщо німці не відповідять контрударом». Але контрудар стався, і російська армія, як і французька в 1815 році, відразу перетворилася в натовп панічних людей. Ясно, що катастрофа сталася не від одного більшовизму, а від чогось, що лежить глибоко **в організмі армії, чого вище командування не зуміло вгадати і зрозуміти.** От саме оцю більш важливу, ніж більшовизм, причину нашої поразки ми і хочемо відмітити, наскільки це можливо в газетній статті, бо час не терпить.

Німецький «мілітаризм» встановив воєнно-наукову формулу: «**наступ є найсильніша форма дій**». Німецька формула з самого початку війни (грандіозні поразки Самсонова і Ренненкампфа) виявилась непридатною для нас: для сирих генералів і сирих солдатів можлива тільки оборона з забезпеченими флангами. В міру природного убутку на війні, склад як генералів, офіцерів, так і нижніх чинів гіршав, і оборона ставала для нас найвигіднішою формою дії. Якщо сюди додати розвиток позиційної війни і **хиби кричущі в матеріальній частині**, то не треба бути більшовиком, а треба тільки розуміти природу речей, щоб остерігатися «наступу»! Газета «Народное Слово» говорить, що, за словами Б. В. Савінкова, під впливом більшовицької агітації, солдатська маса почала вірити, що дезертири — не зрадники батьківщини, а послідовники «міжнародного соціалізму». Всякий старий офіцер, що знає наш солдатський матеріал краще, ніж його знають «комітети», скаже, що думати так, — це надто низько ставити наш славний і цілком розумний склад нижніх чинів. Цей склад має повний здоровий розум; повне і цілком виразне поняття про державу; цілком усвідомлює, що генерал і офіцер — той самий солдат; сміється з новини заміни (безглуздої) назви нижній чин загальною назвою солдата, що принизило цю почесну назву, бо тепер найглибокотильніша швальна команда складається з «солдатів», і цілком розуміє, що «дезертир» є дезертир, тобто боягуз-утікач. І якщо ідея «відмови від наступу», пропагована більшовиками, стала виконуватися цим розумним складом нашої армії, то єдино тому, що вона логічно випливала з природи речей, з усього нашого досвіду на війні. Дві речі різні: говорити англійцеві, французові про наступ, удар, чи говорити про те саме росіянинові. Ті сидять в чудових укриттях з повним комфортом і чекають, коли їхня могутня артилерія все змете, і лише тоді їхня піхота наступає. А ми завжди і **всюди били людською масою, ми знищували цілі кращі полки.** Де наша гвардія, де наші стрільці? Полк, разів 2—3 знищений і стільки ж разів поповнений навіть кращими елементами, ніж це буває в дійсності, навряд чи вважатиме «наступ найсильнішою формою дій», особливо, якщо ми додамо, що ці величезні втрати не виправдані результатами. Виходячи з цього досвіду, старе верховне командування погоджувалося на удари лише при крайній

необхідності; так було дозволено удар у травні 1916 року Брусилову в Галичині. Слабий результатами, цей удар тільки підтвердив висновки досвіду. Цілком можливо, що при старому верховному командуванні «наступ» існував би в директивах лише як ідея, що підносить військовий дух, але він досі не реалізувався б. Але раптом сталося щось таке, що стоїть поза воєнним мистецтвом, «дилетантизм» узяв керівництво, і все і все закричало про «наступ», про його нібито крайню необхідність, увірувало в те, що здорова воєнна теорія відкидає, — в особливі «революційні» батальйони, батальйони «смерті», «ударні» батальйони, не розуміючи, що все це надто сирий матеріал, і, крім того, він віднімає, може, найбільш відважних людей від полків, які тоді вже зовсім обертаються в «набрід і поповнення». Нам скажуть, що союзники вимагали «наступу», що вони називали нас «зрадниками». Ми надто високо цінуємо талановитий і працюючий французький генеральний штаб, щоб повірити, що його думка збігалася з так званою громадською думкою дилетантів у воєнному мистецтві. Звичайно, при тій обстановці війни, де противник перебуває в центрі, а ми з нашими союзниками на колі, всякий удар наш по противнику, навіть такий, що викликає у нас величезні і несвімірні з результатом людські втрати, завжди вигідний для наших союзників, бо відтягує від них сили ворога. Це вже природа речей, а не жорстокість союзників. Але до цього треба ставитися розумно, з почуттям міри, і не кидатися в знищення свого народу лише тому, що вимагає цього союзник. Воєнне мистецтво не допускає ніяких фантазій і зараз же карає за застосування їх. За цим стежить противник, який має добре викуваний генеральний штаб»

«Пролетарий» № 5,
18 серпня 1917 р.
Стаття без підпису

ХТО Ж ВИНЕН У ПОРАЗЦІ НА ФРОНТІ?

Кожний день приноситиме тепер нові матеріал для відповіді на це питання. І кожний день доводитиме, як низько, як підло діяли ті, що намагалися відповідальність за липневі поразки на фронті звернути на більшовиків.

В офіціальному органі Рад — в «Известиях» № 147 — з'явилася стаття «Правда про Млиновський полк». Це — документ першорядної політичної ваги.

7 липня під грім подій в Петрограді несподівано для всіх з'являється в пресі телеграма Ставки про те, що 6.7 Млиновський полк «самовільно залишив окопи», що це дало можливість німцям вдертися на нашу територію і що все це нещастя «в значній мірі пояснюється **впливом агітації більшовиків...**» На більшовиків, і без того обмовлених, посипались обвинувачення за обвинуваченнями. Ненависть до більшовиків не знає меж. Кожного дня вся «патріотична» преса додає жару. Наклеп розпускається чимраз пишнішим цвітом.

Так було ще зовсім недавно.

І про що ж довідуємось ми тепер?

Виявляється, перше ж основне повідомлення Ставки, що стало за вихідний пункт для всієї кампанії наклепів, було **брехливим** наскрізь. Полковий комітет 607 Млиновського полку виступає тепер з заявою, звертаючись до наклепників, в якій говорить:

— «Ви були в бою 6 липня?

Чи знаєте ви, що полк, маючи 798 солдатів і 54 офіцери, обороняв лінію в $2^1/_2$ верстви. Чи знаєте, що з бою вийшло 12 офіцерів і 114 солдатів, а всі інші загинули за батьківщину (75% втрат)?

Чи знаєте, що 607 полк під небувалим пекельно-ураганним вогнем сидів 7 годин і, незважаючи на наказ відійти о $8^1/_2$ год. на опорні пункти, зумів протриматися до 11 год. дня (з $3^1/_2$ год. ранку)?

Хіба ви знаєте, в яких окопах ми сиділи, які мали технічні засоби для оборони?..»

Але мало того. «Известия» наводять документи **офіціального розслідування**, підписані генерал-майорами Гоштофтом і Гавриловим, виконуючим обов'язки начальника штабу Колесніковим та іншими, і в цих документах ми читаємо:

«За результатом розслідування... 607 піх. Млиновський полк і всю 6-у Гренадерську дивізію **не можна** обвинуватити в зраді, запроданстві і самовільному відході з позицій. **Дивізія 6 липня билася і вмирала...** Дивізія була зметена ворожим артилерійським вогнем більш як 200 гармат, маючи при собі тільки 16».

І — **ні слова** про шкідливу більшовицьку агітацію.

Такі факти.

І навіть «Известия» — газета, готова в ложці води втопити більшовиків, — пише з цього приводу:

—«Звичайно, в поразці винен не революційний устрій армії. Але наклеп на нього давав можливість всю відповідальність за поразку покласти на більшовицьку пропаганду, на комітети, що їй потурали».

Он як, панове з «Известий»! А самі ж ви, дозвольте вас спитати, робили не те саме? А самі ви не друкували, слідом за всією чорносотенною наволоччю, мерзенних наклепів і підлих доносів на більшовиків? А самі ви не кричали: розпни, розпни більшовика, це він в усьому винен?..

Але слухайте далі:

—«І цей наклеп (сфабрикований у Ставці) не випадковість, це — система! — продовжують офіціальні «Известия».—Так само офіціальні повідомлення з Ставки говорили про зрадництво гвардійського корпусу... А ми були свідками того, як бездарні контрреволюційні генерали відповідальність за свою бездарність, яка коштувала життя тисячам людей, намагалися скласти на голови армійських організацій... Так було в малому масштабі під Стоходом, так повторюється у величезному масштабі тепер... Адже посилаючи наклепницькі донесення, контрреволюційні штаби могли вимагати розформування полків, скасування комітетів. З допомогою наклепів вони могли розстрілювати сотні людей, наповнити знову спустілі тюрми. Вони могли, зруйнувавши революційні організації армії, знову зробити її знаряддям у своїх руках, могли б кинути її проти революції».

Ось до чого ми дожили! Навіть наші оскаженілі противники з «Известий» змушені визнати, що з допомогою наклепів контрреволюційні генерали знов наповнили спустілі тюрми. **Ким** же наповнили, панове? Більшовиками, інтернаціоналістами! А ви, панове з «Известий», що робили ви в той час, коли нашими товаришами наповнювали тюрми? Разом з контрреволюційними генералами ви кричали нам услід: ату,

ату їх! Разом з найгіршими ворогами революції ви розпинали старих революціонерів, які десятиріччями героїчної боротьби довели свою відданість революції. Разом з Каледіними, Алексінськими, Каринськими, Переверзевими, Мілюковими і Бурцевими ви кидали в тюрму більшовиків і дозволяли поширювати наклеп про «одержані більшовиками німецькі гроші»!..

В пориві одвертості «Известия» продовжують:

— «Звичайно, вони (тобто контрреволюційні генерали) знали, що брехливі повідомлення, нібито один полк за другим кидає позиції, породжували в усіх частинах невпевненість, чи будуть вони підтримані сусідами і тилом, чи не відійшли вже їхні сусіди, чи не потраплять вони просто в руки ворогові, якщо лишатимуться на місці?

Вони знали все це, — але ненависть до революції засліпила їм очі.

І, тоді природно, що полки кидали позиції, що полки слухали тих, хто їм це радив, що вони обговорювали на мітингах, чи треба виконати наказ чи ні. Зростала паніка Армія перетворювалась у збожеволіле стадо... А потім почалась розправа. Солдати знали, яка була їх вина і яка — командного складу. Сотнями листів протестують вони щоденно: **нас продавали при царі, нас продали і тепер і нас же карають за це!**» («Известия» № 147).

Чи розуміють «Известия», що визнали вони цими словами? Чи розуміють вони, що ці слова є повним виправданням тактики більшовиків і повним осудом всієї позиції есерів та меншовиків?

Як! Ви самі визнаєте, що солдатів продають, як і при царі, ви самі визнаєте, що над солдатами чинять підлу розправу, — і ви ж цю розправу схвалюєте (за смертну кару голосуєте), благословляєте її, їй допомагаєте? Яким же ім'ям доводиться затаврувати таких людей?!

Які! Ви самі визнаєте, що генерали, від яких залежить життя сотень тисяч наших солдатів, керуються у своїх діях ненавистю до революції. І ви ж віддаєте мільйони солдатів у руки цих генералів, і ви ж благословляєте наступ, і ви ж братаєтесь з цими генералами на Московській нараді?!

Але цим ви самі підписуєте собі вирок, панове! Де ж межа вашому падінню?

Ми чули свідчення панів з «Известий». І ми питаємо: якщо Ставка, за словами «Известий», обмовила Млиновський полк, якщо вона допустила нечисту гру з Стоходом, якщо вона керується не мотивами захисту вітчизни, а мотивами боротьби проти революції, — якщо все це так, то які у нас гарантії, що й теперішні відомості про події на Румунському фронті не перекручені? Які гарантії, що реакція навмисне і свідомо не підстроює на фронті поразку за поразкою?

Брошура «Хто винен
у поразці на фронті?»
Вид. «Прибой», Петербург, 1917

АМЕРИКАНСЬКІ МІЛЬЯРДИ

Результати Московської наради виясняються.

За повідомленням «Русских Ведомостей»[72] (17 серпня, вечірн.):

«Учора відбулося засідання ЦК партії народної свободи. З доповіддю виступив Мілюков, який запропонував членам ЦК обмінятися поглядами в питанні про результати Московської наради. Промовці одностайно висловлювались на користь принципу коаліційності. Більшість учасників засідання погодилась на тому, що Московська нарада дала максимум того, чого можна було сподіватися».

Отже, партія п. Мілюкова задоволена. Вона за коаліцію.

«Московська нарада, — пишуть оборонці, — була перемогою демократії (тобто оборонців?), яка зуміла в нинішні трагічні хвилини виступити як справжня державна сила, навколо якої згуртувалося все (!), що є на Русі живого» («Известия» № 146).

Очевидно, партія оборонців теж задоволена. Принаймні удає, що задоволена, бо вона так само за коаліцію.

Ну, а уряд? Як він оцінює Московську нараду?

За повідомленням «Известий» (№ 146) «загальне враження членів Тимчасового уряду» таке, що:

«Нарада була у справжньому розумінні слова державною. **Загалом лінію і зовнішньої і внутрішньої політики уряду схвалено.** Економічна програма уряду не зустріла заперечень. По суті, не було нападок і на земельну політику уряду».

Словом, уряд так само задоволений нарадою, бо і він, виявляється, за коаліцію.

Справа ясна. *Налагоджується коаліція* трьох сил: уряду, кадетів і оборонців.

«Чесну коаліцію» під фірмою Керенський—Мілюков — Церетелі можна вважати поки що забезпеченою.

Такий перший результат Московської наради.

В умовах капіталізму жодне підприємство не може *обійтися без капіталу. Укладена нині коаліція*, на чолі якої стоїть уряд, — найбільше підприємство в Росії. Ні одної години, ні одної хвилини не може воно існувати без відповідних капіталів. Особливо тепер, в умовах війни, що вимагає незліченних коштів. Постає питання:

На які капітали має намір існувати нова (зовсім нова!) коаліція?

Послухайте «Биржёвку» (вечірн., 17 серпня):

«Найближчим результатом робіт Московської наради, особливо симпатії, виявленої до цієї наради американцями, як переказують, є можливість укласти на закордонному ринку **5-мільярдну державну позику.** Позика буде реалізована **на американському ринку.** Завдяки цій позиці буде виконана мала фінансова програма Тимчасового уряду».

Відповідь ясна. Коаліція існуватиме на американські мільярди, за які доведеться потім віддуватися російським робітникам і селянам.

Американська імперіалістична буржуазія, що **фінансує** коаліцію російської імперіалістичної буржуазії

(Мілюков!), вояччини (Керенський!) і дрібнобуржуазних верхів, які по-лакейському прислуговують «живим силам» Росії (Церетелі!), — ось вона, картина нинішнього становища.

«Симпатії» американського капіталу до Московської наради, підкріплені п'ятимільярдною позикою, — чи не цього добивалися панове, які скликали нараду?..

Колись говорили в Росії, що світло соціалізму йде з Заходу. І це було вірно. Бо там, на Заході, вчилися ми революції і соціалізму.

Відколи почався в Росії революційний рух, становище трохи змінилось.

В 1906 році, коли революція ще розвивалася в Росії, Захід допоміг царській реакції оправитися, позичивши їй 2 мільярди карбованців. І царизм дійсно зміцнів тоді ціною нового фінансового поневолення Росії Заходом.

З цього приводу зауважували тоді, що Захід ввозить в Росію не тільки соціалізм, але й реакцію у вигляді мільярдів.

Тепер розкривається перед нами більш красномовна картина. В момент, коли російська революція напружує сили, щоб відстояти свої завоювання, а імперіалізм намагається добити її, — американський капітал постачає мільярди коаліції Керенського — Мілюкова — Церетелі для того, щоб, приборкавши до краю російську революцію, підірвати революційний рух, що розростається на Заході.

Такий факт.

Чи не правда: Захід ввозить в Росію не стільки соціалізм і визволення, скільки кабалу й контрреволюцію.

Але коаліція є союз. Проти кого ж спрямований союз Керенського—Мілюкова—Церетелі?

Очевидно проти тих, кого не було на Московській нараді, хто бойкотував цю нараду, хто боровся з нарадою, тобто проти революційних робітників Росії.

«Чесна коаліція» Керенського—Мілюкова—Церетелі, фінансована американськими капіталістами, проти революційних робітників Росії,— так, чи що, панове оборонці?

Так і запишемо.

«Пролетарий» № 6.
19 серпня 1917 р.
Передова

СЬОГОДНІ ВИБОРИ

Сьогодні вибори до Петроградської міської думи. Наслідки їх залежать від вас, товариші-робітники і товариші-солдати. Вибори загальні і рівні. Голос кожного солдата, кожного робітника, кожної робітниці—буде рівний голосові капіталіста, домовласника, професора, чиновника. На вас, товариші, і тільки на вас впаде вина, якщо ви не зумієте скористатися цим правом.

Ви вміли битися на вулицях проти царських фараонів,— умійте ж тепер боротися за свої інтереси подачею голосу за нашу партію.

Ви вміли обстоювати свої права проти контрреволюції,— умійте ж тепер відмовити їй в довір'ї на сьогоднішніх виборах!

Ви вміли зривати маску з зрадників революції,— умійте ж тепер крикнути їм: «Руки геть!».

Перед вами виступає, насамперед, **партія Мілюкова, партія народної свободи.** Ця партія захищає інтереси поміщиків і капіталістів. Ця партія —проти робітників, селян і солдатів, бо вона проти робітничого контролю в промисловості, проти передачі поміщицьких земель селянам, за смертну кару для

солдатів на фронті. Це вона, партія кадетів, вимагала ще на початку червня негайного наступу на фронті, що коштував країні життя сотень тисяч людей. Це вона, партія кадетів, добивалась і добилась, нарешті, торжества контрреволюції, розправи з робітниками, солдатами й матросами. Голосувати за партію Мілюкова — це значить зрадити себе, своїх жінок і дітей, своїх братів у тилу і на фронті.

Товариші! **Жодного голосу партії народної свободи!**

Перед вами виступають, далі, **оборонці, партії меншовиків і соціалістів-революціонерів.** Ці партії захищають інтереси забезпечених хазяйчиків міста і села. Тому щоразу, коли класова боротьба набирає рішучого характеру, вони опиняються в одному таборі з поміщиками й капіталістами проти робітників, селян і солдатів. Так було в липневі дні, коли партії меншовиків і есерів у союзі з буржуазією роззброювали і громили робітників та солдатів. Так було в дні Московської наради, коли ці партії в союзі з буржуазією стверджували репресії і смертну кару проти робітників і солдатів на фронті.

Якщо контрреволюція здобула перемогу, то через те, між іншим, що партії есерів і меншовиків допомогли їй приборкати революцію, уклавши угоду з поміщиками й капіталістами.

Якщо контрреволюція зміцнюється тепер, то це через те, між іншим, що партії есерів і меншовиків прикривають її від народного гніву, виконуючи її веління під флагом революції.

Голосувати за ці партії,— це значить голосувати за союз з контрреволюцією проти робітників і бідніших селян.

Голосувати за ці партії,— це значить голосувати за ствердження арештів у тилу і смертної кари на фронті.

Товариші! **Жодного голосу оборонцям, меншовикам, соціалістам-революціонерам!**

Перед вами виступає, нарешті, **група «Новой Жизни»** за № 12. Група ця виражає настрої безґрунтовних інтелігентів, відірваних від життя і руху. Тому вона вічно вагається між революцією і контрреволюцією, між війною і миром, між робітниками і капіталістами, між поміщиками і селянами.

З одного боку, вона за робітників, з другого боку, вона не хоче поривати і з капіталістами,—тому вона так ганебно зрікається липневої демонстрації робітників і солдатів.

З одного боку, вона за селян, з другого боку, вона не пориває і з поміщиками,— тому вона проти негайної передачі поміщицької землі селянам, пропонуючи чекати Установчих зборів, скликання яких відкладено, може, назавжди.

На словах група «Новой Жизни» за мир, на ділі — проти миру, бо вона **закликає підтримувати** «позику свободи», розраховану на продовження імперіалістичної війни.

Але хто підтримує «позику свободи», той сприяє затягуванню війни, той допомагає імперіалістам, той бореться на ділі з інтернаціоналізмом.

На словах група «Новой Жизни» проти репресій і тюрем, на ділі — за репресії і тюрми, бо вона вступила в союз з оборонцями, які підтримують і репресії і тюрми.

Але хто вступає в союз з оборонцями, той допомагає контрреволюції, той бореться на ділі з революцією!

Учіться, товариші, розпізнавати людей по ділах, а не по словах!

Учіться оцінювати партії і групи по вчинках, а не по обіцянках!

Якщо група «Новой Жизни», пропонуючи боротьбу за **мир**, в той же час закликає підтримувати «позику свободи», то так і знайте, що вона лле воду на млин імперіалістів.

Якщо група «Новой Жизни», заграючи іноді з більшовиками, підтримує в той же час оборонців, то так і знайте, що вона лле воду на млин контрреволюції.

Голосувати за цю двоїсту групу, голосувати за № 12, це значить піти на службу до оборонців, які в свою чергу прислуговують контрреволюції.

Товариші! **Жодного голосу групі «Новой Жизни».**

Наша партія є партія міських і сільських робітників, партія бідніших селян, партія пригноблених та експлуатованих.

Всі буржуазні партії, всі буржуазні газети, всі хиткі й половинчаті групи ненавидять і зводять наклепи на нашу партію.

Чому?

Тому, що:

Тільки наша партія стоїть за революційну боротьбу з поміщиками й капіталістами;

Тільки наша партія стоїть за негайний перехід поміщицьких земель в руки селянських Комітетів;

Тільки наша партія стоїть за робітничий контроль у промисловості проти всіх капіталістів;

Тільки наша партія стоїть за демократичну організацію обміну між містом і селом проти спекулянтів та мародерів;

Тільки наша партія стоїть за повну ліквідацію контрреволюції в тилу і на фронті;

Тільки наша партія обстоює без вагань революційні організації робітників, селян і солдатів;

Тільки наша партія бореться рішуче й революційно за мир і братерство народів;

Тільки наша партія бореться рішуче і без вагань за завоювання влади робітниками і селянською біднотою;

Тільки наша партія і тільки вона не заплямувала себе ганьбою підтримки смертної кари на фронті.

Ось чому так ненавидять нашу партію буржуа й поміщики.

Ось чому ви повинні голосувати сьогодні за нашу партію.

Робітники, солдати, робітниці!

Голосуйте за нашу партію, за список № 6!

«Пролетарий» № 7,
20 серпня 1917 р.
Передова

СМУГА ПРОВОКАЦІЙ

Провокація — випробуваний засіб контрреволюції.

Червнева бойня 1848 року, здача Парижа в 1871 році, провокація в тилу і на фронті з метою боротьби з революцією, — кому не відомі ці віроломні прийоми буржуазії?

Але ніде в світі не користувалась буржуазія цим отруєним засобом так нахабно і безмежно, як у нас в Росії.

Хіба Рябушинський не погрожував недавно відкрито і всенародно, що буржуазія в крайньому разі не промине вдатися по допомогу «кістлявої руки голоду і злиднів», щоб угамувати робітників і селян?

І хіба буржуазія вже не перейшла від слів до діла, добившись закриття заводів і фабрик, викинувши десятки тисяч робітників на вулицю?

Хто зважиться сказати, що це випадковість, а не план, розрахований на те, щоб спровокувати бойню і потопити в крові революцію?

Але головна сфера провокації не тил, а фронт.

Ще в березні говорили про план деяких генералів здати Ригу, причому це не вдалося їм зробити через «незалежні обставини».

У липні цього року російські війська очистили Тернопіль і Чернівці. Найманці буржуазної преси в один голос обвинувачували при цьому солдатів і нашу партію. І що ж? Вияснясться, що «відступ був спровокований», що «зрада була розіграна, як по нотах, за наперед обмірковавим, розрахованим планом». Причому цілком певно вказують на деяких генералів, що організували автомобілі, які шмигляли по армії, і наказували солдатам відступити.

Хто зважиться сказати, що контрреволюціонери — балакуни, які не відають, що творять?

Тепер дійшла черга до Риги. Телеграф приніс відомості про здачу Риги. Найманці буржуазної преси уже взялися цькувати солдатів, які нібито безладно тікають. Контрреволюційна Ставка співає в один голос з «Вечерним Временем», намагаючись звернути вину на революційних солдатів. Ми не здивуємось, якщо сьогодні почнуться на Невському маніфестації з лозунгом: «Геть більшовиків!».

А тимчасом телеграми Войтінського, помічника комісара під Ригою, не лишають сумніву в тому, що на солдатів зводять наклепи.

«Перед лицем всієї Росії свідчу,— телеграфує Войтінський,— що війська чесно виконували всі накази командного складу, ідучи назустріч видимій смерті».

Так пише очевидець.

А Ставка все говорить про втечу полків, зводячи наклеп на солдатів.

А буржуазна преса все співає про «зраду» на фронті.

Чи не ясно, що контрреволюційні генерали і буржуазна преса, зводячи наклепи на солдатів, виконують якийсь план?

Чи не ясно, що цей план, як дві краплини води, схожий на інший план, розіграний коло Тернополя і Чернівців?

Чи не ясно, нарешті, що смуга провокацій, яка почалася в Росії, є знаряддям диктатури імперіалістичної буржуазії, цілковита ліквідація якої є першим завданням пролетаріату і революційних солдатів?

«Пролетарий» № 8,
22 серпня 1917 р.
Передова

ПОДІЛ ПРАЦІ В ПАРТІЇ «СОЦІАЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ»

На останніх зборах Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів есери голосували за скасування смертної кари і приєдналися до протесту проти арешту більшовиків.

Це, звичайно, дуже добре і похвально.

Одне тільки маленьке питання ми дозволимо собі при цьому поставити.

Хто ж запровадив смертну кару на фронті, хто арештовував більшовиків?

Адже це есери (з ласкавою допомогою кадетів і меншовиків!). Наскільки ми знаємо, громадянин перший міністр А. Ф. Керенський є членом партії соціалістів-революціонерів. Ім'я його прикрашає список кандидатів партії соціалістів-революціонерів на виборах до Петроградської міської думи.

Наскільки відомо, громадянин Б. В. Савінков, товариш військового міністра, теж є членом партії соціалістів-революціонерів.

А саме ж двоє цих видатних «соціалістів-революціонерів» і є головні автори відновлення смертної кари на фронті. (До них слід додати ще генерала

Корнілова. але цей останній в партію соціалістів-революціонерів поки що не вступив.)

Далі, ми знаємо, що й громадянин Чернов, міністр земельних справ, теж начебто є членом партії соціалістів-революціонерів.

І, нарешті, громадянин Н. Д. Авксентьєв, міністр внутрішніх справ, тобто особа, що займає поруч з Керенським найзначніший пост в міністерстві, теж є членом партії соціалістів-революціонерів.

А всі ж оці високоповажані «соціалісти-революціонери» і запроваджували смертну кару на фронті і арештовували більшовиків.

Постає питання: що ж це за дивний поділ праці в цій партії соціалістів-революціонерів, що одні її члени всіляко протестують проти запровадження смертної кари, а другі власними руками запроваджують її?..

Дивна річ! Ми ще так недавно скинули самодержавний лад, ще так недавно зажили «по-європейському», а тимчасом всі погані сторони «європеїзму» ми засвоїли відразу. Візьміть будь-яку буржуазно-радикальну партію, скажімо, у Франції. Ця партія неодмінно називає себе соціалістичною: партія «радикал-соціалістів», партія «незалежних соціалістів» і т. д. і т. п. Перед виборцями, перед масами, перед «низами» завжди ці партії розсипають «ліві» фрази — особливо напередодні виборів і особливо, коли їх тіснить конкуруюча, дійсно соціалістична партія. І в той же час «нагорі» міністри тієї ж партії «радикал-соціалістів» і «незалежних соціалістів» спокійно роблять своє буржуазне діло, анітрішки не зважаючи на соціалістичні побажання своїх виборців.

Так роблять тепер і соціалісти-революціонери.

Щаслива партія! Хто запровадив смертну кару? — Соціалісти-революціонери! Хто протестував проти смертної кари? — Соціалісти-революціонери! Чого хочеш, того просиш...

Такою поведінкою соціалісти-революціонери сподіваються і невинність зберегти (перед масами не втратити популярності) і капітал здобути (міністерські портфелі зберегти).

Але, скажуть, в кожній партії бувають незгоди: одні її члени думають так, а другі інакше.

Це правда, але незгоди різні бувають. Коли одні за катів, а другі проти катів, то примирити такі «незгоди» в одній партії досить важко. І коли до того ж за катів стоять якраз найвідповідальніші вожді партії, міністри, які тут же проводять свою думку в життя, то про політику партії всяка політично мисляща людина судитиме саме з діяльності цих міністрів, а не з тієї або іншої резолюції протесту, до якої приєдналися рядові члени партії.

Ганьба лишається незмитою. Партія соціалістів-революціонерів лишається партією смертної кари, партією тюремників, що заарештовує вождів робітничого класу. Ніколи есерам не змити з себе тієї ганьби, що смертну кару відновили найвидатніші члени їхньої партії. Ніколи есерам не змити з себе тієї плями, що їхній уряд заохочував мерзенний наклеп проти вождів робітничої партії, що їхній уряд намагався створити нову справу Дрейфуса[73] проти Леніна...

«Пролетарий» № 9,
23 серпня 1917 р.
Стаття без підпису

СОЮЗ ЖОВТИХ

Російська революція не є щось відособлене. Вона кровно зв'язана з революційним рухом на Заході. Більше того, вона є частина того великого руху пролетарів усіх країн, який покликано зруйнувати самі основи світового капіталізму. Цілком зрозуміло, що кожний крок нашої революції неминуче викликає зустрічну хвилю на Заході, кожна її перемога – пожвавлення і зростання світового революційного руху, штовхаючи робітників усіх країн до боротьби з капіталом.

Цього не можуть не знати акули західноєвропейського імперіалізму. Тому вони вирішили оголосити російській революції смертельну війну.

Ще на початку нашої революції виступили проти неї походом англо-французькі капіталісти. Їхні органи «Times»[74] і «Matin»[75] вже тоді ганьбили революційні Ради і Комітети, закликаючи розігнати їх.

Через два місяці після цього на таємній конференції в Швейцарії імперіалісти ще раз поставили питання про заходи боротьби із «зростаючою

революцією», спрямовуючи свої удари насамперед проти російської революції

Тепер вони переходять у відкриту атаку. За привід до цього беруть поразку під Ригою. Причому, звертаючи все на солдатів, закликають до дальшого посилення контрреволюції в Росії.

Послухайте телеграми «Биржевых Ведомостей».

Телеграма з Парижа:

«Відхід, або вірніше втеча без бою другої армії і падіння Риги викликає тут судорогу болю, обурення й огиди.

«Matin» твердить, що російські пацифісти, винуватці цієї катастрофи, показали себе такими ж бездарними, як лихі порадники колишнього імператора, і ще шкідливішими, ніж вони.

Газета заявляє, що не розуміє упертості Ради Р. і С. Д., яка всупереч таким трагічним предметним урокам і далі обстоює такі безглузді установи, як армійські комітети».

Так пише орган французьких капіталістів.

А ось і телеграма з Лондона:

«Daily Chronicle» говорить: «Насамперед треба відновити дисципліну в армії. Свою швидку і таку важливу перемогу німці завдячують тим же самим причинам, які дозволили їм зайняти Галичину і Буковину, а саме — непокорі наказам, зрадництву, що спостерігаються в російських військах».

Так говорять імперіалісти Англії.

«...Втеча без бою»... «Безглузді армійські комітети»... «Відновлення дисципліни» (мало їм смертної кари!)... «Зрадництво в російських військах»...

Ось якими компліментами зустрічають ці грошові мішки спливаючих кров'ю російських солдатів!

І це після загального визнання очевидців, що «армія, відступаючи, весь час чесно б'ється з ворогами», що «війська в районі прориву безсуперечно і чесно виконують доручені їм завдання»!!!

Але справа тут, звичайно, не тільки в цькуванні й низькому наклепі на солдатів.

Справа в тому, що, зводячи наклепи на солдатів, англо-французькі капіталісти хочуть використати невдачу на фронті для остаточної ліквідації революційних організацій Росії, для остаточного торжества диктатури імперіалізму.

В цьому вся суть.

Коли Пурішкевич і Мілюков, проливаючи крокодилячі сльози з приводу падіння Риги і зводячи наклепи на солдатів, ганять в той же час Ради і Комітети,— то це значить, що вони раді нагоді вимагати дальших репресій для остаточного торжества поміщиків і капіталістів.

Коли імперіалісти Заходу, розводячи балачки про «судороги болю» з приводу падіння Риги і звертаючи все на солдатів, в той же час ганьблять «безглуэді армійські комітети»,— то це значить, що вони раді нагоді добити останні рештки революційних організацій в Росії.

В цьому і тільки в цьому політичний смисл об'єднаного походу брехні й наклепів проти російських солдатів, що вмирають на північному фронті.

Союз вітчизняних і європейських імперіалістів для використання воєнних невдач під Ригою шляхом наклепу на солдатів проти спливаючої кров'ю російської революції,— ось яке тепер становище.

Нехай запам'ятають це робітники й солдати!

Нехай знають вони, що тільки в союзі з робітниками Заходу, тільки розхитавши основи капіталізму на Заході, можна буде розраховувати на торжество революції в Росії!

Нехай знають вони це і нехай докладуть всіх зусиль до того, щоб жовтому союзові імперіалістів було протипоставлено червоний союз революційних робітників і солдатів усіх країн.

«Рабочий» № 1,
25 серпня 1917 р.
Передова

АБО — АБО[76]

Події йдуть. Коаліція виникає за коаліцією, за репресіями на фронті йдуть репресії в тилу, а «користі з цього мало», бо основна язва наших днів, загальна розруха в країні, як і раніш, зростає далі, набираючи чимраз загрозливішого характеру.

Країна напередодні голоду. Казань і Н.-Новгород, Ярославль і Рязань, Харків і Ростов, Донецький басейн і Центрально-промисловий район, Москва і Петроград, фронт і найближчий тил — всі ці і багато інших пунктів переживають гостру продовольчу кризу. Почалися вже голодні бунти, які поки що невміло використовуються агентами контрреволюції...

«Селяни не дають хліба», — скаржаться звідусіль.

Але селяни «не дають хліба» не «з дурного розуму», а тому, що вони втратили віру в уряд, не хочуть більше «допомагати» йому. У березні й квітні селяни вірили Радам, а через них і урядові, і хліб ішов широким потоком як у міста, так і на фронт. Тепер вони втрачають віру в уряд, який охороняє привілеї поміщиків, — і хліба не стало. Відкладаючи запаси, селяни волітють чекати «кращих часів».

Селяни «не дають хліба» не з лихої волі, а тому, що їм нема на що обміняти його. Селянам потрібні ситець, взуття, залізо, гас, цукор, але продукти ці приставляються їм в незначній кількості; а міняти хліб на паперові гроші, які не замінять фабрикатів і до того ж падають в ціні,— немає рації.

Ми вже не говоримо про «розладнаність» транспорту, надто недосконалого для того, щоб однаково добре обслуговувати і фронт і тил.

Все це в зв'язку з безупинною мобілізацією, яка відриває від села найкращі робочі сили і веде до скорочення посівної площі,— неминуче веде до продовольчої розрухи, від якої однаково терпить як тил, так і фронт.

Разом з тим зростає і шириться промислова розруха, яка в свою чергу загострює розруху продовольчу.

Вугільний і нафтовий «голод», залізна й бавовняна «криза», які викликають спинення текстильних металургійних та інших підприємств,— все це знайомі картини, які ставлять країну перед небезпекою промислової розрухи, масового безробіття і безтовар'я.

Справа не тільки в тому, що заводи й фабрики, працюючи головним чином на війну, не можуть одночасно в тій же мірі задовольняти потреби тилу,— але і в тому, що всі ці «голоди» й «кризи» штучно загострюються капіталом для того щоб або підняти ціни на товар (спекуляція!), або зламати опір робітників, які намагаються, з огляду на дорожнечу, підняти плату (італійські забастовки капіталістів!), або викликати безробіття, закриваючи заводи (локаути!) і довести робітників до спалахів одчаю, з тим щоб «раз назавжди» покінчити з «непомірними вимогами» робітників.

Ні для кого не таємниця, що вуглепромисловці Донецького басейну викликають скорочення виробництва і безробіття.

Усім відомо, що бавовнярі Закаспійського краю, кричачи про бавовняний «голод», самі ж ховають мільйонні запаси бавовни з метою спекуляції. А їх друзі, текстильні фабриканти, користуючись плодами цієї спекуляції, самі ж її організуючи, лицемірно кричать про брак бавовни, закриваючи фабрики, загострюючи безробіття.

Усім пам'ятна погроза Рябушинського «схопити за горло» революційний пролетаріат «кістлявою рукою голоду і злиднів».

Усім відомо, що капіталісти вже перейшли від слів до діла, домігшись розвантаження Петрограда і Москви, закриття цілого ряду заводів.

В результаті — навислий параліч промислового життя і небезпека абсолютного безтовар'я.

Ми вже не говоримо про глибоку фінансову кризу, що її переживає тепер Росія. 50—55 мільярдів карб. боргів, які вимагають щороку трьохмільярдних процентів при загальному занепаді росту продуктивних сил, досить виразно говорять про тяжке становище російських фінансів.

Загальну картину тільки доповнюють останні «невдачі» на фронті, так вдало спровоковані чиєюсь умілою рукою.

Країна нестримно йде до небаченої катастрофи.

Уряд, який дав за короткий строк тисячу і одну репресію і ні одної «соціальної реформи», абсолютно не здатний вивести країну із смертельної небезпеки

Більше того. Виконуючи, з одного боку, волю імперіалістичної буржуазії і не бажаючи, з другого боку, тепер же скасувати «Ради і Комітети», уряд викликає вибух загального невдоволення як справа, так і зліва.

З одного боку — імперіалістична кліка з кадетами на чолі бомбардує уряд, вимагаючи від нього «рішучих» заходів проти революції. Пурішкевич, який заявив цими днями про необхідність «військової диктатури» «генерал-губернаторів» і «арешту Рад», лише одверто висловив прагнення кадетів. Їх підтримує союзний капітал, який тисне на уряд різким зниженням курсу карбованця на біржі і кидає окрик: «Росія повинна воювати, а не розмовляти» («Daily Express», див. «Русскую Волю»[77], 18 серпня).

Вся влада імперіалістам, вітчизняним і союзним,— такий лозунг контрреволюції.

З другого боку, наростає глибоке невдоволення в широких масах робітників і селян, які приречені на безземелля та безробіття, терплять репресії та смертну кару. Вибори в Петрограді, що підірвали силу й авторитет угодовських партій, особливо яскраво відбили зрушення вліво селянсько-солдатських мас, які ще вчора довіряли угодовцям.

Вся влада пролетаріатові, підтриманому біднішими селянами,— такий лозунг революції.

Або — або!

Або з поміщиками й капіталістами, і тоді — повне торжество контрреволюції.

Або з пролетаріатом і біднішим селянством, і тоді — повне торжество революції.

Політика угод і коаліцій приречена на крах.

Де ж вихід?

Треба порвати з поміщиками і передати землю селянським Комітетам. Селяни це зрозуміють, і — хліб буде.

Треба порвати з капіталістами і організувати демократичний контроль над банками, фабриками, заводами. Робітники це зрозуміють, і — «продуктивність праці» підніметься.

Треба порвати з спекулянтами й мародерами, організувавши на демократичних засадах обмін між містом і селом. Населення це зрозуміє, і — голод буде ліквідований.

Треба порвати імперіалістичні нитки, які обплутали Росію з усіх боків, і оголосити справедливі умови миру. Тоді армія зрозуміє, для чого стоїть вона при зброї, і, якщо Вільгельм не піде на такий мир, російські солдати битимуться проти нього, як леви.

Треба «передати» всю владу в руки пролетаріату і бідніших селян Робітники Заходу зрозуміють це і в свою чергу розпочнуть штурм проти своїх імперіалістичних клік.

Це буде кінець війни і початок робітничої революції в Європі.

Такий вихід, що намічається розвитком Росії і всією світовою обстановкою.

«Рабочий» № 1,
26 серпня 1917 р.
Стаття без підпису

МИ ВИМАГАЄМО

Події біжать. Після Московської наради — здача Риги і вимоги репресій. Після невдалого цькування солдатів на фронті—провокаторські чутки про «змову більшовиків» і нові вимоги репресій. Після викриття провокаторських чуток—відкритий виступ Корнілова, який вимагає усунення Тимчасового уряду і проголошення військової диктатури. Причому партія Мілюкова, партія народної свободи, виходить, як у липневі дні, з уряду, відкрито підтримуючи тим самим контрреволюційну змову Корнілова.

В результаті — похід корніловських полків на Петроград з метою встановити військову диктатуру, усунення Корнілова Тимчасовим урядом, оповіщення Керенського про кризу, вихід Кішкіна з партії к.-д., причетної до змови, утворення так званої революційної директорії.

Отже:

Факт, що контрреволюції потрібна була «більшовицька змова» для того, щоб розчистити дорогу Корнілову, який ішов на Петроград нібито для «приборкання більшовиків».

Факт, що вся буржуазна преса від «Русской Воли» і «Биржёвки» до «Нового Времени» і «Речи» допомагала Корнілову, без кінця поширюючи в ці дні чутки про «змову більшовиків».

Факт, що нинішній виступ Корнілова є лише продовження відомих підступів контрреволюційних командних верхів, які здали в липні Тернопіль, а в серпні Ригу для того, щоб використати «невдачі» на фронті з метою «остаточного» торжества контрреволюції.

Факт, що партія кадетів тепер, як і в липні, опинилася в одному таборі з зрадниками на фронті і запеклими контрреволюціонерами в тилу.

Наша партія мала рацію, виставляючи кадетів, як натхненників буржуазної контрреволюції.

Наша партія мала рацію, вимагаючи рішучої боротьби з контрреволюцією і арешту «причетних» осіб (Каледіна та ін.) ще в перших числах червня.

Контрреволюція почалася не з учорашнього дня і не в зв'язку із змовою Корнілова. Вона почалася принаймні у червні, коли уряд, перейшовши в наступ на фронті, став проводити політику репресій; коли контрреволюційні генерали, здавши Тернопіль і звернувши всю вину на солдатів, добилися запровадження смертної кари на фронті; коли кадети, саботуючи уряд ще в липні і спираючись на підтримку союзного капіталу, добилися своєї гегемонії всередині Тимчасового уряду; коли, нарешті, вожді ЦВК, меншовики й есери, замість того, щоб порвати з кадетами і об'єднатися з липневими демонстрантами, обернули свою зброю проти робітників і солдатів.

Це факт, заперечувати який було б смішно.

В теперішній боротьбі між коаліційним урядом і партією Корнілова виступають не революція і контрреволюція, а два різні методи контрреволюційної політики, причому партія Корнілова, найлютіший ворог революції, не спиняється перед тим, щоб, здавши Ригу, розпочати похід проти Петрограда для того, щоб підготувати умови для відновлення старого режиму.

Робітники й солдати вживуть усіх заходів до того, щоб дати рішучу відсіч контрреволюційним бандам Корнілова, якщо вони з'являться в революційному Петрограді.

Робітники й солдати не допустять осквернення столиці Росії брудними руками ворогів революції.

Вони грудьми відстоюватимуть бойовий прапор революції.

Але вони відстоюватимуть прапор революції не для того, щоб одну диктатуру, чужу їм по духу, замінити іншою диктатурою, не менш чужою їм, а для того, щоб прокласти шлях для повного торжества російської революції.

Тепер, коли країна задихається в лещатах розрухи і війни, а контрреволюційне вороння готує їй певну загибель, революція повинна знайти в собі сили і засоби, необхідні для того, щоб врятувати її від розвалу і розкладу.

Не зміна одних «правлячих» груп іншими і не гра в диктатуру потрібна тепер, а цілковита ліквідація буржуазної контрреволюції і рішучі заходи в інтересах більшості народів Росії.

Виходячи з цього, партія більшовиків вимагає:

1) Негайного усунення контрреволюційних генералів в тилу і на фронті, заміни їх виборними від

солдатів та офіцерів і проведення, взагалі, знизу догори повної демократизації армії.

2) Відновлення революційних солдатських організацій, єдино здатних встановити демократичну дисципліну в армії.

3) Скасування всіх і всяких репресій, і в першу чергу смертної кари.

4) Негайної передачі всіх поміщицьких земель в розпорядження селянських Комітетів з забезпеченням бідніших селян реманентом.

5) Законодавчого встановлення 8-годинного робочого дня і організації демократичного контролю над фабриками, заводами, банками з переважанням представників від робітників.

6) Повної демократизації фінансового господарства, в першу чергу — нещадного оподаткування капіталів і капіталістичного майна та конфіскації скандальних военних барищів.

7) Організації правильного обміну між містом і селом, з тим щоб місто одержувало потрібні припаси, а село — необхідні товари.

8) Негайного проголошення права народів Росії на самовизначення.

9) Відновлення свобод, декретування демократичної республіки і негайного скликання Установчих зборів.

10) Скасування таємних договорів з союзниками і запропонування умов загального демократичного миру.

Партія заявляє, що без здійснення цих вимог неможливо врятувати революцію, яка півроку задихається в лещатах війни і загальної розрухи.

Партія заявляє, що єдиним шляхом, необхідним для здійснення цих вимог, є розрив з капіталістами, цілковита ліквідація буржуазної контрреволюції і перехід влади в країні в руки революційних робітників, селян і солдатів.

От єдиний вихід, який може врятувати країну і революцію від краху.

«Рабочий» № 4,
28 серпня 1917 р.
Передова

ЗМОВА ТРИВАЄ[78]

Хто вони?

Вчора ми писали, що натхненниками контрреволюції є кадети. Ми спиралися не тільки на «чутки», але й на загальновідомі факти виходу кадетів з уряду в критичні хвилини «здачі» Тернополя в липні і змови Корнілова в серпні. Бо не могло бути випадковістю, що в липні, як і в серпні, кадети опинилися в одному таборі з зрадниками на фронті і запеклими контрреволюціонерами в тилу проти російського народу.

Сьогодні «Известия» і оборонці, ці присяжні угодовці з кадетами, без застережень підтверджують наші вчорашні заяви про кадетів:

«Львов не приховав,—пишуть оборонці,—що цього (тобто військової диктатури) бажає не тільки генерал Корнілов, але й відома група громадських діячів, які перебувають в нинішній момент у Ставці» («Известия»).

Отже:

Факт, що Ставка є штаб-квартира контрреволюції.

Факт, що генеральний штаб контрреволюції складається з «відомих громадських діячів».

Хто ж такі ці «громадські діячі»?

Слухайте далі:

«З безперечністю встановлено причетність до змови цілого ряду громадських діячів, що перебувають дуже близько в ідейному і персональному зв'язку з представниками кадетської партії» («Известия»).

Отже:

Факт, що пп. оборонці, які вчора ще цілувалися з «живими силами» країни в особі «представників кадетської партії», сьогодні змушені розжалувати їх у змовників проти революції.

Факт, що змова організована і спрямовується «представниками кадетської партії».

Наша партія мала рацію, заявляючи, що першою умовою перемоги революції є **розрив** з кадетами.

На що вони розраховують?

Вчора ми писали, що партія Корнілова — найлютіший ворог російської революції, що Корнілов, здавши Ригу, не спиниться перед тим, щоб здати Петроград, аби тільки забезпечити перемогу контрреволюції.

Сьогодні «Известия» без застережень підтверджують цю нашу заяву:

Начальник головного штабу генерал Лукомський, який фактично є душа заколоту, сповіщає про те, «що міжусобна боротьба на фронті, в разі незгоди Тимчасового уряду на вимогу генерала Корнілова, може викликати прорив фронту і появу противника в тих місцях, де ми найменше його чекаємо».

Чи не правда: це дуже схоже на погрозу здачею, скажімо, Петрограда?

А ось ще виразніша заява.

«Генерал Лукомський, очевидно, не спиниться перед прямою зрадою батьківщини, добиваючись успіху змови. Його погрозу, що відмова виконати вимогу генерала Корнілова спричинить громадянську війну на фронті, відкриття фронту і ганьбу сепаратного миру, не можна розглядати інакше, як тверду рішимість вступити в угоду з німцями, щоб забезпечити успіх змови».

Ви чуєте: «угода з німцями», «відкриття фронту», «сепаратний мир»...

«Причетні до змови» кадети, що покривають своїм перебуванням в Ставці погрозу «відкриття фронту», «угоди з німцями»,— ось де справжні «зрадники» й «запроданці»!

Цілими місяцями обливали нашу партію брудом ці герої «відкриття фронту», обвинувачуючи в «зраді», говорячи про «німецькі гроші». Цілі місяці розмазували цю мерзенну вигадку жовті найманці банків з «Нового Времени» і «Биржёвки», з «Речи» і «Русской Воли». І що ж? Тепер навіть оборонці змушені визнати, що зрада — на фронті — діло рук командного складу та його ідейних натхненників.

Нехай пам'ятають це робітники й солдати!

Нехай знають вони, що провокаторські крики буржуазної преси про «зраду» солдатів і більшовиків лише прикривали дійсну зраду генералів та «громадських діячів» кадетської партії.

Нехай знають вони, що, коли буржуазна преса здіймає виття про «зраду» солдатів, це вірна ознака того, що натхненники цієї преси вже підготували зраду, намагаючись звернути вину на солдатів.

Нехай знають це робітники й солдати і роблять з цього відповідні висновки.

Ви хочете знати, на що вони розраховують?

Вони розраховують на «відкриття фронту» і «угоду з німцями», думаючи ідеєю сепаратного миру захопити змучених війною солдатів і потім кинути їх проти революції.

Робітники й солдати зрозуміють, що цим зрадникам із Ставки не повинно бути пощади.

Змова триває...

Події біжать. Нові факти й чутки швидко проносяться перед нами. Носяться чутки, ще не перевірені, про переговори Корнілова з німцями Цілком певно говорять про перестрілку корніловських полків з революційними солдатами під Пітером. З'явився «маніфест» Корнілова, де він оголошує себе диктатором, ворогом і могильником завоювань російської революції.

А Тимчасовий уряд, замість того, щоб зустрінути ворогів по-ворожому, воліє радитися з ген. Алексеевим, ще і ще провадить переговори з Корніловим, ще і ще умовляє змовників, які відкрито зраджують Росію.

А так звана «революційна демократія» готується до нової «особливої наради на зразок московської, на якій були б представлені всі живі сили країни» (див. «Известия»).

Разом з тим кадети, які вчора ще кричали про «змову більшовиків», сьогодні, підбиті розкриттям корніловської змови, закликають до «розсудливості» й «угоди» (див. «Речь»).

Очевидно, хочуть «наладнати» нову угоду з тими самими «живими силами», які, кричачи про змову

більшовиків, самі організують змову проти революції та російського народу.

Але вони, ці угодовці, зводять рахунок без хазяїна. Бо справжній хазяїн країни, робітники й солдати, не хочуть мати ніяких нарад з ворогами революції. Повідомлення з районів і полків в один голос говорять про те, що робітники мобілізують сили, солдати стоять при зброї. Очевидно, робітники воліють говорити з ворогами по-ворожому.

Інакше й не може бути: з ворогами б'ються, а не радяться.

Змова триває, — готуйтесь до відсічі!

«Робочий» № 5, другий
екстрений випуск,
28 серпня 1917 р.

Передова

ПРОТИ УГОДИ З БУРЖУАЗІЄЮ

Контрреволюція поміщиків і капіталістів зламана, але вона ще не добита.

Корніловські генерали розбиті, але торжество революції ще не забезпечене.

Чому?

Тому, що замість нещадної боротьби з ворогами угодовці ведуть з ними переговори.

Тому, що замість розірвати з поміщиками й капіталістами оборонці влаштовують з ними угоду.

Тому, що замість оголосити їх поза законом уряд запрошує їх в міністерства.

На півдні Росії генерал Каледін підіймає повстання проти революції, — а друга його, генерала Алексеева, призначають начальником головного штабу.

В столиці Росії партія Мілюкова відкрито підтримує контрреволюцію, — а представників її, Маклакових і Кішкіних, запрошують в міністерства.

Пора покласти край цьому злочину проти революції!

Пора сказати рішуче й безповоротно, що з **ворогами треба битися, а не вступати з ними в угоду!**

Проти поміщиків та капіталістів, **проти** генералів та банкірів, **за** інтереси народів Росії, **за** мир, **за** свободу, **за** землю, — такий наш лозунг.

Розрив з буржуазією та поміщиками — таке перше завдання.

Створення уряду робітників і селян — таке друге завдання.

«Рабочий» № 9,
31 серпня 1917 р.
Передова

КРИЗА І ДИРЕКТОРІЯ

Після корніловської змови і розпаду влади, після краху змови і створення міністерства Керенського — Кішкіна, після «нової» кризи і «нових» переговорів Церетелі — Гоца все з тим же Керенським, — ми маємо, нарешті, «новий» (зовсім новий!) уряд з п'ятьох.

Керенський, Терещенко, Верховський, Вердеревський і Нікітін, «директорія» з п'ятьох — така «нова» влада, «обрана» Керенським, затверджена Керенським, відповідальна перед Керенським і незалежна від робітників, селян і солдатів.

Говорять про таку ж незалежність цієї влади від кадетів, але це чиста дурниця. Бо відсутність офіціальних представників кадетів в уряді лише прикриває цілковиту його залежність від кадетів.

Про людське око — есер Керенський, Верховний головнокомандуючий. На ділі — ставленик кадетів, генерал Алексеєв, який одержав у свої руки головний штаб, тобто всі нитки фронту.

Про людське око — «ліва» директорія, незалежна (не жартуйте!) від кадетів. На ділі — ставленики

кадетів, що управляють міністерствами і фактично відають всіма справами держави.

На словах — розрив з кадетами. На ділі — угода з ставлениками кадетів у тилу і на фронті.

Директорія, як ширма, що прикриває союз з кадетами; диктатура Керенського, як маска, що заслоняє від народного обурення диктатуру поміщиків і капіталістів — ось яка тепер картина.

А попереду — нова нарада з представників «живих сил», де пп. Церетелі й Авксентьєви, ці присяжні угодовці, подбають налагоджену вчора приховану угоду з кадетами перетворити в явну і цілком певну на радість ворогам робітників і селян.

За останні шість місяців тричі переживала наша країна гостру кризу влади. Щоразу криза кінчалася угодою з буржуазією, причому щоразу робітники й селяни були одурені.

Чому?

Тому, що дрібнобуржуазні партії есерів і меншовиків, втручаючись в боротьбу за владу, щоразу ставали на бік поміщиків і капіталістів, вирішуючи тяжбу на користь кадетів.

Змова Корнілова розкрила всю контрреволюційність кадетів. Три дні кричали оборонці про зраду кадетів, три дні кричали вони про нежиттєвість коаліції, що розпалася при першій же сутичці з контрреволюцією. І що ж? Після всього цього вони не знайшли нічого кращого, як прийняти замасковану коаліцію з тими ж оплюваними кадетами.

Не далі як учора оборонська більшість ЦВК своїм голосуванням вирішила «підтримувати» директорію

з п'ятьох, яка виникла в результаті закулісних угод з кадетами на шкоду основним інтересам робітників і селян.

В цей день, в день загостреної кризи влади, в день посиленої боротьби за владу перед лицем поваленого в прах Корнілова меншовики й есери **ще раз** допомогли поміщикам і капіталістам вдержати владу в своїх руках, **ще раз** допомогли контрреволюційним кадетам одурити робітників і селян.

Такий і тільки такий політичний смисл вчорашнього голосування в ЦВК.

Нехай знають це робітники, нехай знають це селяни і нехай роблять вони з цього відповідні висновки.

Прихована коаліція сьогоднішнього дня нетривка так само, як нетривкі були відкриті коаліції вчорашнього дня: не можна влаштувати тривкої угоди між поміщиком і селянином, капіталістом і робітником. Через це боротьба за владу не тільки не скінчена, але, навпаки,— все більше посилюється і загострюється.

Нехай знають робітники, що в цій боротьбі вони неминуче зазнаватимуть поразки доти, поки есери й меншовики користуються впливом у масах.

Нехай пам'ятають робітники, що для взяття влади треба відірвати маси селян і солдатів від угодовців, есерів та меншовиків, згуртовуючи їх навколо революційного пролетаріату.

Нехай пам'ятають вони це і нехай розкривають очі селянам і солдатам, викриваючи перед ними зрадництво есерів та меншовиків.

Нещадна боротьба з есерівсько-меншовицьким впливом у масах, невтомна робота над згуртуванням селян і солдатів навколо прапора партії пролетаріату — такий урок щойно пережитої кризи.

«Рабочий Путь» № 1,
3 вересня 1917 р.
Передова

СВОЇМ ШЛЯХОМ

Слабість революції 1848 року в Німеччині Маркс пояснював, між іншим, тим, що там не було сильної контрреволюції, яка підстьобувала б революцію і зміцнювала її в огні боротьби.

Ми, росіяни, не маємо права скаржитися щодо цього на долю, бо у нас є контрреволюція і до того ж досить міцна. А останні виступи генеральсько-буржуазної контрреволюції і зустрічна хвиля революційного руху з особливою ясністю показали, що революція росте і міцніє саме в сутичках з контрреволюцією.

У вогні цих сутичок ожили і розгорнулись померлі було Ради й Комітети, розбиті підступами буржуазії в липні—серпні.

На плечах цих організацій піднялася революція до торжества над контрреволюцією.

Тепер, коли корніловщина безладно відступає, а Керенський безцеремонно привласнює чужі лаври, – тепер особливо ясно, що без цих організацій, залізничних, солдатських, матроських, селянських, робітничих, поштово-телеграфних та інших «самочинних»

Комітетів, без їх революційного почину і бойової самодіяльності революція була б зметена.

Тим з більшою повагою слід би ставитися до цих організацій. Тим енергійнішою повинна бути наша робота над зміцненням і розширенням цих організацій. Нехай живуть і розвиваються, нехай міцніють і перемагають «самочинні» Комітети — ось який повинен бути лозунг друзів революції.

Тільки вороги, тільки запеклі вороги російського народу могли б посягнути на цілість цих організацій.

Тимчасом уряд Керенського з перших же днів виступу контрреволюції взяв під підозру «самочинні» Комітети. Не здатний і не охочий боротися з корніловщиною, боячись маси і масового руху більше ніж контрреволюції, він з перших же днів корніловських виступів чинив перешкоди пітерському Комітетові народної боротьби з контрреволюцією. І цей саботаж справи боротьби з корніловщиною він провадив весь час.

Але цього мало. Четвертого вересня уряд Керенського видав спеціальний наказ, де він оголошує революційним Комітетам відкриту війну, ставлячи їх поза законом. Третируючи діяльність цих Комітетів, як «самоуправні дії», він заявляє, що:

«самочинних дій надалі допускати не повинно, і Тимчасовий уряд буде з ними боротися як з діями самоуправними і шкідливими республіці».

Керенський, очевидно, забув, що «директорія» ще не замінена «консулатом», а він не перший консул республіки Російської.

Керенський, очевидно, не знає, що між «директорією» і «консулатом» був державний переворот, який

треба було б учинити раніше, ніж видавати такі накази.

Керенський не знає, що в боротьбі з «самоуправними» Комітетами в тилу і на фронті йому довелося б спертися на Каледіних і Корнілових, і тільки на них, причому про долю цих останніх слід би йому в усякому разі пам'ятати...

Ми переконані, що революційні Комітети дадуть належну відсіч цьому ударові в спину, завданому Керенським.

Ми висловлюємо тверду впевненість, що революційні Комітети **не зійдуть з свого шляху.**

І якщо шляхи «директорії» і революційних Комітетів остаточно розійшлися, тим гірше для «директорії».

Контрреволюційна небезпека ще не минула, — хай живуть революційні Комітети!

«Рабочий Путь» № 3,
6 вересня 1917 р.
Передова

ПРО РОЗРИВ З КАДЕТАМИ

Корніловщина має не тільки негативну сторону. Вона, як і всяке явище в житті, має і свою позитивну сторону. Корніловщина робила замах на саме життя революції. Це безсумнівно. Але, посягаючи на революцію і привівши в рух всі сили суспільства, вона тим самим, з одного боку, підстьобнула революцію, — штовхнула її до більшої активності й організованості, з другого боку—розкрила справжню природу класів і партій, зірвала з них маску, допомогла розглядіти їх справжню фізіономію.

Корніловщині зобов'язані тим, що Ради в тилу і Комітети на фронті, які перестали були існувати, миттю ожили й розгорнули свою діяльність.

Корніловщині зобов'язані тим, що про контрреволюційність кадетів заговорили тепер усі, не виключаючи й тих, хто вчора ще «судорожно» домагався угоди з ними.

Це факт, що «після всього, що трапилося», навіть есери й меншовики не вважають більше допустимим коаліцію з кадетами.

Це факт, що навіть «директорія» з п'ятьох, складена Керенським, повинна була обійтися без офіціальних представників кадетів.

Можна подумати, що розрив з кадетами став заповіддю «демократичних» партій.

В цьому позитивна сторона корніловщини.

Але що значить **порвати** з кадетами?

Припустімо, що есери й меншовики «остаточно» порвали з кадетами, як з членами певної партії. Чи значить це, що вони порвали тим самим з політикою кадетів, як представників імперіалістичної буржуазії?

Ні, не значить.

Припустімо, що на демократичній нараді, яка має відбутися 12 вересня, оборонці утворять нову владу без кадетів, а Керенський підкориться такому рішенню. Чи значить це, що вони порвали тим самим з політикою кадетів, як представників імперіалістичної буржуазії?

Ні, не значить.

Французька імперіалістична республіка дає безліч прикладів того, як представники капіталу, самі не входячи до кабінету міністрів, «пускають» туди дрібнобуржуазних «соціалістів» для того, щоб, сховавшись за кулісами і діючи чужими руками, безборонно грабувати країну. Ми знаємо з історії, як фінансові тузи Франції, висуваючи на чолі міністерства «соціалістів» (Бріан! Вівіані!), а самі стоячи за їхньою спиною, з успіхом проводили політику свого класу.

Цілком можливе існування такого некадетського кабінету міністрів і в Росії, який визнає за потрібне проводити кадетську політику, як єдино можливу.

внаслідок, скажімо, тиснення союзного капіталу, данницею якого стає Росія, або внаслідок інших обставин.

Нема чого й казати, що на гірший кінець кадети нічого не матимуть проти такого кабінету міністрів, бо чи не все одно, кінець кінцем, хто проводить кадетську політику: аби тільки вона проводилась!

Очевидно, центр ваги питання не в особовому складі уряду, а в його політиці.

Отже, хто хоче дійсно, а не про людське око тільки, порвати з кадетами, той повинен, насамперед, порвати з політикою кадетів.

Але порвати з політикою кадетів — це значить порвати з поміщиками і передати їх землю селянським Комітетам, не спиняючись перед тим, що такий захід завдасть тяжкого удару деяким всесильним банкам.

Порвати з політикою кадетів—це значить порвати з капіталістами і поставити робітничий контроль над виробництвом і розподілом, не спиняючись перед тим, що для цього доведеться посягнути на зиски капіталістів.

Порвати з політикою кадетів — це значить порвати з грабіжницькою війною і таємними договорами, не спиняючись перед тим, що такий захід завдасть тяжкого удару імперіалістичним клікам союзників.

Чи можуть піти меншовики й есери на такий розрив з кадетами?

Ні, не можуть. Бо вони перестали б тоді бути оборонцями, тобто прихильниками війни на фронті і класового миру в тилу.

До чого ж зводиться в такому разі безупинний галас меншовиків та есерів про розрив з кадетами?

— До словесного розриву з кадетами, і — тільки!

Річ у тому, що після провалу корніловської змови, після викриття контрреволюційної природи партії Мілюкова, відкрита угода з цією партією стала дуже непопулярною серед робітників і солдатів: досить меншовикам і есерам піти на таку угоду, і вони вмить розгублять останні рештки колишньої армії. Тому замість відкритої угоди їм доводиться йти на угоду замасковану. Звідси галас про розрив з кадетами, що прикриває закулісну угоду з кадетами. Про людське око — геть кадетів! На ділі — союз з кадетами! Про людське око — уряд без кадетів! На ділі — уряд для кадетів, вітчизняних і союзних, які диктують свою волю «власть імущим».

Але з цього виходить, що Росія вступила в ту смугу політичного розвитку, коли відкрита угода з імперіалістичною буржуазією стає рискованою. Ми переживаємо період соціал-оборонських, некадетських своїм складом, урядів, покликаних проте творити волю імперіалістичної буржуазії

«Директорія», що з'явилася цими днями, є перша спроба створити такий уряд.

Треба думати, що призначена на 12 вересня нарада, якщо вона не скінчиться фарсом, спробує створити такий же, мабуть, «лівіший» уряд.

Обов'язок передових робітників — зірвати маску з таких некадетських урядів і показати масам їх справжню кадетську суть.

«Рабочий Путь» № 3,
6 вересня 1917 р
Підпис: К. Ст.

ДРУГА ХВИЛЯ

Перша хвиля російської революції почалась під прапором боротьби з царизмом. Основними силами революції виступали тоді робітники й солдати. Але вони не були єдиними силами. Поряд з ними «виступали» ще ліберальні буржуа (кадети) і англо-французькі капіталісти, з яких перші відійшли від царизму через його нездатність прокласти шлях до Константинополя, а другі зрадили царизм через його прагнення до сепаратного миру з Німеччиною.

Таким чином склалась певна прихована коаліція, під натиском якої царизм мусив зійти зі сцени. Причому на другий же день після падіння царизму ця прихована коаліція стала відкритою, набравши форми певного договору між Тимчасовим урядом і Петроградською Радою, між кадетами і «революційною демократією».

Але сили ці ставили собі зовсім різні цілі. В той час, як кадети й англо-французькі капіталісти хотіли проробити лише малу революцію для того, щоб використати революційне піднесення мас в цілях

великої імперіалістичної війни,— робітники й солдати добивалися, навпаки, корінної ломки старого режиму і повної перемоги великої революції, з тим щоб, розбивши поміщиків і приборкавши імперіалістичну буржуазію, добитися закінчення війни, забезпечити справедливий мир.

Ця корінна суперечність лягла в основу дальшого розвитку революції. Вона ж наперед визначила нетривкість коаліції з кадетами.

Виявом цієї суперечності є всі так звані кризи влади, аж до останньої, серпневої.

І якщо в ході цих криз успіх щоразу випадає імперіалістичній буржуазії, якщо після кожного «закінчення» кризи робітники й солдати були обмануті, а коаліція в тій або іншій формі — все-таки зберігалася, то це пояснюється не тільки високою організованістю і фінансовою міццю імперіалістичної буржуазії, але й тим, що хиткі верхи дрібної буржуазії та їхні партії есерів і меншовиків, які поки що ведуть за собою широкі маси дрібної буржуазії нашої взагалі дрібнобуржуазної країни, щоразу ставали «по той бік барикади», вирішуючи боротьбу за владу на користь кадетам.

Найбільшої сили досягла коаліція з кадетами в липневі дні, коли члени коаліції виступили єдиним бойовим фронтом, обернувши свою зброю проти «більшовицьких» робітників і солдатів.

Московська нарада була в цьому відношенні лише відгомоном липневих днів, причому недопущення більшовиків на нараду мало стати запорукою, необхідною для скріплення «чесної коаліції» з «живими силами» країни, бо **ізоляція** більшовиків

розглядалася як необхідна умова міцності **коаліції** з кадетами.

Так стояла справа до корніловського повстання.

З виступом Корнілова картина міняється.

Вже на Московській нараді стало ясно, що союз з кадетами загрожує перетворитися в союз з Корніловими й Каледіними проти... не більшовиків тільки, але й усієї російської революції, проти самого існування завоювань революції. Бойкот Московської наради і страйк-протест московських робітників, зірвавши маску з контрреволюційного збориша і розладнавши плани змовників, стали тоді не тільки попередженням в цьому розумінні, але закликом — бути напоготові. Відомо, що заклик не лишився гласом волаючого в пустині: цілий ряд міст відгукнувся тоді ж страйком-протестом...

Це було грізною ознакою.

Корніловське повстання лише відкрило клапан для нагромадженого революційного обурення, воно тільки розв'язало зв'язану було революцію, підстьобнувши і штовхнувши її вперед.

І тут, в огні сутичок з контрреволюційними силами, де слова й обіцянки перевіряються на живому ділі прямої боротьби, — тут показали себе справжні друзі і вороги революції, справжні союзники і зрадники робітників, селян, солдатів.

Тимчасовий уряд, так старанно зшитий з різнорідних матеріалів, при першому ж подуві корніловського повстання розповзається по швах.

«Сумно», але факт: коаліція виглядає силою, коли треба базікати про «рятування революції», — коаліція виявляється порожнім місцем, коли треба

дійсно врятувати революцію від смертельної небезпеки.

Кадети виходять з уряду, відкрито солідаризуючись з корніловцями. Всі імперіалісти всіх кольорів і ступенів, банкіри й фабриканти, заводчики й спекулянти, поміщики й генерали, розбійники пера з «Нового Времени» й полохливі провокатори з «Биржёвки», — всі вони на чолі з партією кадетів і в союзі з англо-французькими імперіалістичними кліками опиняються в одному таборі з контрреволюціонерами, — проти революції та її завоювань.

Стає ясним, що союз з кадетами є союз з поміщиками проти селян, з капіталістами проти робітників, з генералами проти солдатів.

Стає ясним, що хто вступає в угоду з Мілюковим, той тим самим вступає в угоду з Корніловим, той мусить виступити проти революції, бо Мілюков і Корнілов — «едині суть».

Неясна свідомість цієї істини і стає за основу нового масового революційного руху, основу другої хвилі російської революції.

І якщо перша хвиля **закінчується** тріумфом коаліції з кадетами (Московська нарада!), то друга **починається** крахом цієї коаліції, відкритою війною проти кадетів.

В боротьбі з генеральсько-кадетською контрреволюцією оживають і міцніють померлі було Ради й Комітети в тилу і на фронті.

В боротьбі з генеральсько-кадетською контрреволюцією виникають нові революційні Комітети робітників і солдатів, матросів і селян, залізничників і поштово-телеграфних службовців.

В огні цієї боротьби формуються нові органи влади на місцях, у Москві і на Кавказі, в Пітері і на Уралі, в Одесі і Харкові.

Справа тут не в нових резолюціях есерів та меншовиків, які безперечно *полівіли* за ці дні, що само по собі має, звичайно, немале значення.

Справа також не в «перемозі більшовизму», привидом якого шантажує буржуазна преса переляканих філістерів із «Дня» та «Воли Народа».

Справа в тому, що **в боротьбі** з кадетами і **всупереч** їм виростає нова влада, яка у відкритій сутичці перемогла загони контрреволюції.

Справа в тому, що ця влада, переходячи від оборони до нападу, неминуче зачіпає насущні інтереси поміщиків і капіталістів, згуртовуючи тим самим навколо себе широкі маси робітників і селян.

Справа в тому, що, діючи таким чином, ця «невизнана» влада змушена силою речей поставити питання про свою «легалізацію», причому «офіціальна» влада, що виказала свою явну спорідненість з контрреволюційними змовниками, опиняється без твердого грунту під ногами.

Справа в тому, нарешті, що перед лицем нової хвилі революції, яка нестримно охоплює нові міста й області, уряд Керенського, який ще вчора боявся рішучої боротьби з корніловською контрреволюцією, сьогодні вже об'єднується з Корніловим і корніловцями в тилу і на фронті, «наказуючи» в той же час розпустити вогнища революції, «самочинні» Комітети робітників, солдатів і селян.

І чим більше порозумівається Керенський з Корніловими і Калєдіними, тим ширшою стає розколина між

народом і урядом, тим імовірніший розрив між Радами і Тимчасовим урядом.

В цих фактах, а не в резолюціях окремих партій,— смертний вирок старим угодовським лозунгам.

Ми далекі від того, щоб переоцінювати міру розриву з кадетами. Ми знаємо, що розрив цей поки що лише формальний. Але й такий розрив, як початок,— величезний крок вперед. Решту, треба думати, дороблять самі кадети. Вони вже бойкотують Демократичну нараду. Представники торгівлі й промисловості, яких хотіли «заманити в свої сіті» хитрі стратеги Центрального виконавчого комітету, пішли по стопах кадетів. Треба думати, що вони підуть далі, продовжуючи закривати заводи й фабрики, відмовляючи в кредиті органам «демократії», навмисне загострюючи розруху й голод. Причому «демократія», борючись з розрухою й голодом, неминуче втягуватиметься в рішучу боротьбу з буржуазією, поглиблюючи свій розрив з кадетами...

В цій перспективі і в такому зв'язку скликана на 12 вересня Демократична нарада набуває особливо симптоматичного значення. Чим скінчиться нарада, чи «візьме» вона владу, чи «поступиться» Керенський,— все це питання, відповідати на які нема поки що можливості. Можливо, що ініціатори наради подбають знайти яку-небудь хитру формулу «угоди». Але справа не в цьому, звичайно. Корінні питання революції, особливо ж питання про владу, вирішуються не на нарадах. Але одно безсумнівно, - це те, що нарада підіб'є підсумок подіям останніх днів, вона дасть підрахунок сил, вона розкриє різницю між

першою, минулою, і другою, назріваючою, хвилею російської революції.

І ми довідаємось, що:

Там, при першій хвилі,— боротьба з царизмом і його рештками. Тут, при другій хвилі,— боротьба з поміщиками й капіталістами.

Там — союз з кадетами. Тут — розрив з ними.

Там — ізоляція більшовиків. Тут — ізоляція кадетів.

Там — союз з англо-французьким капіталом і війна. Тут — назріваючий розрив з ним і мир, мир справедливий і загальний.

Таким, і тільки таким, шляхом піде друга хвиля революції, хоч би там що вирішувала Демократична нарада.

«Рабочий Путь» № 6,
9 вересня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ІНОЗЕМЦІ І ЗМОВА КОРНІЛОВА

У зв'язку з змовою Корнілова помічається останнім часом масовий виїзд іноземців з Росії. Наймanці з буржуазної преси намагаються зв'язати це явище з «чутками про мир» або навіть з «торжеством більшовизму» в Пітері й Москві. Але це — галаслива і недалека витівка жовтих, що має приховати від читача справжню причину виїзду. Справжня причина виїзду — безумовна причетність деяких іноземців до змови Корнілова, причому ці хоробрі панове намагаються тепер розсудливо ухилитися від відповідальності.

Відомо, що прислуга броневих машин, які супроводили в Пітер «дику дивізію», складалася з іноземців.

Відомо, що деякі представники посольств у Ставці не тільки знали про змову Корнілова, але й допомагали Корнілову підготувати її.

Відомо, що агент «Times» та імперіалістичної кліки в Лондоні авантюрист Аладьїн, який приїхав з Англії прямо на Московську нараду, а потім «вирушив» у Ставку, — був душею і першою скрипкою корніловського повстання.

Відомо, що один визначний представник найвизначнішого посольства в Росії ще в червні цілком певно зв'язав себе з контрреволюційними підступами Каледіних та інших, підкріплюючи свої зв'язки з ними чималими субсидіями з каси своїх патронів.

Відомо, що «Times» і «Temps»[79] не приховували свого невдоволення з приводу провалу корніловського повстання, лаючи і ганьблячи революційні Комітети й Ради.

Відомо, що комісари Тимчасового уряду на фронті змушені були зробити цілком певне попередження деяким іноземцям, які поводяться в Росії, як європейці в Центральній Африці.

Відомо, що в зв'язку з такими «заходами» і почався, власне, масовий виїзд іноземців, причому російські власті, не бажаючи випускати з рук цінних «свідків», змушені були вжити заходів проти такого виїзду, а Б'юкенен (сам Б'юкенен!), боячись, очевидно, викриттів, у свою чергу вжив «заходів», запропонувавши членам британської колонії виїхати з Росії. Тепер Б'юкенен «категорично спростовує» ці «чутки» про те, що великобританський посол запропонував усім членам британської колонії в Петрограді виїхати з Росії (див. «Речь»). Але, по-перше, це дивне «спростування» лише підтверджує «чутки». По-друге, кому потрібні тепер брехливі «спростування», коли деякі іноземці (не «всі», а деякі!) вже виїхали — втекли?

Все це, повторюємо, відоме і пережоване.

Про все це волає навіть «каміння безсловесне».

І якщо, після всього цього, якісь «кола уряду» і, особливо, буржуазна преса намагаються зам'яти

питання, звертаючи «вину» на більшовиків, то це вірна ознака того, що і ці «кола», і ця преса цілком поділяють «в душі своїй» контрреволюційні задуми «деяких іноземців».

Послухайте орган «соціалістичної думки», газету «День».

«З приводу масового виїзду іноземців — французів та англійців — з Росії в колах Тимчасового уряду з жалем відзначають: нема нічого дивного, що при тому неврівноваженому становищі, в якому ми перебуваємо, іноземці вважають за краще не наражати себе на неприємності. Адже, на жаль, не без підстави говорять, що в разі повного торжества більшовиків представники іноземних держав візнають за краще залишити Росію» («День», 10 вересня).

Так пише орган заляканих привидом більшовизму філістерів.

Так «відзначають», та ще «з жалем» якісь нікому не відомі «кола» Тимчасового уряду.

Сумніви неможливі: жовті всіх країн об'єднуються, влаштовуючи змову проти російської революції, борзописці з банківських органів намагаються прикрити цю «роботу» галасом брехливих фраз про «більшовицьку небезпеку»; а нікому незнані «кола» уряду, виконуючи волю англо-французьких імперіалістів, по-фарисейському кивають на більшовиків, невміло прикриваючи тікаючих злочинців брехливими сентенціями про «неврівноважене становище» в Росії.

Картина...

«Рабочий Путь» № 8,
12 вересня 1917 р.
Підпис: К.

ДО ДЕМОКРАТИЧНОЇ НАРАДИ

Сьогодні відкривається Демократична нарада.

Не будемо говорити про те, чому скликали саме нараду, а не з'їзд Рад. Немає сумніву, що обраний з'їздом ЦВК, який апелював у важку історичну хвилину не до з'їзду Рад, а до наради з участю буржуазних елементів, — допустив не тільки грубе формальне порушення, але й недозволенну підміну волі революційних класів волею класів антиреволюційних. Очевидно у вождів ЦВК була «ідея» протягти що б то не стало цензові елементи...

Не будемо говорити також про те, що цілий ряд робітничих і солдатських Рад, які у відкритій сутичці перемогли загони контрреволюції, позбавлено права голосу на нараді, що має вирішити питання про владу, в той час як цензові елементи, які прямо і посередньо підтримували контрреволюцію, дістали це право. В історії революцій буржуазія взагалі охоче допускала, щоб робітники й селяни билися одні, на свій страх і риск, але вона завжди боролася з тим, щоб робітники й селяни, перемігши, скористалися плодами своєї перемоги і самі стали при владі.

Ми не думали, що ЦВК остаточно знеславить себе, ставши в цьому відношенні на шлях буржуазії...

Цілком зрозуміло, що цілий ряд робітничих і солдатських організацій на місцях, в тилу і на фронті, в центральному районі Росії і Харкові, в Донецькому басейні і Сибіру, в Самарі і Двінську — гаряче протестували проти цього кричущого порушення прав революції.

Але, повторюю, не будемо про це говорити. Перейдемо до головного питання.

Нараду скликано для того, щоб намітити умови, необхідні для «організації революційної влади».

Отже, як організувати владу?

Немає сумніву, що організувати можна те, що маєш, — не можна організувати владу, якою володіють інші. Нарада, що береться організувати владу, якої у неї нема, яка зосереджена в руках Керенського, яка раз уже була спрямована Керенським проти «Рад і більшовиків» у Пітері, — ця нарада може потрапити в найдурніше становище при першій же спробі перейти від слів до діла.

Бо одно з двох

Або нарада справді «візьме» владу, незважаючи ні на що, — і тоді можна і треба говорити про організацію завойованої нею революційної влади.

Або нарада влади не «візьме», на розрив з Керенським не піде, — і тоді розмови про організацію влади неминуче повинні виродитися в пусту балаканину.

Але припустимо — припустимо на хвилину, — що владу взято яким-небудь чудом і її лишається тільки організувати. Постає питання, як її організувати? На яких засадах її побудувати?

— На засадах коаліції з буржуазією! — хором відповідають Авксентьеви та Церетелі.

— Без *коаліції з буржуазією нема порятунку!* — голосять «День», «Воля Народа» та інші підголоски імперіалістичної буржуазії.

Але ми маємо за собою шість місяців коаліції з буржуазією. Що дала нам ця коаліція, крім загострення розрухи і тяжкого голоду, крім відтягнення війни і господарського розвалу, крім чотирьох криз влади і корніловського повстання, крім виснаження країни і фінансової кабали перед Заходом?

Хіба цього мало для пп. угодовців?

Говорять про силу і могутність коаліції, про «розширення бази» революції та ін. Але чому коаліція з буржуазією, коаліція з кадетами розлетілася прахом при першому ж подуві корніловського повстання? Хіба кадети не дезертирували з уряду? Де «сила» коаліції і де тут «розширення бази» революції?

Чи зрозуміють коли-небудь пп. угодовці, що «врятувати революцію» в союзі з дезертирами не можна?

Хто відстояв революцію та її завоювання в дні повстання Корнілова?

Може «ліберальна буржуазія»? Але вона в ці дні була в одному таборі з корніловцями проти революції та її Комітетів. Мілюков і Маклаков тепер одверто говорять про це.

Може «торговельно-промислові класи»? Але вони в ці дні також були в одному таборі з Корніловим. «Громадські діячі» при колишній Ставці Корнілова, Гучков, Рябушинський і компанія, тепер одверто говорять про це.

Чи зрозуміють коли-небудь пп. угодовці, що коаліція з буржуазією є союз з Корніловими і Лукомськими?

Говорять про загострення промислової розрухи, причому з фактами в руках викриваються капіталісти-локаутники в умисному скороченні виробництва... Говорять про брак сировини, причому з фактами в руках викриваються купці-спекулянти на затаюванні бавовни, вугілля та ін. ... Говорять про голод у містах, причому спекулюючі банки з фактами в руках обвинувачуються в штучній затримці підвозу хліба... Чи зрозуміють коли-небудь пп. угодовці, що коаліція з буржуазією, коаліція з цензовими елементами є союз з шахраями та спекулянтами, союз з мародерами та локаутниками?

І чи не ясно само собою, що тільки в боротьбі з поміщиками й капіталістами, тільки в боротьбі з імперіалістами усіх мастей, тільки борючись і перемагаючи їх,— можна буде врятувати країну від голоду й розрухи, від господарського виснаження й фінансового краху, від розвалу й здичавіння?

І якщо Ради й Комітети виявились головними оплотами революції, якщо Ради й Комітети перемогли повсталу контрреволюцію,— чи не ясно з цього, що вони, і тільки вони, повинні бути тепер основними носіями революційної влади в країні?

Ви питаєте: як організувати революційну владу?

Та вона вже організується поза нарадою і, можливо, всупереч нараді, в ході боротьби з контрреволюцією, на грунті фактичного розриву з буржуазією, в боротьбі з цією буржуазією,— з революційних робітників, селян, солдатів.

Елементи цієї влади—революційні Комітети й Ради в тилу і на фронті.

Зародок цієї влади — те ліве крило, яке, мабуть, буде утворене на нараді.

Нараді доведеться оформити й закінчити цей процес виростання революційної влади, або здатися Керенському на ласку і зійти зі сцени.

ЦВК уже спробував учора стати на революційний шлях, відкинувши коаліцію з кадетами.

Але кадети — єдина серйозна буржуазна партія. Чи зрозуміють пп. угодовці, що більше ні з ким з буржуазних кіл влаштовувати коаліцію?

Чи вистачить у них сміливості зробити вибір?

Поживемо — побачимо.

«Рабочий Путь» № 10,
14 вересня 1917 р.
Передова

ДВІ ЛІНІЇ

Основне питання революції є питання про владу. Характер революції, хід і результат її, цілком визначається тим, в чиїх руках влада, який клас стоїть при владі. Так звана криза влади є не що інше, як зовнішній вияв боротьби класів за владу. Революційна епоха тим, власне, і знаменна, що боротьба за владу набирає тут найбільш гострого і оголеного характеру. Звідси «хронічна» криза влади у нас, загострювана до того ж війною, розрухою, голодом. Звідси той «разючий» факт, що ні одна «нарада», ні один «з'їзд» не обходиться в наші дні без питання про владу.

Не могла обійтись без цього питання і Демократична нарада, що засідає в Александрінському театрі.

Дві лінії намітилися в питанні про владу на цій нараді.

Перша лінія—це лінія відкритої коаліції з партією кадетів. Її проповідують оборонці з меншовиків та есерів. Її захищав на нараді присяжний угодовець Церетелі.

Друга лінія—це лінія корінного розриву з партією кадетів. Її проповідують наша партія та інтернаціо-

налісти з есерів і меншовиків. Її захищав на нараді Каменєв.

Перша лінія веде до утвердження влади імперіалістичної буржуазії над народом. Бо досвід коаліційного уряду показав, що коаліція з кадетами є панування поміщика над селянином, якому не дають землі, панування капіталіста над робітником, якого прирікають на безробіття, панування меншості над більшістю, яку віддають на поталу війні і руїні, голоду і розоренню.

Друга лінія веде до утвердження влади народу над поміщиками й капіталістами. Бо порвати з партією кадетів — це саме й означає забезпечити землю селянам, контроль — робітникам, справедливий мир — трудящій більшості.

Перша лінія виражає довір'я існуючому урядові, лишаючи в його руках всю повноту влади.

Друга — виражає йому недовір'я, обстоюючи перехід влади в руки прямих представників робітничих, селянських і солдатських Рад.

Є люди, які мріють про примирення цих двох непримиренних ліній. Такий, наприклад, Чернов, що виступив на нараді проти кадетів, але за коаліцію з капіталістами, якщо (!) капіталісти відмовляться (!) від своїх інтересів. Внутрішня фальш черновської «позиції» ясна сама собою, але справа тут не в суперечливості позиції, а в тому, що вона контрабандою протягає церетелівський мотлох про коаліцію з партією кадетів.

Бо вона відкриває шлях Керенському, «виходячи з платформи наради», «поповнювати» уряд різними Буришкіними й Кішкіними, які готові підписати

всяку платформу для того, щоб не проводити її в життя.

Бо вона, ця сама фальшива «позиція» полегшує Керенському боротьбу з Радами й Комітетами, даючи йому в руки зброю у вигляді дорадчого «передпарламенту».

«Лінія» Чернова є та сама лінія Церетелі, але «хитро» замаскована для того, щоб уловити в сіті «коаліції» декого з простаків.

Є підстава гадати, що нарада піде по стопах Чернова.

Але нарада не є остання інстанція.

Окреслені вище дві лінії виражають лише те, що є в житті. А в житті ми маємо не одну, а дві влади: владу офіціальну, — Директорію, і владу неофіціальну,— Ради й Комітети.

Боротьба між цими двома владами, поки що глуха й неусвідомлена,— от характерна риса моменту.

Нарада, як видно, має стати тією зайвою гирею, яка вирішує питання про владу на користь директорії.

Але нехай знають пп. приховані і явні угодовці, що хто виступає за директорію, той утверджує владу буржуазії, той неминуче вступає в конфлікт з робітничими й солдатськими масами, той мусить виступити проти Рад і Комітетів.

Пп. угодовці не можуть не знати, що останнє слово належить революційним Комітетам і Радам.

«Рабочий Путь» № 12,
16 вересня 1917 р.
Передова

ВСЯ ВЛАДА РАДАМ!

Революція йде. Обстріляна в липневі дні і «похована» на Московській нараді, вона знов підводить голову, ламаючи старі перепони, творячи нову владу. Першу лінію окопів контрреволюції взято. Слідом за Корніловим відступає Каледін. В огні боротьби оживають померлі було Ради. Вони знов стають до керма, ведучи революційні маси.

Вся влада Радам! — такий лозунг нового руху.

На боротьбу з новим рухом виступає уряд Керенського. Уже в перші дні корніловського повстання пригрозив він розпуском революційних Комітетів, третируючи боротьбу з корніловщиною як «самоуправство». Відтоді боротьба з Комітетами все посилювалась, переходячи останнім часом у відкриту війну.

Сімферопольська Рада арештовує співучасника корніловської змови, відомого Рябушинського. А уряд Керенського, у відповідь на це, робить розпорядження про «вжиття заходів до звільнення Рябушинського і про притягнення осіб, що його незаконно арештували, до відповідальності» («Речь»).

В Ташкенті вся влада переходить в руки Ради, причому старі власті усуваються. А уряд Керенського, у відповідь на це, «вживає ряд заходів, які тримаються поки що в секреті, але які мають цілком витверезити зарозумілих діячів Ташкентської Ради робітничих і солдатських депутатів» («Русские Ведомости»).

Ради вимагають суворого і всебічного розслідування справи Корнілова та його сподвижників. А уряд Керенського, у відповідь на це, «звужує слідство незначним колом осіб, не використовуючи деяких дуже важливих джерел, які дали б можливість кваліфікувати злочин Корнілова, як зраду батьківщини, а не тільки як заколот» (доповідь Шубнікова, «Новая Жизнь»).

Ради вимагають розриву з буржуазією і в першу чергу з кадетами. А уряд Керенського, у відповідь на це, провадить переговори з Кішкіними й Коноваловими, запрошуючи їх в уряд, проголошуючи «незалежність» уряду від Рад.

Вся влада імперіалістичній буржуазії! — такий лозунг уряду Керенського.

Сумніви неможливі. Перед нами дві влади: влада Керенського та його уряду, і влада Рад і Комітетів.

Боротьба між цими двома владами — ось характерна риса нинішнього моменту.

Або влада уряду Керенського, — і тоді панування поміщиків і капіталістів, війна і розруха.

Або влада Рад, — і тоді панування робітників і селян, мир і ліквідація розрухи.

Так і тільки так ставить питання саме життя.

При кожній кризі влади ставилося це питання революцією. Щоразу ухилялися пп. угодовці від

прямої відповіді і, ухиляючись, віддавали владу ворогам. Скликаючи нараду, замість з'їзду Рад, угодовці хотіли ще раз ухилитися, відступаючи владу буржуазії. Але вони помилилися в розрахунку. Настав час, коли більше ухилятися не можна.

На пряме питання, поставлене життям, потрібна ясна і виразна відповідь.

За Ради чи проти них!

Нехай вибирають пп. угодовці.

«Рабочий Путь» № 13,
17 вересня 1917 р.
Передова

ПРО РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ФРОНТ

Більшовиками незадоволені есери з «Дела Народа». Більшовиків лають, більшовиків ганять, більшовикам, нарешті, погрожують. За віщо? За «нестримну демагогію», за «фракційне сектантство», за «розкольництво», за брак «революційної дисципліни». Коротше: за те, що більшовики проти єдності з есерами з «Дела Народа».

Єдність з есерами з «Дела Народа»... Але міркуйте самі, чи можлива тепер така єдність.

В той час, як Демократична нарада в Пітері спливає пустопорожніми балачками, а ініціатори наради спішно опрацьовують формули «рятування» революції, тоді як уряд Керенського, заохочуваний Б'юкененом—Мілюковим, іде далі «своїм» шляхом,— в Росії відбувається вирішальний процес виростання нової влади, дійсно народної, дійсно революційної, яка провадить одчайдушну боротьбу за існування. З одного боку — Ради, що стоять на чолі революції, на чолі боротьби з контрреволюцією, яка ще не розбита, яка тільки відступила, розсудливо сховавшись

за спиною уряду. З другого боку — уряд Керенського, який покриває контрреволюціонерів, який змовляється з корніловцями (кадети!), який оголосив війну Радам, намагаючись їх розбити, щоб самому не бути розбитим.

Хто переможе в цій боротьбі — в цьому тепер вся суть.

Або влада Рад і тоді — перемога революції і справедливий мир.

Або влада уряду Керенського і тоді — перемога контрреволюції і «війна до повного»... виснаження Росії.

Нарада, не вирішуючи питання, лише відображає цю боротьбу і відображає, звичайно, з великим запізненням.

Тому основне тепер не в опрацюванні загальної формули «рятування» революції, — а в прямій підтримці Рад в їхній боротьбі з урядом Керенського.

Ви хочете єдиного революційного фронту? Підтримайте Ради, розірвіть з урядом Керенського, і єдність прийде сама собою. Єдність фронту складається не в результаті дебатів, а в ході боротьби.

Ради вимагають усунення кадетських комісарів. А уряд Керенського накидáє їм невгодних комісарів, погрожуючи силою...

За кого ви стоїте, громадяни з «Дела Народа», за Ради чи за комісарів Керенського?

В Ташкенті Рада, що складається у своїй більшості з есерів, взяла владу в свої руки, усунувши старих чиновників. А уряд Керенського посилає туди

каральну експедицію, вимагаючи відновлення старої влади, «покарання» Ради та ін. ...

За кого ви стоїте, громадяни з «Дела Народа», за Ташкентську Раду чи за каральну експедицію Керенського?

— Відповіді нема. Бо ми не знаємо жодного протесту, жодного акту боротьби з боку прихильників «Дела Народа» проти цих контрреволюційних вправ п. Керенського.

Неймовірно, але факт. Сидячи в директорії, пітерський есер Керенський, озброївшись «кулеметами», виступає походом проти есерів, що сидять в Ташкентській Раді, а центральний орган партії есерів «Дело Народа» глибокодумно мовчить, наче це його не стосується! Есер Керенський збирається різатися з есерами з Ташкента, а «Дело Народа», друкуючи погромний «наказ» Керенського, вважає за можливе обминути його мовчанням, додержуючи, очевидно, «нейтралітету»!

Але що це за партія, члени якої доходять до взаємної різні при явному потуранні з боку її центрального органу?

Нам говорять про єдність революційного фронту. Але єдність з ким?

З партією есерів, у якої немає власної думки, бо вона мовчить?

З групою Керенського, яка збирається громити Ради?

Чи з групою ташкентських есерів, які творять нову владу в ім'я революції та її завоювань?

Ми готові підтримати Ташкентську Раду, ми будемо боротися в одних лавах з революційними есерами, з ними у нас буде єдиний фронт.

Але чи зрозуміють коли-небудь громадяни з «Дела Народа», що не можна одночасно підтримувати і ташкентців і Керенського, бо хто підтримує ташкентців, той пориває з Керенським?

Чи зрозуміють вони коли-небудь, що, не пориваючи з урядом Керенського і додержуючи «нейтралітету», вони тим самим зраджують справу своїх ташкентських товаришів?

Чи зрозуміють вони коли-небудь, що раніше, ніж вимагати єдності фронту з більшовиками, треба спочатку у себе дома, у своїй же партії, встановити цю єдність, рішуче порвавши **або** з Керенським, **або** з лівими есерами?

Ви хочете єдності фронту з більшовиками? Порвіть з урядом Керенського, підтримайте Ради в їх боротьбі за владу — і єдність буде.

Чому склалася єдність так легко і просто в дні корніловського повстання?

Тому, що вона виникла тоді не в результаті нескінченних дебатів, а в ході прямої боротьби з контрреволюцією.

Контрреволюція ще не розбита. Вона тільки відступила, сховавшись за спиною уряду Керенського. Революція повинна взяти і цю, другу, лінію окопів контрреволюції, якщо вона хоче перемогти. Успішна боротьба Рад за владу — це якраз і є завершення цієї перемоги. Хто не хоче потрапити «по той бік барикади», хто не хоче потрапити під обстріл Рад, хто хоче перемоги революції, той повинен порвати з урядом Керенського, той повинен підтримати боротьбу Рад.

Ви хочете єдності революційного фронту?

Підтримайте Ради проти директорії, підтримайте боротьбу з контрреволюцією рішуче і до кінця,— і тоді єдність складеться сама собою, просто і природно, як це було в дні корніловського повстання.

З Радами чи проти них? — вибирайте, громадяни з «Дела Народа»!

«Рабочий Путь» № 14.
19 вересня 1917 р.
Передова

КУЮТЬ КАЙДАНИ

Угодовська машина запрацювала. Зимовий палац, цей політичний дім побачень, повний гостей. Кого тільки тут нема? Московські корніловці і пітерські савінковці, корніловський «міністр» Набоков і герой роззброєння Церетелі, запеклий ворог Рад Кішкін і знаменитий локаутник Коновалов, представники партії політичних дезертирів (кадети!) і кооператорські зубри з породи Беркенгейма, представники партії каральних експедицій (есери!) і праві земці на зразок Душечкіна, політичні зводники з директорії і відомі багатії з «громадських діячів»,— ось вони, високоповажні гості.

З одного боку — кадети й промисловці.

З другого боку — оборонці й кооператори.

Там промисловці, як опора, і армія кадетів.

Тут кооператори, як опора, і армія оборонців, бо після того, як оборонці розгубили Ради, вони мусили перейти на старі позиції, до кооператорів.

— «Відсічіть від себе більшовиків», і тоді «у буржуазії і демократії буде спільний фронт»,— говорить оборонцям Кішкін.

— Раді старатися,— відповідає Авксентьєв,— але дайте спочатку встановити «державну точку зору».

— «Буржуазії слід зважати на зростання більшовизму і турбуватися про створення коаліційної влади не менше, ніж демократії»,— підказує Авксентьєву Беркенгейм.

— Раді старатися,— відповідає Авксентьєв.

Ви чуєте: коаліційна влада потрібна, виявляється, для боротьби з більшовизмом, тобто з Радами, тобто з робітниками й солдатами.

— Передпарламент повинен бути «дорадчим органом», а влада — «незалежною» від нього,— говорить Набоков.

— Рад старатися,— відповідає Церетелі, бо він згодний на те, «щоб Тимчасовий уряд не носив формальної... відповідальності перед передпарламентом» («Речь»).

— Не передпарламент створює владу, а, навпаки, влада створює передпарламент, «оголошуючи його склад, компетенцію і регламент»,— говорить декларація кадетів.

— Згоден,— відповідає Церетелі,— «влада повинна санкціонувати цю установу» («Новая Жизнь») і визначити «форми її конструкції» («Речь»).

А чесний маклер з Зимового палацу, п. Керенський, авторитетно вирікає:

1) «Організація влади і поповнення складу належить нині тільки Тимчасовому урядові».

2) «Нарада ця (передпарламент) не може мати функцій і прав парламенту».

3) «Тимчасовий уряд перед цією нарадою не може нести відповідальності» («Речь»).

Словом, Керенський «цілком згодний» з кадетами, а оборонці раді старатися, — чого ж іще?

Недаремно Прокопович, покидаючи Зимовий палац, заявив: «можна вважати, що угоди досягнено».

Правда, нарада ще вчора висловилась проти коаліції з кадетами, але яке до цього діло присяжним угодовцям? Якщо вони зважилися підробити волю революційної демократії, скликавши замість з'їзду Рад нараду, — чому їм не підробити волю і самої наради? Важкий тільки перший крок.

Правда, нарада ще вчора ухвалила рішення про те, що передпарламент «створює» владу, а остання «відповідальна» перед ним, але яке до цього діло присяжним угодовцям: була б жива і здорова коаліція, а рішення наради... яка їм ціна, якщо вони підкопуються під коаліцію?

Бідна «Демократична нарада»!

Бідні наївно-довірливі делегати!

Чи могли вони чекати від своїх вождів прямої зради?

Наша партія мала рацію, заявляючи, що дрібнобуржуазні есери й меншовики, які черпають силу не в революційному русі мас, а в угодовських комбінаціях буржуазних політиканів, нездатні на самостійну політику.

Наша партія мала рацію, кажучи, що політика угод веде до зради інтересів революції.

Тепер усі бачать, що політичні банкроти оборонства власноручно кують кайдани народам Росії на радість ворогам революції.

Недаремно кадети почувають себе задоволеними, потираючи руки й віщуючи перемогу.

Недаремно тиняються пп. угодовці з винуватим виглядом, «наче побиті собаки».

Недаремно чути переможні ноти в заявах Керенського.

Так, вони торжествують.

Але не тривка їх «перемога» і скороминуще їх торжество, бо вони будують свої плани без хазяїна, без народу.

Бо близько час, коли обмануті робітники й солдати скажуть, нарешті, своє поважне слово, обернувши на тріски картковий домик їхньої міщурної «перемоги».

І тоді нехай пп. угодовці жалкують на себе, якщо з усім мотлохом коаліції злетить і їх власний оборонський мотлох.

«Рабочий Путь» № 19,
24 вересня 1917 р.
Передова

УРЯД БУРЖУАЗНОЇ ДИКТАТУРИ

Після фальшувань з нарадою і скандального розвалу уряду, після «розмови» з московськими біржовиками і таємничих походеньок до сера Б'юкенена, після любовних побачень в Зимовому палаці і ряду зрадництв з боку угодовців, — сформувався, нарешті, «новий» (зовсім новий!) уряд.

Шість міністрів-капіталістів, як ядро «кабінету», і десять міністрів-«соціалістів» в услугування їм, як провідники їхньої волі.

Декларація уряду ще не опублікована, але основи її відомі: «боротьба з анархією» (читай: з Радами!), «боротьба з розрухою» (читай: із страйками!), «піднесення боєздатності армії» (читай: продовження війни і «дисципліна»!).

Така загалом «програма» уряду Керенського — Коновалова.

Це значить: селянам землі не бачити, робітникам контролю не дістати, Росії миру не завоювати.

Уряд Керенського — Коновалова є уряд війни і буржуазної диктатури.

Десять міністрів-«соціалістів» — ширма, за якою імперіалістична буржуазія провадитиме роботу по зміцненню свого панування над робітниками, селянами й солдатами

Те, що хотів провести Корнілов прямо і по-генеральському просто, «новий» уряд постарається здійснити поступово і без шуму, руками самих же «соціалістів».

Чим відрізняється диктатура буржуазії від диктатури пролетаріату і революційного селянства?

Тим, що диктатура буржуазії є панування меншості над більшістю, здійсниме лише шляхом насильства над більшістю, — панування, що вимагає громадянської війни проти більшості. Тимчасом як диктатура пролетаріату і революційного селянства, як панування більшості над меншістю, цілком може обійтися без громадянської війни. Але з цього виходить, що політикою «нового» уряду стане політика спровокування невдалих часткових виступів, з тим щоб, нацькувавши солдатів на робітників, або фронт на тил, потопити в крові міць революції.

Тим ще, що диктатура буржуазії є диктатура таємна, прихована, закулісна, диктатура, яка потребує того або іншого пристойного прикриття для обману мас. Тимчасом як диктатура пролетаріату і революційного селянства є диктатура відкрита, диктатура мас, яка не потребує обману у внутрішніх справах і таємної дипломатії у зовнішніх. Але з цього виходить, що найважливіші питання життя країни, як, наприклад, питання про війну і мир, постараються розв'язати наші буржуазні диктатори за спиною мас і без мас, змовою проти мас.

Про це ясно говорять перші ж кроки уряду Керенського — Коновалова. Міркуйте самі. Найвідповідальніші пости у зовнішній політиці передано в руки кадетсько-корніловських стовпів. Терещенко — міністр закордонних справ, Набоков — посол у Лондоні, Маклаков — посол у Парижі, Єфремов — посол у Берні, де збирається тепер міжнародна конференція (попередня!) миру. І ці люди, відірвані від мас, одверті вороги мас, вирішуватимуть питання війни і миру, зв'язані з життям мільйонів солдатів!

Або ще: за повідомленням газет «сьогодні виїжджають у Ставку Керенський, Терещенко, Верховський, Вердеревський», де, «крім обговорення загального становища на фронті з участю Терещенка, відбудеться також нарада військових агентів іноземних держав, що перебувають при Ставці» («Биржёвка», веч.)... Все це — в чеканні союзницької конференції, куди, як Санчо-Панса пана Терещенка, беруть і досить відомого Церетелі. Про що можуть шушукатися ці віддані справі імперіалізму люди, як не про інтереси імперіалістів, вітчизняних і союзних, і до чого, власне, можуть звестися їх закулісні переговори про мир і війну, як не до змови проти інтересів народу?

Сумніви неможливі. Уряд Керенського — Коновалова є уряд диктатури імперіалістичної буржуазії. Провокація громадянської війни—така його внутрішня політика. Закулісне розв'язання питань війни і миру—така його зовнішня політика. Утвердження панування меншості над більшістю російського населення—така його мета.

Завдання пролетаріату, як вождя російської революції, зірвати маску з цього уряду і показати масам

його справжнє контрреволюційне обличчя. Завдання пролетаріату — згуртувати навколо себе широкі верстви солдатів та селянства і вдержати їх від передчасних виступів. Завдання пролетаріату — зімкнути ряди і безустанно готуватися до грядущих битв.

Столичні робітники й солдати вже зробили перший крок, висловивши недовір'я урядові Керенського—Коновалова і закликавши маси «до згуртування своїх рядів навколо своїх Рад, утримуючись від часткових виступів» (див. резолюцію Петроградської Ради[80]).

Слово тепер за провінцією.

«Рабочий Путь» № 21,
27 вересня 1917 р.
Передова

ВІДГУКИ

ЗАЛІЗНИЧНИЙ СТРАЙК І БАНКРОТИ ДЕМОКРАТИЗМУ

Грандіозно задуманий і чудово організований залізничний страйк[81] приходить, як видно, до кінця. Перемога лишається за залізничниками, бо ясно само собою, що іграшкова коаліція корніловсько-оборонського табору не в силі встояти проти потужного натиску всієї демократії країни. Тепер ясно для всіх, що страйк був «викликаний» не лихою волею залізничників, а антиреволюційною політикою директорії. Тепер ясно для всіх, що страйк був нав'язаний країні не залізничними Комітетами, а контрреволюційними погрозами з боку Керенського — Нікітіна. Тепер ясно для всіх, що зрив цього страйку означав би імовірну мілітаризацію залізниць і... зміцнення влади імперіалістичної буржуазії. Залізничники мають рацію, відповідаючи на негідний наклеп з боку Керенського — Нікітіна убивчим обвинуваченням:

«Не ми, гр. Керенський і Нікітін, зрадили батьківщину, а ви зрадили свої ідеали, а Тимч. уряд — свої обіцяння, і тепер знов нас не можуть спиняти ніякі слова і погрози».

Все це, повторюємо, ясне і загальновідоме.

Тимчасом, є на світі, виявляється, люди, що, називаючи себе демократами, вважають за дозволенне в цю тяжку хвилину кинути камінь в залізничників, не розуміючи чи не бажаючи зрозуміти, що цим вони ллють воду на млин людожерів з «Речи» і «Нового Времени».

Ми говоримо про редакцію меншовицької «Рабочей Газеты».

Обвинувачуючи керівників страйку в тому, що вони «пішли назустріч стихії», оголосивши страйк, газета погрозливо заявляє:

«Цього демократія не простить генеральному штабові залізничників. Так легко не ставлять на карту інтереси всієї країни, всієї демократії» («Рабочая Газета» № 170).

Неймовірно, але факт: захудала газета без демократії вважає себе вправі робити погрози на адресу справжньої демократії, залізничних трудівників.

«Демократія не простить»... Але від імені якої демократії говорите ви, пп. з «Рабочей Газеты»?

Чи не від імені тієї демократії Рад, яка покинула вас і волю якої підробили ви на нараді?

Але хто дав вам право говорити від імені цієї демократії?

Чи, може, ви зволите говорити від імені Церетелі й Дана, Лібера та інших фальсифікаторів, які підробили волю Рад на нараді і зрадили саму нараду на «переговорах» в Зимовому палаці?

Але хто дав вам право ототожнювати цих зрадників демократії з «демократією всієї країни»?

Чи зрозумієте ви коли-небудь, що шляхи «Рабочей Газеты» і «демократії всієї країни» розійшлися безповоротно?

Жалюгідні банкроти демократизму...

* * *

РОСІЙСЬКІ СЕЛЯНИ І ПАРТІЯ БЕЗГОЛОВИХ

Недавно ще писали ми, що в основному питанні про боротьбу уряду з Радами у партії соц.-революціонерів не було одного спільного рішення. В той час, як праве крило есерів заклика́ло до розгрому «анархічних» Рад (згадайте Ташкент!), організуючи каральні експедиції, а ліве крило підтримувало Ради,—черновський центр, охоплений гамлетівськими сумнівами, не мав своєї думки, вважаючи за краще додержувати «нейтралітету». Правда, потім центр «знайшов себе», відкликавши з Ташкентської Ради членів есерівської партії і підтримавши тим самим політику каральних експедицій. Але кому тепер не відомо, що відкликання це лише демонструвало ганьбу партії есерів, бо есери не вийшли з Ташкентської Ради, а «контрреволюційність виступів» виявилась не на стороні Ради, а на стороні уряду Керенського та його поплічників?..

Але не встигли есери виплутатися з цієї «історії», як вони знов потрапили в нову, ще гіршу «історію». Ми говоримо про їх голосування в питанні про землю в так званому передпарламенті.

Справа в тому, що при обговоренні декларації 14 серпня[82] в передпарламенті ліві есери внесли пропозицію про передачу всіх поміщицьких земель

в завідування селянських Комітетів. Чи треба говорити, що обов'язком демократії є підтримати цю пропозицію? Чи треба ще говорити, що питання про землю є корінне питання нашої революції? І що ж? В той час, як більшовики і ліві есери пропонували передачу земель селянам, а праві есери разом з ліберданцями[83] висловлювались проти цієї пропозиції,— черновський центр ще раз виявився без «власної думки», **утримавшись** при голосуванні!

«Мужицький міністр» Чернов не зважився висловитися за передачу поміщицьких земель селянам, полишивши розв'язання питання фальсифікаторам волі селян!

Партія ѐсерів, партія «аграрної революції» та «інтегрального соціалізму» виявилась без певного рішення в корінному питанні про селян у критичну хвилину російської революції!

Справді, партія безголових резонерів!

Бідні російські селяни...

«Рабочий Путь» № 21,
27 вересня 1917 р.
Стаття без підпису

ПОХІД ПРОТИ РОБІТНИКІВ

Ще тиждень тому буржуазна преса розпочала цькування проти робітників Донецького басейну. «Анархія», «розгром підприємств», «арешти й побиття» службового персоналу,— яку небилицю тільки не зводили на них продажні буржуазні газети? Вже тоді можна було передбачати, що підготовляється похід проти донецьких робітників, що прочищається шлях для такого походу з боку уряду. І дійсно, уряд «не лишився глухим» до лементу буржуазних найманців. На те він і *уряд буржуазної диктатури*. За повідомленням газет, головний економічний комітет при Тимчасовому уряді, звичайно, при «співчутливому ставленні» з боку Керенського, «визнав доцільним відрядити в Харків і Донецький басейн... одну особу, наділену **диктаторськими** повноваженнями. Цій особі має бути доручено спонукати промисловців до продовження роботи і вплинути на робітничу масу в розумінні її заспокоєння. В розпорядження відряджуваної особи надаються всі засоби примусу, які має урядова влада» («Торгово-Промышленная Газета»[64], 26 вересня).

Зверніть увагу: «диктатор» із «засобами примусу»... Проти кого відряджають цього поки що невідомого «диктатора»? Може проти донецьких підприємців, які ось уже три місяці умисне скорочують виробництво, злочинно загострюючи безробіття, а тепер перед очима у всіх організують локаути, загрожуючи розладом господарського життя країни?

Звичайно, ні!

Головний економічний комітет прямо заявляє, що вся вина в «зловмисних агітаторах», а не в підприємцях, бо: «За наявними відомостями, ексцеси, що мали місце, виникли завдяки окремим групам зловмисних агітаторів» (див. там же).

Проти них насамперед і відряджають «диктатора» з «засобами примусу».

Але це не все. За повідомленням «Биржёвки», харківська конференція промисловців ухвалила рішення:

1) «Звільнення і приймання службовців та робітників оголосити, як виключне право підприємств».

2) «Недопустимість втручання Ради робітничих депутатів в управління і нагляд за виробництвом».

3) «Підприємства не можуть нести видатки на утримання і оплату членів Ради робітничих депутатів, виконавчих комітетів та професійних спілок».

4) «Ніякі прибавки робітникам не полегшать їхнього становища» («Биржевые Ведомости», 27 вересня)

Коротше: промисловці оголошують війну робітникам та їх організаціям.

Нічого й казати, що уряд локаутника Коновалова не промине стати на чолі цієї війни з робітниками.

А через те що робітники без бою не здадуться, то для цього й потрібні «диктатор» і «засоби примусу».

Справа простісінька.

Савінкова назвали контрреволюціонером за те, що він написав проект мілітаризації підприємств, які працюють на оборону.

Корнілова обвинуватили в зрадництві за те, що він вимагав проведення в життя цього проекту.

Як назвати уряд, який «без зайвих слів» посилає в Донецький басейн необмеженого «диктатора», наділеного «всіма засобами примусу» для війни з робітничими масами, для розгрому їх організацій?

Що можуть сказати відносно цього пп. міністри-«соціалісти»?

«Рабочий Путь» № 22,
28 вересня 1917 р.
Стаття без підпису

ЧЕКАТИ ВАМ — НЕ ДОЧЕКАТИСЯ...

Характерною рисою нинішнього моменту є непрохідна прірва між урядом і народними масами,— прірва, якої не було в перші місяці революції і яка з'явилася в результаті корніловського повстання.

Після перемоги над царизмом, у перші ж дні революції, влада потрапила в руки імперіалістичної буржуазії. При владі стали не робітники й солдати, а купка кадетських імперіалістів. Як могло це статися, і на що, власне, спиралось тоді панування купки буржуазії? Річ у тому, що робітники і, головним чином, солдати довіряли буржуазії, сподіваючись в союзі з нею добитися хліба й землі, миру й свободи. «Несвідомо-довірливе» ставлення мас до буржуазії — ось на що спиралось тоді панування буржуазії. Коаліція з буржуазією була лише виявом цього довір'я і цього панування.

Але шість місяців революції не минули марно. Замість хліба — голод, замість збільшення заробітної плати — безробіття, замість землі — порожні обіцянки, замість свободи — боротьба з Радами, замість миру — війна до виснаження Росії і зрада корніловців

коло Тернополя і під Ригою — ось що дала масам коаліція з буржуазією. Корніловське повстання лише підбило підсумки шестимісячному досвідові коаліції, викривши зрадництво кадетів і згубність політики угоди з ними.

Все це, звичайно, не минуло марно. «Несвідомо-довірливе» ставлення мас до буржуазії зникло. Коаліція з кадетами змінилась розривом з ними. Довір'я до буржуазії поступилося місцем ненависті до неї. Панування буржуазії позбулося своєї надійної опори.

Правда, шляхом угодовських хитрувань оборонців, шляхом підробок і фальсифікації, з допомогою Б'юкенена і кадетських корніловців, при явному недовір'ї з боку робітників і солдатів,— угодовці все-таки зліпили «новий» уряд старої буржуазної диктатури, протягши обманом віджилу й потріпану коаліцію.

Але, по-перше, коаліція ця хирна, бо, укладена в Зимовому палаці, вона зустрічає в країні лише відсіч і обурення.

По-друге, уряд цей нетривкий, бо він не має під ногами грунту у вигляді довір'я і співчуття мас, що почувають до нього лише ненависть.

Звідси непрохідна прірва між урядом і країною.

І якщо цей уряд все-таки лишається при владі, якщо він, творячи волю меншості, збирається панувати над явно ворожою більшістю, то ясно, що він може розраховувати лише на одно: на насильство над масами. Ніякої іншої опори у такого уряду нема і не може бути.

Тому не випадковість той факт, що першим кроком уряду Керенського — Коновалова став розгром Ради в Ташкенті.

Не випадковість і те, що цей уряд взявся уже за придушення робітничого руху в Донецькому басейні, посилаючи туди таємничого «диктатора».

Не випадковість і те, що на вчорашньому своєму засіданні він проголосив війну з селянськими «заворушеннями», ухваливши:

«Утворити на місцях комітети Тимчасового уряду, прямим призначенням яких була б боротьба з анархією і придушення безпорядків» («Биржёвка»).

Все це не випадковість.

Уряд буржуазної диктатури, що позбавлений довір'я мас і все-таки бажає вдержатися при владі, не може жити без «анархії» і «безпорядків», боротьбою з якими він намагається виправдати своє існування. Він спить і бачить уві сні, що більшовики «влаштували повстання», або селяни «розгромили» поміщиків, або залізничники «нав'язали згубний страйк», який позбавив фронт хліба... Все це «потрібне» йому для того, щоб підняти селян проти робітників, фронт проти тилу і, створивши, таким чином, необхідність збройного втручання, зміцнити на якийсь час своє нестійке становище.

Бо треба ж, нарешті, зрозуміти, що позбавлений довір'я країни і обложений ненавистю мас уряд не може бути нічим іншим, як **урядом спровокування «громадянської війни»**.

Недаремно «Речь», офіціоз Тимчасового уряду, перестерігає уряд від «надання більшовикам можливості вибрати момент для оголошення громадянської війни», не радячи йому «терпіти и чекати, поки вони (більшовики) виберуть слушний момент для загального виступу» («Речь», середа).

Так, вони прагнуть народної крові...

Але марні їх надії і смішні їх силкування.

Свідомо й організовано йде до перемоги революційний пролетаріат. Дружно й упевнено згуртовуються навколо нього селяни й солдати. Все голосніше й голосніше лунає поклик: вся влада Радам!

Паперова коаліція в Зимовому палаці... чи витримає вона натиск?

Ви хочете порізнених і передчасних виступів більшовиків?

Чекати вам — не дочекатися, пп. корніловці.

«Рабочий Путь» № 23,
29 вересня 1917 р.
Передова

ВІДГУКИ

ПАРТІЯ «РОЗПЛИВЧАСТИХ» І РОСІЙСЬКІ СОЛДАТИ

В епоху царизму партія соц.-революціонерів з усіх дахів кричала про необхідність передачі поміщицьких земель селянам. Селяни вірили тоді есерам і згуртовувались навколо них, вважаючи їх своєю селянською партією.

Після падіння царизму і перемоги революції настав час перейти від слів до діла і здійснити, нарешті, «золоті слова» есерів про землю. Але... (знамените «але»!) есери завагалися і, заїкаючись, запропонували селянам почекати з землею до Установчих зборів, скликання яких до того ж було відкладено.

Виявилось, що кричати про землю і про селян легше, ніж на ділі передати землю селянам. Виявилось, що есери лише на словах «боліли душею» за селян, а коли настав час перейти від слів до діла, — вони визнали за краще спасувати, сховавшись за Установчими зборами...

Селяни відповіли на це могутнім аграрним рухом, самовільним «захопленням» поміщицьких земель, «привласненням» «чужого» реманенту, виявивши тим самим недовір'я до політики есерівського вичікування.

Есерівські міністри не лишилися в боргу у селян, арештувавши за це десятки й сотні селян, членів земельних комітетів. Міністри есери, що арештовують селян есерів за проведення в життя есерівських обіцянок, — ось яка картина розгорнулась перед нами.

В результаті — цілковитий розвал партії есерів, який особливо яскраво виявився при голосуванні в передпарламенті, коли ліві есери висловились **за** негайну передачу земель селянам, праві есери — **проти**, а Чернов з центром, цей Гамлет партії есерів, глибокодумно **утримався**.

Відповіддю на це став масовий вихід солдатів з партії есерів.

А одна частина солдатів, яка поки що не вийшла з партії есерів, наполегливо «просить ЦК партії» створити, нарешті, єдність партії на грунті усунення «розпливчастості».

Слухайте:

«Об'єднана нарада представників військових організацій полків і спеціальних частин Петрограда, Царського Села, Петергофа та ін., вважаючи, що в теперішній, тяжкий для партії момент треба згуртувати більшість партії... на програмі, яка, знищивши розпливчасту фізіономію партії, згуртує всі життєздатні елементи партії... висловлюється за негайну передачу всіх земель сільськогосподарського користування у відання земельних комітетів...» («Дело Народа»).

Отже, знов питання про «**негайну** передачу земель»!

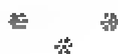
На грунті визнання цієї вимоги сподіваються солдати згуртувати у есерів усі «життєздатні елементи партії»!

Наївні люди! Революціонера Камкова, кадета Авксентьєва і «розпливчастого» Чернова вони, після

ряду невдач, хочуть ще раз запрягти до одного воза!

Пора, товариші-солдати, зрозуміти, що партії есерів немає більше, — є тільки «розпливчаста» маса, одна частина якої заплуталася в савінковщині, друга — лишилася в рядах революціонерів, а третя — безпорадно топчеться на місці, покриваючи на ділі савінковців.

Пора зрозуміти це і покинути спроби об'єднати те, що об'єднати не можна...

ЗМОВНИКИ ПРИ ВЛАДІ

У своїй газеті «Общее Дело»[85] сьогодні Бурцев пише:

«Тепер з певністю можна сказати: ніякої корніловської змови не було! Насправді було зовсім інше: **був договір уряду з ген. Корніловим про боротьбу з більшовиками!** Те, про що представники уряду домовлялися з ген. Корніловим, — боротьба з більшовиками, — було заповітною мрією представників різних партій: і демократичних і соціалістичних. До самого злощасного 26 серпня всі вони дивилися на ген. Корнілова, як на свого рятівника від більшовицької небезпеки, що насувалася».

Не «змова», а «договір» — пише курсивом Бурцев.

Він має рацію. Він безумовно має рацію в даному разі. Було укладено договір про організацію змови проти більшовиків, тобто проти робітничого класу, проти революційної армії та селянства, — **був договір про змову проти революції!**

На це ми вказуємо з перших же днів корніловського заколоту, про це говорять десятки й сотні

фактів, в цьому не залишають ніякого сумніву ніким не спростовані викриття.

І все-таки змовники стоять при владі або коло влади. І все-таки гра триває, гра в слідство, гра «в революцію»...

Коаліція із змовниками, уряд змови — ось чим, виявляється, нагородили робітників і солдатів пп. оборонці!

«Рабочий Путь» № 23,
29 вересня 1917 р.
Стаття без підпису

ПАПЕРОВА КОАЛІЦІЯ

Про розруху говорять. Про розруху пишуть. Привидом розрухи шантажують, киваючи нерідко на «анархічно» настроєних робітників. Але ніхто не хоче одверто визнати, що розруху часто створюють і навмисно загострюють капіталісти, закриваючи фабрики і прирікаючи робітників на безробіття. Цікаві повідомлення дає щодо цього питання «Биржёвка».

«На фабриці російсько-французького бавовнопрядного товариства в Павловському посаді, Московської губернії, виник конфлікт на грунті недодержання договору, виробленого в комісії Орехово-Зуєвського району під головуванням міністра Прокоповича. На фабриці працює близько 4 000 робітників. Комітет робітників повідомив міністерство праці про те, що створилося загрозливе становище внаслідок небажання підприємців підкоритися рішенню третейського суду і через умисне зниження ними продуктивності праці. Переговори провадилися протягом 4 місяців, і тепер назріла небезпека закриття заводу. Одночасно з цим правління фабрики російсько-французького товариства звернулося до французького посольства з заявою про те, що робітники не бажають підкоритися рішенню третейського суду і погрожують ексцесами й руйнуваннями. Французьке посольство звернулося до міністерства закордонних справ з проханням сприяти ліквідації конфлікту».

І що ж? Виявилось, що і «правління фабрики», і «французьке посольство» однаково брехали на робітників, намагаючись оббілити локаутника-капіталіста. Слухайте:

«Справа була передана московському комісарові міністерства праці, який, ознайомившись на місці з конфліктом, повідомив міністра праці **про систематичне ухилення адміністрації фабрики від виконання постанов третейського суду**. Донесення московського комісара міністерства праці передано в міністерство закордонних справ».

Як бачите, навіть комісар контрреволюційного міністерства повинен був визнати правоту робітників.

Але це не все. Та сама «Биржёвка» сповіщає інший, ще цікавіший факт.

«*З Москви повідомляють* міністерство праці, що на фабриці А. В. Смирнова адміністрація оголосила про закриття нею фабрики, що обслуговується 3000 робітників, через брак сировини й палива і внаслідок потреби капітального ремонту. Комісія з представників «Московпалива» і московської заводської наради спільно з робітничим комітетом фабрики провела обслідування підприємства і прийшла до висновку, що причини закриття підприємства не слушні, тому що для робіт є достатня кількість сировини, а ремонт можна зробити, не припиняючи робіт. Після цього **робітники заарештували власника підприємства. Земське зібрання висловилось за секвестр фабрики**. В розв'язанні конфлікту беруть участь Покровський виконавчий комітет і повітовий комісар Тимчасового уряду».

Такі є факти.

Угодовці з есерів і меншовиків з усіх дахів кричать про необхідність коаліції з «живими силами» країни, виразно вказують на московських промисловців. При цьому щоразу підкреслюють вони, що мова йде не про словесну коаліцію в Зимовому палаці, а про дійсну коаліцію в країні...

Ми питаємо:

Чи можлива будь-яка дійсна коаліція між фабрикантами, які навмисно загострюють безробіття, і робітниками, які арештовують їх за це з ласкавою участю комісарів Тимчасового уряду?

Чи є межа тупості «революційних» базік, які не перестають вихваляти коаліцію з злочинними локаутниками?

Чи догадуються ці смішні сурмачі коаліції, що ніяка інша коаліція неможлива тепер, крім коаліції паперової, укладеної в стінах Зимового палацу і наперед приреченої на крах?

«Рабочий Путь» № 24,
30 вересня 1917 р.
Стаття без підпису

ВІДГУКИ

СЕЛО ГОЛОДУЄ

Про продовольчу кризу в містах говорять тепер усі. Привиди «кістлявої руки» голоду носяться над містами. Але ніхто не хоче визнати, що голод підібрався і до села. Ніхто не хоче зрозуміти, що саме на грунті голоду зчиняється тепер добра половина «аграрних безпорядків» і «погромів».

Ось лист селянина про аграрні «безпорядки»:

«Хочу просити вас роз'яснити нам, «темним людям, селянам»,— через що погроми? Ви думаєте, що все це роблять хулігани й бродяги та п'яні обідранці але ви трохи помиляєтесь. Це не бродяги й не обідранці, — а сп'янілі від голоду люди. Так, наприклад, я пишу про Муромський повіт, Арефинську волость. Нас тут хочуть уморити голодом Видають нам п'ять фунтів на місяць борошна на душу. Зрозумійте ви і зважте наше становище. Як тут жити? Тут не тільки що громлять п'яні від горілки, але ми самі з «голоду п'яні»» (див. «Биржёвку»).

Дворняги буржуазного підворіття з «Дня» і «Русской Воли» безустанно гавкають про багатство села, про достатки мужика та ін. Тимчасом факти незаперечно говорять про голод і виснаження села, про цингу та інші хвороби, які виникають на грунті

голоду. І що далі вперед, то тяжче стає селу, бо уряд Керенського — Коновалова замість хліба готує селу нові каральні експедиції, а зима, що настає, обіцяє мужикові нові, ще тяжчі випробування.

Той самий селянин пише:

«Настає скоро зима, ріки позамерзають, і тоді нам доведеться вмерти з голоду. Станція залізниці від нас далеко. Вийдемо ми на вулиці шукати хліба. Хоч як нас називайте, але голод примушує нас це зробити» («Биржёвка»).

Отака красномовна повість селянина.

Угодовці з есерів і меншовиків трубили про всерятівну силу коаліції та коаліційного уряду. Тепер у нас є і «коаліція» і «коаліційний» уряд. Постає питання:

Де ж всерятівна сила цього уряду?

Що ще може він дати голодуючому селу, крім каральних експедицій?

Чи почувають панове угодовці, що немудрий лист селянина несе смертний вирок їх коаліційній стряпні?

* * *

ГОЛОД НА ФАБРИКАХ

Ще тяжчі випробування переживають фабричні райони. Голод, не перший гість фабричного населення, тепер особливо лютує тут. Росія, яка вивозила щороку хліба до війни 400—500 мільйонів пудів, тепер, під час війни, неспроможна прогодувати своїх же робітників. На фабриках роботи спиняються, робітники тікають з роботи через те, що нема хліба, нема продовольства у фабричних районах.

Ось що повідомляють з різних місць.

«З Шуї телеграфують: по всьому повіту припинили пиляти дрова. Нема хліба. Корюковському цукро-рафінадному заводові через брак продовольства для робітників загрожує закриття. Буряки починають гнити. Дванадцятитисячне населення Ярцевської бавовнопрядної ткацької мануфактури (Смоленської губернії) перебуває у безвихідному становищі. Запаси борошна й круп зовсім вичерпані. Губернський продовольчий комітет не в силі допомогти. Робітники, не одержавши продовольства, починають хвилюватися. Безпорядки неминучі. Рада старост паперової фабрики товариства Кувшинова (Тверської губернії) телеграфує: робітники напередодні голоду. В хлібі всюди відмовлено. Просимо негайної допомоги. Правління фабрики товариства Морокіна у Вичузі телеграфує: продовольче питання набирає загрозливого характеру. Робітники голодують і хвилюються. Треба вжити екстрених заходів щодо постачання. Фабричний комітет того ж товариства звернувся до міністерства з такою телеграмою: наполегливо просимо екстрено забезпечити робітників борошном, тому що почалось голодування»

Такі є факти.

Землеробські райони скаржаться на те, що від фабричних районів надходить до них неймовірно мало товарів. Через це і хліба відпускають вони фабричним районам відповідно мало. Але через брак хліба у фабричних районах робітники залишають фабрики, скорочуються фабричні роботи і, значить, далі скорочується кількість товарів, які надходять на село, а це в свою чергу викликає нове зменшення кількості хліба, який надходить до фабрик, нове посилення голоду на фабриках і нову втечу робітників з фабрик.

Постає питання:

Де вихід з цього зачарованого кола, яке залізними лещатами стискує робітників і селян?

Що ще може тут запропонувати так званий коаліційний уряд, крім пресловутих «диктаторів», яких він таємничо розсилає в голодуючі промислові райони?

Чи почувають пп. угодовці, що імперіалістична буржуазія, яку вони досі підтримують, загнала Росію в тупик, з якого немає іншого виходу, крім припинення грабіжницької війни?

«Рабочий Путь» № 26,
3 жовтня 1917 р.
Стаття без підпису

ВИСІКЛИ СЕБЕ

Не так давно в Ташкенті розігралась «найзвичайніша» історія, «яких багато» тепер в Росії. Робітники й солдати Ташкента, підкоряючись революціонізуючій логіці подій, висловили недовір'я старому складові Виконавчого комітету Рад і, обравши новий революційний Комітет, усунули корніловські власті, настановили нові, взяли в руки владу. Цього було досить для перехват-залихватів Тимчасового уряду, щоб оголосити війну «анархістській» Раді Ташкента. Правда, факти говорять, що Рада була у своїй більшості есерівською, а не анархістською. Але яке до цього діло «усмирителям» з Тимчасового уряду.

А есерівські Гамлети з «Дела Народа», бігаючи півником навколо Керенського, глибокодумно оголосили Ташкентську Раду «контрреволюційною», зажадали відкликання есерів з Ради в Ташкенті і проголосили необхідність «революційного порядку» в Туркестані.

Навіть престарілий ЦВК визнав за потрібне вбрикнути бідних ташкентців...

Тільки наша партія до кінця і рішуче підтримувала Ташкентську революційну Раду проти контрреволюційних замахів уряду та його агентів.

І що ж?

Минуло всього декілька тижнів, «пристрасті вгамувалися», делегат з Ташкента, який приїхав учора, розкрив перед нами правдиву картину ташкентської «історії», — і виявилось, що ташкентці чесно виконали свій революційний обов'язок, незважаючи на контрреволюційні вправи агентів Тимчасового уряду.

Петроградська Рада робітничих і солдатських депутатів **одноголосно** ухвалює рішення про довір'я ташкентським товаришам і голосами «всіх фракцій Рада висловлює цілковиту готовність підтримати справедливі вимоги ташкентської революційної демократії». При цьому Широкова, яка висловлюється по мотивах голосування, заявляє від імені партії есерів, що партія голосуватиме за резолюцію більшовиків.

А як бути з відкликанням есерів з Ташкентської Ради? Куди поділися «контрреволюційність» цієї Ради, «негідна вихватка» цієї Ради?

Все це тепер забуто...

Що ж? Ми вітаємо цей «поворот» есерів: краще пізно, ніж ніколи.

Але чи почувають лідери з «Дела Народа», що два тижні тому вони безжалісно висікли себе, полохливо одвернувшись від Ташкентської Ради?

«Рабочий Путь» № 27,
4 жовтня 1917 р.
Стаття без підпису

ЗМОВА ПРОТИ РЕВОЛЮЦІЇ

Бурцев писав недавно в газеті «Общее Дело», що «ніякої корніловської **змови** не було», — «був тільки **договір**» між Корніловим і урядом Керенського про викорінення більшовиків і Рад з метою встановити військову диктатуру. На підтвердження свого погляду Бурцев друкує в № 6 «Общего Дела» «пояснювальну записку» Корнілова, яка складається з ряду документів, що змальовують історію змови. Найближча мета всього цього бурцевського заходу — створити атмосферу, сприятливу для Корнілова, і зробити неможливим суд над ним.

Ми далекі від того, щоб визнати матеріали Корнілова вичерпними. Корнілов, крім того, що вигороджує себе від обвинувачень у зраді, не згадує, наприклад, про деяких осіб і деякі організації, причетні до змови, і, насамперед, про деяких представників посольств у Ставці, що відігравали, за свідченнями свідків, далеко не другорядну роль. Слід також зауважити, що «пояснювальна записка» Корнілова пройшла шпигівську редакцію Бурцева, який повикидав з «записки» деякі, можливо, дуже важливі місця. Проте,

«записка» все ж являє велику цінність, як документ. І поки цьому документові не протипоставлено рівноважні свідчення свідків, ми зважатимемо на нього, як на документ.

Тому ми вважаємо за потрібне поговорити з читачем про цей документ.

Хто вони?

Хто вони, порадники й натхненники Корнілова, кому він, насамперед, звіряв свої змовницькі думи?

> «До участі в обговоренні питання,— каже Корнілов,— про стан країни і заходи, необхідні для врятування від остаточного розвалу її і армії, я хотів залучити М. Родзянка, князя Г. Львова і П. Мілюкова, яким були послані телеграми з проханням прибути не пізніш як 29 серпня в Ставку».

Такі головні порадники за визнанням самого ж Корнілова.

Але це не все. Крім порадників і натхненників були ще головні співробітники, на яких надіявся Корнілов, на яких він розраховував і разом з якими збирався він здійснити свою змову.

Слухайте:

> «Було накидано проект «ради народної оборони» з участю Верховного головнокомандуючого, як голови Керенського — міністра-заступника Савінкова, генерала Алексеева, адмірала Колчака та Філоненка. Ця рада оборони **мала здійснити колективну диктатуру**, тому що встановлення одноособової диктатури було визнано небажаним. На пости інших міністрів намічалися пп. Тахтамищев, Третьяков, Покровський, Ігнатьєв, Аладьїн, Плеханов, Львов і Завойко».

Така тепла компанія високошановних змовників, що надихала Корнілова і надихалася ним, що секретничала з Корніловим за спиною народу і аплодувала йому на Московській нараді. **Мілюков**, як глава партії народної свободи; **Родзянко**, як глава ради громадських діячів; **Третьяков**, як глава промисловців; **Керенський**, як глава оборонців з есерів; **Плеханов**, як учитель оборонців з меншовиків; **Аладьїн**, як агент невідомої фірми в Лондоні,— ось вони, надія і сподівання корніловщини, душа і нерви контрреволюції.

Будемо сподіватися, що історія їх не забуде, а сучасники віддадуть їм належне.

Їхні цілі

Їхні цілі «прості і ясні»: «піднесення боєздатності армії» і «оздоровлення тилу» для «врятування Росії».

Для піднесення боєздатності армії «я вказав»,— говорить Корнілов,—

«на необхідність негайно відновити закон про смертну кару на театрі воєнних дій».

А для оздоровлення тилу «я вказав»,— каже далі Корнілов,—

«на необхідність поширити закон про смертну кару і військово-революційні суди на внутрішні округи, виходячи з думки, що ніякі заходи щодо відновлення боєздатності армії не дадуть бажаного результату, поки армія діставатиме з тилу укомплектування у вигляді банди розбещених, ненавчених, розпропагованих солдатів».

Але це не все. На думку Корнілова, «для досягнення цілей війни»... треба мати три армії: «в окопах,

в тилу — робітничу й залізничну». Інакше кажучи: «треба» поширити військову «дисципліну» з усіма її наслідками на заводи, що працюють на оборону, і на залізниці, тобто «треба» їх мілітаризувати.

Отже, смертна кара на фронті, смертна кара в тилу, мілітаризація заводів і залізниць, перетворення країни у «військовий» табір і, як вінець усього, військова диктатура під головуванням Корнілова, — ось, виявляється, які цілі ставила собі компанія змовників.

Цілі ці викладені були в особливій «доповіді», яка набула собі слави ще до Московської наради. Вони зустрічаються в телеграмах і «записці» Корнілова, як «вимоги Корнілова».

Чи були відомі ці «вимоги» урядові Керенського?

— Безперечно, так.

Чи згоден був уряд Керенського з Корніловим?

— Очевидно, так.

«Підписавши загальну доповідь про заходи щодо оздоровлення армії і тилу, вже підписану пп. Савінковим і Філоненком, — каже Корнілов, — доповів її приватній нараді Тимчасового уряду в складі пп. Керенського, Некрасова й Терещенка. Після розгляду доповіді мені було заявлено, що уряд погоджується на всі запропоновані мною заходи, а питання про їх здійснення є питанням темпу урядових заходів».

Те саме говорить Савінков, заявляючи 24 серпня Корнілову, що «ваші вимоги будуть задоволені Тимчасовим урядом найближчими днями».

Чи були відомі цілі Корнілова партії народної свободи?

— Безперечно, так.

Чи згодна була вона з Корніловим?

— Очевидно, так. Бо центральний орган партії народної свободи, газета «Речь», одверто заявив, що він «цілком поділяє ідеали генерала Корнілова».

Наша партія мала рацію, заявляючи, що партія народної свободи є партія буржуазної диктатури.

Наша партія мала рацію, заявляючи, що уряд Керенського є ширма для прикриття такої диктатури.

Тепер, коли корніловці очуняли після першого удару, змовники, які стоять при владі, знов заговорили про «піднесення боєздатності армії» і «оздоровлення тилу».

Робітники й солдати повинні пам'ятати, що «піднесення боєздатності армії» і «оздоровлення тилу» означають смертну кару в тилу і на фронті.

Їхній шлях

Їхній шлях такий же «простий і ясний», як і цілі. Це — викорінення більшовизму, розгон Рад, виділення Петрограда в окреме військове губернаторство, роззброєння Кронштадта. Словом — розгром революції. Для цього знадобився третій кінний корпус. Для цього знадобилась дика дивізія.

Ось що каже Савінков після обговорення разом з Корніловим питання про встановлення меж Петроградського військового губернаторства, звертаючись до Корнілова.

— «Таким чином, Лавр Георгійович, ваші вимоги будуть задоволені Тимчасовим урядом найближчими днями; але при цьому уряд побоюється, що в Петрограді можуть виникнути серйозні ускладнення. Вам, звичайно, відомо, що, приблизно, 28 або 29 серпня в Петрограді чекають серйозного виступу більшовиків.

Опублікування ваших вимог, проваджених через Тимчасовий уряд, звичайно, стане поштовхом для виступу більшовиків. Хоч у нашому розпорядженні і досить військ, але на них ми цілком покладатися не можемо. Тим більше, що ще невідомо, як до нового закону поставиться Р. Р. і С. Д. Остання теж може стати проти уряду, і тоді ми покладатися на наші війська не можемо. Отже, прошу вас дати розпорядження про те, щоб 3-ій кінний корпус був на кінець серпня підтягнутий до Петрограда і був наданий в розпорядження Тимчасового уряду. В разі, якщо крім більшовиків, виступлять і члени Р. Р. і С. Д., то нам доведеться діяти і проти них»

При цьому Савінков сказав, що дії повинні бути якнайбільш рішучі і нещадні. На це генерал Корнілов відповів, що він «інших дій і не розуміє. Раз буде виступ більшовиків і Р. Р. і С. Д., то цей виступ буде придушено з усією енергією»

Для безпосереднього виконання цих заходів начальникові третього кінного корпусу і тубільної дивізії, генералові Кримову, Корнілов дав «два завдання»:

«1) В разі одержання від мене (Корнілова) або безпосередньо на місці повідомлення про початок виступу більшовиків, негайно рушати з корпусом на Петроград, зайняти місто, обеззброїти частини Петроградського гарнізону, які приєднаються до руху більшовиків, обеззброїти населення Петрограда і розігнати Ради.

2) По закінченні виконання цього завдання генерал Кримов мав виділити одну бригаду з артилерією в Оранієнбаум і, по прибутті туди, зажадати від Кронштадтського гарнізону роззброєння фортеці і переходу на материк.

Згоду голови ради міністрів на роззброєння фортеці Кронштадта і виведення його гарнізону одержано 8 серпня, і доповідь про це Морського генерального штабу з резолюцією голови ради міністрів було надіслано начальникові штабу Верховного головнокомандуючого разом з листом адмірала Максимова».

Такий шлях теплої компанії змовників проти революції та її завоювань.

Уряд Керенського не тільки знав увесь цей пекельний план, але сам брав участь в його виробленні і разом з Корніловим збирався провести його в життя

Савінков, тоді ще керуючий військовим міністерством, одверто заявляє про це, причому ця його заява, відома всім, ніким ще не спростовувалась.

Ось вона:

«Я вважаю за обов'язок для відновлення історичної точності заявити, що я, з доручення голови ради міністрів, просив у вас (у Корнілова) кінний корпус для забезпечення проведення в життя военного стану в Петрограді і для придушення всяких спроб заворушення проти Тимчасового уряду, хоч би звідки вони виходили...»

Здається, ясно.

Чи знала про план Корнілова партія кадетів?

— Безперечно, так.

Бо центральний орган цієї партії, газета «Речь», напередодні корніловського повстання посилено поширював провокаторські чутки про «більшовицьке повстання», **розчищаючи тим самим шлях** корніловському вторгненню в Петроград і Кронштадт.

Бо **представник** партії кадетів, п. Маклаков, «сам особисто» брав участь, як це видно з «записки» Корнілова, в усіх переговорах між Савінковим і Корніловим про плани вторгнення в Петроград. Наскільки нам відомо, Маклаков не займав тоді ніякого офіціального поста при або в Тимчасовому уряді,—ким же він міг брати участь в цих переговорах, як не представником своєї партії?

Такі є факти.

Наша партія мала рацію, заявляючи, що уряд Керенського є уряд буржуазної контрреволюції, який спирається на корніловщину і відрізняється від останньої лише деякою «нерішучістю».

Наша партія мала рацію, заявляючи, що ідейні і політичні нитки контрреволюції сходяться в Центральному комітеті партії кадетів.

Якщо контрреволюційний план пітерських і могильовських змовників не вдався, то в цьому треба винуватити не Керенського і Корнілова, чи Маклакова і Савінкова, а ті самі Ради, «розігнати» які збиралися вони, але встояти проти яких вони були не в силі.

Тепер, коли корніловці оправились, прокравшись до влади з допомогою угодовців, питання про боротьбу з Радами знов ставиться на чергу. Робітники й солдати повинні пам'ятати, що коли вони не підтримають Ради в їх боротьбі проти уряду корніловців, вони рискують потрапити під залізну п'яту військової диктатури.

Диктатура імперіалістичної буржуазії

Що таке «колективна диктатура», встановити яку домовились змовники проти революції, Корнілов і Мілюков, Аладьїн і Філоненко, Керенський і кн. Львов, Родзянко і Савінков? В які політичні форми хотіли вони прибрати цю диктатуру?

Які політичні установи вважали вони необхідними для того, щоб поставити і налагодити «колективну диктатуру»?

Дамо слово документам.

«Ген. Корнілов спитав Філоненка, чи не вважає він, що єдиним виходом з наявного тяжкого становища може бути тільки проголошення військової диктатури.

Філоненко відповів, що, мислячи про диктатора реально, за теперішньої обстановки може собі уявити його лише в особі ген. Корнілова. Проти одноособової диктатури Філоненко висунув таке заперечення: сам ген. Корнілов не має достатнього знання політичної обстановки і тому за його диктатури запанувало б те, що звичайно називають камарильєю. Демократичні й республіканські кола повинні будуть піти проти цього, отже, й проти одноособової диктатури.

Ген. Корнілов. Що ж робити, коли уряд не вживає ніяких заходів?

Філоненко. Вихід може бути знайдений в утворенні директорії. Із складу уряду треба виділити малий військовий кабінет, до якого мають увійти люди виняткової сили волі, при неодмінній участі в цьому кабінеті, який можна назвати «радою народної оборони» чи *як-небудь інакше — справа не в назві,* — Керенського, ген. Корнілова і Савінкова. Цей малий кабінет повинен поставити своїм найпершим завданням оборону країни. В такому вигляді проект директорії повинен бути прийнятий урядом.

Корнілов. Ви маєте рацію. Необхідна директорія і якнайшвидше...» («Новое Время»).

І далі:

«Було накидано проект «ради народної оборони», з участю Верховного головнокомандуючого, як голови, А. Ф. Керенського — міністра-заступника, п. Савінкова, ген. Алексеєва, адмірала Колчака і п. Філоненка.

Ця рада оборони мала здійснити колективну диктатуру, тому що встановлення одноособової диктатури було визнано небажаним» («Общее Дело»).

Отже, **директорія** — ось та політична форма, в яку мала прибратися «колективна диктатура» Корнілова — Керенського.

Тепер ясно для кожного, що, створюючи директорію після невдалого корніловського «заколоту», Керенський проводив іншими засобами **ту ж таки корніловську диктатуру.**

Тепер ясно для кожного, що, висловлюючись на відомому нічному засіданні за директорію Керенського, престарілий ЦВК голосував за контрреволюційний план генерала Корнілова.

Тепер ясно для кожного, що, захищаючи з піною коло рота директорію Керенського, мудреці з «Дела Народа», самі того не помічаючи, зраджували революцію, на радість явним і прихованим корніловцям.

Наша партія мала рацію, заявляючи, що директорія є замаскована форма диктатури контрреволюції.

Але на самій директорії «далеко не поїдеш». Майстри контрреволюції не могли не розуміти, що «правити» країною, яка скуштувала плодів демократизму, з допомогою самої лише директорії, без якого-небудь «демократичного» прикриття—не можна. «Колективна диктатура» у формі директорії — так! Але навіщо її оголювати? Чи не краще прикрити її яким-небудь «передпарламентом»? Нехай живе і базікає «демократичний передпарламент», — аби тільки державний апарат був в руках директорії! Відомо, що повірений Корнілова, п. Завойко, агент невідомої фірми в Лондоні, п. Аладьїн і друг Мілюкова «сам» Корнілов—перші висунули проект «передпарламенту», як опори і ширми директорії, «відповідальної» (не жартуйте!) перед цим «передпарламентом».

Дамо слово документові.

«Наполягаючи на створенні директорії, ген. Корнілов і його оточення не мислили її без відповідальності перед країною.

М. М. Філоненко є одним з найбільш переконаних прихильників висунутого Аладьїним проєкту про представницький орган, перед яким до скликання Установчих зборів уряд повинен бути безумовно відповідальним.

До цього представницького органу, на думку Аладьїна, мали увійти 4-а Держ. дума (без правого крила і з виключенням усіх її бездіяльних членів), ліві елементи перших трьох дум, делегація від Центрального виконавчого комітету Р. Р. і С. Д. (без обмеження представництва від партій) і 10—20 найвидатніших революційних діячів, як Брешко-Брешковська, Кропоткін, Фігнер та ін., кооптованих до складу представницького органу самим органом. Таким чином ідея «передпарламенту» виникла вперше у А. Ф. Аладьїна» («Новое Время»).

Отже, **«передпарламент»** — ось той «представницький орган», який повинен був стати «демократичною» опорою для «колективної диктатури» Корнілова—Керенського.

«Передпарламент», як орган, перед яким уряд «відповідальний» **«до скликання»** Установчих зборів, «передпарламент», який **замінятиме** Установчі збори до скликання останніх; «передпарламент», який **заміняє** Установчі збори, якщо скликання останніх відкладається; «передпарламент», який **дає «юридичну підставу»** (тріумфуйте, юристи!) **відкласти** скликання Установчих зборів; «передпарламент», як **засіб зриву** Установчих зборів, — в цьому весь смисл контрреволюційного «демократизму» змовників проти революції.

Тепер ясно для кожного, що, «санкціонуючи» корніловський «передпарламент», який скликається через два дні, Керенський лише виконує іншими засобами

той самий контрреволюційний план змовників проти революції.

Тепер ясно для кожного, що, організуючи «передпарламент» і учиняючи для цього ряд фальшувань, Авксентьєви і Дани працювали на явних і прихованих корніловців, проти революції та її завоювань.

Тепер ясно для кожного, що, галасуючи про Установчі збори і зміцнюючи в той же час корніловський «передпарламент», мудреці з «Дела Народа» працюють на зрив Установчих зборів.

Учні Корнілова — це все, на що виявились здатними «відповідальні» балакуни на «Демократичній нараді», Церетелі і Чернови, Авксентьєви і Дани.

Перший висновок

З розглянутих вище документів видно, що «в справі Корнілова» ми маємо діло не з «заколотом» проти Тимчасового уряду, і не з звичайною «авантюрою» честолюбного генерала, а з справжньою змовою проти революції, з змовою, організованою і пильно продуманою.

Організатори й натхненники змови: контрреволюційна частина генералітету, представники партії кадетів, представники московських «громадських діячів», найбільш «втаємничені» члени Тимчасового уряду і — не останні значенням! — якісь представники якихсь посольств (про них «записка» Корнілова мовчить).

Тобто всі ті, хто з «захопленням» зустрічав Корнілова на Московській нараді, як «визнаного вождя Росії».

«Змова Корнілова» є змова імперіалістичної буржуазії проти революційних класів Росії, проти пролетаріату й селянства.

Мета змови: розгром революції і встановлення диктатури імперіалістичної буржуазії.

Були незгоди між змовниками, але незгоди дрібні, кількісні. Виявлялися вони в «темпі урядових заходів»: Керенський хотів діяти обережно і оглядаючись, а Корнілов «пер навпростець». Але в основному всі вони сходилися: встановлення диктатури імперіалістичної буржуазії у вигляді «колективної диктатури» **директорії**, прикритої для обману простаків «демократичним» **передпарламентом.**

В чому полягає характерна риса диктатури імперіалістичної буржуазії?

Насамперед в тому, що така диктатура є панування войовничої і експлуатуючої меншості над трудящою і прагнучою миру більшістю. Прочитайте «записку» Корнілова, перегляньте «переговори» з членами уряду: там говориться про заходи для придушення революції, говориться про шляхи для зміцнення буржуазного ладу і продовження імперіалістичної війни, але немає там жодного слова про селян, які вимагають землю, про робітників, які вимагають хліба, про більшість громадян, які прагнуть миру. Більше того, вся «записка» побудована на тому припущенні, що треба тримати маси в залізних лещатах, а кермо влади мусить бути в руках купки диктаторів.

По-друге, в тому, що диктатура імперіалістичної буржуазії є диктатура закулісна, таємна, прикрита, розрахована на обман мас. Ознайомтеся з «запискою» і зрозумієте, з якою старанністю намагалися пп. змовники приховати свої чорні плани і закулісні махінації не тільки від мас, а й від своїх товаришів по службі і партійних «друзів». Для обману мас було скомпоновано план «демократичного» передпарламенту, бо про який демократизм може бути мова при смертній карі в тилу і на фронті? Для обману мас була збережена «Російська республіка», бо про яку республіку може бути мова при всевладді групки з п'яти диктаторів!

Нарешті, в тому, що диктатура імперіалістичної буржуазії є диктатура, яка спирається на насильство над масами. Ніякої іншої «надійної» опори, крім систематичного насильства над масами, нема і не може бути у такої диктатури. Смертна кара в тилу і на фронті, мілітаризація заводів і залізниць, розстріли— такий арсенал цієї диктатури. «Демократичний» обман, підкріплюваний насильством; насильство, прикриване «демократичним» обманом,— от альфа і омега диктатури імперіалістичної буржуазії.

Змовники хотіли встановити в Росії саме таку диктатуру.

* * *

Другий висновок

Ми далекі від того, щоб вбачати причину змови в лихій волі окремих героїв. Ми так само далекі від того, щоб пояснювати змову владолюбством її

ініціаторів. Причини контрреволюційної змови криються глибше. Їх треба шукати в умовах імперіалістичної війни. Їх треба шукати в потребах цієї війни. Політика наступу на фронті, прийнята в червні Тимчасовим урядом, — ось де треба шукати основу, що підготувала змову контрреволюціонерів. Всюди, в усіх воюючих державах, політика наступу в атмосфері імперіалістичної війни викликáла необхідність скасування свобод, запровадження воєнного стану, встановлення «залізної дисципліни», бо при максимальних свободах неможливо безкарно гнати маси на бойню, затіяну хижаками світу. Росія не могла бути в цьому відношенні винятком.

Під тисненням імперіалістичних клік, вітчизняних і союзних, в червні проголошується наступ на фронті. Солдати мовчки відмовляються йти в наступ. Починається розформування полків. Цей захід виявляється недійсним. Армія визнається через це «небоєздатною». В інтересах «піднесення боєздатності» армії Корнілов (і не тільки Корнілов!) вимагає закону про смертну кару на фронті, заборонивши попереду мітинги і збори солдатів. Солдати й робітники в тилу протестують проти цього, заохочуючи обурення солдатів на фронті. У відповідь на це фронтові генерали, підтримані буржуазією, вимагають поширення смертної кари в тилу, мілітаризації заводів і залізниць. План диктатури і змова є лише логічним розвитком цих заходів. Така є коротка історія «відновлення залізної дисципліни» і розвитку контрреволюції, картинно викладена в «записці» Корнілова. Контрреволюція прийшла з фронту, виникнувши на грунті потреб наступу в умовах імперіалістичної

війни. Змова мала на меті організувати й оформити вже наявну контрреволюцію, поширивши її на всю Росію.

Третьочервневі зубри царської Думи знали, що робили, коли вимагали ще на початку червня «негайного» наступу в тісному єднанні з союзниками. Вони, випробувані ділки контрреволюції, знали, що політика наступу неминуче потягне за собою контрреволюцію.

Наша партія мала рацію, попереджаючи тоді у своїй заяві на з'їзді Рад, що наступ на фронті загрожує революції смертельною небезпекою.

Вожді оборонства, які відхилили заяву нашої партії, зайвий раз довели свою політичну незрілість та ідейну залежність від імперіалістичної буржуазії.

Що ж з цього випливає?

Висновок один. Розглядувана змова є продовження контрреволюції, що виникла з потреб імперіалістичної війни і політики наступу. Поки є ця війна і така політика — буде й небезпека контрреволюційних змов. Для того, щоб захистити революцію від такої небезпеки, — треба припинити імперіалістичну війну, треба знищити можливість політики наступу, треба завоювати демократичний мир.

* * *

Третій висновок

Корнілов та його «спільники» арештовані. Організована урядом слідча комісія провадить справу «спішним порядком». Тимчасовий уряд удає з себе верховного суддю. Корнілову та його «спільникам»

полишено роль «заколотників». Публіці з «Речи» і «Нового Времени» — роль оборонців Корнілова. «Суд буде цікавий»,— говорять любителі новин. «Суд дасть багато важливих викриттів»,— глибокодумно зауважує «Дело Народа».

Проти кого заколот? Звичайно, проти революції! Де ж вона, революція? Звичайно, в Тимчасовому уряді, бо заколот піднято проти Тимчасового уряду. З кого ж складається ця сама революція? З «незмінного» Керенського, з представників партії кадетів, з представників московських «громадських діячів» і з одного сера, який стоїть за спиною цих джентльменів. Перший голос: «Але там бракує Корнілова?». Другий голос: «До чого ж тут Корнілов; йому велено сидіти на лаві підсудних»...

Спустімо, однак, завісу. Корнілов дійсно організував змову проти революції. Але він був не один. У нього були натхненники в особі Мілюкова і Родзянка, в особі Львова і Маклакова, в особі Філоненка і Набокова. У нього були співробітники в особі Керенського і Савінкова, в особі Алексеева і Каледіна. Хіба це байка, що ці і подібні їм джентльмени спокійно гуляють тепер на волі, і не тільки гуляють на волі, але й «правлять» країною за конституцією «самого» Корнілова? У Корнілова була, нарешті, підтримка з боку російської і англо-французької імперіалістичної буржуазії, в ім'я інтересів якої «правлять» тепер країною всі ці корніловські співробітники. Хіба не ясно, що суд над одним Корніловим є жалюгідна й смішна комедія? З другого боку, як притягти до суду імперіалістичну буржуазію, цього головного винуватця змови проти революції?

Мудрі ремісники з міністерства юстиції, — розв'яжіть це питання!

Справа, очевидно, не в комедійному суді. Справа в тому, що після корніловського виступу, після голосних арештів і «суворого» слідства, влада знов «опинилась» цілком і до останку в руках корніловців. Те, чого добивався Корнілов силою зброї, поступово, але неухильно, хоч і іншими засобами, проводять в життя корніловці, що стоять при владі. Навіть корніловський «передпарламент» запровадили в життя.

Справа в тому, що після благополучної «ліквідації» змови проти революції ми знов «опинились» під владою штабу змовників, того ж Керенського і Терещенка, тих же представників партії кадетів і «громадських діячів», тих же серів і сероподібних генералів. Бракує Корнілова, але чим гірший від Корнілова сер Алексєєв, без якого не обходиться ні одна важлива державна справа і який збирається, як виявляється, представляти на конференції Згоди чи то Росію, чи то Англію?

Справа в тому, що терпіти далі цей «уряд» змовників не можна.

Справа в тому, що довіряти цьому «урядові» змовників не можна без риску наразити революцію на смертельну небезпеку нових змов.

Так, суд потрібен над змовниками проти революції. Але суд не комедійний і фальшивий, а справжній і народний. Суд цей полягає в тому, щоб позбавити влади імперіалістичну буржуазію, в ім'я інтересів якої подвизається нинішній «уряд» змовників. Суд цей полягає в тому, щоб провести корінну

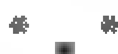
чистку влади знизу догори від корніловських елементів.

Вище ми говорили, що без закінчення імперіалістичної війни і завоювання демократичного миру неможливо захистити революцію від змов контрреволюції. Але поки при владі стоїть нинішній «уряд», не можна й мріяти про демократичний мир. Для того, щоб добитися такого миру, треба «зняти» цю владу і «настановити» нову.

Для цього треба передати владу в руки нових, революційних класів, в руки пролетаріату й революційного селянства. Для цього треба зосередити владу всередині масових революційних організацій, всередині Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів.

Ці класи і ці організації, і тільки вони, врятували революцію від корніловської змови. Вони ж забезпечать їй перемогу.

В цьому й полягатиме суд над імперіалістичною буржуазією та її агентами — змовниками.

Два питання

Перше питання. Кілька тижнів тому, коли скандальні викриття про змову влади (не Корнілова, а влади!) проти революції почали вперше з'являтися в пресі, більшовицька фракція внесла запит в ЦВК, звернений до колишніх членів Тимчасового уряду періоду «корніловської епопеї», до Авксентьева і Скобелева. Запит цікавився тими показаннями, що

їх з вимоги честі й з обов'язків перед демократією повинні були дати Авксентьєв і Скобелєв у питанні про викриття, спрямовані проти Тимчасового уряду. Запит нашої фракції в той же день був прийнятий Бюро ЦВК і, таким чином, він став запитом «всієї революційної демократії». З того часу минає місяць, викриття сиплються за викриттями, одні скандальніші від других, а Авксентьєв і Скобелєв, набравши в рота води, мовчать і досі, так начебто це їх не стосується. Чи не вважають читачі, що час цим «відповідальним» громадянам згадати про елементарні правила звичайної порядності і відгукнутися, нарешті, на запит, звернений до них «всією революційною демократією»?

Друге питання. В самому розпалі нових викриттів уряду Керенського «Дело Народа» закликало читачів «стерпіти» цей уряд, «чекати» до Установчих зборів. Звичайно, забавно чути тепер мову про те, що треба «стерпіти», з уст людей, які власними руками створили цей уряд для «врятування країни». Невже вони для того тільки й створювали уряд, щоб з важким серцем «стерпіти» його «на короткий час»?.. Але що значить «стерпіти» уряд Керенського? Це значить віддати долю багатомільйонного народу в руки змовників проти революції. Це значить віддати долю війни і миру в руки агентів імперіалістичної буржуазії. Це значить віддати долю Установчих зборів в руки невсипущих контрреволюціонерів. Як назвати «соціалістичну» партію, яка зв'язала свою політичну долю з долею «уряду» змовників проти революції? Говорять про «наївність» вождів партії есерів. Говорять про «короткозорість» «Дела Народа».

Немає сумніву, що «відповідальні» вожді есерів не слабують на відсутність цих «чеснот». Але... чи не вважають читачі, що наївність у політиці є злочин, який межує із зрадництвом?

«Рабочий Путь» №№ 27, 28 і 30,
4, 5 і 7 жовтня 1917 р.
Підпис: К. Сталін

ХТО ЗРИВАЄ УСТАНОВЧІ ЗБОРИ?

В той час, як балакуни угодовства спливають промовами про передпарламент, а їхні попутники воюють з більшовиками, які нібито зривають Установчі збори, ділки контрреволюції вже пробують сили для справжнього зриву Установчих зборів.

Всього тиждень тому вожді «донського козацтва» запропонували відкласти вибори в Установчі збори через «непідготовленість населення».

Через два дні після того газета «День», близька співробітниця кадетської «Речи», проговорилась, що «хвиля аграрних безпорядків... може відкласти вибори Установчих зборів».

А вчора телеграф приніс повідомлення, що «громадські діячі» в Москві, ті самі, які спрямовують тепер Тимчасовий уряд, теж «вважають неможливим» вибори в Установчі збори.*

* «Член Державної думи Н. Н. Львов вказав, що в теперішній час неможливо з технічних і політичних міркувань проводити вибори через анархію в країні. А Кузьмін-Караваєв додав, що до Установчих зборів влада не підготовлена, ніяких законопроектів не вироблено».

Очевидно, буржуазія має намір зірвати вибори в Установчі збори.

Очевидно тепер, коли буржуазія закріпилася в Тимчасовому уряді, створивши собі «демократичне» прикриття у вигляді контрреволюційного передпарламенту,— вона вважає себе досить сильною для того, щоб ще раз «відстрочити» Установчі збори.

Що можуть протиставити цій небезпеці пп. угодовці з «Известий» і «Дела Народа»?

Що можуть вони протиставити Тимчасовому урядові, якщо він, «прислухавшись до голосу країни» і йдучи по стопах «громадських діячів», відкладе вибори в Установчі збори?

Може, пресловутий передпарламент? Але ж, створений за планом Корнілова і покликаний прикривати язви уряду Керенського, передпарламент для того й викликано до життя, щоб заміняти Установчі збори, якщо вони будуть відкладені. Що може дати цей корніловський викидень в боротьбі за Установчі збори?

Може, дряхлий ЦВК? Але яким авторитетом може користуватися ця відірвана від мас установа, яка раз у раз брикає то залізничників, то Ради?

Може, «велика російська революція», про яку так неприємно-фальшиво розводить балачки «Дело Народа»? Але ж самі мудреці з «Дела Народа» говорять, що революція несумісна з Установчими зборами («або революція, або Установчі збори»!). Яку силу можуть мати порожні фрази про «могутність революції» в боротьбі за Установчі збори?

Де ж та сила, яку можна буде протипоставити контрреволюційним спробам буржуазії?

Сила ця — ростуща російська революція. Угодовці не вірять в неї. Але це не заважає їй рости, захоплюючи село і змітаючи підвалини поміщицької влади.

Борючись проти з'їзду Рад[86] і зміцнюючи корніловський передпарламент, меншовики й есери допомагають буржуазії зірвати Установчі збори. Але нехай знають вони, що, ідучи цим шляхом, їм доведеться мати справу з ростущою революцією.

«Рабочий Путь» № 28,
5 жовтня 1917 р.
Передова

КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ МОБІЛІЗУЄТЬСЯ,— ГОТУЙТЕСЬ ДО ВІДСІЧІ

Революція живе. Зірвавши корніловський «заколот» і розкачавши фронт, облетівши міста й ожививши фабричні райони,— вона перекидається тепер на село, змітаючи ненависні підвалини поміщицької влади.

Падає остання опора угодовства. Боротьба з корніловщиною змела угодовські ілюзії робітників і солдатів, згуртувавши останніх навколо нашої партії. Боротьба з поміщиками змете угодовські ілюзії селян, збираючи їх навколо робітників і солдатів.

В боротьбі з оборонцями і всупереч їм складається революційний фронт робітників, солдатів і селян. В боротьбі з угодовцями і всупереч їм росте і зміцнюється цей фронт.

Революція мобілізує свої сили, викидаючи з свого середовища угодовців з меншовиків та есерів.

Разом з тим мобілізує свої сили і контрреволюція.

Партія кадетів, кубло й розсадниця контрреволюції, перша розпочинає боротьбу, ведучи агітацію за

Корнілова. Забравши владу в свої руки і спустивши з цепу дворняг суворінського підворіття, прикриваючись есеро-меншовицько-корніловським передпарламентом і забезпечивши собі підтримку контрреволюційних генералів,— партія кадетів готує нову корніловщину, погрожуючи розгромом революції.

«Союз громадських діячів» у Москві, союз локаутників і «кістлявої руки голоду», той самий, який допомагав Корнілову душити солдатів та робітників, розганяти Ради в тилу і Комітети на фронті,— цей союз скликає через два дні **«другу Московську нараду»**, наполегливо запрошуючи на цю нараду представників «союзу козацьких військ».

На фронті, особливо на півдні і заході, таємний союз корніловських генералів гарячково організує новий похід проти революції, збираючи навколо себе всі сили, здатні до чорної «роботи»...

А уряд Керенського, той самий, який разом з Корніловим організував змову проти революції, готується до втечі в Москву для того, щоб, здавши німцям Петроград, організувати разом з Рябушинськими й Буришкіними, разом з Каледіними і Алексеєвими нову, більш грізну змову проти революції.

Сумніви неможливі. На противагу фронтові революції складається і міцніє фронт контрреволюції, фронт капіталістів і поміщиків, уряду Керенського і передпарламенту. Контрреволюція готує нову корніловщину.

Перша змова корніловщини була зірвана. Але контрреволюція не була зламана. Вона тільки відступила, сховавшись за спиною уряду Керенського і закріпившись на нових позиціях.

Другу змову корніловщини, що нині готується, треба в корені роздушити, щоб надовго захистити від небезпеки революцію.

Перший виступ контрреволюції був зірваний силами робітників і солдатів, силами Рад у тилу і Комітетів на фронті.

Ради й Комітети повинні вжити всіх заходів до того, щоб другий виступ контрреволюції був зметений всією міццю великої революції.

Нехай знають робітники й солдати, нехай знають селяни й матроси, що боротьба йде за **мир і хліб**, за **землю і свободу** проти капіталістів і поміщиків, проти спекулянтів і мародерів, проти зрадників і запроданців, проти всіх, хто не хоче раз назавжди покінчити з корніловщиною, що організується.

Корніловщина мобілізується,—готуйтесь до відсічі!

«Рабочий Путь» № 32,
10 жовтня 1917 р.
Передова

КОМУ ПОТРІБНИЙ ПЕРЕДПАРЛАМЕНТ?

Кілька місяців тому Корнілов, проектуючи розгон Рад і організуючи військову диктатуру, вирішив разом з тим створити «демократичний» передпарламент.

Для чого?

Для того, щоб, замінивши Ради передпарламентом, прикрити ним контрреволюційну природу корніловщини й обманути народ відносно справжніх цілей корніловських «реформ».

Після «ліквідації» корніловського повстання Керенський і кадети, Чернов і московські промисловці, організуючи «нову» коаліційну диктатуру буржуазії, вирішили разом з тим створити корніловський передпарламент.

Для чого?

Може, для боротьби з Радами? Може, для прикриття керенщини, яка мало чим відрізняється від корніловщини? Авксентьєв запевняє, що передпарламент створено для «врятування батьківщини». Чернов «розвиває» Авксентьєва далі, запевняючи, що мета передпарламенту «врятування країни і республіки». Але ж Корнілов теж думав «врятувати країну і

республіку», запроваджуючи військову диктатуру і прикриваючи її передпарламентом. Чим відрізняється авксентьєвсько-черновське «рятування» від корніловського?

Отже, для чого викликаний до життя нинішній корніловський викидень, так званий передпарламент?

Послухаймо одного з перших архітекторів передпарламенту, члена ЦК партії кадетів, колишнього члена Тимчасового комітету Державної думи, тепер члена передпарламенту, п. Аджемова. Вислухаймо його, бо він одвертіший за інших:

«Завданням передпарламенту повинно бути, насамперед,— дати урядові грунт під ногами, дати йому владу, якої у нього зараз, звичайно, немає».

Але для чого потрібна ця «влада» урядові? Проти кого вона повинна бути спрямована?

Слухайте далі:

«Головне питання,—сказав Аджемов,—полягає в тому, чи вдасться передпарламентові витримати репетицію, чи зуміє він дати належну відсіч Радам робітничих і солдатських депутатів. Не можна сумніватися в тому, що Рада і передпарламент протипоставлені, цілком так само, як через два місяці Установчим зборам знов-таки будуть протипоставлені ті ж організації. Якщо передпарламент складе іспит, тоді робота може налагодитися» (див. «День», неділя).

Оце діло! Оце одверто і, коли хочете, чесно!

Передпарламент створює «владу» урядові для того, щоб «дати відсіч Радам», бо передпарламент, і тільки він, може бути «протипоставлений» Радам.

Тепер ми знатимемо, що передпарламент викликано до життя не для «врятування країни», а для

боротьби з Радами. Тепер ми знатимемо, що перебіжчики з рядів демократії, меншовики й есери, сховалися в передпарламенті не для «рятування революції», а для того, щоб допомогти буржуазії в боротьбі з Радами. Недаремно вони ведуть одчайдушну боротьбу із з'їздом Рад.

«Якщо передпарламент складе іспит, то робота може налагодитися» — сподівається п. Аджемов.

Робітники й солдати вживуть всіх заходів до того, щоб корніловський викидень не «склав іспиту», а його чорна «робота» не «налагодилась».

«Рабочий Путь» № 32,
10 жовтня 1917 р.
Стаття без підпису

ВЛАДА РАД

В перші дні революції лозунг «Вся влада Радам!» був новиною. У квітні «влада Рад» вперше протиставляється владі Тимчасового уряду. Більшість у столиці поки що за Тимчасовий уряд без Мілюкова — Гучкова. В червні цей лозунг дістає демонстративне визнання величезної більшості робітників і солдатів. Тимчасовий уряд уже ізольований в столиці. В липні навколо лозунга «Вся влада Радам!» вибухає боротьба між революційною більшістю столиці і урядом Львова — Керенського. Угодовський ЦВК, спираючись на відсталість провінції, переходить на бік уряду. Боротьба вирішується на користь уряду. Прихильники Радянської влади оголошуються поза законом. Настає мертва смуга «соціалістичних» репресій і «республіканських» тюрем, бонапартистських підсиджувань і військових змов, розстрілів на фронті і «нарад» в тилу. Це до кінця серпня. В кінці серпня картина різко міняється. Корніловське повстання викликає напруження всіх сил революції. Ради в тилу і Комітети на фронті, що вмерли були в липні—серпні, тепер «раптом» оживають. І, оживши,

беруть владу в свої руки в Сибіру і на Кавказі, в Фінляндії і на Уралі, в Одесі і Харкові. Без цього, без взяття влади, революція була б розгромлена. Так «влада Рад», проголошена в квітні «маленькою групою» більшовиків у Пітері, в кінці серпня дістає майже загальне визнання революційних класів у Росії.

Тепер ясно для всіх, що «влада Рад» не тільки популярний лозунг, але і єдино вірний засіб у боротьбі за перемогу революції, єдиний вихід з наявного становища.

Настав момент, коли лозунг «Вся влада Радам!» повинен бути, нарешті, перетворений в життя.

Але що таке «влада Рад» і чим вона відрізняється від усякої іншої влади?

Кажуть, що передати владу Радам, це значить скласти «однорідний» демократичний уряд, організувати новий «кабінет» із «соціалістичних» міністрів і, взагалі, провести «серйозну зміну» в особовому складі Тимчасового уряду. Але це невірно. Справа тут зовсім не в заміні одних осіб Тимчасового уряду іншими. Справа в тому, щоб господарями становища в країні стали нові, революційні класи. Справа в переході влади в руки пролетаріату і революційного селянства. Але для цього зміна самого лише уряду далеко ще недостатня. Для цього треба, насамперед, провести корінну чистку в усіх відомствах і установах уряду, вигнавши звідусюди корніловців, поставивши скрізь відданих людей робітничого класу й селянства. Тільки тоді і тільки в такому разі можна буде говорити про перехід влади до Рад «в центрі і на місцях».

Чим пояснити відому всім безпорадність «соціалістичних» міністрів Тимчасового уряду? Чим пояснити той факт, що ці міністри стали нікчемними іграшками в руках людей, які стоять поза Тимчасовим урядом (згадайте «доповіді» Чернова і Скобелєва, Зарудного і Пєшехонова на «Демократичній нараді»!)? Насамперед тим, що не вони вели свої відомства, а відомства вели їх. Тим, між іншим, що кожне відомство становить фортецю, де досі ще сидять бюрократи царського періоду, які обертають добрі побажання міністрів у «звук пустий», які готові саботувати кожний революційний захід влади. Щоб влада перейшла до Рад не на словах тільки, але й на ділі, треба взяти ці фортеці і, вигнавши звідти слуг кадетсько-царського режиму, поставити на їх місце виборних і змінюваних, відданих справі революції працівників.

Влада Радам — це значить корінна чистка всіх і всяких урядових установ у тилу і на фронті, знизу догори.

Влада Радам — це значить виборність і змінюваність всіх і всяких «начальників» у тилу і на фронті.

Влада Радам — це значить виборність і змінюваність «представників влади» в місті і на селі, в армії і флоті, у «відомствах» і «інституціях», на залізницях і в поштово-телеграфних установах.

Влада Радам — це значить диктатура пролетаріату і революційного селянства.

Диктатура ця докорінно відрізняється від диктатури імперіалістичної буржуазії, тієї самої, яку не так давно намагалися встановити Корнілов і Мілюков з ласкавою участю Керенського й Терещенка.

Диктатура пролетаріату і революційного селянства означає диктатуру трудящої більшості над експлуатуючою меншістю, над поміщиками й капіталістами, над спекулянтами й банкірами, в ім'я демократичного **миру**, в ім'я робітничого **контролю** над виробництвом і розподілом, в ім'я **землі** для селян, в ім'я **хліба** для народу.

Диктатура пролетаріату і революційного селянства означає диктатуру відкриту, масову, здійснювану перед очима у всіх, без змови і закулісної роботи. Бо такій диктатурі нічого приховувати, що локаутникам-капіталістам, які загострюють безробіття різними «розвантаженнями», і банкірам-спекулянтам, які наганяють ціни на продукти й утворюють голод, — пощади не буде.

Диктатура пролетаріату і селянства означає диктатуру без насильств над масами, диктатуру волею мас, диктатуру для приборкання волі ворогів цих мас.

Така класова суть лозунга «Вся влада Радам!».

Події внутрішньої і зовнішньої політики, затяжна війна і прагнення миру, поразки на фронті і питання про захист столиці, гнилість Тимчасового уряду і питання про «переїзд» до Москви, розруха і голод, безробіття і виснаження, — все це нестримно тягне революційні класи Росії до влади. Це значить, що країна вже дозріла для диктатури пролетаріату і революційного селянства.

Настав момент, коли революційний лозунг «Вся влада Радам!» повинен бути, нарешті, здійснений.

«Рабочий Путь» № 35,
13 жовтня 1917 р.
Передова

ЕКЗАМЕН ЗУХВАЛЬСТВА

Припертий до стіни натиском революції уряд буржуазних временщиків пробує викрутитися, кидаючи брехливі запевнення про те, що він не збирався тікати з Петрограда і не хотів здавати столицю.

Учора ще широко оповіщали («Известия»!), що уряд «переїжджає» до Москви, вважаючи становище столиці «неблагополучним». Учора ще говорили відкрито («комісія по обороні»[87]!) про «здачу» Петрограда, причому уряд вимагав зняти гармати з підступів до столиці. Учора ще компаньйон Керенського і Корнілова по змові проти революції, поміщик Родзянко, вітав рішення уряду про «здачу», бажаючи загибелі Петроградові, флотові й Радам. Учора ще приєднувався до цього рішення «Лондон», бажаючи урядові скорого звільнення від Петрограда і флоту. Учора ще все це було... А сьогодні перелякані временщики з уряду, безладно відступаючи перед флотом і гарнізоном, які непохитно вирішили захищати столицю, збиваючись і суперечачи один одному, — полохливо намагаються замазати факти, стараються виправдатися перед революцією, зрадити яку вони збиралися вчора так невдало і невміло.

При цьому «категорична» заява Керенського про відкладення «переїзду» до весни спростовується такою ж категоричною заявою Кішкіна про те, що деякі урядові установи «можуть бути вже **зараз** перевезені» до Москви. А доповідач «комісії по обороні» Б. Богданов (аж ніяк не більшовик!) так само категорично заявляє, що «вияснилось **бажання** уряду **залишити Петроград**, причому у факті від'їзду уряду широкі верстви демократії побачили можливість **здачі Петрограда**» («Известия»). Ми вже не говоримо про те, що, за повідомленням вечірніх газет, «прихильники від'їзду Тимчасового уряду в Москву мали... **перевагу** голосів» («Русские Ведомости»).

Жалюгідні, маленькі люди з Тимчасового уряду! Вони, що весь час обманювали народ, — чи могли вони розраховувати на що-небудь інше, крім нового обману мас, прикрити яким намагаються вони свій безладний відступ?

Але временщики не були б вре́менщиками, коли б вони обмежувались обманом. Відступаючи і прикриваючись обманом, Керенський кидає ряд обвинувачень, киваючи на нашу партію і розводячи балачки про «відродження погромів» і про «небезпечних ворогів революції», про «шантаж» і «розбещення мас», про «заплямовані кров'ю невинних жертв руки» та ін.

Керенський говорить проти «ворогів революції», той самий Керенський, який разом з Корніловим і Савінковим влаштовував змову проти революції і Рад, обманом підтягуючи до столиці третій кінний корпус!..

Керенський говорить проти «відродження погромів», той самий Керенський, який, підвищивши ціни

на хліб, штовхнув село на погроми й підпали! Прочитайте оборонсько-есерівську газету «Власть Народа» і міркуйте самі:

«Деякі з наших кореспондентів пишуть, що останні безпорядки слід поставити в зв'язок з підвищенням твердих цін. Нові ціни відразу викликали загальне подорожчання прожитку. Звідси з'явилися невдоволення, озлобленість, надмірна нервовість, в результаті чого юрба легше, ніж раніше, йде на погроми!..» (№ 140).

Керенський говорить проти «розбещення мас», той самий Керенський, який забруднив революцію і спотворив її чисті звичаї, воскресивши інститути охранників і шпигів з брудними Вонлярлярськими й Щукіними на чолі!..

Керенський говорить проти «шантажу», той самий Керенський, весь режим якого є суцільним шантажем щодо демократії, який відкрито шантажував «Демократичну нараду» неіснуючим десантом на фінляндських берегах, з успіхом конкуруючи з ген. Хабаловим!..

Керенський говорить про «забризкані кров'ю невинних жертв руки», той самий Керенський, руки якого дійсно забризкані невинною кров'ю десятків тисяч солдатів, жертв авантюристського наступу на фронті в червні цього року!..

Кажуть, що на світі все має свої межі. Але хіба не ясно, що зухвальству буржуазних временщиків немає меж?..

«Известия» повідомляють, що члени «Ради республіки» зустріли Керенського «тривалими й гучними оплесками на всіх лавах». Нічого іншого й не чекали ми від лакейського передпарламенту, цього викидня корніловщини, охрещеного Керенським.

Але нехай знають ці панове, нехай знають усі, і ті, хто нишком готує репресії проти «лівих», і ті, хто авансом аплодує цим репресіям, — нехай знають вони, що коли проб'є вирішальна година, всі вони однаково дадуть відповідь перед революцією, зрадити яку вони хочуть, але обманути яку їм не вдасться

«Рабочий Путь» № 37,
15 жовтня 1917 р.
Передова

ШТРЕЙКБРЕХЕРИ РЕВОЛЮЦІЇ

Треба «скасувати Ради й Комітети», говорив корніловець Каледін на Московській нараді під грім оплесків кадетів.

Вірно, відповідав йому угодовець Церетелі, але рано ще, бо «не можна ще прибрати це риштовання, коли будова вільної революції (тобто контрреволюції?) ще не добудована».

Це було на початку серпня, на Московській нараді, коли вперше почала складатися контрреволюційна змова Корнілова і Родзянка, Мілюкова і Керенського.

Змова тоді «не вийшла»: її зірвав політичний страйк московських робітників. Але коаліція Церетелі й Мілюкова, Керенського й Каледіна склалась. Коаліція проти більшовицьких робітників і солдатів. При цьому виявилось, що коаліція була лише ширмою, за якою складалася справжня змова проти Рад і Комітетів, проти революції та її завоювань, змова, що вибухнула в кінці серпня.

Чи могли знати есери й меншовики, що, вихваляючи коаліцію з «живими силами» Московської наради,

вони працювали на змовників-корніловців? Чи могли знати ліберальні міщани з «Дела Народа» і сурмачі буржуазії з «Известий», що, «ізолюючи» більшовиків і підкопуючись під Ради й Комітети, вони працювали на контрреволюцію, записувались у штрейкбрехери революції?

Корніловське повстання відкрило всі карти. Воно виявило контрреволюційність кадетів і коаліції з ними. Воно виявило всю ту небезпеку, яка загрожує революції з боку генеральсько-кадетського союзу. Воно навіч показало, що якби не Ради в тилу і Комітети на фронті, проти яких змовлялися оборонці з Калєдіним, революція була б розгромлена.

Відомо, що в тяжкі хвилини корніловського повстання меншовики й есери змушені були віддати себе під захист тих самих кронштадтців і «більшовицьких» Рад і Комітетів, проти яких влаштовували вони коаліцію з Калєдіними та іншими «живими силами».

Урок було дано цінний і більш ніж переконливий.

Але... квола пам'ять людська. Особливо ж пам'ять перебіжчиків з «Известий» і безхарактерного «Дела Народа».

Всього місяць з лишком минуло від часу корніловського повстання. Здавалося б, з корніловщиною покінчено назавжди. Тимчасом «волею долі» і Керенського за цей короткий час ми встигли вже вступити в смугу нової корніловщини. Корнілов «арештований». Але вожді корніловщини стоять при владі. Стару коаліцію з «живими силами» зірвано. Та зате налагоджено нову коаліцію з корніловцями. Московська нарада не перетворилася в «довгий парламент», як

мріяв про це козацький отаман Караулов. Та зате створено корніловський передпарламент, що має «замінити стару радянську організацію». Перша нарада чорних у Москві зійшла зі сцени. Та зате цими днями відкрилася в Москві друга нарада чорних, лідер якої, поміщик Родзянко, одверто заявляє, що він **«буде радий, якщо Ради і флот загинуть, а Петроград візьмуть німці»**. Уряд удає, ніби судить Корнілова. Насправді ж він готує «пришестя» Корнілова, змовляючись з Корніловим і Калединим, намагаючись вивести революційні війська з Петрограда, збираючись тікати в Москву, готуючись здати Петроград, цілуючись з «нашими доблесними союзниками», які чекають не дочекаються розгрому Балтійського флоту, взяття німцями Петрограда і... вступу на престол сера Корнілова...

Хіба не ясно, що ми живемо напередодні нової корніловщини, ще більш грізної, ніж стара?

Хіба не ясно, що від нас вимагається тепер особлива пильність і повна бойова готовність?

Хіба не ясно, що тепер більш ніж коли-небудь потрібні Ради і революційні Комітети?

Де порятунок від корніловщини, в чому оплот революції, спроможної придушити всією могутністю масового руху прийдешній наступ контрреволюції?

Вже, певно, не в лакейському передпарламенті!

Хіба не ясно, що єдиний порятунок — в Радах і в робітничих та солдатських масах, які стоять за ними?

Хіба не ясно, що Ради і тільки Ради покликані врятувати революцію від прийдешньої контрреволюції?

Здавалося б, обов'язок революціонерів — берегти й зміцнювати ці організації, згуртовувати навколо них робітничі й селянські маси, зв'язувати ці організації в обласні й всеросійські з'їзди.

Тимчасом відреченці з «Известий» і «Дела Народа», забувши «тяжкі випробування» корніловських днів, ось уже кілька днів зайнялися розвінчуванням Рад, цькуванням Рад, зривом обласних і Всеросійського з'їздів Рад, дезорганізацією і руйнуванням Рад.

«Роль місцевих Рад падає,— говорять «Известия».— Ради перестали бути загальнодемократичною організацією...

Тимчасову організацію Рад ми хочемо замінити постійною повною і всебічною організацією державного і місцевого устрою життя. Коли впало самодержавство і разом з ним весь бюрократичний порядок, ми побудували Ради депутатів, як тимчасові бараки в яких могла знайти притулок вся демократія. Тепер замість бараків будується постійний мурований будинок нового ладу і, природно, люди поступово переходять з бараків у зручніші приміщення в міру того, як вибудовується поверх за поверхом».

Так говорять, втративши сором, «Известия», орган Центрального виконавчого комітету Рад,— комітету, що жалюгідно животіє волею довготерпіння Рад.

А Ляпкіни-Тяпкіни з безхарактерного «Дела Народа», шкутильгаючи за «Известиями», глибокодумно примовляють: треба зірвати з'їзд Рад, бо в цьому зриві — «порятунок» революції і Установчих зборів.

Ви чуєте? «Тимчасова організація» — це революційні Ради, які скинули царизм та його сваволю. «Постійна і всебічна організація» — це лакейський передпарламент, який услуговує Алексееву і Керенському. «Тимчасові бараки» — це революційні Ради, які розсіяли загони Корнілова. «Постійний мурований

будинок» — це корніловський викидень, передпарламент, покликаний прикрити своєю балаканиною контрреволюцію, що мобілізується. Там шум і гам живого революційного життя. Тут поважність і «затишність» контрреволюційної канцелярії. Чи можна дивуватися, що перебіжчики з «Известий» і «Дела Народа» поспішили перебратися з «бараків» Смольного інституту в «мурований будинок» Зимового палацу, розжалувавши себе з «вождів революції» в денщиків сера Алексеєва?

Треба скасувати Ради,— говорить сер Алексеев.

Раді старатися,— відповідають «Известия»,—добудовуйте тільки останній «поверх» у «мурованому будинку» Зимового палацу, а «ми», ми до того часу розберемо «бараки» Смольного інституту.

Треба замінити Ради передпарламентом,—говорить містер Аджемов.

Раді старатися,— відповідають йому з «Дела Народа», — дайте спочатку зірвати з'їзд Рад.

І це роблять вони тепер, напередодні нової корніловщини, коли контрреволюція вже скликала свій з'їзд у Москві, коли корніловщина вже мобілізувала свої сили, організуючи погроми на селі, викликаючи голод і безробіття в місті, підготовляючи зрив Установчих зборів, відкрито збираючи сили в тилу і на фронті для нового виступу проти революції.

Що це, як не пряма зрада проти революції та її завоювань?

Хто це, як не мерзенні штрейкбрехери революції та її організацій?

Як повинні після цього ставитися до них організовані в Ради робітники й солдати, якщо вони,

панове з «Известий» і «Дела Народа», в «тяжкі хвилини» майбутньої корніловщини «по-старому» звернуться до них «з простягненою рукою жебрака», прохаючи захистити від контрреволюції?..

Робітники звичайно вивозять на тачці штрейкбрехерів страйку.

Селяни звичайно виставляють до ганебного стовпа штрейкбрехерів загальної справи.

Ми не маємо сумніву, що Ради знайдуть засіб належно заплямувати мерзенних штрейкбрехерів революції та її організацій.

«Рабочий Путь» № 37,
15 жовтня 1917 р.
Стаття без підпису

ПРОМОВА НА ЗАСІДАННІ ЦК

16 жовтня 1917 р.

День повстання має бути вибраний доцільно. Тільки так слід розуміти резолюцію[88]. Кажуть, що треба чекати нападу з боку уряду, але треба розуміти, що таке напад. Підвищення цін на хліб, посилання козаків у Донецький район і т. п.,— все це вже напад. Доки чекати, якщо не буде военного нападу? Те, що пропонують Каменєв і Зінов'єв, об'єктивно приводить до можливості для контрреволюції підготуватися і зорганізуватися. Ми без кінця будемо відступати і програємо революцію. Чому б нам не забезпечити собі можливості вибору дня повстання і умов, щоб не давати зорганізуватися контрреволюції?

Тов. Сталін переходить до аналізу міжнародних відносин, доводить, що тепер більше віри повинно бути. Тут дві лінії: *одна лінія тримає курс на перемогу революції і озирається на Європу, друга — не вірить в революцію і розраховує бути тільки опозицією.* Петроградська Рада вже стала на шлях повстання, відмовившись санкціонувати виведення військ. Флот уже повстав, оскільки пішов проти Керенського. Отже, ми повинні стати твердо і безповоротно на шлях повстання.

Короткі записи на пленумі ЦК

«ОТОЧИЛИ МЕНЕ ТЕЛЬЦІ МНОЗІ ТУЧНІ»

Більшовики дали клич — бути готовим! Викликаний він загостренням становища і мобілізацією сил контрреволюції, яка хоче напасти на революцію, яка намагається знечолити революцію, здавши столицю Вільгельмові, яка має намір знекровити столицю виводячи з неї революційну армію.

Але революційний клич, даний нашою партією не всі зрозуміли однаково.

Робітники зрозуміли його «по-своєму» і почали озброюватися. Вони, робітники, багато прозорливіші від дуже багатьох «розумних» і «освічених» інтелігентів.

Солдати від робітників не відстали. Учора ще на зборах полкових і ротних Комітетів столичного гарнізону величезною більшістю постановили вони грудьми відстоювати революцію та її вождя, Петроградську Раду, на перший поклик якої зобов'язуються вони стати до зброї.

Так стоїть справа з робітниками й солдатами.

Не те з іншими верствами.

Буржуазія знає, де раки зимують. Вона взяла та й «без зайвих слів» виставила гармати біля Зимового

палацу, бо у неї є свої «прапорщики» й «юнкери», яких, сподіваємось, історія не забуде.

Агенти буржуазії з «Дня» і «Воли Народа» розпочали проти нашої партії похід, «змішуючи» більшовиків з чорними, наполегливо допитуючи їх про «строк повстання».

Їхні підголоски, денщики Керенського, Бінасіки й Дани, вибухнули відозвою, підписаною «ЦВК», закликаючи не виступати, допитуючи, подібно до «Дня» і «Воли Народа», про «строк повстання», закликаючи робітників і солдатів впасти ниць перед Кішкіним і Коноваловим.

А переляканим неврастенікам з «Новой Жизни» невмоготу стало, бо вони «не можуть більше мовчати» і благають нас сказати нарешті: коли ж виступлять більшовики.

Словом, коли не рахувати робітників і солдатів, то справді: «оточили мене тельці мнозі тучні», зводячи наклепи і доносячи, погрожуючи і благаючи, запитуючи і допитуючи.

Наша відповідь.

Про буржуазію та її «апарат»: з ними у нас розмова буде окрема.

Про агентів і найманців буржуазії: ми їх посилаємо до контррозвідки,— там вони можуть «поінформуватися», в свою чергу «інформуючи», кого слід, про «день» і «годину» «виступу», маршрут якого склали вже провокатори з «Дня».

Про Бінасіків, Данів та інших денщиків Керенського з Центрального виконавчого комітету: «героям», що стали на сторону уряду Кішкіна — Керенського проти робітників, солдатів і селян, — ми

звіту не даємо. Але ми постараємось, щоб вони, ці герої штрейкбрехерства, відповіли перед з'їздом Рад, який вчора ще намагались вони зірвати, але який сьогодні змушені вони скликати, відступаючи перед натиском Рад.

Щодо неврастеніків з «Новой Жизни», то ми погано розбираємось, чого, власне, хочуть вони від нас.

Якщо вони хочуть довідатися про «день» повстання для того, щоб заздалегідь мобілізувати сили переляканих інтелігентів, для своєчасної... втечі, скажімо, у Фінляндію, — то ми можемо їх тільки... похвалити, бо ми «взагалі» за мобілізацію сил.

Якщо вони питають про «день» повстання для того, щоб заспокоїти свої «сталеві» нерви, то запевняємо їх, що коли б навіть було призначено «день» повстання і коли б більшовики повідомили їх про це «на вухо», то від цього ні на гран не стало б «легше» нашим неврастенікам: пішли б нові «запитання», істерика та ін.

Якщо ж вони хочуть просто учинити демонстрацію проти нас, бажаючи відмежуватися від нашої партії, то ми їх можемо знов же тільки похвалити: бо, по-перше, цей розумний крок, безсумнівно, буде зарахований їм ким слід після можливих «ускладнень» та «невдач»; по-друге, він внесе ясність у свідомість робітників і солдатів, які зрозуміють, нарешті, що «Новая Жизнь» удруге (липневі дні!) дезертирує з рядів революції в чорну рать Бурцевих—Суворіних. Ну, а всякому відомо, що ми взагалі за ясність.

Але, може, вони не можуть «мовчати» тому, що тепер взагалі всі загоготали у вітчизняному болоті інтелігентської розгубленості? Чи не цим пояснюється

«не можна мовчати» Горького? Неймовірно, але факт. Вони сиділи і мовчали, коли поміщики та їх прислужники доводили селян до одчаю і голодних «бунтів». Вони сиділи і мовчали, коли капіталісти та їх прихвосні готували робітникам всеросійський локаут і безробіття. Вони вміли мовчати, коли контрреволюція намагалася здати столицю і вивести звідти армію. Але ці люди, виявляється, «не можуть мовчати», коли авангард революції, Петроградська Рада, став на захист обманутих робітників і селян! І перше слово, що сказали вони, — слово докору не на адресу контрреволюції, — ні, а на адресу тієї самої революції, про яку вони з захопленням говорять за чашкою чаю, але від якої вони тікають, як від чуми, в найвідповідальніші хвилини! Хіба це не «дивно»?

Російська революція повалила немало авторитетів. Її могутність виявляється, між іншим, в тому, що вона не схилялась перед «гучними іменами», брала їх на службу, або відкидала їх в небуття, якщо вони не хотіли вчитися у неї. Їх, цих «гучних імен», відкинутих потім революцією, — ціла низка. Плеханов, Кропоткін, Брешковська, Засулич і взагалі всі ті старі революціонери, які тільки тим і славні, що вони старі. Ми боїмося, що лаври цих «стовпів» не дають спати Горькому. Ми боїмося, що Горького «смертельно» потягло до них, в архів.

Що ж, вільному воля... Революція не вміє ні жаліти, ні ховати своїх мерців...

«Рабочий Путь» № 41,
20 жовтня 1917 р.
Стаття без підпису

ЩО НАМ ТРЕБА?

У лютому скинули царя солдати й робітники. Але, перемігши царя, вони не захотіли взяти владу в свої руки. Керовані лихими пастирями, есерами й меншовиками, робітники й солдати добровільно передали владу ставленикам поміщиків і капіталістів: Мілюковим і Львовим, Гучковим і Коноваловим.

Це була фатальна помилка переможців. За цю помилку розплачуються тепер солдати на фронті, робітники й селяни в тилу.

Скидаючи царя, робітники думали здобути хліб і роботу. Але замість цього вони «здобули» дорожнечу і голод, локаути й безробіття.

Чому?

— Тому, що в уряді сидять ставленики капіталістів і спекулянтів, які хочуть взяти робітників заморою.

Скидаючи царя, селяни думали здобути землю. Але замість цього вони «здобули» арешти своїх депутатів та каральні експедиції.

Чому?

— Тому, що в уряді сидять ставленики поміщиків, які ні за що не віддадуть селянам землю.

Скидаючи царя, солдати думали здобути мир. Але замість цього вони «здобули» затяжну війну, яку хочуть до того ж відтягти ще до наступної осені.

Чому?

— Тому що в уряді сидять ставленики англо-французьких банкірів, яким невигідне «скоре» закінчення війни, які по-грабіжницькому наживаються на війні.

Скидаючи царя, народ думав, що місяців через два-три скличуть Установчі збори. Тимчасом скликання Установчих зборів раз уже було відкладене, і тепер вороги явно готуються його остаточно зірвати.

Чому?

— Тому, що в уряді сидять вороги народу, яким невигідне своєчасне скликання Установчих зборів.

Після перемоги лютневої революції влада лишилася в руках поміщиків і капіталістів, банкірів і спекулянтів, скупщиків і мародерів,— ось в чому фатальна помилка робітників і солдатів, ось де причина нинішніх бідувань в тилу і на фронті.

Цю помилку треба виправити тепер же. Настав момент, коли дальше зволікання загрожує загибеллю всій справі революції.

Треба нинішній уряд поміщиків і капіталістів замінити новим урядом робітників і селян.

Треба нинішній самозваний уряд, народом не обраний і перед народом не відповідальний, замінити урядом народом визнаним, обраним представниками робітників, солдатів та селян і відповідальним перед цими представниками.

Треба уряд Кішкіна—Коновалова замінити урядом Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів.

Те, що не було зроблено в лютому, повинно бути зроблене тепер.

Таким і тільки таким шляхом можуть бути завойовані мир, хліб, земля, свобода.

— Робітники, солдати, селяни, козаки, всі трудящі!

Чи хочете ви, щоб замість нинішнього уряду поміщиків і капіталістів став при владі новий уряд робітників і селян?

Чи хочете ви, щоб новий уряд Росії оголосив, згідно з вимогою селян, скасування поміщицьких прав на землю і передав усі поміщицькі землі без викупу селянським Комітетам?

Чи хочете ви, щоб новий уряд Росії опублікував таємні договори царя, визнав їх необов'язковими і запропонував усім воюючим народам справедливий мир?

Чи хочете ви, щоб новий уряд Росії приборкав до кінця локаутників і спекулянтів, які навмисно загострюють голод і безробіття, розруху і дорожнечу?

Якщо ви хочете цього, зберіть усі свої сили, вставайте всі поголовно, як один, влаштовуйте збори, вибирайте делегації і подайте свої вимоги через них з'їздові Рад, який відкривається завтра у Смольному.

Якщо ви всі будете діяти дружно і стійко, ніхто не посміє опиратися волі народу. Старий уряд поступиться місцем перед новим тим більш мирно, чим сильніше, організованіше й могутніше виступите ви. І вся країна піде тоді сміливо й твердо до завоювання миру народам, землі селянам, хліба й роботи голодуючим.

Влада повинна перейти в руки Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів.

При владі повинен бути новий уряд, обраний Радами, змінюваний Радами, відповідальний перед Радами.

Тільки такий уряд може забезпечити своєчасне скликання Установчих зборів.

«Рабочий Путь» № 44,
24 жовтня 1917 р.

Передова

ПРИМІТКИ

[1] Міжнародна конференція інтернаціоналістів відбулася в Ціммервальді 5—8 вересня (23—26 серпня) 1915 року. У своєму маніфесті конференція визнала світову війну імперіалістичною; засудила поведінку «соціалістів», які голосували за воєнні кредити і взяли участь у буржуазних урядах; закликала робітників Європи розгорнути боротьбу проти війни, за мир без анексій і контрибуцій. Друга конференція інтернаціоналістів відбувалася 24 — 30 (11 — 17) квітня 1916 року в Кінталі. Маніфест і резолюції, прийняті в Кінталі, були дальшим кроком вперед у розвитку інтернаціонального революційного руху проти війни. Але Кінтальська конференція, як і Ціммервальдська, не прийняла більшовицьких лозунгів: перетворення імперіалістичної війни у війну громадянську, поразка у війні своїх імперіалістичних урядів, організація III Інтернаціоналу. — *6.*

[2] Група «Єдність» організаційно оформилась у березні 1917 року; об'єднувала крайніх правих меншовиків-оборонців, керівну роль в ній відігравали Плеханов і колишні ліквідатори Бур'янов та Йорданський. Група беззастережно підтримувала Тимчасовий уряд, вимагала продовження імперіалістичної війни і разом з чорносотенцями цькувала більшовиків. У дні Великої Жовтневої соціалістичної революції члени групи брали участь в контрреволюційному «Комітеті порятунку батьківщини і революції». — *11.*

[3] «Речь» — газета, центральний орган кадетської партії; виходила в Петербурзі з лютого 1906 року по 26 жовтня 1917 року. — ***21***.

[4] «День» — газета, видавалася в Петербурзі з 1912 р. на кошти банків; перебувала в руках меншовиків-ліквідаторів; 26 жовтня 1917 р. закрита за контрреволюційну діяльність. — ***21***.

[5] У зв'язку з розмовою Мілюкова з журналістами в № 17 газети «Правда» від 25 березня 1917 року була вміщена передова стаття під назвою «Геть політику імперіалістів!», присвячена характеристиці зовнішньої політики Тимчасового уряду.

Газета «Правда» після лютневої революції (з 5 березня 1917 року) почала виходити як Центральний Орган більшовицької партії. 15 березня 1917 року на розширеному засіданні бюро ЦК РСДРП(б) до складу редакції «Правды» був введений Й. В. Сталін. Після повернення в Росію у квітні 1917 року В. І. Ленін очолив керівництво «Правдой». Найближчими співробітниками «Правды» були: В. М. Молотов, Я. М. Свердлов, М. С. Ольмінський, К. Н. Самойлова та ін. 5 липня 1917 року редакція «Правды» була розгромлена юнкерами й козаками. Після липневих днів, у зв'язку з переходом В. І. Леніна на нелегальне становище, відповідальним редактором Центрального Органу партії став Й. В. Сталін. З 23 липня 1917 року Військовій організації при ЦК РСДРП(б) вдалося організувати видання газети під назвою «Рабочий и Солдат». Центральний Комітет партії дав вказівку про те, щоб «Рабочий и Солдат» до створення Центрального Органу партії виконував його функції. В період липень — жовтень Центральний Орган партії проводить величезну роботу в справі згуртування робітників і солдатів навколо більшовицької партії і в справі підготовки збройного повстання. З 13 серпня 1917 року Центральний Орган більшовиків виходить під назвою «Пролетарий», після його закриття — під назвою «Рабочий», а потім «Рабочий Путь». Останній виходив до 26 жовтня 1917 року. З 27 жовтня 1917 року Центральний Орган більшовицької партії знов виходить під назвою «Правда». — ***22***.

6 **«Вечернее Время»** — вечірня газета реакційного напряму заснована А. С. Суворіним; виходила в Петербурзі з 1911 по 1917 рік. — ***23.***

7 **«Дело Народа»** — газета есерів, виходила в Петрограді з 15 березня 1917 року по січень 1918 року. — ***25.***

8 Зондербунд — реакційний союз семи католицьких кантонів Швейцарії, що утворився в 1845 році і обстоював політичну роздрібненість країни. В 1847 році спалахнула збройна боротьба між Зондербундом і іншими кантонами, які стояли за централізацію влади в Швейцарії. Війна закінчилась поразкою Зондербунду і перетворенням Швейцарії з союзу держав у єдину союзну державу. — ***27.***

9 VII (Квітнева) Всеросійська конференція РСДРП(б) відбулася 24—29 квітня 1917 року в Петрограді. Це була перша легальна конференція більшовиків. Вона відіграла в житті партії роль з'їзду. В. І. Ленін у доповіді про поточний момент розвивав положення, викладені ним раніше у Квітневих тезах. Й. В. Сталін виступав на конференції з промовою на захист резолюції В. І. Леніна в питанні про поточний момент і з доповіддю в національному питанні. Конференція засудила опортуністичну, капітулянтську позицію Каменева, Рикова, Зінов'єва, Бухаріна і Пятакова, які виступили проти соціалістичної революції в Росії, а в національному питанні стояли на націонал-шовіністичних позиціях. Квітнева конференція націлила партію більшовиків на боротьбу за переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну. Резолюцію Квітневої конференції в національному питанні див. «ВКП(б) в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій та пленумів ЦК», ч. І, 1949, стор. 235*. — ***30.***

10 VIII з'їзд РКП(б) відбувався у Москві 18—23 березня 1919 року. З'їзд дав рішучу відсіч великодержавним, шовіністичним поглядам Бухаріна й Пятакова в національному питанні. Прийняту з'їздом «Програму РКП(б)» див. «ВКП(б) в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій та пленумів ЦК», ч. І, 1949, стор. 283—297*. — ***31.***

---

* Тут і далі посилання, позначені зірочкою, наводяться за виданням українською мовою. *Ред.*

11 Див. «Другий конгрес Комінтерну липень — серпень 1920 р.». М., 1934, стор. 492. — *32.*

12 Текст телеграми Шингарьова наводиться в статті В. І. Леніна ««Добровільна угода» між поміщиками і селянами?», надрукованій в «Правде» № 33, 15 квітня 1917 року (див. В. І. Ленін. Твори, том XX, стор. 169). — *35.*

13 Всеросійська нарада Рад Р. і С. Д., скликана Виконавчим комітетом Петроградської Ради, відбувалася в Петрограді з 29 березня по 3 квітня 1917 року; пройшла під впливом меншовиків та есерів. — *42.*

14 Нота міністра закордонних справ Тимчасового уряду, лідера кадетів Мілюкова, послана союзним державам 18 квітня 1917 року, підтверджувала вірність Тимчасового уряду договорам, укладеним царизмом, і заявляла про готовність уряду продовжувати імперіалістичну війну. Нота викликала величезне обурення петроградських робітників і солдатів. — *44.*

15 Палац царської фаворитки Кшесинської був захоплений революційними солдатами в дні лютневої революції. В ньому містилися Центральний і Петроградський комітети більшовиків, Військова організація при ЦК РСДРП(б), солдатський клуб та інші організації робітників і солдатів. — *46.*

16 Після наради в Маріїнському палаці Тимчасовий уряд 22 квітня 1917 року опублікував «роз'яснення» до ноти Мілюкова, в якому заявив, що під лозунгом «рішуча перемога над ворогом» він розуміє «утвердження тривкого миру на основі самовизначення народів». Угодовський Виконком Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів визнав поправки і «роз'яснення» уряду задовільними і «інцидент вичерпаним». — *47.*

17 Бунд — «Загальний єврейський робітничий союз в Польщі, Литві і Росії» — був організований у жовтні 1897 року (див. Й. В. Сталін. Твори, т. 1, стор. 378*, примітка 7). — *54.*

* Тут посилання наводяться за виданням Творів українською мовою. *Ред.*

18 Обраний на з'їзді представників від волостей і селищ Шліссельбурзький повітовий революційний народний Комітет ужив заходів до розв'язання земельного питання. Земельна комісія цього Комітету постановила: 1) провести общинно оранки вільних земель, що належать церквам, монастирям, царській фамілії та приватним власникам; 2) потрібний живий і мертвий ремanент взяти за мінімальною оцінкою з приватновласницьких маєтків та складів і т. д. Відповідно до цього рішення волосні комітети взяли під свій контроль весь земельний фонд повіту, провели облік сільськогосподарського реманенту, встановили нагляд за цілістю лісів, організували оранку пустуючих земель і т. д — *58*.

19 В додатку до № 13 «Солдатской Правды» від 3 травня 1917 року були опубліковані резолюції VII (Квітневої) Всеросійської конференції РСДРП(б). — *66*.

20 Підготовка до виборів у районні думи Петрограда почалася в квітні 1917 року. «Правда», Петроградський і районні комітети більшовицької партії закликали робітників і солдатів взяти активну участь у виборах і голосувати за списки більшовиків 10 травня 1917 року відбулося засідання Петроградського комітету РСДРП(б) з участю Й В. Сталіна, на якому були заслухані доповіді загальноміської і районних комісій про хід муніципальної кампанії Вибори в районні думи Петрограда відбувалися з 27 травня по 5 червня 1917 року. Результатам виборів Й. В Сталін присвятив статтю «До підсумків муніципальних виборів у Петрограді» (див. цей том, стор 91) — *67*.

21 Трудовики, або «трудова група», — група дрібнобуржуазних демократів, утворилась у квітні 1906 року з селянських депутатів I Державної думи В 1917 році трудовики злилися з «народно-соціалістичною» партією. — *72*.

22 «Народні соціалісти» (енеси) — дрібнобуржуазна організація; утворилася в 1906 році, виділившись із правого крила есерів Енеси висували політичні вимоги, які не виходили з рамок конституційної монархії. Ленін називав їх «соціал-кадетами»

і «есерівськими меншовиками». Після лютневої революції 1917 року партія енесів серед інших дрібнобуржуазних «соціалістичних» партій зайняла одну з найбільш правих позицій. Після Жовтневої революції енеси брали участь в контрреволюційних організаціях. — *72.*

23 **«Рабочая Газета»** — центральний орган партії меншовиків; виходила в Петрограді з 7 березня 1917 року. Незабаром після Жовтневої революції газета була закрита. — *72.*

24 *«Міжрайонка»* («*Міжрайонна організація об'єднаних соціал-демократів*») виникла в Петербурзі в 1913 році. До неї входили троцькісти-меншовики і частина колишніх більшовиків, що відкололися від партії. Під час першої світової війни міжрайонці займали центристську позицію і вели боротьбу проти більшовиків. В 1917 році міжрайонці заявили про свою згоду з лінією більшовицької партії. Тому на виборах до районних дум в Петрограді у травні 1917 року більшовики виступали в блоці з міжрайонцями. На VI з'їзді РСДРП(б) міжрайонці були прийняті в партію. Частина міжрайонців на чолі з Троцьким згодом виявились ворогами народу. — *74.*

25 **«Новая Жизнь»** — меншовицька газета, виходила в Петрограді з квітня 1917 року. Навколо неї згуртувались меншовики-мартовці та одиночки інтелігенти напівменшовицького напряму. Група «Новой Жизни» постійно вагалась між угодовцями і більшовиками; після липневих днів члени групи брали участь в об'єднавчому з'їзді разом з меншовиками-оборонцями. Після Жовтневої революції група за винятком кількох чоловік, які приєднались до більшовиків, зайняла ворожу позицію щодо Радянської влади. Газета «Новая Жизнь» була закрита влітку 1918 року. — *75.*

26 Перший Всеросійський селянський з'їзд відбувався в Петрограді 4—28 травня 1917 року. Більшість на з'їзді належала есерам і групам, близьким до них. Переважна частина селянських делегатів від губерній представляла куркульські верхи села. — *81.*

27 «*Декларація прав солдата*» — наказ по армії і флоту про основні права військовослужбовців, виданий військовим міні-

стром Тимчасового уряду Керенським 11 травня 1917 року. «Декларація» значно обмежувала права солдатів, завойовані ними в перші дні революції 1917 року. Есеро-меншовицький Виконком Петроградської Ради вітав «декларацію прав солдата», але солдати й матроси зустріли її мітингами протесту, називаючи декларацією безправ'я. — *81.*

28 **«Вечерняя Биржёвка»** — газета «Биржевые Ведомости», вечірній випуск. **«Биржевые Ведомости»** — буржуазна газета що виходила в Петербурзі з 1880 року. Назва «Биржёвка» стала прозивною для означення безпринципності й продажності преси. В кінці жовтня 1917 року газета була закрита Військово-революційним комітетом Петроградської Ради. — *82.*

29 Секретар швейцарської соціалістичної партії Роберт Грімм приїхав до Росії в травні 1917 року. На початку червня в буржуазних газетах з'явилося повідомлення про те, що Грімм дістав завдання позондувати грунт відносно сепаратного миру між Німеччиною і Росією. У зв'язку з цим Тимчасовий уряд вислав Грімма з Росії. — *85.*

30 Перший Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів, підготовлений і скликаний Петроградською Радою, відбувався 3—24 червня 1917 року. На з'їзді більшість належала есерам (285 делегатів) та меншовикам (248 делегатів). Більшовики, які становили в той час меншість в Радах, мали 105 делегатів. Більшовики викривали на з'їзді імперіалістичний характер війни і згубність угодовства з буржуазією. З промовами про ставлення до Тимчасового уряду і про війну виступав В. І. Ленін, який протиставив угодовським лозунгам меншовиків та есерів вимогу переходу всієї влади до Рад. З'їзд пройшов під впливом меншовиків та есерів. — *89.*

31 **«Воля Народа»** — газета, орган правого крила партії есерів; виходила в Петрограді з 29 квітня по 24 листопада 1917 року.— *93.*

82 Відозва «До всіх трудящих, до всіх робітників і солдатів Петрограда» була написана в зв'язку з демонстрацією робітників і солдатів, призначеною Центральним Комітетом і Петроградським комітетом РСДРП(б) на 10 червня 1917 року. Вперше вона була опублікована 9 червня як прокламація, розповсюджена в районах Петрограда. 10 червня відозва мала з'явитися на сторінках «Правды» і «Солдатской Правды», але через те що в ніч на 10 червня ЦК і ПК більшовиків змушені були відмінити демонстрацію, вона була вирізана із стереотипів «Правды» і «Солдатской Правды». Тільки невелика кількість екземплярів «Солдатской Правды» встигла розійтися з текстом відозви. 13 червня відозва була опублікована в № 80 «Правды» вслід за статтею «Правда про демонстрацію». 17 і 18 червня 1917 року відозва була надрукована ще раз в газеті «Правда» у зв'язку з новою демонстрацією, призначеною на 18 червня. — ***96.***

83 **«Окопная Правда»** — більшовицька газета, виходила з 30 квітня 1917 року в Ризі. Перші номери газети були видані солдатським Комітетом Новоладозького полку коштом самих солдатів. З № 7 (17 травня 1917 року) газета стала органом військової організації і російської секції при Ризькому комітеті РСДРП(б), з № 26 (5 липня 1917 року) — органом військової організації XII армії при Ризькому комітеті, а потім при ЦК соціал-демократії Латиського краю. 21 липня 1917 року була закрита, але вже через день — 23 липня — замість «Окопной Правды» почала видаватися газета «Окопный Набат», орган об'єднаної військової організації соціал-демократії Латвії, що виходив аж до взяття Риги німцями. З 12 жовтня видання «Окопного Набата» відновилося в м. Вендені. З 29 жовтня 1917 року газета прийняла стару назву — «Окопная Правда». З того часу газета виходила без перерви до лютого 1918 року. — ***101.***

84 **«Солдатская Правда»** — більшовицька газета, почала виходити з 15 квітня 1917 року як орган військової організації при Петроградському комітеті РСДРП(б), а з 19 травня як орган Військової організації при ЦК РСДРП(б). «Солдатская Правда» користувалась великою популярністю серед солдатів

і робітників Петрограда. Робітники вносили гроші на видання газети і безплатне розповсюдження її серед солдатів-фронтовиків. Тираж газети доходив до 50 тисяч екземплярів, з яких половина йшла на фронт. В липневі дні 1917 року, одночасно з «Правдой», «Солдатская Правда» була розгромлена і закрита Тимчасовим урядом; відновлена в перші дні після Жовтневої революції. Газета виходила до березня 1918 року. — ***105.***

85 Друкарня «Труд», в якій друкувалися більшовицькі газети й книги, була придбана Центральним Комітетом РСДРП(б) 22 квітня 1917 року. На заклик «Правды» гроші на купівлю друкарні вносили самі робітники й солдати. 6 липня 1917 року друкарня була розгромлена загонами юнкерів та козаків. — ***105.***

86 Друга (екстрена) Петроградська загальноміська конференція більшовиків була скликана 1 липня 1917 року. На ній було 145 делегатів, які представляли 32 220 членів партії. Екстрене скликання конференції було викликане загостренням політичного становища в Петрограді і в країні у зв'язку з початком наступу на фронті, спробами Тимчасового уряду вивести з Петрограда революційні полки і «розвантажити» місто від революційних робітників і т. п. У зв'язку з подіями 3—5 липня засідання конференції були перервані і відновилися лише 16 липня. Вся її дальша робота проходила під безпосереднім керівництвом Й. В. Сталіна. — ***108.***

87 Надзвичайна нарада в Москві — Московська державна нарада — була скликана Тимчасовим урядом 12 серпня 1917 року. Більшість учасників наради були представники поміщиків, буржуазії, генералітету, офіцерства і верхівки козацтва. Делегація від Рад і ЦВК складалася з меншовиків та есерів. На нараді Корнілов, Алексеев, Каледін та ін. виступили з програмою придушення революції. Керенський у своїй промові погрожував придушити революційний рух і присікти спроби захоплення селянами поміщицьких земель. Центральний Комітет більшовицької партії у відозві, написаній Й. В. Сталіним, закликав пролетаріат до протесту проти Московської наради. В Москві більшовики організували в день відкриття наради одноденний страйк, в якому взяло участь

понад 400 тисяч чоловік. Мітинги протесту і страйки відбувалися в ряді інших міст. Викриттю контрреволюційної суті Московської наради Й. В. Сталін присвятив ряд статей (див. цей том, стор. 191, 198, 208, 212 та ін.). — *112.*

38 5 липня 1917 року із Гельсінгфорса до Петрограда прибула делегація моряків Балтійського військово-морського флоту. Приводом до приїзду делегації стала спроба Тимчасового уряду використати судна Балтійського флоту для боротьби з революційними кронштадтськими матросами, які брали активну участь в демонстрації 3—4 липня в Петрограді. 7 липня за розпорядженням Тимчасового уряду балтійська делегація у складі 67 чоловік була арештована. — *112.*

39 Роззброєння сестрорецьких робітників було проведено 11 липня 1917 року з розпорядження Тимчасового уряду і за згодою есеро-меншовицького ЦВК. Робітникам був поставлений ультиматум здати зброю з погрозою вжити збройної сили. Члени заводського комітету сестрорецького збройового заводу, більшовики, були арештовані. — *112.*

40 Декларація, опублікована Тимчасовим урядом 8 липня 1917 року, містила ряд демагогічних обіцянок, з допомогою яких Тимчасовий уряд, есери й меншовики хотіли заспокоїти маси після подій 3—5 липня. Закликаючи до продовження імперіалістичної війни Тимчасовий уряд обіцяв провести в намічений строк — 17 вересня — вибори до Установчих зборів, розробити законопроекти про 8-годинний робочий день, соціальне страхування та ін. Незважаючи на суто формальний характер, декларація 8 липня стала предметом нападок з боку кадетів, які умовою свого вступу в уряд висунули скасування цієї декларації. — *118.*

41 Камковці — прихильники Камкова Б. (Кац), одного з лідерів лівого крила партії есерів, яке оформилось незабаром після лютневої революції 1917 року. — *121.*

42 Стаття «Перемога контрреволюції» була вміщена в кронштадтській газеті «Пролетарское Дело» № 5 від 19 липня 1917 року під заголовком «Торжество контрреволюции». — *129.*

43 Слова Мулей-Гассана туніського мавра, одного з героїв трагедії Ф. Шиллера «Змова Фієско в Генуї» (Ф. Шіллер. Твори, т. II, вид. «Академия», 1936, стор. 260). — *133.*

44 А. Гендерсон — один з керівників англійської робітничої партії (лейбористів). В період першої світової війни Гендерсон — соціал-шовініст, член уряду Ллойд-Джорджа.

А. Тома — один з керівників французької соціалістичної партії, соціал-шовініст в період першої світової війни, який увійшов до складу французького кабінету міністрів. — *133.*

45 Відозва «До всіх трудящих, до всіх робітників і солдатів Петрограда» написана у зв'язку з подіями 3 — 5 липня з доручення II Петроградської загальноміської конференції більшовиків. 25 липня 1917 року (в газеті на першій сторінці помилково вказано дату 24 липня) відозва була надрукована в «Рабочем и Солдате» № 2; 1 серпня на вимогу робітників і солдатів вона була надрукована вдруге в № 8. — *136.*

46 Нарада 21 липня, названа есерами й меншовиками «історичною», була скликана Тимчасовим урядом у зв'язку з урядовою кризою, викликаною виходом із складу уряду кадетів і заявою Керенського про відставку. В нараді брали участь представники буржуазних і угодовських партій. На нараді кадети вимагали створення уряду незалежного в своїх діях від Рад і демократичних партій, здатного з допомогою репресій відновити «дисципліну» в армії і т. п. Есери й меншовики погодились на ці вимоги, надавши Керенському право скласти новий Тимчасовий уряд. — *139.*

47 Слова з пісні американського поета-демократа У. Уітмана (див. «Збірник революційних пісень», вид. Петербурзького комітету РСДРП, 1916, стор. 9). — *141.*

48 Маються на увазі Петроградська екстрена загальноміська конференція більшовиків, що відбувалася 1 — 3 і 16 — 20 липня 1917 року (див. примітку 36), і друга загальноміська конференція меншовиків, що проходила 15—16 липня. — *143.*

49 Стаття «До виборів в Установчі збори» була написана в зв'язку з початком виборчої кампанії в Установчі збори, вибори в які Тимчасовий уряд призначив на 17 вересня 1917 року. Перша частина статті була надрукована в «Правде» № 99, 5 липня 1917 року. Але через те що після липневих днів «Правда» була закрита, друкування статті перервалося. Тільки 27 липня 1917 року в газеті «Рабочий и Солдат» № 4 стаття була надрукована повністю. — *148.*

50 Всеросійська селянська спілка — дрібнобуржуазна організація, що виникла в 1905 році. Спілка висувала вимогу політичної свободи, скликання Установчих зборів і скасування приватної власності на землю. В 1906 році Селянська спілка розпалась. В 1917 році Спілка відновила свою діяльність і 31 липня зібрала Всеросійський з'їзд у Москві. З'їзд висловився за цілковиту підтримку Тимчасового уряду, за продовження імперіалістичної війни, проти захоплення селянами поміщицьких земель. Восени 1917 року деякі члени Головного комітету Селянської спілки брали участь в репресіях проти селянських повстань. — *148.*

51 Рада селянських депутатів петроградського гарнізону, згодом перейменована в Петроградську Раду селянських депутатів, була створена 14 квітня 1917 року з представників військових частин і деяких підприємств Петрограда. Рада ставила своїм основним завданням боротьбу за передачу всієї землі в користування селян, без викупу. Петроградська Рада селянських депутатів вела боротьбу проти угодовської політики Всеросійської Ради селянських депутатів, що була під керівництвом правих есерів. Після Жовтневої соціалістичної революції Рада взяла активну участь в організації Радянської влади на селі і проведенні в життя декрету про землю. У лютому 1918 року, в зв'язку з демобілізацією старої армії, Рада припинила свою діяльність. — *151.*

52 VI з'їзд РСДРП (більшовиків) відбувався у Петрограді з 26 липня по 3 серпня 1917 року. На з'їзді були заслухані й обговорені доповіді: політичний та організаційний звіти ЦК, звіти з місць, війна і міжнародне становище, політичне

й економічне становище, професійний рух, передвиборна кампанія в Установчі збори. З'їзд прийняв новий статут партії і ухвалив спеціальне рішення про організацію спілок молоді. Й. В. Сталін виступав із звітною доповіддю ЦК та доповіддю про політичне становище. З'їзд відкинув троцькістські пропозиції Бухаріна й Преображенського, які намагалися зірвати курс партії на соціалістичну революцію, і прийняв резолюцію про політичне становище, запропоновану Й. В. Сталіним. З'їзд націлив партію на збройне повстання, на соціалістичну революцію. — ***155.***

68 Фрідріх Адлер — один з лідерів австрійської соціал-демократії. В 1916 році, на знак протесту проти війни, убив австрійського прем'єр-міністра Штюрка, за що в травні 1917 року був засуджений до смертної кари. По виході з тюрми в 1918 році Адлер зайняв ворожу позицію щодо Жовтневої революції. — ***156.***

69 4 *липня* 1917 року в робітничих кварталах була поширена відозва:

«Товариші робітники й солдати Петрограда! Після того як контрреволюційна буржуазія явно виступила проти революції, нехай Всеросійська Рада Р., С. і С. депутатів візьме всю владу в свої руки.

Така воля революційного населення Петрограда, який має право довести цю свою волю шляхом мирної і організованої демонстрації до відома Виконавчих комітетів Всеросійськ. Рад Р., С. і С. депутатів, які зараз засідають.

Хай живе воля революційних робітників і революційних солдатів!

Хай живе влада Рад!

Коаліційний уряд зазнав краху; він розпався, не будучи спроможним виконати ті завдання, заради яких він був створений. Грандіозні, надзвичайно важкі завдання стоять перед революцією. Потрібна нова влада, яка в єднанні з революційним пролетаріатом, революційною армією та революційним селянством рішуче взялася б за зміцнення і розширення завоювань народу. Такою владою може бути тільки влада Рад Р., С. і С. депутатів.

Вчора революційний гарнізон Петрограда і робітники виступили, щоб проголосити цей лозунг: «Вся влада Раді!». Цей рух, що спалахнув у полках і на заводах, ми закликаємо перетворити у мирний, організований вияв волі всього робітничого, солдатського і селянського Петрограда.

Центральний Комітет РСДРП
Петербурзький комітет РСДРП
Міжрайонний комітет РСДРП
Військова організація при ЦК РСДРП
Комісія робітничої секції Ради Р. і С. депутатів». — ***162.***

55 **«Листок Правды»** вийшов 6 липня 1917 року замість чергового номера газети «Правда», редакція якої була розгромлена юнкерами. В «Листке Правды» під заголовком «Спокій і витримка» була вміщена відозва Центрального і Петроградського комітетів РСДРП(б) та Військової організації РСДРП(б). — ***164.***

56 **«Живое Слово»** — газета бульварно-чорносотенного типу, що виходила в Петрограді. В 1917 році газета провадила погромну агітацію проти більшовиків; виходила до Жовтневої революції. — ***165.***

57 Листок «Наклепників до суду!» був випущений Центральним Комітетом РСДРП(б) після 5 липня і опублікований 9 липня 1917 року в газеті «Волна», що видавалася Гельсінгфорським комітетом РСДРП(б). В листку говорилося: «Контрреволюція хоче найпростішим способом знечолити революцію, посіявши сум'яття в масах і нацькувавши їх на найбільш популярних вождів, заслужених борців революції... Ми вимагаємо від Тимчасового уряду і Центрального виконавчого комітету Рад робітничих і солдатських депутатів **негайного і гласного розслідування** всіх обставин підлої змови погромників і найманих наклепників проти честі і життя вождів робітничого класу... До суду — наклепників та поширювачів наклепу. До ганебного стовпа — погромників і брехунів!». — ***165.***

58 Безработний — псевдонім Д. З. Мануїльського. — ***168.***

59 27 липня 1917 року ешелони українського полку імені Богдана Хмельницького, що вирушали на фронт, були обстріляні на станціях, близьких до Києва, і в самому Києві козаками та кірасирами. — *173.*

60 Наказ № 1 був виданий 1 березня 1917 року Петроградською Радою на вимогу представників революційних військових частин, які заявили про ростуще недовір'я солдатів до Тимчасового комітету Державної думи і виділеної ним військової комісії.

Військовим частинам (ротам, батальйонам і т. п.) «Наказ» пропонував обирати солдатські Комітети, посилати своїх представників у Ради робітничих і солдатських депутатів, віддавав зброю військових частин в розпорядження солдатських Комітетів, дозволяв виконувати накази військової комісії лише в тих випадках, коли вони не суперечать наказам і постановам Ради робітничих і солдатських депутатів і т. д. — *178.*

61 Й. В. Сталін має на увазі брошуру Леніна «До лозунгів», написану в липні 1917 року (див. В. І. Ленін. Твори, том XXI, стор. 33). — *182.*

62 Стаття «Проти Московської наради» написана Й. В. Сталіним з доручення Центрального Комітету РСДРП(б), що обговорював 5 серпня 1917 року питання про Московську нараду. ЦК постановив видати резолюцію та листок і вмістити в Центральному Органі ряд статей з приводу Московської наради. Стаття «Проти Московської наради» спочатку була опублікована як передова в № 14 газети «Рабочий и Солдат», потім 12 серпня 1917 року в кронштадтській газеті «Пролетарское Дело», а 13 серпня в № 1 газети «Пролетарий» як відозва ЦК партії. Крім того, стаття «Проти Московської наради» вийшла окремим листком.

У відозві і в листку останні рядки статті були замінені такими словами:

«Товариші! Скликайте мітинги і ухвалюйте резолюції протесту проти «Московської наради»! Приєднуйтесь до путиловців та організуйте сьогодні на знак протесту проти «наради» грошові збори на користь гнаної і переслідуваної

партійної преси. Не піддавайтесь на провокацію і не робіть сьогодні ніяких вуличних виступів!». — *191.*

63 Питання про Стокгольмську конференцію виникло у квітні 1917 року. Датський соціал-демократ Боргб'ерг приїхав до Петрограда і від імені Об'єднаного комітету робітничих партій Данії, Норвегії, Швеції запросив соціалістичні партії Росії взяти участь у конференції в Стокгольмі в питанні про укладення миру. Есеро-меншовицький виконком, а потім і Петроградська Рада Р. і С. Д. вирішили взяти участь у Стокгольмській конференції і прийняти на себе ініціативу її скликання. VII (Квітнева) Всеросійська конференція більшовиків рішуче висловилась проти участі в Стокгольмській конференції, викривши її імперіалістичний характер. 6 серпня, на засіданні ЦВК, під час обговорення питання про Стокгольмську конференцію виступив Каменєв із закликом взяти участь у конференції. Більшовицька фракція ЦВК відмежувалась від виступу Каменєва, Центральний Комітет партії засудив його лінію і постановив висвітлити в Центральному Органі погляди партії в цьому питанні. 9 серпня в газеті «Рабочий и Солдат» була опублікована стаття Й. В. Сталіна «Ще про Стокгольм», а 16 серпня в газеті «Пролетарий» був вміщений лист В. І. Леніна «Про виступ Каменєва в ЦВК з приводу Стокгольмської конференції». — *194.*

64 Виконавчий комітет Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів у квітні 1917 року вирішив послати делегацію в нейтральні і союзні країни для підготовки конференції у Стокгольмі. Перший Всеросійський з'їзд Рад Р. і С. Д. підтвердив це рішення Петроградської Ради. Делегація побувала в Англії, Франції, Італії, Швеції, де вела переговори з представниками різних соціалістичних партій. Стокгольмська конференція не відбулась. — *194.*

65 Довгий парламент — парламент епохи англійської буржуазної революції XVII століття, що засідав протягом 13 років (1640 — 1653). — *199.*

66 Так звана попередня або «приватна нарада громадських діячів» відбувалася в Москві 8 — 10 серпня 1917 року. Нарада

мала на меті об'єднання буржуазно-поміщицьких кіл та вояччини і вироблення єдиної платформи до майбутньої Державної наради. На нараді було створено контрреволюційний «Союз громадських діячів». — ***201.***

67 Фінляндський сейм, скликаний в кінці березня 1917 року, зажадав здійснення автономії Фінляндії. Після довгих і безрезультатних переговорів з Тимчасовим урядом фінляндський сейм 5 липня 1917 року прийняв «закон про верховну владу», за яким влада сейму поширювалась на всі сторони життя Фінляндії, за винятком питань зовнішньої політики, військового законодавства і військового управління, підлеглих віданню загальноросійських установ. Тимчасовий уряд 18 липня 1917 року заявив, що прийнятий сеймом закон попереджує волю Установчих зборів, і розпустив сейм. — ***205.***

68 Центральна українська рада створена українськими буржуазними і дрібнобуржуазними партіями та групами у квітні 1917 року. Напередодні липневих днів організовано Генеральний секретаріат Ради як найвищий орган управління на Україні. Після розгрому липневої демонстрації в Петрограді Тимчасовий уряд, проводячи політику національного гноблення, виключив з меж України Донецький басейн, Катеринославщину і деякі інші райони України. Верховна влада на Україні перейшла до особливого комісара, призначеного Тимчасовим урядом. Проте, перед загрозою пролетарської революції, що насувалася, лідери Ради скоро пішли на угоду з Тимчасовим урядом, і Рада стала оплотом буржуазно-націоналістичної контрреволюції на Україні. — ***205.***

69 **«Известия Петроградского Совета рабочих и солдатских депутатов»** — газета, почала виходити з 28 лютого 1917 року. Після утворення на I Всеросійському з'їзді Рад Центрального виконавчого комітету Рад Р. і С. Д. газета стала органом ЦВК і з 1 серпня 1917 року (з № 132) виходила під назвою «Известия Центрального исполнительного комитета и Петроградского Совета рабочих и солдатских депутатов». Весь цей час газета була в руках меншовиків та есерів і провадила запеклу боротьбу проти більшовицької партії. З 27 жовтня

1917 року після II Всеросійського з'їзду Рад «Известия» стали офіціальним органом Радянської влади. В березні 1918 року в зв'язку з переїздом ВЦВК і Раднаркому видання газети було перенесено з Петрограда в Москву. — ***210.***

70 19 серпня 1917 року німецька армія почала прорив фронту під Ригою. Російські війська учинили енергійний опір противникові, але верховне командування в особі Корнілова віддало розпорядження про відступ, і 21 серпня німці зайняли Ригу. Рига була здана Корніловим з метою створити загрозу революційному Петроградові, добитися виведення з Петрограда революційних військ і полегшити здійснення контрреволюційної змови. — ***211.***

71 **«Новое Время»** — газета, виходила в Петербурзі з 1868 року; орган реакційних дворянських та чиновно-бюрократичних кіл. З 1905 року стала одним із органів чорносотенців. Закрита в кінці жовтня 1917 року. — ***215.***

72 **«Русские Ведомости»** — газета, виходила в Москві з 1863 року; виражала інтереси ліберальних поміщиків та буржуазії. Закрита в 1918 році разом з іншими контрреволюційними газетами. — ***230.***

73 Справа Дрейфуса — провокаційний процес, організований реакційними колами Франції; за цим процесом офіцер французького генерального штабу, еврей Дрейфус, був засуджений в 1894 році військовим судом до довічного ув'язнення по явно фальшивому обвинуваченню у шпигунстві і державній зраді. Громадський рух на захист Дрейфуса, що розвинувся у Франції, викрив продажність суду і загострив політичну боротьбу між республіканцями і монархістами. В 1899 році Дрейфус був помилуваний і звільнений. В 1906 році, при новому перегляді справи, він був виправданий. — ***244.***

74 **«Times»** («Таймс») — впливова газета англійської великої буржуазії, виходить в Лондоні з 1788 року. — ***245.***

75 **«Matin»** («Матен») — буржуазна газета, виходить в Парижі з 1884 року. — ***245.***

76 Стаття «Або — або» з деякими скороченнями була надрукована раніше в газеті «Пролетарий» № 10, 24 серпня 1917 року під назвою «Де вихід?». — *249.*

77 «Русская Воля» — буржуазна газета, заснована на кошти великих банків; виходила в Петрограді з 15 грудня 1916 року по 25 жовтня 1917 року. — *252.*

78 Стаття «Змова триває» була надрукована 28 серпня 1917 року в № 5 газети «Рабочий». В цей день у зв'язку з заколотом Корнілова газета вийшла, крім звичайного номера, повторно — екстреним випуском на одній сторінці. На другий день, 29 серпня, в № 6 «Рабочего» стаття «Змова триває» була опублікована знов під заголовком «Політичні відгуки». — *259.*

79 «Temps» («Тан») — буржуазна газета, виходила в Парижі з 1829 року по 1942 рік з перервою від 1842 року до 1861 року. — *285.*

80 Резолюція Петроградської Ради опублікована в газеті «Рабочий Путь» № 21, 27 вересня 1917 року. — *310.*

81 Залізничний страйк відбувався з 24 вересня до 26 вересня 1917 року. Залізничні робітники й службовці вимагали підвищення заробітної плати, встановлення восьмигодинного робочого дня, поліпшення продовольчого постачання. Страйк охопив усі залізниці країни і проходив при співчутті і підтримці робітників промисловості. — *311.*

82 Декларація 14 серпня — програма так званої «революційної демократії», була оголошена Чхеїдзе на Московській державній нараді від імені есеро-меншовицької більшості ЦВК Рад Р. і С. Д., Виконавчого комітету Всеросійської Ради селянських депутатів та інших організацій. Декларація закликала до підтримки Тимчасового уряду. — *313.*

83 Ліберданці (або лібердани) — іронічна кличка, що закріпилася за меншовицькими лідерами Лібером і Даном та їх прихильниками після того як у московській більшовицькій

газеті «Социал-Демократ» № 141 від 25 серпня 1917 року з'явився фейлетон Д. Бедного під назвою «Лібердан». — *314.*

64 «Торгово-Промышленная Газета» — буржуазна газета, що виходила в Петрограді з 1893 року по 1918 рік. — *315.*

65 «Общее Дело» — щоденна вечірня газета, що видавалася у вересні — жовтні 1917 року в Петрограді В. Бурцевим. Газета підтримувала Корнілова і вела шалену наклепницьку кампанію проти Рад та більшовиків. — *324.*

66 II Всеросійський з'їзд Рад Р. і С. Д. з участю представників повітових та губерніських Рад селянських депутатів відкрився в Петрограді 25 жовтня 1917 року. З'їзд мав всього два засідання — 25 і 26 жовтня. До початку відкриття з'їзду прибуло 649 делегатів. Найчисленнішою фракцією з'їзду була фракція більшовиків, яка нараховувала 390 делегатів. Меншовики, праві есери й бундівці покинули з'їзд скоро після його відкриття, відмовившись визнати соціалістичну революцію.

II з'їзд Рад оголосив про перехід влади в руки Рад і сформував перший Радянський уряд — Раду Народних Комісарів. Головою Раднаркому був обраний В. І. Ленін, народним комісаром в справах національностей — Й. В. Сталін. — *358.*

67 Комісія або Виконавчий комітет по обороні країни був виділений нарадою по обороні, скликаною есеро-меншовицьким ЦВК Ради Р. і С. Д. 7 серпня 1917 року. Виконавчий комітет по обороні країни підтримував військові заходи Тимчасового уряду, проваджені в інтересах буржуазно-поміщицької контрреволюції (виведення революційних військ із Петрограда і т. д.). — *369.*

68 Мова йде про резолюцію, написану В. І. Леніним і прийняту ЦК РСДРП(б) на засіданні 10 жовтня 1917 року (див. В. І. Ленін. Твори, т. XXI, стор. 330). — *379.*

БІОГРАФІЧНА ХРОНІКА

(березень — жовтень 1917)

12 березня. Й. В. Сталін, визволений лютневою революцією 1917 року з туруханського заслання, приїжджає до Петрограда.

14 березня. Статтю Й. В. Сталіна «Про Ради робітничих і солдатських депутатів» надруковано в № 8 газети «Правда».

15 березня. На розширеній нараді Бюро ЦК РСДРП(б) Й. В Сталін вводиться до редакції газети «Правда».

16 березня. Статтю Й. В. Сталіна «Про війну» надруковано в № 10 газети «Правда».

18 березня. Бюро ЦК партії делегує Й. В. Сталіна до складу Виконкому Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів.

Статтю Й. В. Сталіна «Про умови перемоги російської революції» надруковано в № 12 газети «Правда».

3 квітня. На станції Белоостров (Фінляндської залізниці) Й. В. Сталін та М. І. Ульянова з делегацією пітерських і сестрорецьких робітників та робітниць зустрічають В. І. Леніна, що повернувся з еміграції, і супроводжують його в Петроград.

4 квітня.	Й. В. Сталін бере участь в нараді керівних діячів більшовицької партії та в об'єднаному засіданні більшовиків і меншовиків—делегатів Всеросійської наради Рад, де В. І. Ленін виклав свої Квітневі тези.
6 квітня.	Й. В. Сталін бере участь в засіданні Бюро ЦК, виступає в дебатах в питанні про Квітневі тези В. І. Леніна.
8 квітня.	Й. В. Сталін підписує заяву-протест проти рішення Виконкому Петроградської Ради про підтримку так званої «позики свободи».
14 квітня.	Статтю Й. В. Сталіна «Землю — селянам» надруковано в № 32 газети «Правда».
14—22 квітня.	Й. В. Сталін бере участь в роботах Петроградської загальноміської конференції РСДРП(б)
18 квітня.	Й. В. Сталін виголошує промову «Про Тимчасовий уряд» на першотравневому мітингу на Біржовій площі Василівського Острова.
	Статтю Й. В. Сталіна «Перше травня» надруковано в № 35 газети «Правда».
20 квітня.	Й. В. Сталін як член Виконкому Петроградської Ради присутній на нараді членів Тимчасового уряду і Тимчасового комітету Державної думи з представниками Виконкому Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів у Маріїнському палаці, скликаній у зв'язку з нотою Мілюкова від 18 квітня 1917 року.
24 — 29 квітня.	В. І. Ленін і Й. В. Сталін керують роботою VII (Квітневої) Всеросійської конференції більшовицької партії.
24 квітня.	Й. В. Сталін виступає на конференції з промовою на захист ленінської резолюції про поточ-

	ний момент і обирається до комісії для вироблення резолюції на доповідь В. І. Леніна.
29 квітня.	Й. В. Сталін виступає на конференції з доповіддю і заключним словом у національному питанні. Обирається членом Центрального Комітету партії.
4 травня.	Статтю Й. В. Сталіна «Відсталі від революції» надруковано в № 48 газети «Правда».
10 травня.	Й. В. Сталін бере участь в засіданні Петроградського комітету РСДРП(б) і виступає в питаннях про організаційну структуру Петроградського комітету і про муніципальні вибори.
14 травня.	Й. В. Сталін виступає з промовою в національному питанні на концерті-мітингу, влаштованому естонським робітничим і солдатським клубом на Василівському Острові в будинку Фондової біржі.
21, 24 і 26 травня.	Статтю Й. В. Сталіна «Муніципальна кампанія» надруковано в №№ 63, 64 і 66 газети «Правда».
Травень.	Утворюється Політбюро Центрального Комітету більшовицької партії, до складу якого входить Й. В. Сталін, з того часу — його беззмінний член.
3 — 24 червня.	Й. В. Сталін присутній на засіданнях І Всеросійського з'їзду Рад робітничих і солдатських депутатів
6 червня.	В. І. Ленін і Й. В. Сталін беруть участь у розширеному засіданні ЦК партії. Сталін підтримує пропозицію Леніна про організацію мирної демонстрації робітників і солдатів.
	На закритому засіданні Петроградського комітету РСДРП(б), присвяченому питанню про

демонстрацію, Й. В. Сталін виступає з оцінкою політичного становища в Петрограді.

Ніч на 10 червня. В. І. Ленін і Й. В. Сталін беруть участь в засіданні більшовицької фракції І Всеросійського з'їзду Рад, а потім у засіданні ЦК РСДРП(б). На пропозицію В. І. Леніна і Й. В. Сталіна ЦК ухвалює рішення про відмінення призначеної на 10 червня демонстрації.

Пізно вночі В. І. Ленін і Й. В. Сталін готують матеріали для «Правды» і директиви ЦК в зв'язку з рішенням останнього про відмінення демонстрації.

13 червня. Статтю Й. В. Сталіна «Вчора і сьогодні (Криза революції)» надруковано в № 42 газети «Солдатская Правда».

15 червня. Статтю Й. В. Сталіна «До підсумків муніципальних виборів у Петрограді» надруковано в № 1 «Бюллетеней Бюро печати при ЦК РСДРП».

16—23 червня. В. І. Ленін і Й. В. Сталін керують роботою Всеросійської конференції фронтових і тилових військових організацій РСДРП(б).

17 червня. Й. В. Сталін від імені Центрального Комітету партії більшовиків вітає Всеросійську конференцію фронтових і тилових військових організацій РСДРП(б).

Написану Й. В. Сталіним відозву ЦК і ПК РСДРП(б) «До всіх трудящих, до всіх робітників і солдатів Петрограда» надруковано в № 84 газети «Правда».

20 червня. І Всеросійський з'їзд Рад обирає Й. В. Сталіна членом Центрального виконавчого комітету.

21 червня.	Й. В. Сталін виступає на Всеросійській конференції фронтових і тилових військових організацій РСДРП(б) з доповіддю «Про національний рух і національні полки». Конференція ухвалює запропоновану Й. В. Сталіним резолюцію в національному питанні.
22 червня.	На засіданні Центрального виконавчого комітету Й. В. Сталін обирається від фракції більшовиків до Бюро ЦВК Рад робітничих і солдатських депутатів.
	На приватній нараді членів ЦК, ПК і Військової організації РСДРП(б) Й. В. Сталін доповідає про подану до ЦВК заяву більшовицької фракції з вимогою рішучих заходів проти ростущої контрреволюції.
1 — 3 і 16 — 20 липня.	Й. В. Сталін і Я. М. Свердлов керують роботою другої (екстреної) конференції петроградської організації більшовицької партії.
3 липня.	Під керівництвом Й. В. Сталіна Центральний Комітет більшовицької партії вживає ряд заходів, щоб вдержати маси від стихійно виниклої збройної демонстрації; коли з'ясовується, що рух спинити не вдасться, ЦК постановляє взяти участь у демонстрації, з тим щоб надати їй мирного й організованого характеру.
4 липня.	Й. В. Сталін на засіданні ЦВК вимагає присікти поширення наклепів проти В. І. Леніна та більшовиків.
6 липня.	Й. В. Сталін одвідує Петропавлівську фортецю, де йому вдається переконати революційних матросів утриматися від збройних дій. Й. В. Сталін добивається скасування наказу

штабу Петроградської військової округи про застосування проти матросів збройної сили.

7—8 липня. Й. В. Сталін і Г. К. Орджонікідзе разом з В. І. Леніним вирішують питання про виїзд Леніна з Петрограда.

8—11 липня. Й. В. Сталін підготовляє від'їзд В. І. Леніна з Петрограда.

11 липня. Й. В. Сталін і С. Я. Аллілуєв проводжають В. І. Леніна на Приморський вокзал, звідки він поїздом від'їжджає на ст. Разлів.

11 липня — 7 жовтня. Й. В. Сталін підтримує щільний зв'язок з В. І. Леніним, який перейшов на нелегальне становище, і за його вказівками безпосередньо керує діяльністю Центрального Комітету більшовицької партії.

15 липня. Статтю Й. В. Сталіна «Змикайте ряди» надруковано в № 2 кронштадтської газети «Пролетарское Дело».

16 липня. На ранковому засіданні другої (екстреної) конференції петроградської організації РСДРП(б) Й. В. Сталін виступає із звітною доповіддю ЦК про липневі події і на вечірньому засіданні — з доповіддю про поточний момент і заключним словом.

20 липня. Й. В. Сталін виступає на конференції в дебатах по питанню про перевибори Петроградської Ради робітничих і солдатських депутатів та інших питаннях.

20—23 липня. Й. В. Сталін пише відозву «До всіх трудящих, до всіх робітників і солдатів Петрограда», надруковану в № 2 газети «Рабочий и Солдат».

23 липня.	Статті Й. В. Сталіна «Що трапилось?» і «Перемога контрреволюції» надруковано в № 1 газети «Рабочий и Солдат».
26 липня — 3 серпня.	Й. В. Сталін і Я. М. Свердлов керують роботою VI з'їзду більшовицької партії.
27 липня.	Й. В. Сталін виступає на з'їзді із звітною доповіддю Центрального Комітету і заключним словом.
30 липня.	Й. В. Сталін виступає на з'їзді з доповіддю про політичне становище.
31 липня.	Й. В. Сталін відповідає на питання, поставлені групою делегатів з'їзду, і виступає з заключним словом по доповіді про політичне становище.
31 липня — 3 серпня.	Й. В. Сталін керує роботою виділеної VI з'їздом комісії по виробленню резолюції про політичне становище.
3 серпня.	Й. В. Сталін доповідає з'їздові резолюцію про політичне становище. Й. В. Сталін обирається членом Центрального Комітету більшовицької партії.
4 серпня.	Пленум ЦК партії обирає Й. В Сталіна редактором газети «Рабочий и Солдат».
5 серпня.	Пленум ЦК партії обирає Й. В. Сталіна до вузького складу Центрального Комітету
6 серпня	Й. В. Сталін бере участь в засіданні вузького складу Центрального Комітету партії, на якому затверджується резолюція ЦК РСДРП (більшовиків) про Московську нараду.

8 серпня.	Статтю Й. В. Сталіна «Проти Московської наради» надруковано в № 14 газети «Рабочий и Солдат»
9 серпня.	Статтю Й. В. Сталіна «Ще про Стокгольм» надруковано в № 15 газети «Рабочий и Солдат»
13 серпня.	Й. В. Сталін з доручення Центрального Комітету більшовицької партії організує вихід Центрального Органу партії — газети «Пролетарий». Статтю Й. В. Сталіна «Контрреволюція і народи Росії» надруковано в № 1 газети «Пролетарий».
16 серпня.	Центральний Комітет обирає Й. В. Сталіна до комісії по складанню резолюції про Стокгольмську конференцію.
17 серпня.	Й. В. Сталін виступає в приміщенні Нарвського районного комітету РСДРП(б) з лекцією для солдатів на тему: «Соціал-демократія і міські вибори».
18 серпня.	Статті Й. В. Сталіна «Правда про нашу поразку на фронті» та «Про причини липневої поразки на фронті» надруковано в № 5 газети «Пролетарий».
22 серпня.	Статтю Й. В. Сталіна «Смуга провокацій» надруковано в № 8 газети «Пролетарий»
25 серпня.	Статтю Й. В. Сталіна «Або — або» надруковано в № 1 газети «Рабочий».
27 серпня.	На засіданні ЦВК оголошується написана Й. В. Сталіним резолюція більшовицької фракції про політичне становище.

28 серпня. Статтю Й. В. Сталіна «Ми вимагаємо» надруковано в № 4 газети «Рабочий».

30 серпня. Й. В. Сталін бере участь в засіданні Центрального Комітету партії, на якому обговорювалося питання про боротьбу з контрреволюційним корніловським виступом.

31 серпня. Й. В. Сталін бере участь в засіданні ЦК, що обговорювало декларацію про владу. Центральний Комітет партії доручає Й. В. Сталіну зробити доповідь на пленумі ЦК з оцінкою моменту.

Статтю Й. В. Сталіна «Проти угоди з буржуазією» надруковано в № 9 газети «Рабочий».

Серпень — жовтень. Й. В. Сталін редагує Центральний Орган РСДРП(б), який виходив під назвами: «Пролетарий», «Рабочий» і «Рабочий Путь».

6 вересня. Статтю Й. В. Сталіна «Своїм шляхом» надруковано в № 3 газети «Рабочий Путь».

9 вересня. Статтю Й. В. Сталіна «Друга хвиля» надруковано в № 6 газети «Рабочий Путь».

15 вересня. На засіданні Центрального Комітету партії Й. В. Сталін на противагу Каменеву, який вимагав спалити листи В. І. Леніна «Більшовики повинні взяти владу», «Марксизм і повстання», пропонує розіслати їх для обговорення в найбільші партійні організації.

17 вересня. Статтю Й. В. Сталіна «Вся влада Радам!» надруковано в № 13 газети «Рабочий Путь».

21 вересня. На засіданні більшовицької фракції Демократичної наради Й. В. Сталін виступає з доповіддю,

в якій обстоює директиву В. І. Леніна про бойкот передпарламенту.

23 вересня. ЦК партії затверджує список кандидатів від більшовиків до Установчих зборів. В числі кандидатів — В. І. Ленін і Й. В. Сталін.

27 вересня. Статтю Й. В. Сталіна «Уряд буржуазної диктатури» надруковано в № 21 газети «Рабочий Путь».

28 вересня. Й. В. Сталін виступає на зборах більшовиків Василеостровського району з доповіддю про Демократичну нараду.

29 вересня. Центральний Комітет партії ухвалює рішення про опублікування списку кандидатів до Установчих зборів по виборчих округах. Кандидатура Й. В. Сталіна висувається у виборчих округах: Петроград, Катеринослав, Закавказзя, Ставрополь.

Статтю Й. В. Сталіна «Чекати вам — не дочекатися...» надруковано в № 23 газети «Рабочий Путь».

5 жовтня. Й. В. Сталін бере участь в засіданні Центрального Комітету. На пропозицію Сталіна ЦК вирішує скликати в дні засідань з'їзду Рад Північної області партійну нараду з участю членів ЦК, петроградських і московських партійних працівників.

6 жовтня. Й. В. Сталін одвідує В. І. Леніна, який нелегально повернувся до Петрограда, і обговорює з ним питання підготовки збройного повстання.

10 жовтня. В. І. Ленін і Й. В. Сталін беруть участь в засіданні Центрального Комітету партії. ЦК

ухвалює резолюцію В. І. Леніна про збройне повстання і створює для керівництва повстанням Політичне бюро ЦК із семи чоловік на чолі з В. І. Леніним і Й. В. Сталіним.

Статтю Й. В. Сталіна «Контрреволюція мобілізується, — готуйтесь до відсічі» надруковано в № 32 газети «Рабочий Путь».

15 жовтня. Статті Й. В. Сталіна «Екзамен зухвальства» і «Штрейкбрехери революції» надруковано в № 37 газети «Рабочий Путь».

16 жовтня. В. І. Ленін і Й. В. Сталін керують розширеним засіданням ЦК більшовицької партії. Й. В. Сталін піддає гострій критиці виступи зрадників Каменева і Зінов'єва в питанні про збройне повстання. На засіданні обирається Партійний центр для керівництва повстанням на чолі з Й. В. Сталіним.

20 жовтня. Й. В. Сталін бере участь в засіданні Центрального Комітету партії; пропонує обговорити на пленумі ЦК листи В. І. Леніна про штрейкбрехерство Каменева і Зінов'єва.

Й. В. Сталін бере участь в першому засіданні Військово-революційного комітету Петроградської Ради.

Й. В. Сталін виступає у Смольному на зборах уповноважених профспілок Петрограда в питанні про підготовку збройного повстання.

21 жовтня. Й. В. Сталін бере участь в засіданні Центрального Комітету партії. ЦК постановляє для зміцнення впливу більшовиків у Виконкомі Петроградської Ради ввести до його складу Сталіна і Дзержинського; ЦК приймає пропозицію Сталіна про підготовку доповідей і тез

до II Всеросійського з'їзду Рад: про землю, про війну, про владу (В. І. Ленін), про національне питання (Й. В Сталін); для керівництва більшовицькою фракцією з'їзду виділяються Сталін і Свердлов.

24 жовтня. Об 11 годині ранку виходить черговий номер газети «Рабочий Путь», в якому надруковано статтю Й. В Сталіна «Що нам треба?» з закликом скинути Тимчасовий уряд.

Й. В. Сталін робить доповідь про політичне становище на засіданні більшовицької фракції II Всеросійського з'їзду Рад.

Увечері до Смольного прибуває В. І. Ленін. Й. В. Сталін інформує його про хід політичних подій.

24 — 25 жовтня. В. І. Ленін і Й. В. Сталін керують Жовтневим збройним повстанням.

ЗМІСТ

И. В. Сталин. Сочинения. Том 3.

(На украинском языке)

Тираж 27.200 екз.
Підписано до друку з матриць
25/XI 1952 р.
БФ 03228. Зам. 1582.
Папір $82 \times 108^1/_{32} = 6^3/_4$ *паперових,*
22.14 друк. арк.
Ціна 6 крб.

*

4-та поліграфічна ф-ка
Укрполіграфвидаву,
м. Київ, пл. Калініна, 2.